

Nr 206.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående vissa frågor rörande försvarets organisation; given Stockholms slott den 9 april 1948.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Allan Vougt.

Sammanfattning.

Propositionen innefattar förslag om en avsevärd förstärkning av flygvapnet, riktlinjer för ett fortsatt utredningsarbete beträffande vissa delar av försvarsorganisationen samt en serie delförslag men innebär ej förslag till en ny försvarsordning eller försvarsplan i vedertagen bemärkelse. Propositionen innebär i sina huvuddrag följande.

Förslag framlägges om komplettering av försvarets högsta ledning med ett organ — militärledningen — bestående av överbefälhavaren och försvarsgrenscheferna.

Vad armén beträffar ha — i avvaktan på militära remissyttranden — inga frågor, som sammanhånga med de värnpliktigas rekrytering och utbildning i förevarande sammanhang kunnat upptagas till prövning. I propositionen räknas med vissa förbättringar av arméns krigsorganisation, som kunna vidtagas i huvudsak inom ramen för nuvarande personal- och materielltillgång. I avbidan på resultat av en ytterligare utredning rörande krigsorganisationens utformning vid armén samt rörande mobiliseringsorganisationens anpassning

efter befolkningstätheten m. m. ha några mera omfattande ändringar av arméns fredsorganisation icke nu kunnat föreslås. Förslag framläggas emellertid rörande viss ändring av arméledningens organisation, indragning av ett kavalleriregemente (Livregementet till häst), sammanslagning av träng-, tyg- och intendenturtrupperna till ett nytt truppslag — underhållstrupperna — samt en avsevärd reducering av antalet rid- och ackordhästar. Förslag framlägges om effektivisering av arméns officersutbildning, i huvudsak enligt arméns officersutbildningskommittés förslag, innebärande bland annat organiserande av arméhögskola och arméns truppslagsofficersskolor. I fråga om hemvärdnet föreslås såväl förberedelser för en utökning av krigsorganisationen i enlighet med försvarskommitténs förslag som utökning av hemvärnsbefälet vid försvarsområdena.

I fråga om marinens organisation föreslås inga mera genomgripande förändringar. Kustartilleriet avses åtminstone tills vidare kvarstå inom marinen. För flottan föreslås ersättningsbyggnad av ett antal lätta fartyg samt vissa förändringar i gällande livslängdsberäkningar för fartygen. Frågan om utflyttning av Stockholms örlogsvarv och örlogsstation till Stockholms skärgård föreslås snarast bli utredd. Flottans baseringsmöjligheter vid krig och beredskap avses skola förbättras. I avseende på marinens personal förutsätts inga större förändringar med undantag för en viss ökning av mariningenjörkåren. De marina underofficerskårernas arbetsuppgifter, ansvarsområden m. m. föreslås bli föremål för särskild utredning. Utbildningen för flottans stammanuskap och värnpliktiga föreslås omlagd. I samband härmed skapas en ny central utbildningsanstalt benämnd flottans värnpliktsskola. Enligt förslaget skola Hemsö kustartilleriförsvar och Härnösands kustartilleridetachment tills vidare bibehållas samt luftvärnskanonutbildningen rationaliseras. Sjövärnskåren avses få fastare organisation.

Beträffande flygvapnet innebär förslaget i huvudsak följande. Nuvarande flygförband bibehållas med undantag för spaningsflottiljen F 2, som indrages. Redan beslutad förskjutning från bomb-(attack-) och spaningsförband till dagjaktförband fullföljes. Dagjaktflyget utbygges därutöver inom flottiljorganisationens ram, varvid i första hand tre flottiljer förstärkas med 50 %. Nattjaktflyg tillkommer genom ombildning av en attackflottilj. Luftbevakningen överföres till flygvapnet och moderniseras. Vissa inspektionsorgan tillkomma. Väsentliga omläggningar av personalorganisationen företagas. Vissa utbildningsanstalter omorganiseras och en radarskola tillkommer.

I övrigt må här nämnas förslag om provisorisk förstärkning av personalvårdsorganisationen och ökning av den på militära syften inriktade forskningsverksamhetens resurser, bland annat genom utbyggnad av den försvarsmedicinska forskningen.

*Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför
Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i stats-
rådet å Stockholms slott den 9 april 1948.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, KOCK.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Vougt, vissa frågor rörande försvarets organisation och anför därvid följande.

Avd. I. INLEDNING.

Genom beslut vid 1942 års riksdag (propositionen 210, riksdagens skrivelse 374) fastställdes en plan för den fortsatta utbyggnaden och organisationen av landets försvarskrafter under en femårsperiod, omfattande budgetåren 1942/43—1946/47. I sammanhang med beslutet gjordes även uttalanden om kostnaderna för försvaret för tiden efter femårsprogrammets genomförande, men beslutet innefattade likväl icke något principavgörande rörande försvarsorganisationens gestaltning för tiden efter budgetåret 1946/47.

För att erhålla underlag för den utredning angående försvarsorganisationens utformande efter femårsperiodens slut, som bedömdes erforderlig, uppdrog min företrädare i ämbetet den 28 juni 1944 åt överbefälhavaren att utarbeta organisationsförslag på grundval av strategiska bedömanden samt under hänsynstagande till erfarenheterna från det då pågående kriget och till utvecklings-tendenserna.

Den fortsatta utredningen ansågs lämpligen böra utföras inom försvarsdepartementet av särskilda för ändamålet tillkallade sakkunniga. I samband med att i propositionen 1945: 45 fråga underställdes riksdagen om utläggande av vissa beställningar för flygvapnet framlades för riksdagen vissa riktlinjer, efter vilka försvarsorganisationen kunde tänkas bli utformad under tiden närmast efter den löpande femårsperiodens utgång. Sedan riksdagen i skrivelse den 13 juni 1945, nr 368, i det väsentliga givit sin anslutning till vad i nämnda sammanhang yttrats, bemyndigade Kungl. Maj:t genom beslut den 29 juni 1945 chefen för försvarsdepartementet att åt en kommitté — 1945 års försvarskommitté — uppdraga att verkställa utredning rörande försvarets organisation efter utgången av budgetåret 1946/47 samt framlägga de förslag, som av utredningen kunde föranledas.

Med stöd av nämnda bemyndigande utsåg min företrädare i ämbetet samma dag

till *ledamöter* i kommittén landshövdingen i Stockholms län K. S. Levinson, ledamoten av riksdagens första kammare, chefredaktören J. E. Andersson, partisekreteraren i socialdemokratiska partistyrelsen S. Andersson, direktören i lantbruksförbundets tidskriftsaktiebolag E. Bjelle, ledamoten av riksdagens första kammare, direktören K. G. Ewerlöf, förbundssekreteraren i svenska metallindustriarbetareförbundet A. Geijer, ledamöterna av riksdagens andra kammare, redaktören K. H. Hagberg och deputeraden i riksbanken D. E. Hall, ledamoten av riksdagens första kammare, godsägaren K. E. H. von Heland, ledamoten av riksdagens andra kammare, redaktören A. Å:son Törnkvist samt bankdirektören J. Wallenberg, därvid Levinson tillika anmodades att i egenskap av ordförande leda kommitténs arbete,

till *generalsekreterare* i kommittén statssekreteraren i försvarsdepartementet N. R. W. Lundberg samt

till *sakkunniga* chefen för arméstaben, generalmajoren G. I. Backlund, dåvarande chefen för försvarsstaben, generalmajoren greve C. A. Ehrensvärd (sedermera i anledning av utnämning och ändrad tjänstgöringsort ersatt av souschefen vid försvarsstaben, översten greve T. C. Bonde), souschefen vid marinförvaltningen, konteramiralen S. H:sou Ericson, professorn vid konjunkturinstitutet E. F. Lundberg, direktören R. A. Malcolm, souschefen vid flygstaben, översten vid flygvapnet K. J. A. Silfverberg och krigsrådet vid försvarets civilförvaltning E. T. H. Ström.

Vidare ställdes efter hand ett avsevärt antal experter till kommitténs förfogande.

Med hänvisning till de allmänna riktlinjer för utredningsarbetet, vilka angivits i nämnda proposition och riksdagsskrivelse, anfördes i de i samband med kommitténs tillsättande meddelade direktiven bland annat följande:

Erfarenheterna från det andra världskriget, vilket inneburit en delvis genomgripande utveckling av krigstekniken, måste i skilda hänseenden påverka även den nu gällande så sent som år 1942 beslutade försvarsorganisationen. En viktig uppgift för försvarskommittén bleve att söka ytterligare anpassa försvarets organisation och inriktning efter dessa erfarenheter. Ifrågavarande erfarenheter, som ofta icke vore entydiga, måste granskas och sovras. De måste bedömas med hänsyn tagen till vårt lands speciella förhållanden och ekonomiska möjligheter. Det material och de slutsatser, som framkomme som resultat av den inom försvarsledningen pågående utredningen, måste härvid tillgodogöras. De rön, som särskilt under beredskapstiden gjorts inom vårt land, måste beaktas och resultatet av den forskningsverksamhet på det militära området, som under denna tid energiskt bedrivits, tillvaratagas i den mån så borde ske. Målet måste vara en ytterligare effektivisering och modernisering av försvarsmedlen och försvarsorganisationen inom ramen för våra ekonomiska möjligheter och med aktgivande på att försvarsorganisationen — exempelvis genom långt driven motorisering — icke bleve i så hög grad beroende av tillförsel från utlandet eller av industriell kapacitet, att den vid avspärrning icke kunde effektivt under längre tid fungera. Denna del av utredningen måste ske förutsättningslöst även i den meningen att utredningen icke finge tveka att slopa eller med andra försvarsanstalter ersätta sådana delar av försvarsorganisationen, som till äventyrs kunde finnas icke längre ha berättigande. Krigserfarenheterna utvisade nödvändigheten för en försvarsorganisation att äga en effektiv och modern utrustning och den snabba utvecklingen under de

senare åren hade framkallat behov av en komplettering av försvarets materiel-utrustning med nya försvarsmedel. Även de taktiska metoderna och därmed de krav, som ställdes på de särskilda försvarsenheternas organisation och samman-sättning, hade påverkats av den senaste tidens utveckling. De sålunda refererade synpunkterna borde uppmärksammas av försvarskommittén. Dess uppgift bleve att noggrant beakta de vunna erfarenheterna vid övervägandena rörande försvars-organisationens utformning men även tillse, att möjligheter skapades för att så skulle kunna ske även successivt i fortsättningen.

Med avseende å övningstiden för de värnpliktiga hade riksdagen i sin för-berörda skrivelse framhållit, att några delade meningar icke rådde därom att, såsom krigserfarenheterna också bestyrkt, en god utbildning vore en viktig för-utsättning för att ett försvarsväsende skulle kunna effektivt fylla sina uppgifter. Frågan om övningstidens längd borde, erinrade riksdagen, givetvis bedömas från denna utgångspunkt och med hänsyn tagen till den skärpning i olika hänseenden av de krav, som det moderna kriget ställde på den enskilde soldaten. Riksdagen hade tillika framhållit, att vid utredningsarbetet hänsyn även borde tagas till att den minskning i värnpliktskontingenterna, som bleve en följd av nativitetsminsk-ningen under 1920-talet och någon tid därefter, nödvändiggjorde en utbildning av alla vapenföra. Dessa synpunkter borde vid utredningsarbetet uppmärksammas. Vid utredningen borde även övervägas lämpliga åtgärder i syfte att undvika att värnpliktiga, utbildade i vapentjänst, i så relativt stor utsträckning som för när-varande vore fallet toges i anspråk för andra uppgifter i krigstid. Såsom riks-dagen anført borde uppmärksamhet jämväl ägnas frågan om de inskrivningsskyl-digas uttagning till värnpliktstjänstgöring, så att befogade invändningar ur hälso-synpunkt icke kunde framställas.

Vid utredningen måste de ekonomiska synpunkterna noga beaktas. En ingå-ende granskning av organisationen borde ske i avsikt att skära bort alla kost-nader, som icke vore strängt nödvändiga, och för att skapa betingelser för större stramhet i medelsanvändningen. Resultatet av det genom olika organ pågående rationaliseringsarbetet borde härvid utnyttjas.

Kommittén syntes vid sin översyn av försvarsorganisationen ur dessa syn-punkter komma att stöta på vissa svårigheter i arbetsorganisatoriskt hänseende. Då det vore angeläget, att pågående besparingssträvanden inom försvaret icke försvarades, finge det förutsättas, att kommittén sökte lägga sitt arbete så att det rationaliseringsarbete, som bedreves av förvaltningsmyndigheterna och av statens organisationsnämnd, kunde i möjligaste mån ostört fortgå. Lämpligen borde utredningen använda dessa organ för de rationaliseringsundersökningar, som funnes påkallade, och borde eftersträva att samordna dessa undersökningar med de eljest pågående.

Det borde vara möjligt att på denna väg, genom en rationaliserad och för-enklad organisation, ernå åtskilliga besparingar och påtagligt minska försvarets andel i de totala statsutgifterna. Om så icke prövades möjligt i tillräcklig omfatt-ning och förhållandena syntes möjliggöra fredens bevarande i vår närmaste om-givning, kunde det — med hänsyn till vårt lands ansträngda finansiella läge efter försvarsberedskapens avveckling — bliva erforderligt att åstadkomma kostnads-minskningar genom justeringar i den organisationsram, som genom 1942 års för-svarsbeslut ansetts för försvaret. Härvid borde iakttagas, att den blivande för-svarsorganisationen kunde effektivt fungera och från fred snabbt omställas till att slagfärdigt möta angreppsföretag mot vårt land. Det bleve utredningens uppgift att med beaktande härav framlägga förslag till den avvägning som i dessa hän-seenden kunde bliva erforderlig.

Departementschefen erinrade, att beträffande ett par av de frågor, på vilka kommittén finge anledning ingå, utredningar redan förelåge, verkställda av sär-skilt tillkallade sakkunniga, under det att andra spørsmål, som vid försvarskom-

mitténs arbete komme att beröras, vore föremål för utredning i annan ordning. Flertalet av dessa utredningar kunde icke bedömas isolerade från den på försvarskommittén ankommande utredningen rörande försvarets organisation. Resultaten av berörda delutredningar borde antingen överlämnas till försvarskommittén för övervägande i samband med fullgörandet av dess uppdrag eller också hänskjutas till kommittén för yttrande, med ledning varav finge bedömas i vad mån olika förslag kunde realiserats utan avbidan på en omprövning av försvarsorganisationen i stort. Å andra sidan kunde det komma att visa sig lämpligt att till särskild utredning hänskjuta vissa frågor, som fölle under eller hade samband med kommitténs uppdrag. Skulle det vid bedrivandet av kommitténs arbete visa sig påkallat och lämpligt att till särskild utredning utbryta vissa spörsmål, som tillhörde det kommittén givna uppdraget, borde det vara kommittén obetaget att göra framställning i sådant hänseende.

Kommittén borde vidare, i den mån så prövades erforderligt, före det slutliga ståndpunkttagandet i uppkommande personalfrågor av större betydelse träda i kontakt med de civila och militära personalsammanslutningar, som berördes av dylika frågor.

Det borde åligga kommittén att utarbeta fullständiga och noggranna beräkningar rörande kostnaderna för den försvarsorganisation, som av densamma förordades, såväl övergångskostnader som slutliga kostnader. Kommittén borde vidare ha att framlägga förslag rörande sättet för genomförandet av de åtgärder som funnes böra vidtagas. Huruvida det förslag som av kommittén framlades borde begränsas till att avse viss tidsperiod — exempelvis ytterligare en femårsperiod — eller kunde utformas att omspänna en längre tid, lämnade departementschefen öppet i avbidan på den bedömning av läget och möjligheterna i berörda hänseende som i första hand borde verkställas genom kommitténs försorg.

Det förberedande utredningsarbete, som i anledning av förenämnda uppdrag den 28 juni 1944 till överbefälhavaren bedrevs inom högkvarteret, syftade ursprungligen närmast till en femårsplan, avsedd att följa efter den år 1942 beslutade. I skrivelse till chefen för försvarsdepartementet den 11 oktober 1945 anmälde emellertid överbefälhavaren, att nytillkomna omständigheter och förnyade överväganden lett honom till en reviderad uppfattning, till vilken försvarsgrenscheferna anslutit sig, samt att han med anledning därav givit nya anvisningar för försvarsgrenschefernas utredningsarbete. Anvisningarna innebure i huvudsak, att något förslag till ny femårsplan icke skulle framläggas utan att partiella reformer i stället skulle genomföras successivt.

Till försvarskommittén överlämnades sedermera en inom högkvarteret utarbetad, den 11 oktober 1945 dagtecknad strategisk studie, som legat till grund för det därstädes bedrivna arbetet med utarbetandet av en ny försvarsorganisation, och under vintern 1945—1946 mottog kommittén efterhand förslag om försvarets högsta ledning, om försvarsgrenarnas organisation, om kostnader av för försvaret gemensam natur och om reviderad militärterritoriell indelning. I skrivelse den 7 april 1946 lämnade överbefälhavaren en avslutande sammanfattning av dessförinnan framlagda delförslag. I sina redogörelser för resultatet av de verkställda utredningarna betonade överbefälhavaren bland annat, att han icke i dåvarande läge ansett sig kunna föreslå genomgripande organisatoriska förändringar, som först på lång sikt medförde besparingar men till en början merutgifter. Han förklarade sig emellertid

avse, att, alltefter det förhållandena därtill föranledde, avgiva nya förslag samt därvid sträva efter att genom rationaliseringar och förenklingar av fredsorganisationen tillvarata alla möjligheter till besparingar.

I skrivelse den 14 juni 1946 till chefen för försvarsdepartementet anmälde försvarskommittén, att kommittén i anledning av överbefälhavarens förslag för sin del funnit nödvändigt att med undanskjutande tills vidare av frågan om den utrikespolitiska utvecklingen söka vinna överblick över de möjligheter, som kunde föreligga att med utgångspunkt från dittills gjorda rön på militärteknikens område genom mera genomgripande organisatoriska förändringar nedbringa kostnaderna för försvarets fredsorganisation. I sådant syfte anhöll kommittén — med överlämnande av en promemoria angående frågor beträffande vilka skilda ledamöter av kommittén önskat utredning — att åt överbefälhavaren måtte uppdragas att verkställa utredning rörande de förändringar i försvarsorganisationen, som med samtidigt tillgodoseende i största möjliga utsträckning av effektivitetens krav borde ifrågakomma för att begränsa de årliga försvarskostnaderna till alternativt 650, 750 och 900 miljoner kronor med iakttagande av att i kostnaderna skulle inbegripas årskvoter för all erforderlig ersättnings- och nyanskaffning av materiel ävensom kostnader för grundavskrivningar å byggnader samt att kostnaderna skulle angivas efter pris- och löneläget den 1 juli 1946.

Genom skrivelse den 21 juni 1946 uppdrog chefen för försvarsdepartementet åt överbefälhavaren att under hänsynstagande till nämnda promemoria verkställa och till försvarskommittén överlämna den av kommittén begärda utredningen. Denna överlämnades av överbefälhavaren till kommittén i tre etapper, nämligen den 2 december 1946 samt den 12 februari och den 15 mars 1947. I anslutning härtill överlämnade överbefälhavaren vidare den 31 mars 1947 till kommittén en sammanfattning benämnd »Överbefälhavarens försvarsförslag. Mars 1947».

Med skrivelse den 25 november 1947 har 1945 års försvarskommitté till fullgörande av sitt uppdrag till chefen för försvarsdepartementet överlämnat betänkande med förslag angående försvarets organisation, del I och II (SOU 1947: 72 o. 73), av vilka del I innefattar kommitténs förslag och del II vissa av kommitténs ledamöter och sakkunniga till förslaget fogade särskilda yttranden. Vidare ha i särskild ordning överlämnats förslag till personalförteckningar m. m. samt en till betänkandet hörande hemlig del, innehållande uppgifter rörande försvarsgrenarnas krigsorganisation m. m. I skrivelsen har anmälts, att kommittéledamoten Törnkvist sedan slutet av april 1947 på grund av sjukdom varit förhindrad deltaga i kommitténs överläggningar och beslut.

För huvuddragen av försvarskommitténs förslag kommer en redogörelse att lämnas i det följande. I den mån ställningstagandet därvid föranleder därtill, kommer jag att närmare redogöra för innebörden av förslagen vid behandlingen av de enskilda punkterna i betänkandet.

Över försvarskommitténs förslag ha yttranden inforrats av följande myndigheter m. fl., nämligen överbefälhavaren, chefen för armén — efter hörande

av samtliga militärbefälhavare, hemvärnschefen och chefen för väg- och vattenbyggnadskåren —, chefen för marinen — efter hörande av marindistriktscheferna, chefen för kustflottan, inspektören för kustartilleriet och chefen för sjövärnsskåren —, chefen för flygvapnet, arméförvaltningen, marinförvaltningen, flygförvaltningen, försvarets civilförvaltning, försvarets sjukvårdsförvaltning, krigsmaterielverket, försvarets fabriksstyrelse, arméns fortifikationsförvaltning, sjökarteverket, krigsarkivet, nämnden för armémuseum, försvarets forskningsanstalt, försvarsväsendets radioanstalt, försvarets socialbyrå, styrelsen för försvarets läroverk, försvarsväsendets personalvårdsnämnd, statens arbetsmarknadskommission (arbetsmarknadsstyrelsen), civilförsvarsstyrelsen, bevakningsinspektören, telegrafstyrelsen, järnvägsstyrelsen, Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut i vad avser väderleksorganisationen inom försvaret, luftfartsstyrelsen, statskontoret — särskilt i vad avser förekommande frågor om övergångsstaten och reservstaten —, riksräkenskapsverket, statens lönenämnd, statens organisationsnämnd, kommerskollegium, riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, statens industrikommission och 1946 års militära förvaltningsutredning.

Vidare har tillfälle att yttra sig över försvarskommitténs betänkande beretts överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Gotlands, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Skaraborgs, Örebro, Västmanlands, Gävleborgs, Västernorrlands och Norrbottens län, skytteförbundens överstyrelse, styrelsen för svenska pistolskytteförbundet, styrelsen för svenska sportskytteförbundet, centralförbundet för befälsutbildning, styrelsen för frivilliga motorcykelkåren, överstyrelsen för riksförbundet Sveriges lottakårer, överstyrelsen för svenska röda korset, centralstyrelsen för föreningen svenska blå stjärnan, svenska brevduveförbundet, hemvärnsrådet, maritima ungdomsrådet, svenska aeroklubben, centralkommittén Folk och Försvar, föreningen Sveriges flotta, riksförbundet för Sveriges försvar, svenska officersförbundet, svenska underofficersförbundet, försvarsväsendets underbefälsförbund, centralstyrelsen för de svenska reservofficersförbunden, svenska reservunderofficersförbundet, värnpliktiga officerares riksförbund, värnpliktiga underofficerares förening, statsverkens ingenjörförbund, försvarsväsendets civilmilitära ingenjörers förbund, försvarsverkens civila personals förbund, svenska teknologföreningen, försvarets civila tjänstemannaförbund, civilmilitära tjänstemannaförbundet, civilförvaltningens personalförbund, Sveriges arbetsledarförbund, svenska militärläkarföreningen, svenska militärveterinärsällskapet, försvarsväsendets radioanstalts personalförening, landsorganisationen i Sverige, svenska arbetsgivareföreningen, riksförbundet landsbygdens folk, Sveriges lantbruksförbund och tjänstemännens centralorganisation. I anledning av betänkandet ha flottans reservofficersförbund och svenska polisförbundet i ingivna skrifter yttrat sig över vissa delar av kommitténs förslag. Vidare har lantbruksstyrelsen överlämnat en skrift av Kalmar läns södra hushållningssällskaps hästavelsnämnd angående arméns remontering.

I den omfattning ställningstagandet i det följande därtill föranleder kom-

mer en redogörelse för innehållet i yttrandena att lämnas under de särskilda avsnitt, som därav beröras. Om därvid annat icke angivits, ha de behandlade förslagen i stort sett tillstyrkts eller lämnats utan erinran.

Chefen för marinen och marinförvaltningen ha avgivit gemensamt yttrande och därvid benämnt sig marinledningen. Vid återgivandet av remissyttrandena i fortsättningen kommer denna benämning att användas för att beteckna dessa båda myndigheter.

Vissa delar av förevarande ärende äro av den natur, att närmare redogörelse för deras innebörd än som av det följande framgår icke bör lämnas till statsrådsprotokollet. Ytterligare upplysningar torde emellertid få lämnas genom de handlingar, som komma att överlämnas till riksdagens vederbörande utskott.

Avd. II. ALLMÄNNA SYNPUNKTER.

I. Strategiska synpunkter på frågan om försvarets ordnande.

A. Krigsteknikens utveckling och det moderna kriget.

I den i det föregående omförmälda sammanfattning, som överbefälhavaren överlämnat till försvarskommittén, har under rubriken »Det nutida kriget» lämnats en redogörelse för de moderna stridsmedlen och därmed sammanhängande betvingelsemetoder. Försvarskommittén har i sitt betänkande redogjort för överbefälhavarens synpunkter härutinnan.¹ Rörande den närmare innebörden därav torde få hänvisas till betänkandet s. 14—22.

Försvarskommittén.

Försvarskommittén har för sin del i detta ämne anfört följande.

Den redogörelse för det nutida krigets stridsmedel och betvingelsemetoder, som överbefälhavaren sålunda lämnat, överensstämmer i stort sett med försvarskommitténs uppfattning om förhållandena på detta område. Redan i början av det andra världskriget satte tekniken och de tekniska hjälpmedlen sin prägel på operationerna och under krigets gång blev detta i ökad grad fallet. Den militärtekniska utvecklingen försiggick sprängvis och under ianspråktagande av de krigförande makternas alla för ändamålet tillgängliga resurser. Kulmen nåddes i och med atombombens utexperimenterande och användande. Även om utvecklingen efter krigsslutet icke fortgått i samma tempo som dessförinnan, har densamma förvisso icke avstannat. Vid den fortsatta sammanställningen och bearbetningen av forskningsresultat och praktiska erfarenheter ha segrarmakterna efter krigsslutet kunnat tillgodogöra sig även motståndarnas senaste rön.

Må vara, att de resultat, som utvecklingen på militärteknikens område redan avsatt, måste anses synnerligen betydelsefulla, så är försvarskommittén i likhet med överbefälhavaren icke benägen att betrakta dem såsom omvälvande i fråga om formerna för krigföringen. Även om den fortsatta utvecklingen kan tänkas komma att leda till en dylik omvälvning, råder dock alltjämt icke blott på atomfysikens utan även på andra teknisk-vetenskapliga områden av militär betydelse i åtskilliga hänseenden stor ovisshet. I ett flertal fall kunna visserligen redan nu de sannolika utvecklingslinjerna skönjas. Kvar står dock att — såsom överbefälhavaren framhållit — många av andra världskrigets nya stridsmedel ännu knappast hunnit längre än till eller strax över försöksstadiet och att man därför under relativt lång tid måste vara osäker såväl om deras närmare utformning som om deras slutliga användningsområden. För närvarande föreligga sålunda icke förutsättningar att er-

¹ Därjämte finnes sammanfattningen i sin helhet utgiven i tryck under titeln »Vårt framtida försvar. Överbefälhavarens förslag.»

sätta det förhållandevis goda försvar, som vi nu ha, med stridskrafter av helt ny struktur och sammansättning. Såsom överbefälhavaren påpekat, har heller intet av de länder, som deltagit i det senaste världskriget, ansett sig kunna på teknikens nuvarande ståndpunkt inrikta sig på en så radikal lösning av försvarsproblemet. Enligt försvarskommitténs mening blir det därför nödvändigt att tills vidare i huvudsak bygga på nuvarande grundvalar. Detta bör dock självfallet ej hindra, att teknikens landvinningar i särskilda hänseenden successivt tillvaratagas för försvaret. Därvid får i det särskilda fallet övervägas, om och i vad mån ett nyskapat stridsmedel kan och bör träda i stället för ett nu förefintligt av konventionell typ.

Av det nu anförda följer, att försvarsorganisationen enligt kommitténs mening icke kan i alla sina enskildheter bindas för längre tid. Vid översynen av organisationen gäller det därför att tillse, att densamma, i den mån förhållandena medgiva, göres så elastisk, att utrymme för moderniseringar och förbättringar kan beredas inom den organisatoriska ramen.

Det ligger även i linje med försvarskommitténs syn på frågan om den militärtekniska utvecklingen, att vårt land noggrant och i den utsträckning våra resurser medgiva följer denna utveckling för att om möjligt i god tid kunna få fram ändamålsenliga stridsmedel samt därigenom i görligaste mån säkerställa sig mot överraskningar. För sådant ändamål finnes redan nu inrättad en försvarets forskningsanstalt med uppgift att under Kungl. Maj:t omhänderha den på militära syften inriktade naturvetenskapliga och tekniskvetenskapliga forskningen. Det ligger i sakens natur, att ett litet land som vårt icke kan avse tillnärmelsevis så betydande belopp för forsknings- och försöksverksamhet som en stormakt. Även den begränsade tillgången på för sådan verksamhet kvalificerad personal torde här sätta en gräns för våra möjligheter. Starka skäl tala emellertid för att vi i mån av vår förmåga ställa erforderliga resurser till förfogande för ifrågavarande ändamål.

Av erfarenheterna från andra världskriget äro de, som ha avseende å luftkrigföringen, särskilt framträdande. Framför allt denna form av krigföring har genom sin inriktning icke blott mot fasta försvarsanstalter och rörliga stridskrafter utan även mot civilbefolkning, försörjning och kommunikationer givit det nutida kriget dess totala karaktär och har därför ställt särskilda anspråk på luftförsvar och civilförsvar. Utvecklingen inom teletekniken har vidare öppnat möjlighet såväl för en angripare att utföra flyganfall även under mörker och i dålig sikt som för försvararen att på ett tidigare stadium upptäcka sådana anfall.

Även i fråga om sjökrigföringen har radar visat sig vara av stor betydelse. För sjöstridskrafternas del peka erfarenheterna från luftkriget i övrigt på behovet av jaktskydd, framför allt för större fartyg och för fartyg överhuvudtaget, när de befinna sig till sjöss. I den mån sådant skydd i tillräcklig omfattning icke kan beredas, inställer sig kravet på övergång till en lätt flotta, som till sjöss är förhållandevis svår att nedkämpa från luften och som kan skyddas i bergum på sina baser.

För arméns vidkommande aktualiserar flyghotet mot kommunikationerna samt invasionsteknikens utveckling — särskilt luftlandsättningens tillkomst — kravet på större terrängframkomlighet och snabbhet.

Vid utarbetandet av kommitténs förslag har det visserligen varit möjligt att i en del hänseenden tillgodogöra sig nu berörda krigserfarenheter. Att till fullo draga ut konsekvenserna av dem synes emellertid, med hänsyn till föreliggande bundenhet vid nuvarande materielutrustning, icke för närvarande kunna ifrågakomma.

En annan krigserfarenhet är, såsom också överbefälhavaren konstaterat, att de aktiva motmedlen mot pansartrupp starkt utvecklats, särskilt de som komma till användning vid bekämpning från luften och på närstridshåll — i senare fallet projektiler och laddningar med riktad sprängverkan — samt att stridsvagnar på grund av motmedlens ständigt ökade effekt icke längre användas för självständiga stridsuppgifter i samma utsträckning som under krigets första år. Försvarskommittén tilltror sig icke att härav draga några bestämda slutsatser beträffande stridsvagnsvapnets framtida betydelse. Enligt kommitténs mening giva emellertid nyssnämnda omständigheter anledning till viss tveksamhet beträffande frågan, huruvida det militära värdet av detta vapen framdeles kan komma att motsvara de betydande kostnader, som detsamma, särskilt för materielens förnyande, drager. Kommittén håller före, att man i detta hänseende bör ställa sig avvaktande. Då det befintliga stridsvagnsbeståndet med nu för sådan materiel gällande livslängdsberäkningar icke behöver förnyas inom de närmaste tio åren, finnes tydligen rådrum för ytterligare överväganden av hithörande spörsmål. Vad angår luftvärnet släpar detta med hänsyn till ökningen av flyghastigheten och flyghöjden för närvarande efter i utvecklingen. Genom relativt lätt genomförbara förbättringar av den nuvarande materielen synas emellertid goda möjligheter till en avsevärd effektivisering av luftvärnet föreligga. Beträffande såväl luftvärnet som artilleriet gäller, att de kunna röna inflytande av raketvapnets utveckling.

I denna del ha vissa av kommitténs ledamöter och sakkunniga i de vid försvarskommitténs betänkande fogade särskilda yttrandena framhållit vissa speciella synpunkter.

Sålunda har kommitténs *ordförande* funnit det böra beaktas, att osäkerhet ännu gjorde sig gällande i fråga om den på erfarenheterna från det senaste världskriget grundade krigstekniska utvecklingen.

Kommittéledamöterna *Elon Andersson* och *Sven Andersson* ha i ett gemensamt yttrande framhållit bl. a. följande.

Den ovisshet, som ännu råder om det internationella lägets utveckling, måste givetvis påverka bedömandet av Sveriges försvarspolitiska problem. Såsom försvarskommittén i sitt betänkande hävdar är det med hänsyn därtill nödvändigt att de förändringar i försvarets organisation, som nu kunna komma i fråga, ske under beaktande av att försvarets effektivitet under de närmaste åren icke påtagligt försvagas. Genomgripande förändringar i den organisation, som

under världskrigets beredskapstid utbyggdes och prövades, böra därför nu ej genomföras. Även övriga omständigheter, såsom osäkerhet om de nya stridsmedlens utveckling och inverkan på krigföringen, tala för att tiden ännu icke är inne för en radikal förändring av organisationen, grundad på en militärteknisk utveckling, om vars slutliga struktur man ännu intet eller ringa vet.

Detta förhållande får emellertid icke tagas till intäkt för ett fastslående av organisationen i de konventionella former, som kännetecknade krigstekniken under 1930-talet. Tillräckligt många tekniska och taktiska förändringar hade vid andra världskrigets slut så klart kunnat konstateras att de böra ge anledning till en begynnande omprövning. Det torde här räcka med att framhålla den alltmer ökade användningen av lufttrupper och mekaniserade förband, flygkrigets utveckling, särskilt i fråga om kommunikationsledningens förstöring och dess insats mot fartyg, samt tillkomsten av fjärrstyrda vapen och atombomben. Det är riktigt, som försvarskommittén framhåller, att ingen stormakt av dessa anledningar helt ändrat organisationen av sitt försvar. För en liten stat, där både de materiella och de personliga tillgångarna äro otillräckliga för den massverkan, som stormakterna kunna åstadkomma, kan det dock bli nödvändigt att söka ernå effektivitet i försvaret även på andra vägar än genom att öka de operativa förbandens rörlighet och slagkraft.

De slutsatser, till vilka ifrågavarande kommittéledamöter med nu angivna utgångspunkter kommit, återgivas i det följande i anslutning till redogörelsen för huvuddragen av kommitténs förslag.

Kommittéledamoten *Hagberg* har i förevarande avseende anfört följande.

Krigsutvecklingen synes för ett litet land ha passerat det skede, när en väldig koncentration av tunga stridsformationer kunde utveckla sin kraft. En på flygets område övermäktig motståndare kan genom förstörelse av kommunikationer, kraftverk och större industrier lamslå stridskrafter av konventionell uppbyggnad och omfattning långt snabbare än stridskrafter som har sin utrustning, sina stridsuppgifter och formering i själva hemorten. Det fria kriget har ingått som en viktig del i de reguljära stridskrafternas sammandrabbningar och dess utveckling har blivit så mycket nödvändigare som möjligheterna för en modern stormakt att luftledes landsätta 10 000, ja 100 000 soldater långt inne i landet skapats. Ju fler svenskar som på hemorten står beredda att stoppa en angripare med handvapen, andra lättare vapen och sprängmedel desto starkare stöd blir detta för stöttrupperna och desto större seghet och anpassningsförmåga kommer detta att ge motståndet i dess helhet.

Kommittéledamoten *von Heland* har påpekat, att enligt kommittéförslaget arméns materiella standard närmast bleve jämförlig med den, de krigförande hade i början av andra världskriget. Utvecklingen under dess senare del hade kännetecknats bl. a. av fullständig automatisering av infanteriets handvapen, organisation av närpansarvärn och grovt fjärrpansarvärn, övergång från lätta till tunga stridsvagnar, mångdubbling av artilleriet samt alltmer fullständig motorisering, varvid särskild vikt lagts vid terränggående motorfordon. Denna utveckling har sålunda icke kunnat följas. I en kritisk situation kunde det

vara svårare att fylla det materiella behovet än att med efterutbildning utbildade folket. von Heland har vidare anfört bl. a. följande.

Samtliga ledande nationer ha deklarerat sin vilja att med alla medel förebygga ett nytt krig. Å andra sidan har det klarlagts att en forskning och militärteknisk försöksverksamhet av enorm omfattning och intensitet pågått sedan några år tillbaka, icke minst på reaktions-, raket- och atomvapnens område. Det råder nu intet tvivel om, att reaktions- och raketvapnen i vissa avseenden spelat en stor roll under det andra världskriget. Uppgifter om massinsatser av artilleri ha sålunda i många fall avsett raketartilleri. I varje fall är det uppenbart, att vi vid fastställandet av en ny försvarsorganisation måste taga ställning till frågan, huruvida de nya vapnen kunna medföra en ändrad uppfattning om den hittillsvarande militära taktiken. Om det kan påvisas, att vissa stridsmedel utan eftergift på effekten kunna ersättas eller verksamt kompletteras med andra, som äro billigare och enklare att tillverka samt personalbesparande, måste detta i tid beaktas. Möjligheterna för en liten nation att i ett kritiskt läge åstadkomma improvisationer, vilka kunna innebära radikala ändringar av försvarets struktur, äro icke stora. Många torde sålunda förvänta en snabb utveckling av reaktions- och raketdrivna projektiler i olika former, så att bombflyget i egenskap av fjärrartilleri ävensom det nuvarande fältartilleriet skulle bli omodernt. Detta är något som vi, med hänsyn till att det grova artilleriet snart står inför nyanskaffning, måste beakta.

För arméns del borde det enligt von Helands uppfattning vara nödvändigt att tillgodogöra sig alla moderniteter på krigsteknikens område och att sålunda ständigt hålla en mindre del av armén på höjden av modernitet för att nyheter på krigsteknikens område skulle kunna praktiskt prövas och erfarenheter vinnas.

von Heland har vidare i syfte att belysa flygstridskrafternas insatser i sjökriget framlagt viss statistik över fartygsförluster under det senaste kriget (betänkandet del II s. 31 och 32). De sammanlagda brittiska, tyska, italienska och japanska krigsfartygsförlusterna ha enligt denna statistik förorsakats av fartyg i 35,5 % fall, av flygplan i 31,1 % fall och av annan eller okänd orsak i 33,4 % fall. Nedkämpningen av den japanska handelsflottan har förorsakats av fartyg till 55,7 %, av flygplan till 30,8 % och av annan orsak till 13,5 %.

Av de särskilda sakkunniga har generalmajor *Backlund* framhållit, att ingen allvarlig erinran kunde riktas mot att kommittén ansåge sig böra utgå från arméns nuvarande organisation och materielbestånd vid utformandet av sitt förslag till arméorganisation. För detta talade nämligen dels den snabba utvecklingen i fråga om vissa viktigare krigsmaterielgrupper, dels praktiska svårigheter att under de närmaste åren anskaffa önskvärd materiel. På grund härav vore det emellertid så mycket angelägnare att en omorganisation och modernisering av arméstridskrafterna komme till stånd så snart förhållandena det medgäve.

Den under beredskapsåren anskaffade materielen hade — såsom också

kommittén framhållit — höjt upp armén till en kvalitativ ståndpunkt jämför-
lig med den de krigförande hade i början av kriget, d. v. s. år 1939. Därest
icke avsevärda materielanslag komme att ställas till förfogande, komme
arméns nuvarande standard att i huvudsak bibehållas fram till år 1958. Detta
innebure i materiellt avscende ett 20-årigt stillastående, vilket med hänsyn
icke minst till den snabba tekniska utvecklingen måste betecknas såsom
mycket allvarligt.

Konteramiral *Ericson* har behandlat här ifrågavarande spörsmål i samband
med en ingående granskning av krigs- och beredskapsereferenterna från det
senaste kriget (betänkandet del II s. 75—83). Bland därvid anförda synpunk-
ter må här framhållas följande.

Vad som särskilt karakteriserade det moderna kriget till lands, till sjöss
och i luften vore rörlighet och slagkraft. Dessa egenskaper vore oundgängliga
hos en försvarsmakt för att åstadkomma kraftkoncentration på rätt plats i
rätt tid och för att tillgodose det betydelsefulla överraskningsmomentet.
Den taktiska offensivens betydelse även under strategisk defensiv hade klart
belysts. Krigsförloppet utvisade, att det för länder med sjögräns och in-
tressen till sjöss utgjorde en fara att icke äga de stridsmedel, som erfordrades
för att effektivt bekämpa motståndaren till sjöss. Vid överskeppningsföretag
visade den stora insatsen av sjöstridskrafter på den anfallande sidan, att även
relativt begränsade, operativa sjöstridskrafter på den försvarande sidan be-
dömts utgöra en fara, som måste kompenseras med mångdubbel överlägsenhet.
Samtliga erfarenheter pekade på att sjöförsvarets kärna måste utgöras av ett
antal lättroliga och slagkraftiga operativa enheter, vilka i samverkan med
flygstridskrafter och med stöd av kustartilleri och mineringar förmådde bjuda
ett effektivt motstånd mot invasion samt skydda för krigföring och försörjning
erforderliga sjöförbindelser.

Överste *Silfverberg* har framhållit bl. a. följande synpunkter.

Kommittén har i sitt organisationsförslag icke funnit anledning framhålla
den avsevärda förändring i militärpolitiskt och strategiskt hänseende som
åstadkommit av luftkrigföringen mot hemorten. Efter andra världskrigets
erfarenheter — främst vad gäller Japan och Tyskland — synes det uppenbart,
att en stormakt numera mycket väl kan tänkas tvinga en mindre stat med
svagt luftförsvar till underkastelse eller eftergifter med enbart luftkrig eller
hot härom. Särskilt synes detta möjligt, om det gäller eftergifter av begränsad
natur. För småstaternas del synes detta böra betecknas som den största prin-
cipiella förändringen av krigets natur sedan 1942 års försvarsbeslut.

Kontinuerliga flyganfall mot omsorgsfullt utvalda mål framkalla avgörande
resultat, om de riktas mot ett lands livscentra. Mest talande är måhända det
japanska väldets kapitulation såsom följd av flyganfall och blockad, långt
innan den planerade invasionen mot moderlandet kom till utförande. Ovan-
nämnda resultat uppnåddes i en kraftmätning mellan stormakter. Detta bör
uppmärksammas, då man bedömer en stormakts möjligheter att bekämpa en
liten stat.

Erfarenheterna från kriget visa emellertid icke endast, att luftkrigföringen mot hemorten på längre sikt nöter ut ett lands försvarskraft och försvarsvilja. De visa även, att hårda slag från luften mot hemorten eller stridskrafterna i ett krigs begynnelsekedede kunna bli avgörande för krigets varaktighet och förlopp. Erfarenheterna från Polens, Hollands, Belgiens, Frankrikes och Jugoslaviens nedkämpande under det senaste kriget tala härvidlag sitt tydliga språk. Det kanske mest talande exemplet på hur ryggraden i ett lands försvar kan knäckas redan i krigets inledningsskede utgör det tyska angreppet mot Jugoslavien. Detta inleddes med häftiga flyganfall mot bland annat mobiliseringsorter, kommunikationer samt huvudstaden som centrum för politisk och militär ledning, varigenom försvaret förlamades redan vid krigsöppnandet. Verkningarna av de inledande flyganfallen kommo därför att i hög grad påverka krigets fortsatta förlopp och varaktighet — omkring 10 dagar. De stridande parternas markstyrkor voro i utgångsläget numerärt likvärdiga, men försvararens voro ej tillräckligt tillgodosedda i materiellt hänseende och kunde endast erhålla svagt flygskydd.

Silfverberg har ansett, att försvarskommittén med hänvisning till den moderna luftkrigföringens betydelse bort uttala, att ett effektivt och i förhållande till försvarsorganisationen i övrigt rätt avpassat luftförsvar — häri inräknat civilt försvarets luftskyddsuppgifter — numera utgjorde grundvalen för en nations möjligheter att föra krig. Silfverberg har vidare funnit det stridande mot krigserfarenheter och utvecklingstendenser att — såsom kommittén föreslagit — beskära jaktflygets komplement inom luftförsvaret, luftvärnet, och samtidigt ställa dess materielersättning på framtiden. Alla tecken tydde på att man beträffande fjärrluftvärnet hade att vänta ett successivt införande av styrda raketprojektiler, ehuru dessa vapens detaljutformning för närvarande tedde sig ganska oviss. Det vore icke rimligt att under sådana förhållanden göra luftvärnets tekniska utveckling beroende av framtida mycket ovissa engångsanslag. Luftvärnets successiva utveckling och övergång till förbättrade eller helt nya vapen borde i stället säkras genom kontinuerliga materielersättningsanslag. Med hänsyn till krigserfarenheterna och utvecklingstendenserna hade kommittén icke till fullo beaktat luftförsvarets betydelse för tryggande av övriga stridskrafterns verksamhet och för skyddet av hemorten.

Silfverberg har vidare anslutit sig till kommitténs uttalande angående de betydelsefulla förändringar, som den moderna invasionstekniken medfört för försvaret. Invasionen kunde nu ske med större snabbhet än tidigare, vilket sammanhängde med invasionsfarkosternas och de snabba truppers utveckling samt framför allt med luftlandsättningens tillkomst som en strategiskt betydelsefull faktor. För försvarets del innebure detta skärpta krav på snabbhet och rörlighet i vad gällde stridskrafternas förflyttning ej blott mot kuster och gränser utan mot praktiskt taget varje del av landet.

Remissyttranden.

Krigsteknikens utveckling och det nutida kriget ha i remissyttrandena från olika sidor ingående belysts. Med hänsyn till de förändringar av stor räckvidd,

som på detta område kunna konstateras eller förutses, och till den grundläggande betydelse hithörande spörsmål ha för bedömningen av frågan om vårt försvars utformning synes det påkallat att lämna en relativt utförlig redogörelse för yttrandenas innehåll i förevarande avseende.

Överbefälhavaren har i sitt remissyttrande framhållit, att ytterligare forskningsresultat vunnits och nya utländska erfarenheter och uttalanden blivit kända, sedan överbefälhavaren i mars 1947 avgav sin förutnämnda sammanfattning. Utöver vad då framhållits om nya stridsmedel förtjänade följande att uppmärksammas (återgives här i sammandrag).

Radar utvecklades ständigt. Behovet av motmedel bleve samtidigt allt större och därvid hade störningsproblemet trätt i förgrunden.

Utvecklingen av *fjärrvapnen* tillmättes inom stormakterna den största betydelse, och verksamheten på detta område kännetecknades av ett intensivt vetenskapligt och tekniskt arbete på bred bas, vilket kunde beräknas småningom föra fram till långt mera effektiva vapen än de nu allmänt kända. Tyskarna hade vid andra världskrigets slut haft användbara fjärrvapen, V-1 och V-2, med räckvidder på 300—400 km. Precisionen hade dock till följd av otillfredsställande styrningsmetoder varit mindre god. Med all sannolikhet finnes redan nu bättre vapen, robotflygplan av V-typ, som skulle kunna nå vårt land från kringliggande territorier. Förenta Staterna hade för närvarande icke några långtgående projektiler, jämförbara med den tyska V-2 eller större, men en experimentmodell av en typ med V-2:s dubbla räckvidd torde bli färdig inom två till tre år. Om de första resultaten bleve lyckade, torde det dröja omkring fem år, innan en sådan projektil kunde byggas i serie. Sovjetunionen hade dock måhända kommit längre än Förenta Staterna på detta område. Problemet att styra alla slags fjärrvapen med tillräcklig precision mot målet vore svårt att lösa. Styrningen av framtidens mer utvecklade fjärrvapen torde komma att ske med hjälp av radiovågor och därmed vore ett av de viktigaste motmedlen, radiostörningen, givet. Fjärrvapen av V-2-typ med transoceaniska räckvidder kunde beräknas vara färdiga för massproduktion först om 10—25 år.

Utvecklingen av *flygmaterielen* ginge vidare mot ökade hastigheter, längre räckvidder, ökad operationshöjd (12 000—15 000 m) och större lastförmåga. De reaktionsdrivna flygplanens toppfarter läge strax under ljudhastigheten, vilket gäve dem möjlighet att ingripa mot fjärrvapen av V-1-typ. En intensiv forsknings- och försöksverksamhet påginge inom stormakterna för att över-skrida denna gräns. Seriebyggda flygplan med överljudshastighet beräknades dock icke vara i bruk inom den närmaste 10-årsperioden. De tyngsta bombflygplanens räckvidder uppgingo till 6 000 km. Genom reaktionsdrift kunde bombflygplanens hastighet ökas, men samtidigt nedginge räckvidden. Transportflygplanens räckvidder, lastförmåga och hastighet hade ökats. Övergång till reaktionsdrift för dessa flygplan vore ej sannolik inom närmaste framtid.

De tekniska möjligheterna för luftlandsättning hade i hög grad ökats genom förbättrade fallskärmar, som kunde användas vid större hastigheter och som hade större bärkraft, genom glidplan, som kunde medföra större last, även medeltunga stridsvagnar, samt genom anordningar på transportplan, som medgäve landning på mindre och sämre fält än tidigare.

Flygplanens allt större hastigheter och ökade stigförmåga minskade allt mera förvarningstiden och tiden för *luftvärnets* målföljning, eldledning och eldgivning. Det nu gängse luftvärnets verkningsförmåga kunde höjas genom ökad automatisering av pjäserna, förbättring av instrumenten samt införande av radar och radartändror. Salvpjäser för krutraketer hade redan under det avslutade kriget använts för spärskjutningar. Vätskedrivna, från marken

styrda och målsökande luftvärnsprojektiler kunde i framtiden få stor betydelse. Mot de snabbaste robotprojektilerna kunde luftvärnet för närvarande ej verka.

Flygplanens högre prestanda ökade även kraven på *luftbevakning* och *jaktstridsledning*. Den optiska luftbevakningen måste redan nu kompletteras med radar. I den mån anfallsflygets hastigheter närmade sig jaktflygets, bleve det nödvändigt att skjuta fram radarstationerna längre eller att öka deras räckvidd. Mot plan och projektiler med överljudshastigheter torde luftbevakningen och jaktstridsledningen bli helt beroende av radar. Dennas effektivitet vore i sin tur beroende av fiendens möjligheter att störa. De snabbaste robotprojektilerna torde icke kunna nedskjutas från jaktplan, eftersom dessa projektiler alltid kunde beräknas vara överlägsna i hastighet. Det aktiva försvaret mot dessa projektiler måste därför syfta till att störa deras styrsystem eller att med sannolikt komplicerade självstyrda projektiler träffa dem i banan.

Beträffande *atombombernas* användning och verkan kunde man vänta, att det omfattande forskningsarbete, som nu påginge på många håll, komme att leda till konstruktion av bomber med mångdubbelt större verkan än de hittills använda. Åtgärder, som syftade till att förebygga antändning genom värme-strålning, bleve då av ännu större betydelse än nu. Även mot dylika bomber torde det dock vara möjligt att bygga effektiva skyddsrum. Hur långt utvecklingen av atombomberna komme att gå, kunde i dag icke avgöras, liksom ej heller i vad mån de passiva skyddsmedlen kunde hålla jämna steg därmed. När flertalet stormakter hunnit lösa problemet att framställa atombomber, kunde icke förutses med säkerhet. Den av president Truman tillsatta luftförsvarskommittén hade uttalat, att man icke kunde lita på att andra stater än Förenta Staterna icke hade atomvapen i betydande antal i slutet av år 1952. Till denna uppfattning hade även den svenska forskningsanstalten kommit. Problemet att utnyttja atomenergin såsom drivkraft syntes ta längre tid att lösa än man ursprungligen förmodat.

Vid framställning av atombomber eller användning av atomenergi som kraftkälla uppstode dels radioaktiva biprodukter, dels en strålning, som kunde göra en del vanliga ämnen radioaktiva. Man syntes därför ha anledning att räkna med ett helt nytt stridsmedel, *radioaktiva ämnen*, utspridda på liknande sätt som stridsgaser — i fast form, som vätska eller som gas. Den radioaktiva strålningen kunde leda till döden eller medföra bestående eller långvariga fysiologiska rubbningar. Medicinska metoder för behandling av skadade vore ännu icke fullt utvecklade.

Radioaktiva ämnen kunde upptäckas med speciell apparatur. Skyddsrum kunde konstrueras så, att de utestängde radioaktiv strålning och radioaktiva ämnen. Någon metod att påverka det radioaktiva sönderfallet torde däremot icke nu finnas, och det vore därför mycket svårt om ens praktiskt möjligt att sanera ett med radioaktiva ämnen belagt område. Detta torde bli obeboeligt för månader och måste därför fullständigt utrymmas.

Vid *bakteriologisk krigföring* användes organismer, som förorsakade smittosamma sjukdomar på människor, djur eller växter, eller av dylika organismer alstrade gifter. Enligt utländska åsikter skulle framställning av smittämnen kunna ske i vanliga bakteriologiska och kemiska laboratorier till relativt låga kostnader. Både själva forskningsarbetet och framställningen undandroge sig sålunda kontroll av utomstående.

Smittämnen kunde spridas från flygplan eller robotprojektiler eller genom sabotage. Motåtgärderna kunde bestå i indikering, sanering, vaccinering, serumbehandling, isolering. Man borde räkna med att stormakterna nu skulle kunna föra ett bakteriologiskt krig.

Den tekniska utvecklingen av *stridsgaser* och underrättelser utifrån tydde

på att detta stridsmedel kunde bli använt i stor skala i ett kommande krig, särskilt vid överraskande anfall. Nya stridsgaser med delvis andra verkningar än de äldre samt nya gasbeläggningsmetoder, möjliggjorda genom flygets och fjärrvapnens utveckling, kunde komma att ställa stora krav på gasskyddet, icke minst inom civilförsvaret.

Infraröd strålning kunde icke uppfattas av det mänskliga ögat men kunde i likhet med radar registreras på en bildskärm. Den kunde utnyttjas för spaning och skjutning i mörker utan synlig belysning, för strålkastare på fordon samt för målsökningsapparat på robotprojektiler.

De lätta *pansarvärnsvapnen* hade under senaste tid ytterligare utvecklats, varvid längre skottvidder, ökad precision och bättre verkan uppnåts. Själva vapnen vore enkla, lättillverkade och billiga, medan ammunitionen vore förhållandevis tung och dyrbar. Underkalibrig ammunition kunde medföra ökad genomslagsförmåga hos fjärrpansarvapen utan att vapenvikten behövde ökas. Förbättrade *mintyper* vore även att vänta. Möjligheterna att bekämpa *pansarfordon* hade sålunda ökats. I vad mån dessa kunde få ökat skydd med hjälp av lättmetall, konstmassor eller dylikt kunde icke nu förutsägas.

Parallellt med utvecklingen av de rekyllfria pansarbekämpningsvapnen påginge ett framgångsrikt arbete på konstruktion av *grovkalibriga infanterivapen med spränggranater*.

Genom automatisering av *artilleriet* kunde större eldhastigheter uppnås.

Raketartilleri hade redan under kriget nått en betydande utveckling men på grund av stor spridning, stark flam- och rökutveckling, som röjde pjäsplatserna, och avsevärda ammunitionsvikter kunde det åtminstone tills vidare icke tänkas ersätta annat artilleri. Långskjutande artilleri av V-vapentyp kunde även bli användbart.

Örlogsfartygens konstruktion anpassades dels med hänsyn till skyddet mot moderna angreppsmedel, främst atombomber och radioaktiva gaser, dels med hänsyn till nya fartygsburna vapen. Fartygens fart och aktionsradier komme sannolikt att ökas. Experiment påginge för att på små fartyg — torpedbåtar — ersätta nuvarande kolmotorer med gasturbiner eller eventuellt reaktionsmotorer. Större farter i undervattensläge torde komma att avsevärt öka ubåtarnas verkningsmöjligheter.

Det svåra fartygsartilleriet kunde måhända komma att kompletteras med eller ersättas av V-vapen. I Förenta Staterna utprovades för närvarande övervattensfartyg, som vore speciellt byggda för långdistansraketer, och även ubåtar kunde tänkas få sådana vapen.

Torpedernas fart, räckvidd och sprängverkan hade ökats. Styrbara, målsökande torpeder för luft- eller undervattensgång torde i framtiden få stor betydelse.

Överbefälhavaren har framhållit, att samtliga ovan berörda tekniska hjälpmedel vore föremål för ingående studium inom försvarets forskningsanstalt, hos de militära förvaltningsmyndigheterna samt inom de organ av olika slag, som inom och utanför försvaret anlitas för militärtekniskt forsknings- och utvecklingsarbete. På grund av våra begränsade resurser måste mera djupgående forskning och experiment koncentreras till områden, där vi hade särskilt goda förutsättningar att lyckas eller där behovet framträdde särskilt starkt. Andra områden undersöktes blott i den mån så ansåges erforderligt för att icke farliga luckor skulle uppstå i vår kännedom om det nutida kriget. Några aktuella frågor på detta område ha av överbefälhavaren belysts, såsom atomenergiens utnyttjande, arbetet med raketvapen, robotvapen och reaktions-

drivna projektiler eller farkoster, utnyttjandet av radar samt radiostyrning och förbindelseteknik, motmedlen mot den teletekniska apparaturen, nya sprängämnen, utveckling av stridsgaser, rök och dimma, brandmaterielfrågor, skyddet mot bakteriologisk krigföring, utnyttjandet av infraröd strålning, utveckling av vapentechniken samt fartygs- och flygmaterielen ävensom metoderna för konservering av materielen i förråd. Överbefälhavaren har i detta sammanhang betonat, att militär forsknings- och försöksverksamhet icke vore endast en teknisk angelägenhet utan i minst lika hög grad en strategisk-taktisk.

Vid det militärtekniska utvecklingsarbetet gällde det enligt överbefälhavarens mening icke endast att följa med i nyskapandet utan även att med utnyttjande av krigserfarenheter, vetenskapliga framsteg och nya uppfinningar förbättra redan existerande stridsmedel och stridsmetoder. De forskningsresultat och erfarenheter, som hittills stode till buds, gäve underlag icke för revolutionerande förändringar men väl för tekniska förbättringar, som i flera fall skulle avsevärt höja effektiviteten och som efter hand borde genomföras. Större förändringar droge emellertid stora kostnader. En liten stat, som icke hade stormaktens resurser, måste i många fall nöja sig med det användbara och avstå från det exklusiva. Av beredskapsskäl kunde vapen icke slopas utan ersättning, även om de ej längre vore fullt moderna. Allra minst borde beprövade stridsmedel och stridsmetoder vrakas för nyheter, vilkas värde icke bestyrkts eller vilka ännu icke praktiskt utformats. Vi måste därför tills vidare i stor utsträckning bygga på nuvarande grundval och söka följa med utvecklingen genom partiella reformer.

Chefen för armén har i förevarande avseende anfört i huvudsak följande synpunkter.

Även i andra världskrigets sista skede genomfördes lantoperationer på alla krigsskådeplatser av arméer, som i stort sett i sig innefattade stridsmedel och organisationsformer av hävdvunnen art. Det vore ej sannolikt, att man redan inom kort hos oss komme till resultat, på vilka man kunde bygga en radikal ombeväpning eller omorganisation av lantstridskrafterna. Till följd härav måste de konventionella stridsmedlen och de organisationer i form av truppförband o. s. v., som vore bärare av dessa, vidmakthållas tills så skett.

I fråga om luftvärnet hade enligt arméchefens mening utvecklingslinjerna redan klarnat i vad avsåge möjligheter till verkan mot även hypersnabba flygplan. Genom materiella förbättringar — utnyttjande av radar, moderna centralinstrument, maskinriktning och fjärrstyrning av pjäser samt vissa betydelsefulla förändringar av ammunition — finnes redan nu möjligheter att åstadkomma mångdubbelt större verkan av luftvärnets eld. Lösningen av frågan om ett praktiskt utnyttjande av robotprojektiler eller dylikt för luftmålsbekämpning syntes däremot alltjämt vara avlägsen.

För att luftvärnet skulle kunna lösa sina viktiga uppgifter icke blott för stridskrafternas operationsfrihet utan jämväl och icke minst för hemortens skydd måste dess materiel ständigt stå på toppen av modernitet.

Särskild uppmärksamhet syntes böra ägnas stridsmedel av ny typ, närmast raketvapen och robotprojektiler. Ett förstahandsobjekt för den fortsatta forskningen på luftvärnets område borde vara motmedel mot robotprojektiler med

överljudshastighet, varvid ett medel kunde tänkas vara målsökande luftvärnsraketer.

Krigserfarenheterna visade artilleriets starkt ökade betydelse. Ingenting hade framkommit, som talade mot att »konventionella» artilleripjäser för avsevärd tid framåt komme att utgöra stommen i och huvuddelen av artilleribeväpnningen. En förskjutning mot mera tungt och långskjutande artilleri — oftast i självgående lavettage — hade däremot gjort sig märkbar. Vapen av såväl kortdistansraketttyp som lång- och fjärrskjutande typer (V-typer) syntes dock inom en nära framtid ha nått en sådan utveckling och betydelse, att frågan om deras inordnande i vårt artilleri kunde bli aktuell. En reducering av artilleriets fredsorganisation kunde därför icke anses välbetänt.

Även om utvecklingen beträffande pansrade stridsfordon vore svår att förutsäga och utnyttjandet av projektiler med riktad sprängverkan mot pansar otvivelaktigt medfört, att stridsfordonen blivit mera sårbara än tidigare, hade detta, av föreliggande underrättelser från utlandet att döma, icke medfört, att pansarförbandens värde ifrågasatts.

Möjligheterna till lufttransport av stridsvagnsförband hade ökat. En snabb förstärkning av pansarvärnet vid alla truppslag vore därför oundgängligen nödvändig. För det direkta närförsvaret syntes härvid en godtagbar lösning under den närmaste tiden vara att förvänta i granatgeväret.

Utvecklingen beträffande den personliga beväpnningen föredde vid alla truppslag en tydlig strävan mot ökad användning av automatvapen. Med hänsyn till den nutida stridens karaktär och hastigt skiftande lägen löpte alla delar av arméstridskrafterna nu mera än förr risk att råka in i infanteristrider av större eller mindre omfattning. En förbättring av den personliga beväpnningen vid alla truppslag och tilldelning av automatvapen till varje fordon vore därför nödvändig.

Genom den nutida krigföringens karaktär med operationer på från varandra långt avlägsna platser, snabba lägesförändringar och spridd gruppering måste sambandet alltmera upprätthållas med signalmedel. En oerhörd utveckling hade under kriget ägt rum på det teletekniska området. En höjning av signalmaterielens, främst radiomaterielens, kvalitet och kvantitet vore därför nödvändig.

Det moderna kriget ställde krav på ökad rörlighet, ökad terrängframkomlighet och ökad eldkraft hos krigsorganisationen.

Arméns nuvarande krigsorganisation motsvarade i många väsentliga avseenden icke den senaste utvecklingen på krigskonstens och teknikens områden. Den byggde snarast på erfarenheter från de första åren av andra världskriget. I stort sett erbjöde vår nuvarande krigsorganisation bilden av ett efter förhållandena inom olika delar av vårt land avpassat lokalförsvär, kompletterat med rörliga stridskrafter av högre kvalitet. Arméchefen ansåge, att knappast ens ett ekonomiskt nödläge kunde motivera ett kvarblivande vid nuvarande materiella standard på sätt, försvarskommitténs förslag innebure.

Militärbefälhavaren för I. militärområdet har framhållit, att det inför den krigstekniska utvecklingen, med alltmera ökade möjligheter till flyganfall, luftlandsättning och kustinvasion, vore omotiverat att minska våra stridskrafterns kvantitet. Ett anfall mot Sverige komme säkerligen att inledas med anfall av förstklassiga flygförband, luftlandsättningsstrupp av elitkaraktär med hypermodern vapenutrustning samt, vid kustinvasion, av likaledes förstklassiga förband med grundlig utbildning och väl försedda med effektiva vapen. Mot

dylika trupper vore ett försvar baserat främst på hemvärn eller på lokalförsvarsförband av nuvarande art dömt att snabbt bryta samman. Det vore önskvärt med förbättrad vapenutrustning för lokalförsvarsförband och hemvärn samt nödvändigt, att dessa trupper under strid samverkade med talrika lätt-rörliga och slagkraftiga fältförband. Dessa senare vore de enda trupper, som kunde hållas någorlunda kvalitativt likvärdiga med en motståndare. Vidare erfordrades, att särskilt de för strandförsvar insatta förbanden kunde stödja sig på starka och tidsenliga befästningar.

Militärbefälhavaren för IV. militärområdet har beklagat, att försvarskommittén icke dragit ut konsekvenserna av lärdomarna från krigserfarenheterna. Förslaget vittnade om en stelhet i vapentekniskt och organisatoriskt hänseende, som kunde bli mycket svår att övervinna. Utvecklingen beträffande raketvapen och fjärrvapen samt inom luftvärnet kunde ändra grundvalarna för luftförsvaret. Det vore icke uteslutet, att genom denna utveckling jaktens dominerande roll komme att övertagas av luftvärnet. Ett effektivt pansarvärn och minor erfordrades såsom motmedel mot stridsvagnar. Utvecklingen visade nödvändigheten av ökning av artilleriet i stället för minskning. Genom underkalibrering av artilleriet erhöles medel att bekämpa fientligt artilleri. Plats inom organisationen för robotflyg och atombomber borde i tid förberedas.

Militärbefälhavaren för VI. militärområdet har framhållit betydelsen av forskning beträffande såväl nya stridsmedel och motmedel mot dessa som modernisering och effektivisering av traditionella vapen. Det syntes oundgängligen nödvändigt, att främst vårt svaga och delvis omoderna pansarvärn och luftvärn genom nyanskaffning moderniserades och utökades. Man borde bland annat undersöka möjligheten att skaffa en artilleristisk enhetspjäs på bandlavettage, användbar såväl för pansarvärn och luftvärn som för vanlig artillerield. Försök i sådan riktning påginge i Amerika. Särskilt betydelsefull för VI. militärområdet vore utvecklingen av krigföringen inom polarregionen.

Marinledningen har lämnat en omfattande utblick över sjökrigsmaterielens sannolika framtida utveckling. Framtidsutblicken begränsades till den rent tekniska sidan. Marinledningen har härom anfört i huvudsak följande.

Atomvapnets användning syntes för lång tid framåt vara bunden vid någon form av flygburen atombomb eller reaktionsdriven bärare av atomsprängladdningen och till sin karaktär komme atomvapnet att i princip förbli ett huvudsakligen strategiskt vapen, ej lämpat för taktiskt bruk till sjöss. Tankbart vore dock, att dess användande mot en landstigningsoperation kunde anses lönande. Skyddsmedel mot atomvapen vore att söka dels i bergrumsförläggning, dels i åtgärder av fartygskonstruktiv och taktisk art, de sistnämnda främst syftande till en lämplig spridning av skyddsföremålen. Genom sådana åtgärder kunde uppnås i ena fallet fullt skydd, i andra fallet en begränsning av totalförluster till endast ett fartyg för varje fälld atombomb.

Även om reaktionsvapnets betydelse kunde förväntas bli stor, motiverade deras karaktär en kritisk inställning till deras möjligheter att övertaga det konventionella artilleriets roll. Reaktionsvapnen följde i stort sett två utvecklingslinjer: de luftburna med för närvarande underljudshastighet och de icke luftburna med sluthastigheter 2—3 gånger så stora som ljudets. Då hög hastighet stode i motsatsförhållande till kraven på styrbarhet och precision,

komme de icke luftburna reaktionsvapnen med sina stora hastigheter och räckvidder att tillhöra de strategiska vapnen, medan de med måttliga hastigheter kunde tänkas utvecklas till sjötaktiskt användbara vapen och i så fall övertaga det svåra artilleriets plats. Sannolikheten för att reaktionsvapnen skulle ersätta artilleriet vore störst för det svåra artilleriet, medan det medelsvåra allmålsartilleriet tills vidare icke lämpligen kunde ersättas med reaktionsvapnen. Där emot erbjöde för våra förhållanden lufttorpeden en lovande utvecklingslinje som komplement till det konventionella torpedvapnet.

Artilleriets egenskaper, främst dess goda precision, hade på alla utvecklingsstadier givit det en obestridd rangplats bland sjökrigets vapen såväl för strategiska som taktiska uppgifter. Inför den utveckling, som nu kunde väntas, vore det sannolikt, att de strategiska uppgifterna i vissa fall kunde komma att övertagas av reaktionsvapnen. För de taktiska uppgifterna däremot komme artilleriet att bibehålla sin ställning lång tid framåt. Artilleriets huvudproblem vore därför att med bibehållen eller ökad effekt kunna svara upp mot den ökning av målhastigheterna, som karakteriserade utvecklingen. De tidsvinster, som uppnåtts med anlitande av radar, fjärrstyrd maskinriktning och målföljning, automatiserad langning och laddning, fjärravfyring och ökad utgångshastighet, vore redan nu mycket stora. Av särskild betydelse vore denna utveckling för luftvärnet.

Torpedvapnets utveckling följde i princip samma linjer som artilleriet. Med anlitande av effektivare torpedmaskinerier syntes torpedfarter på omkring 60 knop på kortare distanser möjliga inom en nära framtid eller ock en räckviddsökning med upp till 200 %. Viktigare än farten vore dock frågan om torpedens styrning, varvid utvecklingen fört fram till den fjärrstyrda och målsökande torpeden, mycket svår att undvika genom undanmanövrer av målfartyget. Avståndsinitiering av sprängladdningen vidgade torpedens träffmöjligheter och verkningsområde. Som komplement till vattenorpeden kunde lufttorpeden erbjuda fördelar med sin omkring 10 gånger högre fart och helt bestrykande bana. Medan dess verkan riktade sig mot fartygens övervattensdelar och därför i första hand vore av nedhållande karaktär, komme vattenorpeden att bibehålla sin ställning som destruktivt vapen.

Antiubåtsvapen hade under kriget fått ökad betydelse och undergått stark utveckling i avseende på såväl de spanande och målsökande hjälpmedlen som sjunkbombmaterielen. Sjunkbombvapnet hade sitt tidsproblem koncentrerat till sjunkhastigheten, som ökats 3 à 4 gånger genom raketdrift under vattnet. Massverkan medelst salvskjutning, avståndständning och förbättrade eldledningsanordningar hade fört sjunkbombvapnet in på en utvecklingslinje, som kunde föra det fram mot precisionsvapnets klass.

Minvapnet vore det bland sjökrigets vapen, som måhända undergått den starkaste karaktärsändringen, vilken främst hänförde sig till sättet för minans fändning. Den tidigare erforderliga kontakten mellan mina och fartyg vore ej längre nödvändig, sedan olika former av fjärrpåverkad utlösning tillkommit. Härigenom mångfaldigades minans verkningsområde, verkan mot målet ökades, varjämte olika typer av utlösningfördröjning försvårade minsvepningsarbetet, gjorde det mera tidsödande och tvingade till ett ständigt utexperimenterande av nya svepmetoder, vilka i sin tur ställde ökade krav på svepfartygens typutformning, antal och kvalitet.

Flygvapnets samverkan med sjöstridskrafterna krävde för sin taktiska ledning från fartygen en i deras stridsledningsorganisation ingående flygledningsorganisation.

Ännu föreläge icke några konkreta underlag för bedömning av fartygstypernas framtida utformning. Stor ovisshet omgäve exempelvis frågan, huruvida reaktionsvapnets användbarhet på fartyg i framtiden komme att

ligga på det strategiska eller taktiska planet. Denna frågas lösning bleve i stor utsträckning avgörande för de framtida flottornas typsammansättning, taktiska uppträdande och uppgiftsområde. Tankegångar av detta slag syntes ligga bakom vissa amerikanska uttalanden, vari skisserats en förutsedd typ-differentiering med starkt strategiskt inslag. Strategiska uppgifter för sjöstridskrafter vore i och för sig intet nytt. Det nya låge i att fartygsburna vapen, bättre lämpade för detta ändamål än de konventionella, förutsattes komma att stå till förfogande. Konsekvensen bleve, att vissa fartygstyper ersattes med eller delvis omvandlades till strategiska typer, medan andra förutsattes kvarstå som taktiska fartygstyper, nämligen kryssaren med konventionellt artilleri eller tunga raketvapen, jagaren och ubåten, den senare även i strategisk version.

Ehuru avpassad efter amerikanska flottans uppgiftsområde vore denna prognos av stort intresse även för en jämförande bedömning av vår flottas framtida typutveckling. Prognosen överensstämde sålunda nära med marinledningens uppfattning om utvecklingen av våra operativa sjöstridskrafter sammansättning. Flottans uppgift kunde emellertid för vårt vidkommande principiellt begränsas till taktisk verksamhet och flottan kunde alltså vara sammansatt av taktiska fartygstyper. Förutom de operativa sjöstridskrafterna erfordrades även andra enheter, bland vilka minsveparna vore de viktigaste.

Chefen för flygvapnet har framhållit, att han kunde ansluta sig till vad försvarskommittén anført rörande luftkrigföringens roll i ett nutida krig men därutöver ville inskräpa, att de enligt krigserfarenheterna mest betydelsefulla nya dragen i detta hänseende vore följande:

1) Luftkrigföringen mot hemorten kan, såväl med som utan atombomber, framkalla krigsavgörande resultat, utan att invasion behöver tillgripas. Motmedlet häremot är ett dag- och nattjaktflyg — tillräckligt talrikt för att täcka de viktigaste anfallsriktningarna och tillräckligt uthålligt för att icke nedkämpas alltför snabbt — stött av luftbevakning och luftvärn ävensom ett välorganiserat och personalkrävande civilt försvar. (Exempel: Tyskland 1944—45, Japan 1945).

2) Luftanfall mot huvudstad, kommunikationer och mobiliseringscentra såsom krigsöppning kunna lamslå motståndskraften även hos en till synes stark militärmakt, om beredskapen är låg och luftförsvaret svagt. (Exempel: Jugoslavien 1941).

3) Kustinvasion och gränsinvasion kunna icke igångsättas eller med framgång genomföras, förrän den anfallande nedkämpat den försvarandes jaktflyg. Ett väl organiserat och lett jaktflyg med erforderliga reserver kan icke nedkämpas utan betydande kraftinsats av flyg och tidsödande operationer. (Exempel: England 1940, Normandie 1944.)

4) Luftinvasion är en sannolik betvingelsemetod. Den kan bli ytterst farlig, om den icke mötes främst med jaktflyg och därefter — om erforderligt — med lättrorliga trupper på marken. Den torde icke igångsättas så länge ett aktivt jaktflyg existerar. (Exempel: Kreta 1941, Västeuropa 1944—45.)

5) Lantstridskrafter ha i regel icke varit i stånd att föra ett segt och uthålligt försvar, om de samtidigt anfallas på marken och i luften utan att fiendens flyg bekämpas i luften. (Exempel: Polen 1939, Västeuropa 1940, Stilla Havet 1944—45.) Endast då terrängen varit särskilt gynnsam, har undantag härifrån förekommit. (Exempel: Finland 1939, Italien 1944.)

6) Sjöstridskrafter ha, om de utsatts för ohämmade fiendliga flyganfall, satts ur stridbart skick eller icke kunnat utnyttja sin operationsförmåga, till och med om de varit överlägsna fiendens sjöstridskrafter. Sjöförbindelserna

ha för att vara skyddade måst tryggas av både sjö- och flygstridskrafter. (Exempel: Medelhavet 1941—43, Stilla Havet 1941—45.)

7) Attackflyg är ett verksamt medel i försvaret mot gränsinvasion och kustinvasion, om det skyddas av jaktflyg. (Exempel: Kanalhamnarna 1940, Nord-Afrika 1942, Stilla Havet 1943.) Frånvaron av attackflyg på försvarssidan innebär stora lättnader och stor tidsvinst för den anfallande. (Exempel: Norge 1940, Normandie 1944.)

8) Flygspaning är nödvändig för planläggning av alla operationer och förebyggande av strategisk och taktisk överraskning.

9) Undsättningsexpeditioner till allierade ha tagit tid att besluta, organisera och genomföra. Otillräckligt luftförsvarade sådana ha katastrofalt misslyckats. (Exempel: Norge, Grekland.) Då det rått brist på flygstridskrafter och angriparen varit stark i luften, har hjälpen helt uteblivit. (Exempel: Frankrike 1940.)

Till närmare utveckling av sina synpunkter på förevarande spørsmål har chefen för flygvapnet anfört i huvudsak följande.

Det vore en vanlig misstolkning av krigserfarenheterna, att de polska, holländska, belgiska och franska flygvapnens ringa verkan och uthållighet under det senaste kriget kunde tjäna som bevis för att även ett svenskt flygvapen snabbt skulle sopas bort, kanske redan från krigsutbrottet. Man förbisåge härvid, att förstnämnda länders flygvapen — ehuru numeriskt icke oansenliga — i fråga om sammansättning och ledning icke motsvarat moderna krav. De hade fått karaktären av bivapen till armén med spaning och samverkan på slagfältet till huvuduppgifter. De hade därför saknat enhetlig ledning och varit splittrade på arméns större operativa enheter. Flygvapnen hade också överraskats under låg beredskap och hade icke vidtagit betryggande anordningar för skyddad krigsbasering. De försvarande lantstridskrafternas uthållighet inför det kombinerade trycket från luften och marken blev obetydligt — från 5 till 38 dagar i de anförda exemplen. Ett väl sammansatt och lett flygvapens uthållighet framginge i stället av slaget om England 1940. Det engelska jaktflygets linjestyrka var ej större än att en motsvarande skulle kunna uppnås inom ett svenskt försvar, som — i jämförelse med ett stormaktsflyg — däremot ej behövde belastas med något dyrbart bombflyg.

Utvecklingen efter kriget visade, att stormakterna byggde vidare på krigserfarenheterna. I Förenta Staterna lades tonvikten på en strategisk luftflotta med långtgående bombplan för atombomber och andra bomber jämte eskortjaktförband. Flygvapnet avsåges skola fördubblas från 1947 till 1949. I Storbritannien bibehölls det strategiska bombflyget som flygvapnets kärna samtidigt som man genom teknisk effektivisering av jaktflyget och dess ledning beredde sig på att motstå en offensiv från kontinenten. I det brittiska försvarsprogrammet hade bibehållandet av flygvapnets organisation och slagkraft i fråga om angelägenhetsgrad placerats näst efter den tekniska forskningen, före flottan och armén. I Sovjetunionen utbyggdes ett strategiskt bombvapen. Inom alla stormakterna övades speciellt luftinvasioner och byggdes härför avsedda trupptransportplan med avsevärt högre kapacitet än tidigare.

Slutsatsen härav bleve, att ett kommande krig i ännu högre grad än andra världskriget komme att kännetecknas av operationer i luften. Förhållandena vore så förändrade i förhållande till 1941, då vår nuvarande försvarsordning utformades, att beteckningen »omvälvande» vore väl på sin plats.

Då införandet av reaktionsdrift ginge i snabbare takt vid jaktflyget än vid bombflyget, hade skillnaden i prestanda mellan dessa båda flygslag ökat. Därest försvararen hade ett tillräckligt starkt reaktionsjaktflyg, hade därför hans möjligheter att föra ett framgångsrikt försvar även ökat. Samtidigt hade

möjligheterna att genom offensivt uppträdande nedkämpa detta jaktflyg minskat, såvida angriparen icke ägde mycket närbelägna baser för sina reaktionsjaktförband. Dessa fördelar på försvarssidan komme att avtaga, då bombförbanden bleve reaktionsdrivna, vilket beräknades vara allmänt genomfört först mot tioårsperiodens slut. Jaktflyget beräknades även framdeles vara det utslagsgivande försvarsmedlet i luftkrigföringen.

Då försvarskommittén framhållit ovissheten i fråga om den militärtekniska utvecklingen, torde den — vad luftkrigföringen beträffar — främst ha avsett robotvapnens framtida användning och betydelse. Beträffande dessa vapen påginge utvecklingsarbete inom alla stormakter. Detta hade likväl ej hindrat, att flygvapnen alltjämt organiserades med flygförband för strategisk offensiv och för offensivt stöd vid invasioner. Härav följde oavvisliga krav på ett tillfredsställande jaktflyg hos den försvarande, oavsett vilka försvarsmedel som kunde komma att befinnas lämpligast mot robotvapen. Robotvapen av V1-typ med underljudshastighet bekämpades för övrigt på samma sätt som bombplan. Robotvapen av V1-typ med överljudshastighet vore ännu mycket långt från sin tekniska lösning. Robotvapen av V2-typ kunde under överskådlig tid icke bekämpas i luften utan måste mötas med anfall mot baserna. Sådana anfall kunde utföras endast av bomb- eller attackförband.

Ett starkt jaktflyg vore därför första förutsättningen för framgång även i ett endast uppehållande försvar i ett nutida krig och så syntes komma att vara fallet inom överskådlig tid. I en modern krigsmakt, vars uppgift vore strategisk defensiv, erfordrades därjämte såväl attack- som spaningsflyg.

Chefen för flygvapnet har i fortsättningen skisserat de enligt hans uppfattning sannolika huvuddragen av ett framtida anfallskrig, i vilket första hindret att övervinna för angriparen vore ett starkt luftförsvar, och därvid betonat flygvapnets utslagsgivande betydelse för det totala försvaret.

Chefen för flygvapnet framhåller vidare, att de sannolika följderna av att försumma motmedlen mot en angripares luftkrigföring kunde bli nedbrytande icke blott för stridskrafterna utan även för hela samhällsmaskineriet och folkets försörjning såväl under kriget som måhända många år efter krigets slut. Luftanfall i ett krigs inledningsskede mot huvudstaden, administrativa centra i landsorten, järnvägarna och kraftförsörjningen kunde lamslä de centrala och lokala ledningen av det civila och militära försvaret, omöjliggöra nödvändiga civila och militära transporter och förorsaka kaos i den civila försörjningen och den militära mobiliseringen samt i utrymningsarbetet. Samtidigt som krigsförberedelsernas planemässiga genomförande förhindrades, försvarades övergång till improviserade åtgärder i motsvarande syfte, då ledningscentra och signalförbindelser förstörts. Härtill komme angrepp mot stridskrafterna och deras baser. Krigsmaktens möjligheter att motstå en invasion bleve väsentligt reducerade redan innan en sådan påbörjats.

Därest angriparen icke eftersträvade en snabb invasion, komme luftanfallen mot hemorten att fortsätta som huvudsaklig betvingelsemetod. Anfall komme härvid att riktas mot bland annat storstäder, viktigare järnvägar, som hölles kontinuerligt avbrutna, samt mot kraftförsörjningen, som sattes ur funktion. Kraven på reparations- och röjningsarbeten komme att ställa civilförsvaret inför olösliga uppgifter. Såväl befolkningens som krigsmaktens uthållighet bleve kort i jämförelse med vad förhållandet skulle vara, om anfallen i regel kunde mötas i luften. — Om snabb ockupation åsyftades, torde invasion igångsättas parallellt med fortsatta luftanfall mot kommunikationer och försörjning. I brist på aktivt luftförsvar kunde de avsedda invasionsområdena genom luftanfall isoleras från tillförsel utifrån och försvararens stridskrafter kunde nedkämpas del efter del, utan att han kunde föra fram rörliga reserver.

Här angivna vådor av ett svagt luftförsvar kunde visserligen reduceras, om

den politiska och militära beredskapen mot anfall vore så hög, att krigsmakten och civilt försvaret mobiliserats och utrymning skett i god tid. Möjligheterna för såväl hemorten som stridskrafterna att hålla ut måste dock bli relativt små, om angriparens flyg redan efter kort tid bleve i stånd att operera utan hänsyn till försvarande flyg. Kostnader, som nedlagts på invasionsförsvaret, kunde visa sig vara till föga nytta, om luftförsvaret försummats så mycket, att enbart angriparens luftanfall kunde framtinga avgörandet.

Flygförvaltningen har belyst, hur man inom stormakterna ser på utvecklingen i stort genom att hänvisa till en utredning, som i Förenta Staterna verkställdes av en av presidenten tillsatt luftförsvarskommission och vars resultat framlagts i en rapport i början av innevarande år. Kommissionen, som bestått av fem civila ledamöter och haft presidentens direktiv att se problemet ur vidast möjliga synvinkel, hade utarbetat sin rapport efter hörande av bland annat representanter för alla tre försvarsgrenarna. Enligt flygförvaltningens mening hade man i Förenta Staterna väsentligt bättre möjligheter än här i landet att förutsäga den sannolika militärtekniska utvecklingen. Den amerikanska kommissionens rekommendationer ginge bland annat ut på att anslagen till flygvapnet (utom marinflyget) i förhållande till innevarande budgetår skulle ökas med cirka 45 % under 1948 och cirka 90 % under 1949. Den föreslagna anslagsökningen för marinflyget vore av liknande storleksordning.

Beträffande den flygtekniska utvecklingen har flygförvaltningen på grundval av flygteknikens nuvarande ståndpunkt samt de utvecklingstendenser, som kunna iakttagas, ställt följande prognos för den närmaste tioårsperioden i vad avser bemannade flygplan.

1. Inom cirka 5 år:

Alla *jaktflygplan* äro reaktionsdrivna med maximihastigheter, som alltmer närma sig ljudhastigheten och troligen komma att ligga inom området 1 000—1 150 km/tim.

Bombflygplan av tyngre typer äro fortfarande sannolikt propellerdrivna med maximihastighet sannolikt inom området 700—750 km/tim. och med operationshöjd upp till cirka 12 000 m.

2. Inom cirka 10 år:

Av *jaktflygplan* torde framkomma några olika huvudtyper, av vilka följande bedömas sannolika.

a) *Jaktflygplan* av extrem interceptortyp (för ortsförsvaret) med maximihastigheter för vissa typer över ljudhastigheten upp till storleksordningen 1 500 km/tim. Vissa typer *jaktflygplan* torde ha såväl reaktionsmotor som raketmotor, den senare för tillsatsdrivkraft bland annat under stigning och då maximihastighet erfordras. Sannolikt framkomma jämsides även typer med enbart raketmotor och som följd härav mycket kort flygtid. Operationshöjden torde uppgå till minst 15 000 m eller däröver för båda typerna.

b) *Eskort-jaktflygplan* av tyngre typ med reaktionsmotorer och relativt lång flygsträcka för eskort över långa distanser. Maximihastigheten torde för dessa fortfarande ligga under ljudhastigheten, sannolikt i området 1 000—1 150 km/tim. Operationshöjden torde uppgå till cirka 15 000 m eller möjligen däröver.

Bombflygplan torde efter hand komma att utrustas med reaktionsmotorer och få maximihastigheter av storleksordningen 900—1 000 km/tim. och operationshöjd av minst 12 000 m, möjligen närmare 15 000 m.

Flygförvaltningen har i anslutning härtill framhållit, att utvecklingen av nya flygplantyper kontinuerligt påginge inom landet för att man skulle kunna hålla jämna steg med utvecklingen utomlands. En förutsättning för konstruktion av högvärdiga, moderna krigsflygplan vore dock tillräckliga forskningsresurser och en intensivt bedriven flygteknisk forskning.

Flygförvaltningen har därefter gått in på frågan om nya vapen och framhållit, hurusom vid andra världskrigets slut i Tyskland hade utvecklats robotvapen till sådan teknisk ståndpunkt och i sådan omfattning, att de redan då hade betydelse för krigföringen. Inom stormakterna lades för närvarande stor vikt vid arbetet på detta område och betydande anslag avsåges för ändamålet. Beträffande utvecklingstendenserna har flygförvaltningen vidare anfört i huvudsak följande.

I fråga om robotvapen för offensiva ändamål tydde vad som vore känt av utvecklingen utomlands på att de robotflygplan, som kunde väntas vara i tjänst under de närmaste 5—10 åren, komme att flyga med hastighet lägre än ljudets och sannolikt ej över 1 000 km/tim. De komme därför att vara mycket mera sårbara för snabba jaktflygplan än bemannade bombflygplan, vilket berodde på deras begränsade fart och oförmåga att göra undanmanövrer ävensom på frånvaron av defensiv beväpning. Detta förhållande, som kraftigt understrukits av nyssnämnda amerikanska kommission, visade att under de närmaste 5—10 åren det säkraste motmedlet mot robotflygplan vore moderna, snabba och väl beväpnade jaktflygplan. Den amerikanska kommissionen hade även framhållit, att bemannade bombflygplan under överskådlig tid komme att vara det viktigaste och för den angräpnarfarligaste medlet i en strategisk luftkrigföring.

Beträffande robotvapen för defensiva ändamål nedlades utomlands mycket arbete på utveckling av styrda raketdrivna luftvärnsprojektiler, vilka i jämförelse med nuvarande luftvärnsartilleri avsåges få större träffsannolikhet, större verkan av det enskilda skottet samt större räckvidd. Ännu funnes emellertid såvitt känt ingen typ utvecklad till praktisk användbarhet och det kunde ej heller förutsågas, när så kunde bli fallet. Detta sammanhänge med de många svåra problem, som måste lösas i fråga om dessa luftvärnsprojektilers styrning. Härtill komme, att deras styrsystem kunde förutses bli utsatt för störning av olika slag. Det måste sålunda fastslås, att det enda effektiva och tillförlitliga motmedlet i luftkriget allt fortfarande utgjordes av jaktflyg. När styrda raketprojektiler komme att utvecklas, torde de i första hand kunna utföras som flygplanburna typer och sålunda utgöra en förstärkning av jaktflygplanens beväpning. Problemen beträffande styrning m. m. bedömdes nämligen i detta fall icke vara så svårlösta som för markbaseerade styrda luftvärnsprojektiler.

Det nyssnämnda gällde bekämpning av robotflygplan med hastighet avsevärt under ljudhastigheten. Mot robotprojektiler av typen V 2 med hastighet långt över ljudhastigheten funnes allt fortfarande intet annat motmedel känt än bekämpning av utskjutningsbaserna m. m. För bekämpning av utskjutningsbaser och styrstationer vore för närvarande attackflyg det enda vapen som kunde insättas.

Beträffande utvecklingen av robotvapen inom landet gällde sålunda som huvuduppgifter dels att skaffa sådan erfarenhet av robotvapen, att effektiva motmedel kunde framställas, dels att komplettera i första hand jakt- och attackflyg samt luftvärn med sådana vapen för att öka försvarets effektivitet. Eget forsknings- och utvecklingsarbete torde vara av stor betydelse, när möj-

ligheterna att erhålla kännedom om utländska robotvapens konstruktion själfallet vore begränsade.

Problemen vid arbetet på robotvapen vore i hög grad likartade för olika typer, oavsett användningsändamål, varför man i stor utsträckning måste anlita samma forskningsanstalter, industrier etc. De aerodynamiska och konstruktiva problemen vore sålunda i stor utsträckning desamma, varjämte likartad styrapparat kunde bli användbar för flera olika typer. Det vore sålunda klart, att utvecklingsarbetet i varje fall måste bedrivas i intim samverkan mellan berörda försvarsgrenar och andra parter. Många skäl talade för att utveckling av likartade typer sammanfördes under ledning av en försvarsgren, som besuttede den mesta expertisen och största erfarenheten på området. Enär aerodynamiska, konstruktions- och styrningsproblem av liknande art som för flygplan föreläge beträffande de flesta robotvapen, talade starka skäl för att sammanföra en stor del av nämnda utvecklingsarbete under flygvapnet. I detta sammanhang kunde anföras, att i Förenta Staterna all forskning och utveckling i fråga om robotflygplan och robotprojektiler utfördes under amerikanska flygvapnets ledning och ansvar, oavsett inom vilka försvarsgrenar nämnda vapen avsåges skola användas. Motsvarande förhållande gällde i England.

Arméförvaltningen har framhållit att begränsningen i våra ekonomiska möjligheter och forskningsresurser samt i vår industriella kapacitet på vissa områden måste för vårt vidkommande leda till en annan målsättning för den krigstekniska utvecklingen än vad fallet vore inom en stormakt. Med hänsyn till den intensiva forskningsverksamhet, som nu bedreves inom stormakterna, måste man vid ett krigsutbrott inom den närmaste tiden räkna med att nya vapen av olika slag komme att tagas i bruk. De nya stridsmedlen komme av naturliga skäl att hos stormakterna erhålla en utformning främst i offensivt syfte. För den stat, vars försvarsmakt vore avsedd för strategisk defensiv, kunde arbetet på att skapa skydd mot nya anfallsvapen i form av aktiva motmedel och passiva åtgärder komma att träda i förgrunden. Ett omfattande forsknings- och försöksarbete måste pågå för att genom förbättringar och kompletteringar höja effektiviteten av arméstridskrafternas utrustning. Principiellt nya stridsmedel, som toges i bruk av stormakterna, borde icke a priori förutsättas skola ingå även i ett litet lands krigsmakt och därmed möjligen mer eller mindre radikalt förändra dennas struktur. Det förhållandet, att stormakterna innehade eller komme att anskaffa ett flertal nya vapen med starkt ökad förstörelseverkan, vore icke tillräcklig anledning att radikalt omskapa vårt försvars organisation eller beväpning. Utveckling och förbättring av stridsmedlen skedde med olika hastighet för skilda slag av stridsmedel. Ämbetsverket ville poängtera kravet på moderniseringsåtgärder för höjande av luftvärnets effektivitet.

Försvarets sjukvårdsförvaltning har anmärkt, att försvarskommittén icke beaktat de konsekvenser, till vilka den krigstekniska utvecklingen ledde för militärsjukvårdens del. Exempelvis atombomber, raketvapen, reaktionsdrivna projektiler eller farkoster kunde förväntas i ett framtida krig medföra en ökning av antalet patienter med helt andra och svårare skador än man hittills haft att räkna med. Till följd av de moderna förstörelsemedlens stora räck-

vidd bleve det nödvändigt att samtidigt på en mängd olika för angrepp utsatta platser omhändertaga sårade och snabbt befordra dem till vårdanstalter. Med hänsyn till riskerna för bakteriologisk och kemisk krigföring med massinsjuknande som följd måste förutses nya, utomordentliga krav på sjukvårdens kapacitet. En stor del av sjukvården måste förläggas i bergtrum, varjämte erfordrades organiserande av omfattande vetenskaplig forskning. En ny och allsidig utredning om militärsjukvårdens organisation vore ofrånkomlig och borde snarast ske med anlitande jämväl av militärmedicinsk expertis.

Försvarets forskningsanstalt har framhållit, att den tekniska utvecklingen redan före utgången av de närmaste tio åren kunde leda till krav på en genomgripande omvandling av vårt försvar, ehuru tillräckliga skäl icke syntes föreligga att nu frågå gällande grundprinciper för dess uppbyggnad. Tekniska resurser funnes i vårt land för icke obetydliga förbättringar av beväpning och utrustning inom stora delar av vår krigsmakt. I princip vore det riktigtast att vidtaga erforderliga reformer efter hand som forskning, studier och försök gäve anledning härtill. Forskningsanstalten har vidare framlagt vissa synpunkter på utvecklingen beträffande signal- och radarmateriel, radiotekniska motmedel, infraröd strålning, robotvapen, sprängämnen, stridsgaser, atombomber, radioaktivt gaskrig och bakteriologisk krigföring i huvudsaklig överensstämmelse med de av överbefälhavaren angivna.

Statens organisationsnämnd har påtalat, att försvarskommittén efter att ha lämnat redogörelse för den vapentekniska utvecklingen mot bakgrunden av andra världskrigets erfarenheter likväl föreslagit en försvarsorganisation grundad på förhållanden, som rådde före det sista världskriget.

Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap har framhållit, att med krigsteknikens nuvarande utveckling landets totala värnkraft i största möjliga utsträckning måste tagas i anspråk för att kunna avvärja ett fientligt angrepp. I detta totala försvar inginge såsom grenar i första hand krigsmakten och civilförsvaret. Det militära och civila försvaret måste emellertid underbyggas av den övriga samhällsverksamheten (hälso- och sjukvård, rättsväsen, socialvård, säkerhetstjänst m. m.). Med hänsyn till krigsteknikens utveckling och nödvändigheten av att vid ett överraskande anfall på mycket kort tid bringa upp försvaret till största möjliga effektivitet måste förberedelser redan under fredstid vidtagas på försvarets samtliga områden. Brister i beredskapen på enstaka väsentliga punkter kunde få ödesdigra följder för försvaret i dess helhet.

Överståthållarämbetet har betonat betydelsen av luftförsvaret, här taget i dess vidsträcktaste betydelse från jaktflyg och luftvärn till erforderliga åtgärder för att varna och skydda civilbefolkningen. I den mån någon av de i luftförsvaret ingående delarna, vilka utgjorde oskiljaktiga komplement till varandra, försvagades, innebure detta i motsvarande grad en minskad möjlighet för de övriga delarna att möta fientliga luftanfall eller förminska deras skadeverkningar. Det vore därför betänkligt att försvaga flygvapnet och luftvärnet.

Länsstyrelsen i Uppsala län har ansett, att den krigstekniska utvecklingen ej tillåte ett försvagande av vår försvarsorganisations effektivitet. Detta område gällde även civilförsvaret och den ekonomiska försvarsberedskapen.

Länsstyrelsen i Gotlands län har efterlyst fasta grunder för gränsdragningen och samarbetet mellan det militära och civila försvaret.

Länsstyrelsen i Malmöhus län har funnit det märkligt, att försvarskommittén med hänsyn till det nutida krigets totala karaktär icke berört civilförsvaret. En försvagning av den militära organisationen måste medföra ökade krav på civilförsvaret.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har understrukit vikten av utökad forskningsverksamhet på det militära området och inom de forskningsgrenar, som eljest ägde betydelse för försvaret, atomenergiforskning ej att förglömma. Länsstyrelsen har vidare påtalat, att civilförsvaret ej berörts av försvarskommittén. För bedömande av det totala försvaret borde samordnade utredningar rörande det militära försvaret, civilförsvaret och den ekonomiska krigsberedskapen ha gjorts.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län har ansett, att den krigstekniska utvecklingen och det allmänna läget icke inbjöde till besvärningar. Förhoppningen om en uppbyggnadsperiod under ett utbrutet krig vore mer vansklig nu än förr.

B. Sveriges militärpolitiska läge.

I *överbefälhavarens* förut omförmälda, den 31 mars 1947 till försvarskommittén överlämnade sammanfattning ingår ett av utrikesministern granskat och godkänt avsnitt om Sveriges militärpolitiska läge. Överbefälhavaren har däri framhållit, att vårt lands läge sett ur militärpolitisk synpunkt främst finge sin karaktär av den nya maktfördelning och maktgruppering i världen, som vuxit fram efter andra världskriget, samt av den nya organisation för fredens bevarande, som skapats i form av de Förenta Nationerna. En utförlig redogörelse för överbefälhavarens synpunkter härutinnan återfinnes i försvarskommitténs betänkande å s. 24—30.¹ Till denna redogörelse torde här få hänvisas.

Försvarskommittén.

För egen del har försvarskommittén begränsat sig till följande uttalande.

Den ovisshet om utvecklingen av det internationella läget, som rådde vid den tidpunkt, då överbefälhavaren framlade sina nyssnämnda synpunkter på frågan, har icke sedan dess blivit skingrad. Även om man i förevarande sammanhang icke kan bortse från de strävanden efter fred och säkerhet, som äro företrädade inom Förenta Nationerna, äro dock de senaste årens erfarenheter av det internationella samarbetet icke ägnade att inge någon optimism beträffande den framtida utvecklingen. Situationen karakteriseras framför allt av den ömse-

¹ Se även den tryckta upplagan av sammanfattningen (»Vårt framtida försvar. Överbefälhavarens förslag.») s. 58 ff.

sidiga misstron mellan vissa av stormakterna och av den omständigheten, att betydande delar av stormakternas stridskrafter alltjämt äro under vapen. Emellertid anser sig försvarskommittén i likhet med överbefälhavaren icke i rådande motsättningar mellan stormakterna finna grund för någon tro på en omedelbar krigsfara. Vid sidan av de stora svårigheter, med vilka man för närvarande har att kämpa i olika delar av världen, torde de psykologiska faktorerna härvidlag verka såsom återhållande moment. Möjligheterna till en avspänning synas svåra att nu överblicka. Det sätt, varpå Tysklands problem löses, kommer härvid otvivelaktigt att öva ett betydande inflytande i ena eller andra riktningen.

Ehuru försvarskommittén icke tilltror sig att förutsäga utvecklingen på det utrikespolitiska området, har kommittén vid utformandet av förevarande förslag utgått från den förutsättningen att nu rådande motsättningar icke skola leda till öppen konflikt och att, trots dagens läge, återuppbyggnadsarbetet i de krigshärjade länderna skall kunna bidra till att utjämna motsättningarna samt att härigenom väg skall banas för en fredsperiod av icke alltför obetydlig längd. Kommittén har dock icke kunnat bortse från möjligheten av en stormaktskonflikt, i vilken även vårt land, trots sin önskan att upprätthålla en sträng neutralitet, på grund av sitt geografiska läge kan riskera att bli indraget. Att i en sådan situation stora krav komme att ställas på vårt försvar ligger i öppen dag.

I de vid betänkandet fogade särskilda yttranden ha vissa synpunkter på det militärpolitiska läget anförts. Sålunda har kommittéledamoten *Ewerlöf* med hänvisning till kommittémajoritetens uttalande om en fredsperiod av icke alltför obetydlig längd förklarat sig anse det nuvarande läget i världen icke berättiga till att en sådan förutsättning lades till grund för en försvarsorganisation, avsedd att gälla under 10 år framåt. Även om någon omedelbar krigsfara icke kunde anses föreligga, syntes inga säkra hållpunkter finnas för att nu bedöma, huruvida utvecklingen under 10-årsperioden kunde väntas gå emot krig eller fred. Den nuvarande tidpunkten tedde sig föga ägnad för beslut om en ny, långsiktig och till inskränkningar syftande försvarsplan. De begränsningar, som just nu kunde tvinga sig fram, borde givas allenast tillfällig karaktär.

Generalmajor *Backlund* har ansett, att den förutsättning rörande utvecklingen på det utrikespolitiska området, från vilken kommittén utgått vid utformandet av sitt förslag, för närvarande icke vore för handen. Enligt hans uppfattning föreläge allvarliga risker för att den utrikespolitiska spänningen skulle kunna utlösa en stormaktskonflikt redan inom den närmaste tioårsperioden, mot vars slut svagheterna i den av kommittén för armén föreslagna krigsorganisationen komme att göra sig starkt gällande. Det ovissa utrikesläget syntes snarare mana till återhållsamhet i fråga om organisatoriska ingrepp.

Överste *Bonde* har framhållit, att den arbetshypotes om en fredsperiod av icke alltför obetydlig längd, som kommittén lagt till grund för sitt vidare

arbete, i stort sett endast uttryckte naturliga önsksningar, som hystes av varje fredsälskande människa. Den faktiska utvecklingen hade allt starkare framhävt motsättningarna mellan öst och väst och begränsningen i Förenta Nationernas möjligheter. Den allmänna tendensen innebure stegrad risk för att världen kunde delas i två mot varandra stående block. Ingen hade med saktligt underlag kunnat peka på någon utjämning av de faktiska motsättningarna. Den vitt spridda krigströttheten och inre svårigheter icke minst av ekonomisk natur angäves i stället allmänt som de huvudsakliga fredsgarantierna. Man borde då beakta, att krigströttheten kunde få återverkningar, som för vår del icke vore enbart gynnsamma. Den verkade självfallet fredsbevarande, om en aggression väntades leda till en lång och kraftförödande strid med oviss utgång. Men den gjorde också folken ovilliga att ingripa i konflikter, där de egna intressena ej syntes vara direkt hotade. Detta förhållande kunde en stormakt, som ville förbättra sina strategiska positioner, utnyttja för isolerade aktioner mot svaga småstater.

Bonde har vidare anfört, att försvarskommittén även i viss mån syntes dela den av honom utvecklade uppfattningen. Kommittén hade sålunda uttalat, att det internationella läget ännu ej stabiliserats, varför försvarets effektivitet under de närmaste åren icke borde påtagligt försvagas. Motsättningarna, de på många håll pyrande oroligheterna, som ofta närmade sig inbördeskrigets karaktär och som lätt kunde blossa upp till öppen konflikt, samt den alltjämt olösta frågan om Centraleuropas fred, allt syntes mana till att ännu något se tiden an, då det gällde större organisatoriska förändringar i syfte att inskränka vårt försvar. Sveriges läge mellan öst och väst vore i själva verket nu allvarligare än vad det varit under den långa tid vi åtnjutit fred. Under inga omständigheter hade Bonde kunnat finna en sådan politisk stabilitet, att man därpå skulle kunna grunda ett nedrustningsprogram, som omfattade de närmaste tio åren och sträckte sina verkningar ännu längre in i framtiden.

Den utrikespolitiska utvecklingen hade sålunda enligt Bondes mening icke skapat de förutsättningar för fredens bevarande, som enligt försvarsministrernas av riksdagen gillade direktiv skulle vara för handen, om organisationen skulle beskäras.

Även försvarskommitténs mera optimistiska förutsättning hade, enligt vad Bonde vidare framhållit, sin starka begränsning. Det vore rimligt att antaga, att efter någon tid såväl krigströtthet som ekonomiska svårigheter komme att övervinnas. Därmed hade även de av kommittén angivna, nu mest betydelsefulla fredsbevarande krafterna upphört att verka. Uteslutet vore icke, att de kunde ersättas av andra sådana, måhända verksammare och varaktigare, men det vore även tänkbart, att nationernas återvunna kraft komme att inriktas på att med våld lösa tvistefrågorna. Utvecklingen kunde i dag omöjlig förutses och bristen på överblick borde ej ersättas med önsketänkande. Vad vi än önskade, så kunde tiden efter den beräknade fredsperioden uppenbarligen medföra allvarliga risker för länder som Sverige.

Ehuru Bonde icke ansåge, att man av det utrikespolitiska läget kunde draga

så optimistiska slutsatser som försvarskommittén, menade han dock, att fred vore sannolikare än krig under de närmaste åren. Men risken för krig funnes och den bleve större i samma mån som vi bleve svagare.

Konteramiral *Ericson* har ansett, att försiktigheten bort bjuda kommittén att vid utformandet av sitt förslag icke utgå från förutsättningen av en kommande »fredsperiod av icke alltför obetydlig längd».

Ericson har särskilt framhållit, att östersjöinloppen i händelse av krig mellan stormakterna kunde komma att bli en strategisk brännpunkt. Detta skärpte kravet på att svenska sjöstridskrafter måste kunna utgångsgrupperas i både Östersjön och Västerhavet.

Erfarenheterna från beredskapen visade, att flottan, i första hand de operativa styrkorna, utgjorde en viktig fredsbevarande faktor samt att sjöstridskrafterna kunde snabbt omställas från freds- till krigsförhållanden.

Av *Ericson* i yttrandet framförda förslag beträffande marinen avsåge endast att bibehålla densamma vid den minimalistiska, som erfordrades under förutsättning, att kommitténs relativt optimistiska syn på det politiska läget och dess framtida utveckling visade sig riktig. En skärpning av läget måste ovillkorligen medföra åtgärder, som ginge utöver förslaget.

Remissyttrandet.

Överbefälhavaren, som ansett det vara en allvarlig brist i kommitténs framställning, att icke även den utrikespolitiska utvecklingen under sommaren och hösten 1947 värdesatts och att inga slutsatser dragits av densamma, har riktat uppmärksamheten på några väsentliga drag i den senaste tidens utveckling.

I den del av Europa, som stode under rysk kontroll, hade det ryska inflytandet stärkts, varvid de olika ländernas kommunistiska grupper vid sidan av de ryska militära och diplomatiska organen spelat en huvudroll. Den militära kontrollen hade genom tvångsvis införd likriktning kompletterats med en politisk kontroll, som måste anses innebära en konsolidering av det sovjetryska inflytandet så att detta bleve oberoende av om sovjetryska trupper stode i länderna eller icke. Hand i hand därmed hade gått dels en mer eller mindre hastigt genomförd anslutning till det kommunistiska ekonomiska systemet, dels en allt närmare ekonomisk anknytning till Sovjetunionen. Slutligen hade en tydlig strävan framträtt att med varandra närmare förbinda de sovjetdominerade staterna i en slavisk union. Även utanför den ryska intress sfären hade aktiviteten ökats. Så hade fallet varit i Grekland samt i Italien och Frankrike.

Betydelsefullt vore, att såsom en ersättning för den under andra världskriget upplösta kommunistiska internationalen en ny internationell partisanslutning bildats under benämningen Kominform, till vilken förutom de östliga staternas partier även de kommunistiska partierna i Italien och Frankrike anslutits.

Även om man fortfarande icke kunde tala om ett utpräglat politiskt och militärt västblock på samma sätt som om ett östblock, så avtecknade sig dock allt tydligare en sammanslutning av stater under en alltmera målmedveten amerikansk ledning. Trumandeklarationen den 12 mars 1947 hade följts av Marshallplanen, vilken redan börjat förverkligas i syfte att understödja Europas ekonomiska återuppbyggande under samverkan mellan de till planen anslutna staterna. Genom målmedvetna amerikanska åtgärder hade Grek-

land och Turkiet fått politiskt och direkt militärt stöd, det senare i form av materiel, ekonomisk hjälp och militära rådgivare. Amerikanska protester mot vissa politiska händelser inom den ryska intressesfären hade blivit utan resultat. Den amerikanska statsledningen hade emellertid på olika sätt energiskt gjort gällande, att den icke komme att tolerera en rysk expansion utanför denna sfär, under vilka former den än framträdde. Amerikas Förenta Stater hade framställt sig som beskyddare för stater utanför östblocket mot en eventuell aggression. Till den amerikanska maktgruppen hade vid sidan av det brittiska statsförbundet Frankrike och Beneluxgruppen allt tydligare anslutit sig. På den amerikanska dubbelkontinenten hade under Förenta Staternas ledning utformats ett försvarssamarbete, som kunde få växande betydelse för framtiden.

Klarläggande för den omvälvning, som ägt rum i amerikansk uppfattning, vore det enhälliga förslag om allmän värnplikt i fred, som i maj 1947 överlämnats till president Truman av en av denne tillsatt kommitté.

De utrikespolitiska motsättningarna hade under det gångna året satt sin prägel på den rad av konferenser, vid vilka representanter för de motsatta grupperingarna mötts. Så blev fallet vid utrikesministerkonferenserna i Moskva och London, vid konferensen om Marshallplanen i Paris — utan att dock det fortsatta arbetet på planens utformning därigenom hindrades — samt vid olika FN-sammanskomster. Viktigare än den alltnära hetsiga tonen i meningsutbytena och de skarpa anklagelserna vore, att länge eftersträfvade överenskommelser icke kunnat träffas. Den för Europas återuppbyggnad viktiga uppgörelsen om en tysk fred hade icke kunnat nås. Det enda betydelsefulla FN-beslutet, vilket gällde Palestina, hade vunnits utan Storbritanniens anslutning och hade utlöst blodiga oroligheter.

Över huvud taget hade väpnad kamp fortsatt eller utlösts på många håll. Förutom i Grekland och Palestina fördes öppna strider i främre och bortre Indien samt i fjärran Östern, där de ökat i omfattning. I Korea, som vore delat mellan ryssar och amerikaner, hade alltjämt ingen uppgörelse kunnat komma till stånd om återupprättande av en självständig regering för hela landet.

Denna serie konflikter, vilkas allvarliga utrikespolitiska innebörd ej finge undanskymmas av att de till formen vore inbördeskrig, hade icke nämnvärt påverkats av Förenta Nationerna; endast i förspelet till en nyligen träffad uppgörelse i Nederländska Indien hade FN deltagit. I själva verket hade det senaste årets händelser bekräftat och understrukit analysen i försvarsförslaget i mars 1947 av FN:s begränsade möjligheter. Icke heller det på utrikesminister Marshalls initiativ tillkomna ständiga interimsutskottet för fred och säkerhet, den s. k. lilla församlingen, i vilken alla medlemsstater kunde vara representerade, kunde härutinnan medföra någon ändring, enär de avgörande besluten dock alltid måste fattas av rådet, där den under detta år så ofta brukade veto-rätten alltjämt kunde oinskränkt nyttjas.

De allt tydligare framträdande utrikespolitiska motsättningarna hade kompletterats genom militära beredskapsåtgärder. Det nyligen i Förenta Staterna tillkännagivna budgetförslaget upptog också ökade anslag till krigsmakten. I Sovjetunionen hade de organiserade militära styrkorna minskats något genom hemförlovning, men icke desto mindre vore lant- och flygstridskrafterna vida talrikare än motsidans. På ömse sidor arbetades intensivt på den fortsatta militärtekniska utvecklingen.

I vår omedelbara närhet rådde alltjämt praktiskt taget militärt vacuum. Våra grannländers kvarstående militära svaghet och Skandinavien strategiska betydelse vid en världskonflikt vore alltjämt en källa till allvarlig oro. Finlands politiska och militära situation, med bland annat en framskjuten sovjet-rysk bas vid Porkkala, påverkade Sveriges läge.

Utvecklingen under det gångna året innebure ingen principiell förändring av läget, sådant det återgivits i överbefälhavarens strategiska studie. De redan förut existerande motsättningarna hade skärpts och riskerna för krig hade ökats.

Motsättningarna hade framträtt allt tydligare under den korta tid, som förlupit, sedan försvarskommittén avgav sitt betänkande. Till bestyrkande härav återopades uttalanden av utrikesminister Bevin och den amerikanska luftförsvarskommittén. Den sistnämnda hade i januari 1948 bland annat anfört: »Det kan hända någonting sådant som att man snubblar in i ett krig och vi måste därför vara beredda på krig även under den närmaste tidsperioden.»

De krafter, som vore ägnade att motverka krigströttheten, hade vuxit i styrka och utsikterna till politisk, ekonomisk och ideologisk utjämning av motsättningarna hade försvagats. Sannolikheten av en fredsbefrämjande insats genom Förenta Nationerna hade minskats. Ehuru sannolikheten icke kunde sägas bestämt tala för att freden skulle komma att brytas under den närmaste tiden, kunde man icke bortse från att riskerna för väpnad konflikt vid en närmare tidpunkt hade ökats. Den tid, under vilken man kunde räkna med att fred vore sannolikare än krig, vore icke längre än att sådana begränsningar av försvaret måste undvikas, som skulle försvåra en upprustning. Allra minst syntes läget i världen nu vara sådant, att det kunde jämföras med den situation, i vilken enligt statsmakternas direktiv justeringar nedåt i gällande krigsorganisation kunde komma i fråga. En effektiv krigsmakt komme under den framtid, som vi nu kunde överblicka, att vara en grundförutsättning för att Sveriges regering skulle kunna åt vårt folk bevara frihet och fred.

Chefen för armén har påpekat, att Sveriges militärpolitiska läge försämrats genom det sista världskriget och ytterligare försämrats under den tid försvarskommittén arbetat. Motsättningarna mellan de två världsmakterna, Amerikas Förenta Stater och Sovjet-Unionen, hade än mera skärpts. De på senhösten 1947 strandade förhandlingarna i London, förhållandena i Tyskland samt det labila läget i Grekland och Främre Orienten gäve besked härom. Det vore visserligen oriktigt att med utgångspunkt från dessa hänvisningar a priori utgå från att ett nytt världskrig omedelbart stode för dörren, men det vore enligt arméchefen icke försvarligt att grunda en försvarsorganisation på förhoppningen om en längre fredsperiod. Det vore därför oriktigt att nu inleda reducering av våra försvarskrafter. En liten stat kunde genom att vara beredd på en strid till det yttersta väl hävda sin neutralitet. Det vore därför oriktigt att nu göra avkall på kravet, att varje vapenför man i värnpliktsåldern skulle kunna deltaga i rikets försvar.

Marinledningen har ansett tiden nu icke vara mogen att fastläsa försvarsorganisationen vid en tioårsplan, som ginge ut på att på lång sikt minska densamma, samt därvid särskilt hänvisat till det allmänna politiska läget i världen, vars utveckling knappast infriat de förhoppningar, som vid andra världskrigets avslutande ansåges motiverade. Ännu vore ej fred slutet mellan de huvudkrigförande, och förhållandet mellan de under kriget allierade öst- och västmakterna hade utvecklats därefter, att det karakteriserats såsom »det kalla kriget». Tidsläget vore sålunda icke ägnat att inbjuda till ens teoretiska beslut om en nedskrivning av vår militärorganisation i en särdeles oviss framtid.

Chefen för flygvapnet har framhållit, att den flygtekniska utvecklingen, trots att de kolvmotordrivna bombplanens aktionsradie avsevärt ökats, skärpt

luftkrigföringens krav på framskjutna baser. Detta motiverades främst av att den som ville framföra bombplan till fientligt område behövde jaktbaser för eskort, medan den som försvarade sig mot bombplan eller robotar behövde framskjuten luftbevakning och slutligen den som ville framsända robotar behövde framskjutna radiostyrstationer, tills vidare även relativt framskjutna utskjutningsstationer. Skandinaviska halvön komme därför att vara åtråvärd i ett framtida krig.

Militärbefälhavaren för I. militärområdet har funnit försvarskommitténs bedömande av det militärpolitiska läget egenartat. Trots att detta utgjorde grunden för försvarsorganisationens utformande, syntes kommittén dock ha undvikit ingående diskussioner på detta område. Kommitténs optimistiska hänvisning till att återuppbyggnadsarbetet skulle kunna bidra till att utjämna motsättningarna mellan väst och öst ställdes, enligt militärbefälhavarens mening, i en säregen belysning genom Londonkonferensens strandande, kampen kring Marshallplanen och de tydliga åtstramningarna i drabantstaterna i öster. Slutligen anfördes, att det säkerligen hade varit till fördel, om kommittén närmare utvecklat innebörden av uttalandet om att vårt land på grund av sitt geografiska läge kunde bli indraget i en stormaktskonflikt och att härvid stora krav komme att ställas på vårt försvar. Denna tanke borde därefter ha fasthållits under utarbetandet av betänkandets huvuddel.

Militärbefälhavaren för III. militärområdet har ansett de händelser i utrikespolitiskt avseende, som inträffat sedan försvarskommittén avgav sitt betänkande, ha ryckt bort villkoret »fredens bevarande», som varit en förutsättning för justering av 1942 års försvarsbeslut. Frågan om Tysklands framtid ingåve betänkligheter i sådant avseende.

Militärbefälhavaren för IV. militärområdet har instämt i överste Bondes särskilda uttalande i denna del.

Militärbefälhavaren för V. militärområdet har framhållit, att frågan om Tysklands framtid lösts på ett sätt, som minskat möjligheterna för avspänning. Eftersom försvaret enligt försvarskommittén avsetts successivt minskas under de närmaste tio åren, skulle det bli avsevärt försämrat vid en tidpunkt, då det kanske bäst skulle behövas.

Militärbefälhavaren för VII. militärområdet har delat den starkt kritiska inställning, som intagits av kommittéledamoten Ewerlöf och överste Bonde i fråga om kommitténs bedömande av det militärpolitiska läget. Det världspolitiska läget hade sedan den tidpunkt, då betänkandet avgavs, undergått en påtaglig försämring. Själva grundvalen för kommitténs förslag förefölle därför nu än mera ohållbar än förut.

Chefen för Sydkustens marindistrikt har framhållit, att utsikterna för en fredlig framtid icke ljusnat, sedan försvarskommittén avgav sitt betänkande. Tvärtom gäve utvecklingen på det utrikespolitiska området anledning till ökad oro beträffande möjligheten till fredens bevarande, vilket måste beaktas då det gällde att fatta beslut om försvarets utformning.

Kommerskollegium har i likhet med *Sveriges industriförbund* och *Sveriges*

redareförening, vilka av kollegiet beretts tillfälle yttra sig i ärendet, understrukit att förhoppningarna på avspänning i det internationella läget och utjämning av intresseomsättningar mellan stormaktsgrupperna, vilka måhända varit berättigade vid tiden för andra världskrigets avslutande, alltmera försvagats. Motsättningar hade efter det kommittén avgivit sitt betänkande i själva verket ytterligare skärpts. Det vore därför ej försvarligt att i nu rådande farofyllda läge utforma en försvarsorganisation från förutsättningen av en fredsperiod av icke alltför obetydlig längd. Försvarskommittén hade ju även själv i sådan grad kringgärdat sina slutsatser med förbehåll, att dess förslag i själva verket vore starkt villkorliga.

Överståthållarämbetet har ansett den utrikespolitiska situationen vara en annan och sämre än den, på vilken man ännu vid krigsslutet ansett sig ha anledning kunna hoppas. Försvarskommittén hade vid utformandet av sitt förslag utgått från att en fredsperiod av icke obetydlig längd kunde väntas. Detta uttalande vore snarare en önskan än ett på objektiva fakta grundat konstaterande, efter vilket vi kunde inrätta vårt försvar. Enligt ämbetets förmenande borde vi vid utformandet av försvarets organisation i stället räkna med möjligheterna av en väpnad konflikt mellan olika stormaktsintressen. I den offentliga diskussionen hade man ganska allmänt utgått från icke blott att vårt land vid en väpnad konflikt måste till den grad befinna sig i själva oroscentrum, att det knappast kunde undgå att bli indraget i krig, utan även att det i händelse av angrepp från den ena sidan hade att räkna med snar hjälp från den icke angripande parten. Intresseomsättningar i världen hänförde sig emellertid icke i första hand till Norden utan till andra delar av världen. Till följd därav vore vårt lands läge knappast så utsatt som man syntes böjd att antaga. Skulle Sverige komma att indragas i en konflikt, bleve det sannolikt av rent strategiska orsaker och på det sättet, att den ena av två varandra motsatta maktgrupper, som antingen skulle anse sig ha möjlighet att med Sverige som plattform lättare rikta ett angrepp mot den andra parten eller också icke helt litade på Sveriges förmåga och vilja att tillräckligt kraftigt värna sig mot kränkningar av dess neutralitet, handlade efter principen att hellre förekomma än förekommas.

Länsstyrelsen i Gotlands län har med hänsyn till läget ute i världen — såvitt länsstyrelsen kunde bedöma avsevärt skärpt sedan försvarskommittén avgav sitt betänkande — framfört de starkaste betänkligheter mot ett genomförande av det föreliggande förslaget.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län har ansett kommitténs karakteristik av det militärpolitiska läget sakna bärkraft. Vissa uttalanden av kommittén gäve anledning understryka, hur mycket lättare det vore att framdeles skriva ned försvarsanstalter, om läget lättade, än att bygga upp dem, om läget skärptes. Sveriges nu mer utsatta läge och ovissheten rörande den framtida politiska utvecklingen gjorde förhoppningen om en uppbyggnadsperiod *under* ett utbrutet krig mer vansklig än förr.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län har anfört, att kommitténs förslag, be-

dömt mot bakgrunden av det rådande utrikespolitiska läget och vårt lands för närvarande mer än tillförne utsatta militära läge, lämnade utrymme för undran i åtskilliga avseenden.

Centralstyrelsen för de svenska reservofficersförbunden har ansett, att dagens läge i fråga om den militärpolitiska utvecklingen näppeligen erbjöde underlag för annat än kortfristiga bedömanden. Den påtalade misstron mellan vissa stormakter hade avsevärt ökat sedan den tidpunkt, då kommittén gjorde sitt bedömande.

Försvarets civila tjänstemannaförbund har framhållit, att ett av överbefälhavaren i betänkandet återgivet uttalande, att ett starkt svenskt försvar tjänade icke blott det egna landets syften utan hela världens och utgjorde den kanske verksamaste insats, som vårt folk kunde göra för fredens sak, vore värt allt beaktande och förtjänt att spridas i vida kretsar.

Tjänstemännens centralorganisation har anfört, att den utveckling av den utrikespolitiska situationen, som ägt rum på den senaste tiden, syntes mana till den yttersta försiktighet i fråga om antaganden rörande längden av innevarande fredsperiod.

Sveriges lantbruksförbund har anfört, att den internationella utvecklingen under efterkrigstiden präglats av starka motsättningar och intressekonflikter. Förhoppningarna om att de gemensamma kraftansträngningarna efter den slutliga segern skulle avlösas av ett samarbete med fredliga mål hade icke infriats. I stället hade den politiska spänningen och den ömsesidiga misstron lett till en strävan hos de ledande makterna att politiskt och militärt utvidga och trygga sina egna intressesfärer. Sveriges geografiska och militärpolitiska läge syntes i denna situation innebära betydande risker. På grund härav syntes det förbundet angeläget, att den blivande försvarsorganisationen genom rationalisering och förbättring av den tekniska utrustningen bleve så uppbyggd, att den inrymde största möjliga effekt.

C. Målsättningen för krigsmakten.

Överbefälhavaren har i sin förut berörda sammanfattning anfört vissa synpunkter beträffande den målsättning, som borde uppställas för krigsmakten. Härutinnan torde få hänvisas till försvarskommitténs betänkande s. 31—32.¹ För sammanhangets skull torde dock här få erinras om några huvudpunkter i överbefälhavarens framställning.

Vid en brytning mellan stormakterna bleve den närmaste uppgiften för vår krigsmakt att vara ett stöd för svensk neutralitetspolitik. En förutsättning för att svensk neutralitet skulle respekteras vore, att krigsmakten vore organiserad och grupperad för att försvara Sveriges självständighet.

För att få en fast grund för fastställandet av målen för våra försvarsförberedelser borde vi räkna med den farligaste situation, som syntes möjlig. Självfallet måste krigsmakten organiseras så, att en ändamålsenlig gruppering för försvar i samtliga tänkbara fall bleve möjlig.

¹ Se även den tryckta upplagan av sammanfattningen s. 126 ff.

Vi måste räkna med att i händelse av krig en angripare kunde insätta mycket överlägsna stridskrafter mot vårt land. Våra försvarsförberedelser i fred och vår strategi i krig måste vara sådana, att förutsättningar skapades för att erhålla militärt understöd. Svensk krigföring måste vid fientligt anfall gå ut på att vinna tid, så att understödsaktioner från annan sida hunne genomföras. Av mycket stor betydelse bleve därför, att huvuddelen av våra stridskrafter icke utsattes för förintande begynnelsemotgångar samt att förbindelserna åt andra sidan hölles öppna.

En strategisk defensiv, som syftade till fiendens fördröjande, måste tillämpas. Med hänsyn till styrkeförhållandena bleve det nödvändigt att samla styrkorna till vissa områden, där försvaret gjordes starkare än inom andra. En strategi av denna art kunde medföra, att delar av vårt land efter kraftigt motstånd successivt måste uppgivas. Motståndet måste där fortsättas i det »fria krigets» former.

Vår krigsmakt måste vara utformad för att genom ett segt djupförsvär vinna tid. En svensk krigsmakt, organiserad för att möta angrepp mot Sverige, kunde enligt överbefälhavarens mening säkert även ställa upp de styrkor, som medlemskapet av Förenta Nationerna komme att kräva.

Försvarskommittén.

Försvarskommittén har i förevarande avseende anfört följande.

Försvarskommittén kan i stort sett ansluta sig till de synpunkter, överbefälhavaren i förevarande hänseende anfört. En förutsättning för att våra försvarsanstalter skola kunna fylla sin freds- och frihetsbevarande uppgift är att de, i den mån de icke genom sin blotta tillvaro förmå att verka återhållande på angrepp mot vårt lands integritet, kunna bjuda en angripare ett verksamt motstånd. Med hänsyn härtill måste stridskrafterna organiseras på sådant sätt, att de kunna möta ett anfall, från vilket håll det än kommer, och att en omgruppering av dem alltefter det aktuella läget vid en konflikt-risk kan äga rum. Vidare måste försvarsorganisationen vara skickad att motstå en överrumpling, som syftar till att förhindra stridskrafternas mobilisering och förflyttning, och försvaret mot invasion kunna anpassas efter den moderna invasionsteknikens möjligheter till överraskning.

Även om våra personella och ekonomiska resurser sätta en gräns för våra möjligheter att bygga upp ett försvar, som utan bistånd utifrån skulle kunna på längre sikt hålla stånd mot en angripande stormakt, böra dock försvarsanstalterna utformas så, att angriparen i det längsta förhindras få fast fot på svensk mark och att ingen del av landet behöver uppgivas utan segt motstånd. I sistnämnda syfte måste bland annat lokalförsvarsförband och hemvärn — med utnyttjande av olika landsdelars speciella terräng- och kommunikationsförhållanden och stödda på befintliga befästningar och hinderanordningar samt verkställda förbindelseförstöringar — kunna ingripa omedelbart vid en överraskande invasion. Härigenom ernås den tidsvinst, som erfordras för att fältförbanden skola hinna ingripa, innan den invaderande kunnat säkra sin ställning och förbereda sin fortsatta framryckning. Där en ockupation icke kan förhindras, bör motståndet kunna fortsättas såväl aktivt av partisanförband som passivt från civilbefolkningens sida i syfte att

bjuda segt motstånd. Försvarsystemets utformande efter här angivna riktlinjer synes så mycket mera betydelsefullt som en angripande stormakt kan tänkas ha särskilt intresse av att sätta sig i besittning av en viss exempelvis såsom bas för flygstridskrafter lämplig landsdel men däremot icke finna tillräcklig anledning att ockupera landet i övrigt.

Försvarskommittén räknar med att en för ovan angivna uppgifter organiserad krigsmakt även bör kunna fylla de krav, som vårt medlemskap i Förenta Nationerna kan komma att ställa.

I de vid kommitténs betänkande fogade särskilda yttrandena ha, delvis med syftning på kommitténs förslag om en begränsning av försvarsorganisationen, i huvudsak följande synpunkter framlagts.

Generalmajor *Backlund* har framhållit, att ur riksförsvarets synpunkt borde såsom mål vid ett organisationsövervägande uppställas kravet på att skapa arméstridskrafter av en mot vårt lands ytvidd och dess strategiska läge svarande kvantitet med fullt modern utbildning, organisation, beväpning och övrig utrustning. I sin målsättning för landets krigsmakt, framhålles vidare, hade kommittén understrukt att våra stridskrafter måste organiseras på ett sådant sätt, att de kunde möta ett anfall från vilket håll det än komme samt att försvarsanstalterna borde utformas så, att angriparen i det längsta förhindrades få fast fot på svensk mark och att ingen del av landet behövde uppgivas utan segt motstånd. När kommittén i besparingssyfte bland annat valt vägen att minska arméns krigsorganisation, måste det betecknas som anmärkningsvärt, att detta skett utan att beräkningar gjorts, huruvida de föreslagna arméstridskrafterna vore tillräckliga för att kunna lösa de uppgifter kommittén i sin målsättning angåve. Strategiska beräkningar rörande utnyttjandet av i enlighet med kommitténs förslag reducerade arméstridskrafter visade klart, att dessa icke försloge till att lösa de uppgifter, som svarade mot den av försvarskommittén gjorda målsättningen. Då denna målsättning icke syntes böra begränsas, exempelvis därigenom att delar av landet avsåges skola uppgivas utan segt motstånd, syntes det nödvändigt, att sådana ändringar vidtoges i det av kommittén framlagda härordningsförslaget, att den nuvarande armékrigsorganisationen till sin omfattning i huvudsak kunde bibehållas och landets totala personella värnkraft därigenom bättre utnyttjas. Med hänsyn till den bristande överensstämmelsen mellan mål och medel i försvarskommitténs förslag vore det nödvändigt, att av de av kommittén till indragning föreslagna förbanden fältinfanteriregementena med erforderliga understödsförband samt huvuddelen av de lokalförsvarsförband, som organiserades av infanteriet och luftvärnet, kvarstode i arméns krigsorganisation.

Överste *Bonde* har anfört bland annat, att försvarskommitténs förslag till begränsningar av försvaret icke byggde på strategiska överväganden. Kommittén hade icke framlagt någon utredning om landets behov av stridskrafter och de krav, som måste ställas på deras kvantitet och kvalitet. De strategiska konsekvenserna av förslaget hade icke utretts. Målsättningen vore riktig, men det måste med skärpa hävdas, att medlen icke anpassats efter målet. Vi måste redan vid försvarets nuvarande omfattning och styrka räkna med

att vara mycket underlägsna en angripare. Underlägsenheten komme vid ett genomförande av kommitténs förslag att bli än större, särskilt som ett energiskt arbete bedreves utomlands på att förbättra stridskrafternas tekniska utrustning. Genomfördes kommitténs förslag, försvårades avsevärt den rörliga krigföring, som vore en förutsättning för en seg strategisk defensiv.

Konteramiral *Ericson* har ansett, att det första krav, som borde ställas på vårt försvar, vore att det utgjorde en maktfaktor, som förmådde hävda landets neutralitet, d. v. s. hålla landet utanför kriget. Därest detta icke lyckades, måste försvaret vara så sammansatt, att vi kunde hålla största möjliga del av landet fri från invasion under längsta möjliga tid samtidigt som förbindelserna med vänskapliga nationer hölles öppna. Detta krävde tillgång på operativa sjöstridskrafter, vilka visat sig vara en betydelsefull fredsbevarande faktor och i händelse av krig vore ägnade att förhindra en överrumpling över sjön i krigets inledande skede, att fördröja och försvåra en kustinvasion i ett senare skede samt att skydda sjöförbindelserna. Sjöstridskrafterna måste jämväl kunna bekämpa fientliga underhållstransporter till havs. Med hänsyn till landets ringa territoriella djup i ost-västlig riktning vore det för försvarets seghet nödvändigt att utnyttja även havet för försvaret. Detta medförde krav på att de stridskrafter, som främst hade att svara för djupförsvaret utanför kusten, icke försummades. Ej heller kunde man avstå från den fördröjning vid kusten, som kustartilleriförsvar kunde åstadkomma.

Då försvarskommittén understrukit flottans betydelse icke blott för invasionsförsvaret utan även för neutralitetens bevarande och sjöfartens skyddande hade den i fråga om marinen kommit fram till en målsättning, som i stort sett legat till grund även för 1942 års försvarsbeslut och till vilken *Ericson* i princip kunde ansluta sig. Kommittén hade emellertid icke dragit konsekvenserna härav då den låtit anslagsminskningen i särskilt hög grad drabba marinen. Ett genomförande av kommitténs förslag skulle innebära, att marinen successivt försvagades under tioårsperioden och vid dennas slut försattes i ett läge, som kunde förbättras endast genom stora engångsanslag. Dessa frågor ha ingående behandlats i yttrandet, till vilket torde få hänvisas.

Ericson har vidare erinrat, att det vore en grundläggande princip för vårt försvar att hålla möjligheterna öppna för erhållande av militär och annan hjälp utifrån. Denna princip kunde icke genomföras, om icke sjöförbindelserna hölles öppna, enär huvuddelen av hjälpen måste framföras över havet. Skyddet av dessa förbindelser måste åtminstone i närheten av vår egen kust bestridas av svenska sjöstridskrafter. Det måste även understrykas, att i ett läge, där en mot oss fientlig stormakt kontrollerade östersjöinloppen, sjöstridskrafter från allierad makt icke kunde förstärka de svenska sjöstridskrafterna på andra sidan spärren.

Överste *Silverberg* har framhållit den grundläggande betydelse, som försvaret gentemot kommunikationsbekämpning från luften ägde vid invasionsförsvaret.

Remissyttranden.

Överbefälhavaren har framhållit i huvudsak följande synpunkter. Den begränsade men realistiska målsättning, han i sitt till kommittén ingivna förslag angivit, vore avvägd med hänsyn till de av överbefälhavaren föreslagna försvarskrafterna. Därest denna målsättning bibehölls, men de för målets vinnande föreslagna styrkorna minskades och försämrades enligt kommitténs förslag, komme mål och medel icke att stå i proportion till varandra. Kommitténs betänkande förespeglade sålunda möjligheterna till ett motstånd, som icke i verkligheten kunde komma att bjudas. Det vore av utomordentlig vikt för vårt lands motståndsvilja och motståndskraft i krig, att det redan i fred upplystes icke blott om det nutida krigets karaktär utan även om de sannolika följderna av ett angrepp mot vårt land. Det vore därför nödvändigt framhålla, att de reducerade och sämre stridskrafter, som skulle bli en följd av kommittéförslaget genomförande, icke förmådde lösa de genom målsättningen givna uppgifterna.

Villkoret för att krigsmakten skulle kunna fylla sin fredsbevarande uppgift — att genom sin blotta tillvaro avhålla från angrepp — vore, att den kunde bjuda en angripare så verksamt motstånd, att han tvingades insätta starka krafter under förlustbringande långvariga operationer. Begreppet neutralitetsförsvar som en form av ett särskilt slags försvar hade ofta medfört en skadlig begreppsförvirring. Krigsmaktens verksamhet under krig mellan främmande stater, då Sverige vore neutralt, bleve självfallet av annan art än om vårt land vore indraget i konflikt, men neutralitetens bevarande ställde samma potentiella krav som försvaret mot fientligt angrepp. Ingendera parten av två krigförande skulle kunna räkna med att utan avsevärd kraftinsats vinna fördelar på svenskt territorium. I händelse av krig skulle vår krigsmakt ställas inför försvar mot flyg- och fjärrvapenanslag, eventuellt i förening med avspärning samt försvar mot olika former av invasion. Vore icke landet väl berett för båda uppgifterna, skulle ett angrepp mot landet underlättas.

En kombination av luftangrepp och invasion framstode som det farligaste hotet. För att möta detta vore det nödvändigt med ett effektivt luftförsvar, innefattande jaktflyg, luftvärn och luftbevakning samt icke minst ett välordnat och funktionsdugligt civilt försvar. De moderna förstörelsemedlens styrka och omöjligheten att säkert avvärja angrepp genom luften underströke civilt försvars utomordentliga betydelse för det militära försvaret och för motståndsförmågan över huvud taget. Vi måste räkna med att en angripare vid invasion komme att sätta in överlägsna, välutbildade styrkor med förstklassig materiel, som fördes mot vårt land genom luften, över havet och över landgränsen och att han samtidigt anfölle med starka luftstridskrafter och fjärrvapen. Vi skulle då tvingas att strida inom eget territorium. Organisationen borde med utgångspunkt härifrån formas så, att den möjliggjorde ett segt djupförsvar.

Chefen för armén har anslutit sig till den av försvarskommittén angivna målsättningen för krigsmakten men erinrat, att enligt kommitténs förslag tillkomme — utöver den av överbefälhavaren angivna målsättningen — kraven att krigsmakten måste kunna möta överrumplingsförsök och i det längsta förhindra en angripare att få fast fot på svensk mark samt att ingen del av landet skulle behöva uppgivas utan segt motstånd. Kommittén hade enligt arméchefens mening skärpt kraven på krigsmakten men samtidigt föreslagit, att såväl kvantitet som kvalitet efter hand skulle väsentligt sänkas. Detta förhållande vore anmärkningsvärt, enär kommittén icke undersökt, om den före-

slagna krigsmakten vore tillräcklig för att lösa sina uppgifter. Varje försök att lösa vår försvarsfråga utan sådana undersökningar vore ohållbart.

Marinledningen har kunnat ansluta sig till den av kommittén angivna målsättningen men ansett, att kommittén vid utformningen av försvarsorganisationen icke dragit konsekvenserna härav. Det syntes snarare, som om de begränsningar av organisationen, som kommittén föreslagit, vore grundade främst på ekonomiska skäl.

Chefen för flygvapnet har i förevarande hänseende anfört i huvudsak följande.

Försvarskommittén hade räknat med att det svenska försvaret skulle vara i stånd att möta ett anfall från vilket håll det än komme. Härvid torde ha avsetts anfall såväl över vattnet och över landgränsen som genom luften. Med denna målsättning uppstode högst betydande krav på jaktflyg på grund av vårt lands stora ytor och det stora antal områden, som behövde kontinuerligt jaktförsvaras. Det erfordrades också tillgång till centralt baseerade attackförband, som kunde snabbt ingripa i olika invasionsriktningar. I detta sammanhang borde kommittén ha med större skärpa framhållit nödvändigheten av att skydda försörjning, kommunikationer och befolkning mot förödande luftanfall. Om luftförsvaret och civilförsvaret icke vore tillfredsställande, undanrycktes även grunden för invasionsförsvaret. Dessa krav skärptes ytterligare, då kommittén påyrkade, att försvaret skulle kunna möta en överrumpling, som kunde förhindra stridskrafternas mobilisering. Flygförband vore de stridskrafter, som lättast kunde sättas i hög beredskap för ett dylikt kuppförsvaret och förutom luftvärnet de enda, som kunde möta flyganfall riktade mot mobiliseringscentra och kommunikationer.

Då kommittén vidare uppsatte målet, att angriparen i det längsta skulle förhindras få fast fot på svensk mark och att ingen del av landet skulle uppgivas utan segt motstånd, framträdde med ännu större klarhet behovet av flygstridskrafter såväl för att skydda våra stridskrafter i övrigt som för direkt medverkan i invasionsförsvaret.

Det kunde ifrågasättas, om det över huvud taget vore möjligt att med enbart svenska stridskrafter tillgodose kommitténs målsättning, i varje fall inom den angivna kostnadsramen. Det syntes med hänsyn till våra resurser bli nödvändigt att sänka kraven i målsättningen. Även om så skedde, bleve behovet av flygstridskrafter grundläggande för försvaret i dess helhet.

Vad därefter beträffar frågan om att efter ett angrepp erhålla hjälp till vårt land av stormaktsstridskrafter kunde sådan hjälp, som kunde omfatta land-, sjö- och flygstridskrafter, tillföras landet huvudsakligen luft- och sjöledes. Även om huvuddelen av hjälpen skulle komma luftledes, erfordrades betydande sjötransporter. En grundläggande förutsättning för såväl sjö- som lufttransporter vore, att flygningen över svenskt område samt därpå följande landning och »uppladdning» av flygbaser kunde givas ett betryggande luftförsvaret. Det torde vara uteslutet, att man inom en stormakt i ett krigs inledande skede — särskilt som den angripande då måste förmodas överlägsen i luften inom krigsskådeplatsen i fråga — skulle vilja riskera sina dyrbara flygstridskrafter och deras markutrustning, om de kunde nedkämpas efter hand i samband med överföringen till vårt land. Detsamma gällde säkerligen om luft- eller sjötransporterade lantstridskrafter och annan undsättning. Endast därest vårt luftförsvaret vore tillräckligt starkt och vid tidpunkten för undsättningsoperationen alltjämt effektivt, kunde en sådan hjälp påräknas. Även efter det att hjälpen börjat komma in i landet, skulle det taga avsevärd tid, innan de främmande förbanden blivit operationsdugliga på svenskt område och inarbetade med den svenska luftbevakningen och i stridslednings-

systemet. Krigserfarenheterna visade slutligen, att det kunde draga betydande tid, innan beslut inom en stormakt fattades att lämna hjälp, och ytterligare tid, innan hjälpopoperationen kunde igångsättas.

Ur synpunkten »hjälp utifrån» syntes det nödvändigt att antingen helt uppgiva tanken på hävdvunnen neutralitetspolitik eller också att giva vårt jaktflyg ökad styrka och uthållighet för ett segt försvar.

Om vårt land i en stormaktskonflikt till en början kunde hålla sig utanför, bleve neutralitetsvakten av framträdande betydelse. Vår vilja och förmåga att hävda neutraliteten komme ej att respekteras, om icke flygvapnet vore i stånd att över hela riket med kraft ingripa mot neutralitetskränkningar.

Militärbefälhavaren för I. militärområdet har påtalat, att försvarskommittén i jämförelse med överbefälhavarens målsättning skärpt kraven men ändå sänkt krigsmaktens kvalitet och kvantitet. Kommittén hade ej alls diskuterat våra stridskrafterns kvalitet i förhållande till eventuella motståndare utan syntes utgå från att stora uppgifter skulle kunna lösas av stridskrafter, som visste, att de hade sämre materiel än motståndaren, att de utbildats väsentligt kortare tid och att försvaret icke underlättats genom moderna befästningar.

Militärbefälhavaren för II. militärområdet har framhållit, att försvarskommitténs uttalande, att ingen del av landet finge uppgivas utan segt motstånd, borde satts som ledmotiv för försvarsorganisationens utformande. Genom de föreslagna reduceringarna av förband, förlagda till mellersta Norrland kunde detta bälte av landet genom sina försvarsanordningars svaghet bli lockande för en stormakt för att där vidtaga vissa åtgärder mot en eventuell fiendes möjliga dispositioner. Just detta bälte av landet utgjorde kortaste vägen mellan vår östra kust och Atlanten.

Militärbefälhavaren för IV. militärområdet har anfört, att försvarskommitténs skärpning av målsättningen helt säkert omfattades av hela nationen men att den förpliktade och komme att öka kraven på utformningen av krigsmakten i förhållande till det organisationsförslag, som överbefälhavaren framlagt som sitt och vilket han ansett utgöra ett minimum för att förverkliga den av honom framlagda målsättningen. Hade vi icke råd att bibehålla och modernisera vår krigsmakt, borde man uppriktigt taga konsekvenserna härav och icke skärpa målsättningen i likhet med vad försvarskommittén gjort. Mål och medel borde stå i riktiga proportioner till varandra.

Militärbefälhavaren för V. militärområdet hade intet att erinra mot den allmänna målsättning för krigsmakten, som försvarskommittén uppställt. Det vore givetvis riktigt, att vissa personella och ekonomiska resurser satte en gräns för våra möjligheter att bygga upp ett försvar. Så mycket angelägnare vore det då, att dessa möjligheter väl utnyttjades och icke genom en frivillig gränsdragning försämrades.

Militärbefälhavaren för VII. militärområdet har anfört, att den krigsmakt, som förslaget skapade, icke stode i överensstämmelse med direktivens målsättning och i väsentliga avseenden icke motsvarade de uppgifter, som måste ställas på en effektiv försvarsorganisation. Det måste anses som anmärkningsvärt, att man ansett sig kunna företaga betydande minskningar i krigs-

organisationen utan en undersökning av huruvida den föreslagna krigsmakten vore tillräcklig för att kunna lösa sina uppgifter. För Gotland gällde vad här sagts i ännu högre grad, särskilt i jämförelse med kommitténs uttalande, att försvarsanstalterna borde utformas så, att angriparen i det längsta förhindrades att få fast fot på svensk mark och att ingen del av landet finge uppgivas utan segt motstånd.

Chefen för kustflottan har ansett, att den av försvarskommittén angivna målsättningen ställde höga krav på operativa sjöstridskrafter och med dessa samverkande flygstridskrafter. Det vore därför icke logiskt, att såsom kommittén föreslagit särskilt starkt beskära dessa stridskrafter. En sådan nedvärdering av flottan, som kommitténs förslag innebär, vore enligt chefens för kustflottan mening icke försvarlig, vilket framginge av erfarenheter, som gjorts vid kustflottan under försvarsberedskapen och av de krav, som därunder ställdes på sjöstridskrafterna från såväl statsledningen som överbefälhavaren.

Chefen för Ostkustens marindistrikt har framhållit den betydelse, som lättörliga och slagkraftiga sjöstridskrafter hade som politisk maktfaktor samt örlogsflottans och med den samverkande flygstridskrafterns uppgift att till sjöss försvara rikets där befintliga och ytterst betydelsefulla intressen. Uppgiften att försvara transportvägarna till sjöss för tillförsel utifrån av krigsviktiga förnödenheter vore lika viktig som försvaret av landterritoriet.

Chefen för Sydostkustens marindistrikt har erinrat om, att försvarskommittén i sitt uttalande rörande målsättningen tagit bestämt avstånd från den s. k. centralförsvarstanken. För att i det längsta hindra en angripare från att få fast fot på svensk mark, vilket kommittén uppsatt såsom ett mål för försvaret, krävdes enligt marindistriktschefens mening sjöstridskrafter, som ägde snabbhet och slagkraft.

Arméförvaltningen har gjort gällande, att grunden för försvarskommitténs förslag icke varit den av kommittén angivna målsättningen utan en viss ekonomisk ram.

Föreningen Sveriges flotta har anmärkt, att försvarskommittén icke beaktat de riksstrategiska faktorerna. För landets försörjning vore det enligt föreningens mening nödvändigt, att handelsförbindelserna med utlandet erhöles skydd av sjö- och luftstridskrafter till sjöss. Då det gällde försvarsgrenarnas uppgifter, vore det tydligt, att man icke borde utgå från en försvarsgren rent fysiskt kunde uträta, utan vad den inom riksförsvarets ram nödvändigtvis måste utföra.

II. Försvarsorganisationens utformande.

Det av 1942 års riksdag fattade beslutet rörande försvarsorganisationen innebar en plan för försvarets uppbyggnad för budgetåren 1942/43—1946/47 men icke något principavgörande rörande organisationens gestaltning för tiden efter budgetåret 1946/47.

Av de inledningsvis återgivna direktiven för försvarskommittén framgår, att kommittén skulle å ena sidan söka ytterligare anpassa försvarets organisation och inriktning efter erfarenheterna från det andra världskriget och därjämte uppmärksamma behovet av en god utbildning av alla vapenföra samt å andra sidan eftersträva att skära bort alla kostnader, som icke äro strängt nödvändiga, och skapa betingelser för större stramhet i medelsanvändningen. I sistnämnda hänseende har i direktiven pekats på möjligheten att genom en rationalisering och förenkling av försvarsorganisationen ernå åtskilliga besparingar och påtagligt minska försvarets andel i de totala statsutgifterna. Om detta icke kunde ske i tillräcklig omfattning och förhållandena syntes möjliggöra fredens bevarande i vår närmaste omgivning, kunde det enligt direktiven — med hänsyn till vårt lands ansträngda finansiella läge efter försvarsberedskapens avveckling — bli erforderligt att åstadkomma kostnadsminskningar genom justering i den organisationsram, som genom 1942 års försvarsbeslut avsetts för försvaret. Härvid borde iakttagas, att den blivande försvarsorganisationen kunde effektivt fungera och från fred snabbt omställas till att slagfärdigt möta angreppsforetag mot vårt land.

Vidare må erinras om det i direktiven för försvarskommittén gjorda uttalandet, att frågan, huruvida det förslag, som av kommittén komme att framläggas, borde begränsas till att avse viss tidsperiod — exempelvis ytterligare en femårsperiod — eller kunde utformas att omspanna en längre tid, lämnades öppen i avbidan på den bedömning, som i första hand borde verkställas genom kommitténs försorg.

I sistnämnda uttalande har *överbefälhavaren*, såsom framgår av hans i det föregående omförmälda sammanfattning, velat inlägga den meningen, att frågan, huruvida utredningsarbetet borde inriktas på att åstadkomma en ny fast försvarsordning på längre sikt eller en kontinuerlig utveckling med partiella reformer på den gällande försvarsordningens grund, lämnats öppen. Överbefälhavaren har emellertid samtidigt framhållit, att det skulle vara en förenkling, om man generellt uppställde problemet som ett val mellan å ena sidan genomgripande förändringar med långa tidsmellanrum och å andra sidan kontinuerlig utveckling genom partiella reformer. Även om det befunnos önskvärt, att den militära verksamheten — liksom varje varaktig verksamhet — finge utvecklas utan störande ryck, så kunde plötsligt omständigheter inträffa, vid vilka ett dröjsmål med genomgripande åtgärder icke vore försvarligt. Det förhållandet, att försvarsfrågorna vore beroende av politiska och militärtekniska faktorer, över vilka vi ej rådde, kunde emellertid enligt överbefälhavarens mening aldrig anföras som ett skäl mot att eftersträva en jämn utveckling under tider, då inga tvära omkastningar skedde i de förhållanden, som måste vara bestämmande för försvarets utformning. Även en utveckling genom partiella reformer krävde självfallet — enligt vad överbefälhavaren vidare anført — en förutseende planläggning, som toge hänsyn till alla delar av försvaret.

I den förut angivna sammanfattningen har överbefälhavaren närmare utvecklat de allmängiltiga skäl, som enligt hans mening kunde anföras för en kontinuerlig utveckling av krigsmakten utan långa utredningsperioder. Rörande de omständigheter, som härvidlag främst påkallade beaktande, samt det förslag till försvarets organisation, som överbefälhavaren under nu rådande förhållanden ansåge sig kunna förorda, hänvisas till kommitténs betänkande s. 34—37.

I stort sett innebar överbefälhavarens förslag, att de minskningar av försvaret, som kunde bli påkallade i ett lugnt läge, i första hand måste gå ut över materielen. Det nuvarande läget ställde så höga krav på beredskap, att genomgripande förändringar icke borde företagas utan synnerligen vägande skäl. I en brytningstid som den nuvarande, då nya genomgripande tekniska förändringar när som helst kunde inträffa, vore det av särskild betydelse att följa den tekniska utvecklingen, att lära känna de moderna stridsmedlen och att om möjligt finna motmedel mot dem. Samtidigt gällde det att bevara den nuvarande krigsmakten i slagkraftigt skick men att för närvarande begränsa anskaffningen till sådan materiel som sannolikt förbleve användbar, även sedan vi kunnat tillgodogöra oss de senaste årens tekniska utveckling. För forskning och försök borde betydande medel anvisas. För att emellertid krigsmaktens effektivitet icke skulle lida allvarliga följder måste medel efter hand anvisas för materielanskaffning, därvid nya tekniska rön borde beaktas. Överbefälhavaren hänvisade i detta sammanhang till ett av chefen för försvarsdepartementet i 1947 års statsverksproposition gjort uttalande, att materielanskaffningen icke utan våda kunde inskränkas under en följd av år, varför en avsevärd ökning av kostnaderna för anskaffning av materiel vore att emotse inom de närmaste åren, därest riksförsvaret skulle motsvara de krav, som kunde ställas på detsamma. Någon fast och allmän plan på längre sikt borde icke nu uppgöras för organisationsarbetet inom krigsmakten. I stället borde successiva och partiella beslut meddelas rörande ändringar i organisationen i syfte att åstadkomma ett varaktigare och fastare sammanhang i organisationens huvuddrag. Beslut om större rustningsreduktioner borde fattas först när garanti verkligen skapats för att freden varaktigt kunde upprätthållas icke blott i vår närhet utan även i världen i övrigt, ty en lokal konflikt kunde lätt växa till en världsbrand.

Överbefälhavaren föreslog med sin principiella inställning, att organisationen skulle i allt väsentligt bevaras, dock anpassad efter vunna erfarenheter, att flygvapnet skulle utökas med en nattjaktflottilj, som skulle uppsättas under åren 1948—1951, att materielanskaffningen skulle inskränkas under de närmaste åren utom vid flygvapnet, där den liksom hittills skulle bli kontinuerlig, och beträffande viss ersättningsbyggnad av lätta fartyg vid flottan, samt att den fortsatta anpassningen efter det militärpolitiska lägets krav och krigsteknikens utveckling skulle regleras efter hand.

Försvarskommittén.

De årliga kostnaderna för den av överbefälhavaren förordade försvarsorganisationen, inberäknat utgifter för uppförande av befästningar samt grundavskrivningar å byggnader och med utgångspunkt från pris- och löneläget den 1 juli 1947, ha av försvarskommittén för budgetåret 1948/49 beräknats till 965 miljoner kronor samt för tiden efter det den föreslagna nattjaktflottiljen uppsatts, värnpliktsutbildningen vid armén återupptagits i full utsträckning och nuvarande vakanser fyllts till 1 005 miljoner kronor. Om i årskostnaderna inräknas utgifter för förnyelse av *all* den materiel, som erfordrades för den föreslagna organisationen, skulle kostnaderna stiga till 1 120 miljoner kronor.

Kommittén har i anslutning till det nyss sagda anfört i huvudsak följande (se närmare betänkandet s. 37 ff.).

De överväganden, försvarskommittén ägnat frågan om utformandet av försvarsorganisationen, ha lett till att kommittén icke kunnat ansluta sig till överbefälhavarens uppfattning om att någon fast och allmän plan på längre sikt icke nu borde uppgöras för organisationsarbetet inom krigsmakten utan att man beträffande organisation, utrustning och utbildning borde inrikta sig på successiva och partiella reformer. Kommittén håller nämligen före, att den sålunda av överbefälhavaren förordade metoden icke är användbar, om man vill på längre sikt vidtaga mera genomgripande ändringar i organisationen och därigenom nedbringa försvarskostnaderna. Försvarskommittén har för sin del funnit erforderligt att söka för något längre tid än de allra närmaste åren överblicka de personella och materiella resurser, med vilka vi ha att räkna, samt därav draga vissa slutsatser med avseende å planläggningen av försvarsorganisationen.

En ytterligare anledning att noggrant pröva möjligheterna att begränsa vårt lands insatser för försvarsväsendet — såväl personella som materiella — ligger däri, att det rådande läget ställer skärpta krav på återhållsamhet i vad avser det allmännas ianspråktagande av arbetskraft och varutillgångar. Även om nu framträdande svårigheter i angivna hänseenden i stor utsträckning kunna förväntas vara till tiden någorlunda begränsade, torde det ej kunna anses uteslutet, att åtminstone brist på arbetskraft kommer att göra sig gällande under ett antal år framåt. Det måste hållas i minnet, att sammanlagda antalet personer i vad som hittills betraktats såsom arbetsför ålder under en följd av år kommer att nedgå och att vändpunkten härvidlag, såvitt nu kan bedömas, infaller först under senare delen av 1950-talet.

Ur nu angivna synpunkter har försvarskommittén undersökt möjligheterna att genom rationalisering och förenkling av försvarsorganisationen vinna påtagliga besparingar. Kommittén har emellertid funnit, att det icke låter sig göra att på sådant sätt nå fram till utgiftsminskningar av någon betydelse. I följd härav har kommittén gått vidare på den i direktiven anvisade vägen och till undersökning upptagit frågan, i vad mån kostnadsminskningar böra åvägabringas genom justeringar i den organisationsram, som genom 1942 års försvarsbeslut avsetts för försvaret. Vid denna undersökning har försvars-

kommittén till en början granskat det av överbefälhavaren såsom eget förslag framlagda organisationsalternativet. Ett förslag av sådan ekonomisk innebörd synes icke fylla de i direktiven för kommittén uppställda besparingskraven.

Kommittén har ansett sig böra med utgångspunkt från den nuvarande försvarsorganisationen och den befintliga, i avsevärd utsträckning från tiden för det senaste kriget härrörande materielutrustningen samt den kostnadsram, som i innevarande års budget tillmätts försvaret, undersöka möjligheterna dels att begränsa och konsolidera organisationen med aktgivande på det av överbefälhavaren omfattade önskemålet att åstadkomma ett varaktigare och fastare sammanhang i organisationens huvuddrag, dels ock att nedbringa övningstiden. Undersökningarna ha bibragt kommittén den uppfattningen, att det bör vara möjligt att inrikta sig på vissa begränsningar av försvarsorganisationen i vad avser samtliga tre försvarsgrenar.

Då det internationella läget ännu ej stabiliserats, måste emellertid genomförandet av sådana begränsningar som nyss antytts ske under beaktande av att försvarets effektivitet under de närmaste åren icke påtagligt försvagas. Brådstörtade förändringar i den nuvarande, under det andra världskrigets beredskapstid utbyggda och prövade försvarsorganisationen böra med hänsyn till kravet på upprätthållande av en god beredskap undvikas. Försvarskommittén utgår därför från att, därest läget skulle komma att skärpas, övergången till en ny försvarsorganisation skall ske på sådant sätt, att skärpningen må kunna föranleda en smidig anpassning av organisationen efter lägets krav genom förskjutning av övergångsplanen i vissa hänseenden, ökad medelstilleddning för anskaffning av modern materiel eller andra åtgärder, ägnade att förstärka försvaret.

Ur beredskapssynpunkt och för att en någorlunda jämn årskostnad skall kunna hållas har kommittén räknat med ifrågasatta ändringars vidtagande under loppet av en tioårsperiod. Därmed har kommittén dock icke velat föreslå, att denna tidrymd fixeras såsom en under alla förhållanden gällande organisationsperiod. Kommittén förbiser icke, att sådana omständigheter — av militärpolitisk, militärteknisk eller annan natur — kunna inträffa som redan före utgången av en så lång period aktualisera en mer eller mindre fullständig omprövning av försvarsorganisationen. Det ligger i sakens natur, att ovissheten härvidlag gör sig särskilt gällande i fråga om den senare delen av perioden. Kommittén håller ej för uteslutet, att redan vid mitten av perioden fastare hållpunkter kunna föreligga för en längre driven anpassning av organisationen efter krigserfarenheterna samt utvecklingslinjerna på militärteknikens område.

Ett ytterligare skäl att icke alltför hårt binda sig för den nu föreslagna organisationen under periodens senare del är, att för ett vidmakthållande av densamma krävas särskilda anslag för anskaffning av vissa slag av materiel mot slutet av perioden.

Med det nu sagda har kommittén givetvis icke velat uttala sig mot att i

mån av tillgängliga medel successiva och partiella reformer redan under periodens förra del vidtagas i moderniseringssyfte. Självfallet anser kommittén att så bör ske liksom också, att uppmärksamhet oavslåtligen bör ägnas åt att förefintliga besparingsmöjligheter noggrant tillvaratagas.

Kommittén vill i detta sammanhang understryka, att kommitténs förslag och kostnadsberäkningar närmast äro avsedda att angiva en ram för försvarsorganisationen. Vad särskilt angår frågor om inrättande av nya beställningar eller befattningar samt om överförande till ordinarie stat av sådana icke-ordinarie tjänster, som befinnas erforderliga för arbetsuppgifter av bestående art, har kommittén sålunda utgått från att — även om dess kalkyler rörande personalbehovet kunna i huvudsak läggas till grund vid beräkningen av försvarskostnaderna — dylika frågor likväl skola i vanlig ordning prövas för varje särskilt budgetår. Det må vidare framhållas att, såsom i det följande på vissa punkter påpekas, resultatet av inom försvaret pågående organisationsundersökningar och andra utredningar kan komma att i mångt och mycket påverka försvarsorganisationens utformning samt att kommittén funnit anledning föreslå, att vissa frågor skola hänskjutas till särskild utredning.

I ett flertal av de vid kommitténs betänkande fogade särskilda yttrandena har frågan om försvarsorganisationens utformande behandlats.

Kommitténs *ordförande* har anfört, att det enligt hans mening varit önskvärt, att man genom sammanpressning av fredsorganisationen kunnat i större utsträckning än förslaget innebure inom den antagna kostnadsramen avse medel för materielanskaffning. Emellertid hade detta i nuvarande labila utrikespolitiska läge icke befunnits möjligt. De samlade kraven på statskassan i förening med knappheten på arbetskraft och råvaror samt den av valutaskäl framtvingna importbegränsningen för de närmaste åren syntes emellertid komma att resa hinder mot mera omfattande materielanskaffningar. Beaktas borde vidare, att osäkerhet ännu gjorde sig gällande i fråga om den på erfarenheterna från det senaste världskriget grundade krigstekniska utvecklingen. I likhet med flertalet av kommitténs övriga ledamöter förutsatte ordföranden att, därest icke en önskvärd stabilisering av det internationella läget komme till stånd, frågan om materielanslagen ägnades förnyad prövning, när det ekonomiska trycket lättat.

Kommittéledamöterna *Elon Andersson* och *Sven Andersson* ha i gemensamt yttrande framhållit, att tiden ännu icke syntes vara inne för en radikal förändring av försvarsorganisationen men att anledning föreläge till en begynnande omprövning. Ifrågavarande ledamöter ha härvid pekat på luftkrigets utveckling samt bland annat framhållit, att militära sakkunniga syntes vara eniga om att mobiliseringar och truppförflyttningar på järnväg och landsväg i luftkrigets tidevarv vore svåra, ofta omöjliga att utföra. Det vore med hänsyn härtill värt att pröva, om icke effektiviteten i vårt försvar bäst skulle främjas av ett decentraliserat, lokalt bundet försvar, kombinerat med operativa, efter vår förmåga rörliga och slagkraftiga reserver.

Slutligen ha dessa ledamöter betonat, att frågan om materielanslagen borde

ägnas förnyad prövning vid ett förbättrat ekonomiskt och materiellt läge och sedan ökad erfarenhet vunnits om de moderna vapnens utveckling, därest den internationella situationen fortfarande vore präglad av nu rådande ovisshet.

En närmare redogörelse för nu berörda yttrande i dess särskilda delar lämnas under avsnitten Krigsteknikens utveckling och det moderna kriget och Huvuddragen av försvarskommitténs förslag.

Ledamöterna *Bjelle* och *Wallenberg* ha i ett gemensamt yttrande framhållit, att de medel, som av kommittén avsetts för materiel till armén och marinen, icke vore tillräckliga för att medge erforderlig omsättning och modernisering samt för täckande av föreliggande brister. Balans mellan materielanslagen och anslagen till organisation m. m. komme därför icke att uppnås under tioårsperioden. I stället skapades ett läge, som under senare delen av perioden komme att nödvändiggöra stora engångsanslag för materiel eller en avsevärd nedskärning av de nämnda försvarsgrenarnas organisation. Enligt dessa ledamöters mening vore det möjligt att genom en måttlig höjning av anslagen till materiel åstadkomma en avsevärd förbättring i berörda avseende. Härigenom skulle även en ur såväl försvarets som produktionens synpunkt önskvärd jämnare fördelning av materielanskaffningen kunna ernås. Under det eller de närmaste åren vore det dock nödvändigt att iakttaga särskild återhållsamhet med hänsyn till rådande brist på materiel och arbetskraft, varigenom en viss förskjutning av materielanskaffningen mot periodens senare del kunde bli nödvändig.

Ifrågavarande ledamöter ha jämväl understrukit betydelsen av att fortsätta undersökningar för nedbringande av organisationskostnaderna inom försvaret i dess helhet snarast komme till stånd.

Ledamoten *Ewerlöf* har icke kunnat ansluta sig till kommitténs förslag att nu framlägga en organisationsplan för en tioårsperiod. Enligt *Ewerlöfs* mening vore nuvarande tidpunkt ej lämpad för beslut om en ny och till inskränkningar syftande långsiktig försvarsplan utan kommittén borde i stället — i likhet med överbefälhavaren — ha inriktat sitt arbete på successiva och partiella reformer. Den av kommittén angivna kostnadsramen innebure en väsentlig nedsättning av kostnaderna för uppehållande av nu gällande organisation i full omfattning. I nuvarande ansträngda ekonomiska läge med brist jämväl på arbetskraft och materiel vore återhållsamhet av nöden, men enligt *Ewerlöfs* mening borde dagens läge ej läggas till grund för bedömande av landets möjligheter att tillgodose försvaret för tio år framåt. De begränsningar, som just nu kunde tvinga sig fram, borde därför givas en tillfällig karaktär. De ekonomiska uppoffringar, som kunde krävas för att avhjälpa de mest framträdande bristerna i kommittéförslaget, vore väl värda sitt pris, särskilt sådana brister, som det kunde bli för sent att bota i ett skärpt läge. Enligt *Ewerlöfs* mening vilade försvarets effektivitet just på de medel, som kunde ställas till förfogande utöver de ofrånkomliga bottenkostnaderna.

Ledamoten *Hagberg* har framhållit, att han kunnat ansluta sig till den av kommittén fixerade kostnadsramen under den förutsättningen, att den finge

betraktas som en maximal ram — inom vilken åtskilliga besparingar vore möjliga — för de närmaste fem åren. För bedömande av försvarets organisation för tiden därefter borde förnyad utredning komma till stånd. Härför talade även den omständigheten, att tillräckligt underlag för bedömande av erfarenheterna från det senaste kriget ännu icke föreläge.

Hagberg har påtalat stelheten i den militära organisationen. De flesta utgifterna inom den av kommittén förordade kostnadsramen vore bundna för åtskilliga år framåt. Stora kostnadsminskningar i försvarsorganisationen vore icke möjliga inom överskådlig tid utan att man begränsade försvarsorganisationens materielanslag.

Hagberg har varit inne på tanken att uppdelat armén i en »elitarmé», en milisarmé och lokalförsvarsförband.¹

Hagberg har vidare påtalat tendensen i kommittéförslaget att utöka antalet högre tjänster inom försvaret.

Ledamoten von Heland har ansett, att man alltför traditionsbundet byggt upp arméns krigsorganisation.¹

I fråga om avvägningen mellan de olika försvarsgrenarna har von Heland påpekat, att överbefälhavaren ansett armé- och flygstridskrafterna utgöra kärnan i vårt försvar mot invasion. Försvarskommittén hade emellertid i avsevärd grad bundits genom befintligheten av de två nya kryssarna. Enligt von Helands mening kunde dock ifrågasättas, huruvida icke kommittén i högre grad än som skett bort minska flottans kostnadsram för att öka arméns och flygvapnets andel. von Heland har även framhållit, att land- och sjöstridskrafternas omfång måste bedömas med hänsyn till möjligheterna att hålla tillräckligt jaktflyg för deras skydd. Mot denna bakgrund ställde sig von Heland frågande till våra möjligheter att utnyttja de för flyganfall sårbara kryssarna utan samtidig utbyggnad av flygstridskrafterna. Vid avvägningen mellan fält- och lokalförsvarsförband syntes försvarskommittén ej heller ha tagit hänsyn till de nödvändiga proportionerna mellan operativa enheter och för deras skydd erforderligt jaktflyg. Utan detta jaktskydd vore dessa enheter ej operativt användbara.

Beträffande avvägningen mellan organisations- och materielkostnader har von Heland funnit de rena organisationskostnaderna för höga. Dessa kostnader skulle enligt hans mening kunna nedbringas genom delegering av beslutanderätten i olika frågor till lägre instanser. Undersökning härom borde göras. Jämväl rationaliseringar skulle medverka till nedpressning av organisationskostnaderna. Han förutsatte, att statens organisationsnämnd och 1946 års förvaltningsutredning skulle komma att framlägga förslag i detta hänseende.

De särskilda synpunkter von Heland i olika hänseenden hävdade borde kunna beaktas vid försvarsfrågans avgörande eller, i den mån detta icke låte sig göra, under den föreslagna tioårsperioden.

¹ Härför redogöres närmare under avsnittet Huvuddragen av försvarskommitténs förslag.

Generalmajor *Backlund* har påpekat den bristande överensstämmelsen mellan mål och medel vid försvarsorganisationens utformande enligt kommitténs förslag. Hans uppfattning i detta hänseende är redovisad under avsnittet Målsättningen för krigsmakten.

Beträffande begränsningarna i materielanskaffningen för armén har *Backlund* anfört vissa synpunkter, för vilka redogöres under avsnittet Armén. II. Krigsmaterielen.

Överste *Bonde* har anfört, att försvarsorganisationen måste utformas så, att statsmakterna på relativt kort tid och utan att behöva ställa oproportionerligt ökade krav på landets vapenföra män eller dess ekonomi åter kunde stärka försvaret så att det motsvarade ett försämrat läges krav. Den begränsning av försvaret, som befundes möjlig under en antagen fredsperiod, finge sålunda icke sträcka sina verkningar så långt in i framtiden, att försvarets återuppbyggande allvarligt försvårades eller fördröjdes. De av försvarskommittén föreslagna åtgärderna skulle leda till en successiv minskning av krigsorganisationen i både omfattning och kvalitet så att försvaret vore svagast vid tioårsperiodens utgång. Inskränkningarna i främst utbildningen av värnpliktiga men även i materielen vore så stora, att de icke medgäve en snabb förstärkning av försvaret vid slutet av tioårsperioden. Någon tioårsplan borde icke uppgöras nu.

I fråga om materielanskaffningen hade kommitténs ställningstagande helt naturligt skett även med hänsyn till nu rådande bristläge och ekonomiska situation. Enligt *Bondes* mening syntes kommittén ha handlat under den förutsättningen, att svårigheterna vore permanenta. Vål vore statsutgifterna för närvarande höga och manade till en allmän återhållsamhet, från vilken försvaret ej kunde vara undantaget, men den av försvarskommittén föreslagna kostnadsramen hade icke tillmätts efter någon undersökning rörande våra ekonomiska möjligheter. Den vore ej heller grundad på någon undersökning om tillräckligheten och ändamålsenligheten av det försvar, som inom densamma kunde uppställas. Kommittéförslaget innebure därför ett i förhållande till kostnaderna föga effektivt, d. v. s. relativt sett mycket dyrt försvar.

Med hänsyn till att under de närmaste åren fred vore sannolikare än krig samt nödvändigheten att i varje fall för den omedelbara framtiden begränsa statsutgifterna kunde och borde enligt *Bondes* mening vissa besparingar göras, vilka på det personella området icke finge ges större omfattning i princip än att en krigsorganisation av ungefär nuvarande storlek kunde uppställas såväl före som efter den närmaste tioårsperioden utan vittgående åtgärder i form av kompletterande utbildning o. s. v. De större besparingarna borde göras på materielen. Icke heller här finge man emellertid ställa allt för mycket på framtiden för att anskaffas i ett skärpt läge, då inköp bleve dyrare och kanske delvis helt omöjliga. Materielanslagen borde — även om en avvaktande hållning tills vidare intoges — avsevärt höjas.

Såsom vid behandlingen av målsättningen för krigsmakten omnämnts har *Bonde* vidare anfört, att försvarskommitténs förslag icke byggde på strategiska överväganden. Den organisation, kommittén förordade, skulle icke

kunna uppfylla den målsättning kommittén angivit. Medlen hade icke anpassats efter målet. Redan nu måste vi räkna med att vara underlägsna en motståndare. Därest kommitténs förslag skulle genomföras, bleve underlägsenheten ännu större, varjämte den rörliga krigföring, som vore en förutsättning för en seg strategisk defensiv, skulle försvåras. Organisationen borde tills vidare bevaras i allt väsentligt och anpassas efter erfarenheterna under iakttagande av all den sparsamhet, som vore möjlig utan att effektiviteten ned-sattes.

Konteramiral *Ericson* har framhållit, att man inför nödvändigheten att göra besparingar, finansiella såväl som materiella och personella, borde — med särskild hänsyn till det osäkra politiska läget — inskränka sig till sådana besparingsåtgärder, som icke på längre sikt undergrävde försvarets effektivitet. Medelstilldelningen finge ej heller så beskåras, att utvecklingen i enlighet med det nutida krigets krav väsentligen försvårades. I avvaktan på en stabilisering av det politiska läget och en förbättring av de ekonomiska förutsättningarna borde vi bibehålla försvarets organisatoriska ram — inom vilken möjliga rationaliserings- och besparingsåtgärder borde vidtagas — och koncentrera den materielanskaffning, som kunde äga rum, till de viktigaste områdena. En allmän och genomgripande modernisering av försvaret i dess helhet, som otvivelaktigt vore av krigserfarenheterna påkallad, måste ske så snart ekonomiska och andra förutsättningar härför föreläge.

Med stöd av en ingående granskning av erfarenheterna från det senaste kriget har *Ericson* särskilt understrukt vikten av att det svenska försvaret vore allsidigt uppbyggt. En försvarsgren, som i förhållande till de andra vore otillräckligt tillgodosedd, skulle utgöra en uppenbar svaghet, som fienden kunde utnyttja för att snabbt bryta vårt motstånd. Krigserfarenheterna påvisade, att flottan måste disponera fartyg och förband, som hade möjlighet att uppträda offensivt, vartill fordras rörlighet och slagkraft. Betydelsen av sam- och växelverkan mellan försvarsgrenarna hade klart belysts. Erfarenheterna från neutralitetsvakten klarlade, att redan uppgiften att skydda neutraliteten krävde tillgång till en flotta, som omfattade operativa förband, att sjöfartsskyddet pekade på behovet av ett stort antal lätta fartyg av sådan storleksordning, att de vore i stånd att operera även vintertid, samt att den försvårade och alltmera tidsödande minsvepningstjänsten förde med sig ett ökat behov av för minsvepning lämpade fartyg.

Överste *Silfverberg* har ställt sig oförstående till den konservativa inställning, som enligt hans mening kommit att präglä kommittémajoritetens förslag beträffande stora delar av försvaret. Svårigheter föreläge visserligen i vissa hänseenden — t. ex. i fråga om fjärrvapnen — att nu draga bestämda slutsatser av utvecklingen, men detta finge ej leda till att reformerna ställdes på framtiden. Då den föreslagna kostnadsramen medförde en begränsning av den nuvarande krigsmakten, vore det angeläget, att man erhöle en efter modernaste principer uppbyggd försvarsorganisation, som gäve mesta möjliga utbyte inom den fixerade ramen. Detta hade enligt *Silfverbergs* mening ej beaktats.

Kommittémajoritetens konservativa inställning hade bland annat lett till att luftförsvaret ej erhållit en styrka, som stode i lämplig proportion till övriga stridskrafter och som erfordrades för att trygga dessas verksamhet samt skydda hemorten. Silfverberg har även framhållit, att nutida invasionsteknik på ett helt annat sätt än förut ställde krav på snabbhet och rörlighet hos försvararens krigsmakt.

Remissyttranden.

Overbefälhavaren har framhållit, att det totala kriget ställde nya personalkrävande uppgifter icke endast på försvaret — det militära och det civila — utan även på alla andra för samhällets bestånd nödvändiga verksamhetsområden. I vårt land måste detta krav tillgodoses genom en vidgad personaluttagning, en omsorgsfull avvägning mellan behoven på skilda områden i samhället och en strävan att sätta varje medborgare på den plats, där han bäst behövdes. Varje svensk måste därför fostras till motståndsvilja samt alla därför lämpade utbildas och utrustas så, att denna vilja kunde omsättas i handling. En god utbildning vore nödvändig för alla, nu mer än tidigare, med hänsyn till att ett verksamt utnyttjande av de allt mer komplicerade men även mer effektiva tekniska hjälpmedlen krävde kunskaper och rutin.

Huvuddelen av de svenska fältförbanden hade en relativt enkel utrustning, som, ehuru moderniseringar vore synnerligen önskvärda, dock vore i huvudsak fullt användbar. Genom att, på sätt ifrågasatts i vissa av de vid kommittébetänkandet fogade särskilda yttrandena, nedklassa dessa förband till lokal försvarsförband skulle man därför inom de närmaste åren göra endast obetydliga besparingar, särskilt som den kvantitativa minskningen då måste kompenseras genom en förbättrad utrustning vid »elit»-delen. Även om man räknade med de genomsnittliga kostnaderna under en längre följd av år, skulle utgifterna för underhåll av elitförbandens materiel långt ifrån täckas av besparingarna. Så vore t. ex. materielersättningskostnaderna för en pansarbrigad med fullt moderna stridsvagnar, vapen och fordon 12—14 gånger så stora som motsvarande kostnader för en infanteribrigad. Det ringa antal förband, som på detta sätt kunde förbättras, stode sålunda icke i rimligt förhållande till det stora antal, som måste nedklassas. Metoden kunde därför icke förordas. Däremot vore det ingalunda uteslutet, att den modernare materiel, som framdeles kunde komma att anskaffas, delvis borde sammanhållas till vissa fältförband, som gjordes effektivare utan att kvaliteten vid de övriga försämrades.

Med hänsyn till risken för »blixtanfall» främst från luften borde mobiliseringsorganisationen i möjligaste mån vara decentraliserad. Detta gällde icke minst för de värdefulla operativa förbanden. Materiel och förnödenheter i fred borde förvaras spridda på många platser, avpassade efter befolkningsfördelningen, och rekryteringen borde vara regional. Önskvärt vore, att förband, som organiserades inom en trakt, vore av sådan art, att de vid överraskande anfall tillsammans kunde bilda en styrka, lämpad för självständig stridsverk-

samhet. Kostnaderna bleve emellertid vida högre vid en sådan organisation än vid en mera centraliserad, särskilt beträffande komplicerad materiel såsom stridsvagnar, flygplan, luftvärnsmateriel och fartyg. Av dessa skäl hade systemet kunnat genomföras endast i ringa utsträckning. En ökad decentralisering av förråd och mobiliseringsorganisation inom alla försvarsgrenar vore därför ett starkt framträdande önskemål. Detta kunde i allmänhet icke tillgodoses utan nybyggnader, men målet måste hållas i sikte, när en mera omfattande byggnadsverksamhet inom försvaret åter bleve möjlig.

Den dominerande faktorn vid utformandet av kommitténs förslag syntes ha varit önskemålet att minska försvarskostnaderna. Med hänsyn härtill vore det en brist, att kommittén icke närmare granskat det ekonomiska underlaget för dessa kostnader liksom icke heller närmare övervägt frågan om avvägningen mellan dessa kostnader och andra behov. Man måste bemöta varje tendens att betrakta försvaret framför andra samhällsuppgifter som en budget-, en valuta- och en arbetsmarknadsregulator.

Direktiven för kommittén hade blott givit allmänna riktlinjer i ekonomiskt hänseende och därvid gjort kostnadsminskningar genom justeringar i organisationsramen beroende av det utrikespolitiska läget. Direktiven hade icke bundit kommittén vid någon bestämd årskostnad. Ej heller hade det av finansministern våren 1946 gjorda uttalandet om en minskning av försvarsutgifterna till högst 700 miljoner kronor uppställts såsom direktiv för kommittén.

De för vårt försvarsproblem väsentliga ekonomiska faktorer, som försvarskommittén erinrat om — det sedan 1945 minskade statsfinansiella utrymmet samt näringslivets nuvarande och sannolikt under viss tid bestående brist-situation — vore uppenbarligen blott i relativ mening begränsande för vårt lands förmåga att uppbygga ett starkt försvar. Ett lands produktiva resurser — dess arbetskraft, råvaror och produktionsanläggningar — kunde över en viss gräns användas för alternativa ändamål, bland vilka försvaret vanligen vore ett. Under denna gräns låge de behov av livsmedel, bostäder, beklädnadsvaror o. s. v., som oundgängligen måste fyllas för att folket skulle kunna leva vidare; över denna gräns låge de ej outhärliga behov, som kunde anges med de graderade uttrycken välbefind, komfort, lyx. Frågan vilket försvar vi hade »råd till» vore en fråga om avvägning mellan medborgerliga behov av olika angelägenhetsgrad. Denna avvägning måste göras med hänsyn dels till de krav på försvarskrafter, som en realistisk syn på det utrikespolitiska läget uppställde, dels till den sociala angelägenhetsgraden av de civila behoven.

Försvarets uppgift och de för dess genomförande erforderliga kostnaderna måste, har överbefälhavaren vidare anfört, vägas mot andra väsentliga samhällsuppgifter och kostnaderna för dessa. Försvaret finge icke sättas i efterhand. Även i nuvarande svåra läge borde det vara möjligt att tillgodose de tills vidare starkt begränsade anslag till försvaret, som överbefälhavaren ansåge oundgängliga, utan att kraven på full försörjning äventyrades.

Även i andra hänseenden kunde invändningar göras mot kommitténs syn

på vårt lands ekonomiska möjligheter. Beträffande vårt arbetskraftsproblem vore det visserligen riktigt, att man räknat med en absolut nedgång av de arbetsföra i åldrarna 20 till 65 år. Men på sistone tillgänglig statistik syntes ge vid handen, att denna nedgång bleve mindre än som förut beräknats, därför att man använt för höga dödlighetstal. I själva verket behövde man icke alls räkna med någon absolut nedgång. Mer än full kompensation gäves nämligen av de i landet varaktigt bosatta utlänningarna, vilka tydligen icke medtagits i kommitténs kalkyler. Därest varje utlänning skulle lämna landet, så bleve det ändå icke någon nedgång, om man till den arbetsföra befolkningen räknade personer mellan 15 och 65 år. Den relativa nedgång, som likväl inträdde i förhållande till antalet åldringar och barn, borde med normal utveckling kunna uppvägas genom produktivitetöknung. Ur arbetsmarknadssynpunkt vore det vidare ogynnsamt att skjuta både utbildning och materielproduktion på framtiden i sådan omfattning som kommittén tänkt sig.

Överbefälhavaren har även berört försvarets materielanskaffningsfråga i ett förändrat konjunkturläge och därvid framhållit, att en särskild utredning borde göras om försvarets investeringsbehov.

Sammanfattningsvis har överbefälhavaren framhållit, att försvarskommitténs slutsatser icke svarade mot premisserna och medlen icke mot målet. En försvagning av våra styrkor, samtidigt som stormakterna energiskt arbetade på att utveckla sin tekniska utrustning, skulle leda till att vår redan nu stora underlägsenhet i förhållande till en angrifvare bleve än större.

Kommitténs förhoppning, att den föreslagna organisationen skulle medge en smidig anpassning till de krav, som ett s. k. skärpt läge ställde, vittnade om önsketänkande. I blixtkrigets tidevarv och i det försämrade strategiska läge, vari Sverige råkat efter andra världskrigets slut, bjöde klokheden att icke räkna med någon lång upprustningsperiod.

Väl vore statsutgifterna höga och manade till allmän återhållsamhet, men kommittén hade i sin önskan att genomföra besparingar gått för långt. Vad som vunnes i pengar vore litet i förhållande till vad som förlorades i försvarskraft. I själva verket berodde effektiviteten i hög grad just på det som skötes till de ofrånkomliga bottenkostnaderna. Den av kommittén föreslagna krigsmakten bleve i förhållande till kostnaderna föga slagkraftig.

Kommittéförslaget visade enligt överbefälhavarens mening på ett övertygande sätt, att någon ny, fast och allmän plan på försvarets utformning på lång sikt icke borde uppgöras i nuvarande läge.

Med hänsyn till nödvändigheten att nu och för den närmaste framtiden begränsa statsutgifterna och under förutsättning, att läget i världen icke ytterligare försämrades, ansåge överbefälhavaren, att vissa tillfälliga inskränkningar kunde göras. Av kommittén härom framlagda förslag, som icke minskade effektiviteten, vore givetvis att hälsa med tillfredsställelse. Besparingarna borde göras på materielen, men de kunde icke utan alltför stora risker drivas så långt som försvarskommittén förutsatt.

Överbefälhavaren föreslog i huvudsaklig överensstämmelse med sitt tidi-

gare förslag, att flygvapnet snarast möjligt skulle utökas med en nattjaktflottilj, att krigsmakten i övrigt i allt väsentligt skulle bevaras vid nuvarande styrka, att materielanskaffningen skulle inskränkas under de allra närmaste åren, att komplettering med nya försvarsmedel skulle ske *samt* att den fortsatta anpassningen skulle regleras successivt efter krigsteknikens utveckling och med hänsyn till förändringar i vårt läge. Härvid vore det av vikt, att vi med öppen och fördomsfri blick för framtida krigstekniska omvälvningar stode beredda att vidtaga även genomgripande förändringar i organisation och utrustning.

Chefen för armén har anmärkt, att kommittéförslaget på flera punkter avveke från de för kommittén utfärdade direktiven. Kommittén borde i första hand ha undersökt, hur ett försvar skulle tett sig, som motsvarade direktiven i fråga om en god utbildning åt alla vapenföra, modernisering av utrustning och beväpning efter krigserfarenheterna samt med möjlighet att inlemma nya vapen och skyddsmedel efter hand som utvecklingslinjerna klarnade. Även om en därefter fullföljd utredning om rikets ekonomiska bärkraft skulle visat, att en sådan organisation överstege våra möjligheter, skulle undersökningen ha klarlagt villkoren för vissa önskvärda radikalare förändringar. Det av försvarskommittén framlagda förslaget hade då fått en vederhäftigare prägel än det lappverk inom en mer eller mindre godtyckligt vald kostnadsram, som nu presterats.

Krigserfarenheterna från andra världskriget hade enligt arméchefens förmenande endast i ringa grad beaktats. Behovet av nattjaktförband hade skjutits på framtiden. Artilleriets ökade betydelse, nödvändigheten av effektivare luftvärn och ökat antal terränggående fordon hade ej tillräckligt beaktats. Betydelsen av det fria kriget syntes vara av den art, att vissa organisatoriska förändringar inom de reguljära stridskrafterna kunde bli nödvändiga för att tillgodose kravet på effektiv utbildning i denna stridsform.

Med hänsyn till det utrikespolitiska läget och den militärtekniska utvecklingen ifrågasatte arméchefen lämpligheten av att lägga fram en tioårsplan. De kontinuerliga och partiella reformernas väg borde följas.

Beträffande materielanskaffningen har arméchefen framhållit, att förstärkning i ett skärpt läge toge år i anspråk och ej månader, som kommittén syntes räkna med. Härtill komme, att en hastig upprustning medförde dryga merkostnader samtidigt som man löpte risken att icke få det bästa.

Genom den snabbhet, varmed krigshändelserna komme att utvecklas vid ett krigsutbrott, hade ökade krav ställts på en decentralisering av mobiliseringen. Denna ordning hade i viss mån redan tillämpats, men arméchefen har förordat en utredning härom snarast i syfte att fastställa de organisatoriska och ekonomiska konsekvenserna.

I fråga om tanken på en elitarmé har arméchefen påpekat, att denna måste bestå av mycket välutbildad personal och vara försedd med förstklassig materiel. Antingen borde den bestå av fast anställd personal eller av värnpliktiga med lång tids utbildning. Därest värnpliktiga skulle ingå i den, skulle dessa

kunna tillhöra den endast ett fåtal år eller med hänsyn till nytillkommen materiel ofta omskolas. Materielen för en sådan armé måste medge stor eldkraft, snabbhet och terrängframkomlighet. En sådan armé skulle bli mycket dyrbar. Därtill komme svårigheten att ur strategisk synpunkt avväga, var elitarmén borde grupperas. Tanken på en elitarmé borde antingen göras till föremål för särskild utredning eller ock avfärdas såsom ett ogenomförbart projekt.

Med hänsyn till kravet på djupförsvaret borde den nuvarande sammansättningen av arméstridskrafterna göras till föremål för omprövning, därvid frågan om fria jägarförband borde beaktas.

Flera av de av försvarskommittén framlagda delförslagen vore av den art, att de borde genomföras snarast, medan andra förslag borde ytterligare utredas.

I fråga om materielanskaffningen har arméchefen framhållit, att begränsningen av materielanslagen skulle medföra en successiv sänkning av krigsorganisationens materiella standard. Även om nuvarande läge nödvändiggjorde viss begränsning, borde för materiel, särskilt luftvärnsmateriel, avses medel utöver dem, som försvarskommittén beräknat.

Marinledningen har med hänsyn till den krigstekniska och militärpolitiska utvecklingen ansett olämpligt att nu fastläsa försvarsorganisationen till en tioårsplan. Även om det nuvarande statsfinansiella läget och läget på arbetsmarknaden krävde återhållsamhet vid beviljandet av anslag för krigsmakten och även om ovissheten om krigsteknikens närmaste utveckling kunde motivera en viss återhållsamhet i fråga om materielanskaffning, finge dessa faktorer dock icke tagas till intäkt för en sådan nedskrivning av försvaret som försvarskommitténs förslag innebure åtminstone beträffande marinen. *Marinledningen* ville därför föreslå, att frågan om ett definitivt fastställande av en ny försvarsordning uppsköttes och tills vidare endast sådana partiella reformer vidtoges, som vore ägnade att effektivisera försvaret eller som inom nuvarande organisation genom rationaliseringar kunde innebära minskade omkostnader. Givetvis måste dock, framför allt då det gällde materielanskaffning och materielersättning, en plan uppgöras för fördelning av kostnaderna under en så lång period, som rimligen kunde överblickas. Därvid borde dock detaljerna bli föremål för en fortgående anpassning efter den krigstekniska utvecklingen.

Marinledningen har vidare framhållit, att förhållandet mellan effektivitet och kostnader icke vore konstant. Försvarsorganisationen droge sålunda vissa mer eller mindre fasta grundkostnader, vilka endast obetydligt ökade, då den i egentlig mening operativa delen av försvaret utökades. Sedan grundkostnaden passerats, medförde en mindre ökning av medelstilledningen en relativt sett avsevärd ökning av effektiviteten.

Chefen för flygvapnet har framhållit, att det icke ankomme på honom att bedöma, vilken total kostnadsram, som kunde anses godtagbar under beaktande av rikets övriga viktiga behov. *Chefen för flygvapnet* syntes däremot

böra bedöma, huruvida det av kommittén föreslagna flygvapnet vore av den beskaffenhet, att försvarsorganisationen i sin helhet bleve effektiv. Skulle så icke vara fallet utan att ytterligare kostnader måste nedläggas på flygvapnet, uppkomme frågan, om den totala kostnadsramen kunde ökas eller en ny avvägning måste göras inom den angivna ramen. Chefen för flygvapnet hade — med stöd av de strategiska grunder, som anförts i det föregående — kommit till den uppfattningen, att kommittén inom den valda kostnadsramen icke föreslagit det mest effektiva försvaret. Flygvapnet hade icke tillgodosetts i den utsträckning, som motsvarade dess grundläggande betydelse.

Militärbefälhavaren för I. militärområdet har framhållit, att talet om vad som skall göras »i ett skärpt läge» inför våra tydliga erfarenheter från beredskapstiden reducerades till ett talesätt utan reell täckning. Svensk statsledning kunde icke räkna med andra stridskrafter än dem, som redan i fred vore väl utbildade och försedda med erforderlig befälskader, materiel och ammunition. Den enda utvägen vore att efter hand vidtaga reformer, varvid i många fall försvarskommitténs uppslag borde genomföras, allt under iakttagande av största möjliga sparsamhet.

Militärbefälhavaren för II. militärområdet har framhållit, att försvarskommittén knappast i första hand eftersträvat att åstadkomma en så effektiv försvarsorganisation som möjligt. Snarare hade dess utgångspunkter — den nuvarande organisationen och materielutrustningen — fått tjäna som täckmantel för vissa på förutfattade meningar grundade men militärt icke motiverade beslut att begränsa organisationen och nedbringa övningstiden. Kommittén hade icke gjort några försök att låta strategiska synpunkter ligga till grund för de föreslagna, synnerligen allvarliga reduceringarna. Eventuellt nödvändiga besparingar borde ha föreslagits ske på sådana platser, där de skulle medfört den minsta faran. Detta hade emellertid ingalunda beaktats.

Militärbefälhavaren för III. militärområdet har ansett att med hänsyn till det utrikespolitiska läget ett vidmakthållande av 1942 års försvarsorganisation vore nödvändigt. Successiva och partiella reformer borde genomföras i avsikt att förbättra organisationen. För försvarskommittén hade de ekonomiska synpunkterna fått en alltför dominerande roll. I vissa detaljfrågor hade värdefulla uppslag framkommit.

Militärbefälhavaren för IV. militärområdet har ansett en tioårsplan utgöra hinder för möjligheterna att utveckla och effektivisera försvarsmakten. Kommitténs tanke, att man i ett skärpt läge borde förstärka försvaret, borde ses mot bakgrunden av erfarenheterna från 30- och 40-talens händelser. Den föreslagna organisationen skulle icke kunna lösa de av kommittén angivna uppgifterna.

Militärbefälhavaren för V. militärområdet har anført, att kravet på återhållsamhet i dagens läge icke finge tillmätas avgörande betydelse för en längre period. Det vore beklagligt, att kommittén valt en rent godtycklig utgångspunkt för bestämmande av kostnadsramen.

Därest den av kommittén antagna tron på en fredsperiod av icke alltför obetydlig längd vore riktig, borde en besparing av försvarsorganisationen

kunna göras under de närmaste åren under förutsättning att försvarets effektivitet därefter icke försämrades. I stället hade kommittén ansett, att begränsningarna kunde vidtagas under beaktande av att försvarets effektivitet under de närmaste åren icke påtagligt försvagades. Detta uttalande vittnade enligt militärbefälhavarens mening om osäkerhet, planlöshet och oreda i tankegången.

Militärbefälhavaren för VI. militärområdet har ansett, att i huvudsak ett uppehåll i materielanskaffningen borde ske under de närmaste åren för att avbida resultat av försök med nya vapen. För sådan anskaffning erforderliga medel borde emellertid anvisas under hela perioden och fonderas i den mån de under de första åren av perioden toges i anspråk endast till en mindre del. För materielanskaffning avsedda anslag vore alltför knappt tilltagna, varför någon modernisering under tioårsperioden praktiskt taget vore utesluten. Tioårsplan avstyrktes och successiva reformer förordades.

Militärbefälhavaren för VII. militärområdet har ansett, att växlingarna i läget gjorde det omöjligt att fastställa en försvarsplan för längre tid. I stället borde successiva och partiella reformer genomföras.

Det vore anmärkningsvärt, att försvarskommittén icke verkställt undersökning, huruvida den föreslagna krigsmakten vore tillräcklig för att kunna lösa sina uppgifter. Konsekvenserna ur beredskapssynpunkt hade icke tillbörligt beaktats. Med hänsyn till Gotlands utsatta läge ställdes för dess del särskilda krav på hög beredskap. Förkortningen av utbildningstiden innebure en minskning av Gotlands beredskap, medförande allvarliga konsekvenser.

Chefen för Ostkustens marindistrikt har ansett, att nedskärningen av anslagen till sjöförsvaret och avskaffandet av de marinsamverkande flygförbanden icke vore ägnade att effektivisera och modernisera försvarsorganisationen. Betydelsen av lättrorliga och slagkraftiga sjöstridskrafter som politisk maktfaktor hade icke tillräckligt beaktats. Hur en modern försvarsordning för vårt land skall se ut, borde grundas på riksstrategiska överväganden i anslutning till ett allsidigt försvar och göras till föremål för utredning, avseende endast försvarets sammansättning och avvägning i princip. I avvaktan därpå borde den nuvarande försvarsorganisationen bibehållas, varvid av svårigheterna på produktionsområdet föranledda besparingar borde genomföras, utan att dock krigsorganisationens effektivitet avsevärt nedginge.

Chefen för Sydkustens marindistrikt har uttalat, att man med hänsyn till det osäkra utrikespolitiska läget för närvarande måste undvika sådana mera djupgående omorganisationer, vilka medföra en svaghetsperiod, som kan komma att infalla under en ur utrikespolitisk synpunkt kritisk period. Materielens förnyelse finge icke skjutas för långt på framtiden i tron på en kommande stabilisering av den tekniska utvecklingen.

Flygförvaltningen har ansett, att försvarskommittén lagt huvudvikten vid kravet på besparingar, under det att kraven på effektivisering och modernisering icke tillräckligt beaktats. Beträffande möjligheten att förstärka materielutrustningen i ett skärpt läge har flygförvaltningen fäst uppmärksamheten på

de långa och omsorgsfulla förberedelser en ökning av flygindustriens produktionskapacitet fordrade samt den i en dylik situation uppkommande konkurrensen om kapaciteten. Erfarenheterna från beredskapstiden hade visat, att det varit synnerligen svårt att få de materielkrävande vapenslagen förstärkta inom rimlig tid. Leveranser från utlandet torde ej kunna påräknas. Det vore självbedrägeri att tro försvarets beredskap vara hög, om avsevärda materielbrister föreläge.

Krigsmaterielverket har beträffande upprustningsproblemet på materiel sidan framfört starka betänkligheter mot kommitténs allmänna uppläggning av försvarets materielfråga. Kommittén hade i full insikt om materielfrågans betydelse skjutit denna i bakgrunden. Försvarsberedskapen komme för avsevärd tid framåt att baseras på den nu befintliga materielstocken, som motsvarade krigsteknikens utveckling vid andra världskrigets början. Kommittén räknade med forcerad materielanskaffning vid ett skärpt läge men syntes härutinnan utgå från en överdriven och tyvärr allmän uppfattning om industriens stora resurser och om möjligheterna till en snabb materiell upprustning, en optimism som saknade underlag i verkligheten och de gångna beredskapsårens erfarenheter. Dessa visade, att år förlöpte, innan ens de blygsamma materielkvantiteter, som läge inom ramen för industriens möjligheter kunde påräknas. Särskilt beaktansvärt ur industriell synpunkt vore önskemålet om en med hänsyn till produktionen jämnare fördelning av materiel tillförseln till försvaret.

Jämväl i fråga om materieförsörjningen under krig måste invändningar göras mot förslaget. Verket räknade med att under krig endast en begränsad tillverkning och reparation av krigsmateriel i bergtrum kunde ske. I varje produktionskedja inginge någon tung industri — järnverk, metallverk eller kemisk industri — med stor sårbarhet för krigshandlingar. Råvaror, halvfabrikat och delfabrikat måste transporteras fram och åter över landets svaga och sårbara kommunikationsnät. Kraftproduktionen kunde vid krig snart nog beräknas råka i ett nödläge genom krigsskador. Få produktionskedjor vore helt oberoende av import. Därför måste krigsmaktens behov av materiel för mobilisering och krig till väsentlig del tillgodoses genom lagerhållning. Betydande medelsanvisningar för detta ändamål bleve nödvändiga.

Försvarets fabriksstyrelse har framhållit, att verksamheten vid fabriksverket komme att påverkas av de föreslagna minskningarna i materielanskaffningen. Detta minskade beredskapen inom verket. För att den yrkesskickliga personalen skulle kunna beredas fortsatt anställning och bibehållas vid sin yrkesskicklighet vore det nödvändigt, att den sysselsattes med sådana tillverkningar, för vilka fabrikena vore avsedda. Ytterligare driftminskningar utöver nuläget borde icke komma till stånd.

Försvarets forskningsanstalt har ansett, att den snabba utvecklingen gjorde en tioårsplan olämplig. Det vore i princip riktigast att vidtaga erforderliga reformer efter hand som forskningen, studier och försök gäve underlag därtill. I vårt land finnes tekniska förutsättningar för icke obetydliga förbättringar av beväpning och utrustning.

Bevakningsinspektören har framhållit, att särskilt stora anspråk måste ställas på luftförsvaret. Det vore olyckligt, om flygvapnet icke finge starkare ställning än kommittén föreslagit. Med ett svagt utvecklat flygvapen bleve påfrestningarna för det civila försvaret särskilt stora. Främst måste nattjakt tillkomma. Besparingarna genom efterutbildningsövningens slopande uppvägs icke skadeverkningarna därav.

Statens organisationsnämnd har anfört, att det av försvarskommittén framlagda förslaget, baserat på begränsningar av kostnadsskäl och inskränkning i fråga om materielanskaffningen, icke vore ägnat att tillfredsställa folket. Behov föreläge av att klargöra riktlinjerna för en omgestaltning av vår försvarsorganisation med utgångspunkt från det senaste krigets erfarenheter. I detta avseende hade kommittén föredragit ett status quo. Ur rationaliseringsynpunkt påkallade ändringar, som ej föregrepe en sådan utredning, borde självfallet genomföras. Frågor av grundläggande betydelse för åstadkommandet av en rationalisering hade icke närmare utretts av kommittén. Därest kommittén ingående prövat sådana frågor som den inbördes värdesättningen av olika trupp- och vapenslag, den centrala såväl som den regionala ledningens organisation, kustartilleriets ställning inom försvaret, befälsorganisationen och värnpliktsutbildningen, krigsorganisationens utformning och därmed sammanhängande materielproblem med hänsyn till luftkrigets verkningar samt motoriseringsfrågan och på grundvalen härav framlagt riktlinjer för en omgestaltning av krigsorganisationen, vore det enligt organisationsnämndens uppfattning sannolikt, att en organisation med väsentligt större försvarseffekt än den nuvarande hade kunnat utformas inom den angivna kostnadsramen. Ett stillastående i utvecklingen finge icke ske, när det gällde en så vital fråga som ordnandet av vårt försvarsväsende. Nämnden har vidare framhållit, att värdet av rationaliserade stater inom vissa verksamhetsgrenar vore tvivelaktigt, därest icke fullständiga organisationsundersökningar slutförts. Kommittén hade bort klargöra, vilka besparingar hittills vid förbanden gjorda undersökningar medfört och med ledning härav verkställt approximativa beräkningar angående sannolika besparingar som följd av fortsatta organisationsundersökningar.

Enligt nämndens uppfattning kunde det icke vara riktigt att, när det gällde att inom en kostnadsram av 810 miljoner kronor få fram ett effektivt försvar, utgå ifrån ett bibehållande av en krigsorganisation, som fordrade en årskostnad av omkring 1 100 miljoner kronor och söka utvinna de ekonomiska besparingarna genom att föreslå vissa beskrningar än här än där eller medvetet räkna med betydande brister eller hänvisa deras tillgodoseende till framtida åtgärder. Det syntes icke vara tillrådligt att, såsom kommittén syntes förutsätta, räkna med att en långvarig beredskapstid stode till förfogande för att hjälpligt täcka materielbrister. Den nutida krigföringen berättigade ej heller att tro på några stora möjligheter till industriell försörjning i ett krigsläge. Enligt nämndens mening vore det icke möjligt att med det av kommittén tillämpade förfaringsättet skapa ett effektivt försvar. En

grundförutsättning för ett sådant inom den begränsade kostnadsramen vore en inbördes avvägning av de olika truppslagens och vapengrenarnas värde ur försvars- och kostnadssynpunkt. Utgångspunkten kunde härvid endast vara, att det främst gällde att sätta in folkets hela värnkraft.

Statskontoret har ifrågasatt lämpligheten av att med försvarskommitténs oklara utgångspunkter binda sig för en tioårsplan av så kostnadskrävande natur. Organisationen borde icke göras större än att den med avseende å vapen, utrustning och annan materiel vid varje tillfälle kunde hållas på toppen. Varje miljon, som nedlades på försvarsanstalter av tvivelaktigt värde, minskade våra ekonomiska och tekniska möjligheter att med ledning av nya resultat rationalisera och stärka försvaret. De nya kryssarnas återverkningar på flottans blivande sammansättning vore ett belysande exempel härå. Nyckeln till militär framgång låge ofta i förmågan att frigöra sig från konventionella betraktelsesätt vid valet av stridsmedel och strategi. Vår försvarsorganisation borde icke vara en kopia i förminskad skala på förebilder av stormaktstyp.

Riksräkenskapsverket har framhållit, att försvarskommittén icke åstadkommit någon framtidslösning av arméns materielfråga, enär kommittén förutsatt, att för täckande av materielbrister särskilda engångsanslag under tioårsperioden skulle anvisas.

Kommerskollegium har funnit det äventyrligt, att materielanskaffningen åsidosatts i sådan utsträckning som skett i försvarskommitténs betänkande. Tillräckliga anslag för sådan anskaffning borde ingått i försvarsplanen. Kommittén hade icke räknat med krigsmaktens behov av vissa andra nödvändiga förnödenheter såsom driv- och smörjmedel, vilket vore en brist. Med hänsyn till kraven på industriens prestationsförmåga i ett skärpt läge och då rådande importbegränsningar borde planering för anskaffande av särskilda militärförråd av dylika varor komma till stånd. — Kollegium understryker i likhet med *Sveriges redareförening* den mycket betydelsefulla roll som flottan, vid sidan av dess egentliga försvarsgrensuppgifter, spelar för upprätthållande i krigstider av handelssjöfarten såväl i utrikes fart som i kustfart. Kommitténs förslag beträffande flygvapnet ingåve allvarliga betänkligheter med hänsyn till skyddet för handelssjöfarten.

Sveriges industriförbund har icke funnit det välbetänt med en tioårsplan. I betänkandet skötes akuta ekonomiska svårigheter helt i förgrunden trots att det vore fråga om en långtidsplanering. Man utginge från som ett ofrånkomligt faktum att organisationen måste avsevärt beskäras, därför att landet för närvarande icke ansåges ha råd att upprätthålla ett försvar av den storlek, som av allmänpolitiska och militärpolitiska skäl kunde anses erforderlig. Den erforderliga effektiviteten kunde icke ernås utan att materielanskaffningen skedde kontinuerligt och med beaktande av teknikens fortgående utveckling. Följden av kommitténs underlåtenhet beträffande materielen kunde bli, att vi råkade i samma läge som i början av senaste världskriget, då krav på produktion för att reparera brister inom den befintliga

organisationens ram ställdes *samtidigt* med krav på produktion för organisationens utbyggnad. Förbundet förordade att anslag för tillräckliga, kontinuerliga anskaffningar och moderniseringar redan nu intoges i försvarsplanen.

Förbundet vore angeläget att betona, att den ökning av tillgång på arbetskraft som en nedskärning av utbildningstiden skulle möjliggöra, under normala förhållanden vore så pass ringa, att den icke rimligtvis kunde tillmätas avgörande betydelse, därest utbildningsstandarden skulle nämnvärt försämrast. En forcerad utbildning i ett skärpt läge medförde en ökad avtappning av arbetskraft från industrien samtidigt som kraven på dess produktionsförmåga ökades.

Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap har framhållit att landets totala värnkraft måste tagas i anspråk för att kunna avvärja ett fientligt angrepp. Förberedelser måste redan i fredstid vidtagas för försvarets samtliga områden. Brister i beredskapen kunde få ödesdigra följder för försvaret i dess helhet. Under den gångna krigstiden hade Sverige fått avsevärd tid till förfogande för upprustning. Man finge icke utgå från att lika gynnsamma förhållanden skulle föreligga vid en eventuell ny krissituation. Detta gällde i hög grad även den materiella beredskapen. Det syntes mycket ovisst, om det skulle vara möjligt att under en kortare tidsperiod i industriproduktionen inrymma en upprustning av den omfattning, som skulle erfordras för att 1958 års krigsorganisation skulle kunna upprätthållas i verkligheten. I stället för en engångsupprustning vore en kontinuerlig ersättningsproduktion att föredraga. De medel, som erfordrades för en fortlöpande materielanskaffning, borde därför inräknas i den årliga kostnadsramen.

Statens industrikommission har framhållit, att den givetvis saknade möjlighet att avge en prognos för försörjningsläget under en så lång period som tio år och därför utgått från dagens läge och vad som kunde anses sannolikt för de närmaste två åren. För att militära beställningar inom landet skulle kunna fullgöras inom godtagbar tid utan att särskilda prioriteringsåtgärder tillgreps vore det för närvarande nödvändigt, att beställningarna planerades så tidigt som möjligt. Den förhållandevis ringa materielåtgången, såväl enligt kommitténs betänkande som enligt de särskilda yttrandena, medförde, att några svårigheter att om så ansåges oundgängligen nödvändigt erhalla leverans av sådan materiel, som skulle tillverkas inom landet, icke syntes komma att föreligga. Ur industriens synpunkt kunde de stora återanskaffningar, som mot slutet av tioårsperioden ansåges böra ske med engångsanslag, medföra svårigheter. En jämn fördelning av återanskaffningar under hela perioden syntes därför vara att föredraga.

Överståthållarämbetet har framhållit, att det föreliggande förslagets ekonomiska förutsättningar och konsekvenser icke fått den allsidiga belysning, som varit önskvärd. Vid bedömandet av olika kostnadsramar hade även bort beaktas den återverkan på landets nationalinkomst, som övningstidens längd utövade. Om så skett, syntes icke uteslutet att den slutliga avvägningen mellan övningstid och materielanskaffning kunnat påverkas därav. Ämbetet

ifrågasatte, om icke avvägningen mellan fältarmén å ena sidan och det mera materielkrävande flyget och marinen å andra sidan blivit en annan, om i försvarsbudgeten såsom omkostnad inräknats den genom vapenövningarna förlorade arbetskraften. Med beklagande konstaterades föreslagen försvagning av såväl flygvapnet som luftvärnet.

Ämbetet har slutligen betonat nödvändigheten att i tid planlägga civilförsvaret och den ekonomiska försvarsberedskapen, innefattande bland annat lagerhållning av olika råvaror och annan materiel. Vidare borde redan under fredstid planeras en aktiv motståndsrörelse i händelse delar av landet bleve ockuperade.

Länsstyrelsen i Uppsala län har anfört, att det politiska läget och den krigstekniska utvecklingen ej tillåte ett försvagande av vår försvarsorganisations effektivitet. Detta gällde ej blott det militära försvaret utan även civilförsvaret och den ekonomiska försvarsberedskapen. Kommittén hade enligt länsstyrelsens uppfattning i allt för ringa omfattning ställt det militära försvarets problem i relation till den civila beredskapens. Det syntes länsstyrelsen, som om ett bredare grepp på uppgiften varit tillrädligt med hänsyn till den avvägning av resurserna, som nödvändiggjordes av det totala krigets krav.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har funnit det betänkligt att nu binda det militära försvaret genom fastställande av en för så lång tid som tio år gällande plan, särskilt som samordning med det totala försvaret icke närmare berörts i betänkandet. Hemvärnet borde stärkas samt flottans utbyggnad i största möjliga omfattning med lätttröliga smärre enheter fortsättas. Härjämte borde närmare utredning göras om möjligheten att genom besparingar på andra områden undgå den minskning av flygförbandens antal i förhållande till vad tidigare av riksdagen beslutats, som kommittén föresloge.

Länsstyrelsen i Gotlands län har hyst de starkaste betänkligheter mot ett genomförande av kommittéförslaget, som skulle medföra en betydande både kvantitativ och kvalitativ försvagning av Sveriges försvarskrafter. Särskilt för Gotland innebure förslaget en stark beskärning. Med hänsyn till öns läge borde dess krigsorganisation vara avpassad för uppgiften att hindra en fientlig ockupation av ön, som under ett krig icke syntes kunna påräkna avsevärt understöd av trupper från fastlandet. Det förefölle länsstyrelsen, som om kommittén icke tillbörligt beaktat Gotlands isolerade läge och behov av hög krigsberedskap. Det vore vidare beklagligt, att icke fasta grunder för gränsdragning och samarbete mellan det militära och det civila försvaret framkommit.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län har ansett, att det i nuvarande läge syntes vara en samhällsangelägenhet av utomordentlig betydelse, att Sveriges försvarsanordningar hölles väl uppe.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län har funnit det vara en brist i kommittéförslaget, att totalförsvaret icke i betänkandet gjorts till föremål för en full-

ständig översyn. Kommitténs enigt positiva inställning till försvarsfrågan har erkännamt noterats, men länsstyrelsen har ifrågasatt, om tiden vore lämplig för fastställande av en tioårsplan. Med hänsyn till den krigstekniska utvecklingen skulle tioårsplanen innebära ett förhastande, som vore svårt att gottgöra, om det mörknade över världen. Det vore mycket lättare att framdeles skriva ned försvarsanstalter om läget lättade än att bygga upp dem om läget skärptes. De av kommittéledamöterna Elon Andersson och Sven Andersson i deras särskilda yttrande utvecklade idéerna vore värda att bli föremål för närmare undersökning.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län har uttalat betänkligheter mot att nu genomföra en sänkning av landets militära standard. Slopande eller beskärning av förband och försvarsinrättningar skulle icke vinna förståelse hos befolkningen i de delar av landet, som berördes av reduceringarna.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har ansett dagens läge sådant, att en nedskärning av försvaret icke nu kunde förordas. Snarare syntes en förstärkning på vissa punkter mera motsvara ett realistiskt bedömande. Andra beskärningar av försvaret än som betingades av de minskade årsklasserna av krigstjänstskyldiga samt av möjliga rationaliseringsåtgärder syntes icke motiverade.

Hemvärnsrådet har med tillfredsställelse konstaterat försvarskommitténs positiva inställning till hemvärdet, men funnit angeläget, att hemvärdet gäves en effektiv kraft genom tilldelning av automat- och pansarvärnsvapen.

Föreningen Sveriges flotta har anfört, att försvarskommittén icke utformat sitt förslag med hänsyn till de riksstrategiska faktorerna och därmed ej tillvaratagit möjligheterna att få en rimlig effekt för de på försvarsorganisationen nedlagda kostnaderna. Ärendet i dess helhet borde därför förvisas till förnyad allsidig utredning, varvid särskilt borde beaktas de riksstrategiska faktorernas inverkan på försvaret. I avvaktan på denna utredning borde den nuvarande försvarsorganisationen tills vidare provisoriskt bibehållas med de tillfälliga ändringar, som kunde befinnas påkallade.

Svenska officersförbundet har sagt sig icke kunna dela den uppfattning om försvarets framtida utformning, för vilken betänkandet ger uttryck men har icke ansett sig böra ingå på någon närmare granskning av den föreslagna organisationens omfattning och struktur.

Centralstyrelsen för de svenska reservofficersförbunden har ansett dagens läge näppeligen erbjuda underlag för annat än kortfristiga bedömanden. Kommittén borde icke ha bundit sig för en tioårsperiod. Vid en på lång sikt upplagd plan föreläge risk, att de verkliga, aktuella behoven undanskymdes. Rådande läge motiverade icke en beskärning av försvarsmakten. Av nuläget erforderliga nedprutningar av försvarsutgifterna borde betraktas som tillfälliga och ej givas en sådan omfattning, att ett återställande av försvarets effektivitet komme att framdeles medföra exceptionella krav på budgeten. Till de materielutgifter, som av kommittén ställts på framtiden, borde stor hänsyn tagas vid en ökning av nationalproduktionen. Erforderliga reformer,

baserade på erfarenheterna från det senaste kriget, hade av kommittén ställts på framtiden. Någon avvägning av truppslagens och vapengrenarnas inbördes betydelse och plats inom en begränsad ekonomisk ram samt den i samband därmed stående materielutrustningen vore icke gjord. Enligt centralstyrelsens mening gagnade det föga att lägga kommittéförslaget till grund för en ny försvarsordning. Klara riktlinjer för en omgestaltning av försvarsmakten — grundade på andra världskrigets erfarenheter — borde snarast möjligt framläggas.

Försvarets civila tjänstemannaförbund har funnit, att försvarskommittén vid avvägningen mellan vårt lands insatser i försvarsväsendet, å ena sidan, och det allmännas ianspråktagande av arbetskraft och varutillgångar, å andra sidan, i alltför hög grad räknat med att nuvarande exceptionella förhållanden skulle fortsätta under tioårsperioden. Under senaste tiden hade en omsvängning skett på arbetsmarknaden, vilket kunde medföra att en omprövning av det framlagda förslaget i flera avseenden bleve nödvändig.

Tjänstemännens centralorganisation har anfört, att största vikt måste tillmätas försvarskommitténs uttalande, att de föreslagna begränsningarna i försvarsorganisationens omfattning genomfördes på sådant sätt, att någon påtaglig försvagning av försvarets effektivitet icke uppstode under de närmaste åren. Det syntes tveksamt, huruvida man härvidlag — såsom kommittén förutsatt — borde räkna med att vid en skärpning av läget kunna medhinna en anpassning av organisationen efter det nya lägets krav.

Svenska arbetsgivareföreningen har framhållit, att ehuru det i dagens ansträngda ekonomiska läge vore en angelägenhet av stor betydelse att inskränka statsutgifterna, en beskäring av försvaret icke finge drivas så långt, att man i händelse av mobilisering eller förstärkt försvarsberedskap endast hade bristfällig och otillräcklig materiel att tillgå.

Även om arbetsmarknadspolitiska synpunkter talade för en möjligast tänkbar förkortning av värnpliktsutbildningen, vore det av betydelse att utbildningen bleve så gedigen, att i händelse av mobilisering eller förstärkt försvarsberedskap inkallelser enbart för utbildning icke behövde äga rum. Sådan extraordinär inkallelse skulle för näringslivet, sett ur arbetsmarknadspolitisk synpunkt, kunna medföra större skada än något längre utbildningstid i samband med den normala värnpliktstjänstgöringen.

Riksförbundet landsbygdens folk har framhållit, att landet alltid komme att ha begränsade resurser i fråga om materiel och personal. Av vikt vore därför, att vi ägde en liten men fullt modernt rustad försvarsmakt. Riksförbundet har funnit åtskilligt tala för att den av kommittéledamöterna *Elon Andersson*, *Sven Andersson* och *von Heland* i särskilda yttranden förordade organisationstypen med ett decentraliserat, lokalt bundet försvar gjordes till föremål för ingående undersökning.

Sveriges lantbruksförbund har uttalat, att den blivande försvarsorganisationen, med hänsyn till landets geografiska och militärpolitiska läge genom rationalisering och förbättring av den tekniska utrustningen borde bli så

uppyggt, att den inrymde största möjliga effekt. De skäl, som i några av de till betänkandet fogade särskilda yttrandena anförts för ett decentraliserat, lokalt bundet försvar, syntes tala för att denna organisationsform borde göras till föremål för särskild undersökning.

III. Huvuddragen av försvarskommitténs förslag.

A. Värnplikten.

I fråga om värnplikten har försvarskommittén förordat *dels* begränsning av övningstiden till 11 månader, innebärande förkortning av första tjänstgöring (motsvarande tjänstgöring) och slopande av efterutbildningsövningen, *dels* förändring i gällande besiktningsföreskrifter, varigenom ett större antal värnpliktiga än nu skulle befrias från tjänstgöring i fred, *dels ock* för flertalet värnpliktiga påbörjande av första tjänstgöring ett år tidigare än vad nu är fallet.

Såväl i de vid kommittébetänkandet fogade särskilda yttrandena som i remissyttrandena ha allvarliga erinringar gjorts mot kommitténs förslag rörande begränsning av utbildningstiden och skärpningen av besiktningsföreskrifterna. Mot kommitténs förslag rörande åldern vid första tjänstgöringens påbörjande har däremot i stort sett ingen erinran riktats.

Med hänsyn till att försvarskommitténs betänkande förelåg först i december 1947 samt till de vittgående konsekvenser ett bifall till försvarskommitténs förslag rörande de värnpliktigas utbildning och tjänstgöringsskyldighet i fred skulle medföra har remisstiden i vad avser denna del av betänkandet för de militära myndigheterna utsträckts till den 1 juni innevarande år. Oavsett detta ha en del militärmyndigheter i samband med avgivande av yttrande över försvarskommitténs betänkande framlagt vissa synpunkter på frågan. Då fullständig utredning i berörda hänseenden icke föreligger, är jag icke nu beredd att taga slutlig ställning till försvarskommitténs förslag rörande värnpliktsfrågorna och därmed sammanhängande organisatoriska spörsmål. Förslag till provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för värnpliktiga m. m. kommer att av mig anmälas senare denna dag.

B. Armén.

Försvarskommittén.

Kommittén har beräknat, att armén årligen för utbildning skulle erhålla omkring 27 200 värnpliktiga och för handräckningstjänst omkring 2 000 värnpliktiga. För fortsatt utbildning till officerare och underofficerare ha omkring 1 850 värnpliktiga, av vilka 900 skulle utbildas till officerare, beräknats skola uttagas.

Vid utformandet av förslaget till arméns krigsorganisation säger sig kommittén ha haft att beakta å *ena* sidan, att antalet i värnpliktsåldern inträdande ynglingar under tiden fram till mitten av 1950-talet komme att nedgå främst

på grund av den låga nativiteten under slutet av 1920-talet och under 1930-talet samt å *andra* sidan, att en utjämning av denna personalminskning till väsentlig del skulle åvägbringas genom den föreslagna övergången till påbörjande av första tjänstgöring redan vid 20 års ålder. Emellertid hade kommittén med hänsyn till de jämkningar i nu gällande besiktningsbestämmelser, som den förordade, och till slopandet av efterutbildningsövningen räknat med en successiv nedgång av arméns *personalstyrka* med sammanlagt 14,1 % under tioårsperioden.

Kommittén hade gjort en undersökning rörande spørsmålet i vilken omfattning och ordning nu förefintlig tygmateriel fölle för åldersstrecket. Den tygmateriel, som under femårsperioden 1948/49—1952/53 på grund av åldersskäl fölle ut, vore av den art, att densamma — bortsett från viss artillerimateriel m. m. — icke påverkade krigsorganisationens ram. En avgång av viss materiel — utan att densamma ersattes — skulle dock innebära, att organisationens krigsvärde skulle äventyras. Under den därpå följande femårsperioden, 1953/54—1957/58, fölle däremot viktiga stridsmedel (bland annat 40 mm luftvärn) samt betydande mängder sambands- och eldledningsmateriel för åldersstrecket. För flera av materielgrupperna måste en förnyelse förberedas 3—4 år före materielens bortfall ur organisationen, såvida icke på grund av krigsteknikens utveckling eller av annan anledning avgörande träffades därom, att ifrågavarande materiel icke vidare skulle ingå i organisationen. Under femårsperioden 1958/59—1962/63 vore materielavgången av sådan art, att den måste medföra en genomgripande strukturändring av armén, om den utrangerade materielen ej förnyades. Sålunda skulle alla nuvarande stridsvagnar och tunga pansarvärnspjäser samt en stor del av luftvärnet bortfalla, sedermera även artilleriets pjäsmateriel. Varje dylik eventuell avgång utan förnyelse måste förberedas genom ändringar av fredsutbildningsorganisationen minst 4 år i förväg.

I anslutning härtill har kommittén anfört följande.

Vid en successiv nedgång av arméns numerär under den närmaste tioårsperioden bör enligt kommitténs mening materielanskaffning och materielomsättning praktiskt taget ske endast för en krigsorganisation, svarande mot den personalstyrka, som vid periodens slut står till förfogande. För att den under övergångstiden överskjutande styrkan skall kunna utnyttjas kan det dock bli aktuellt att för dess behov förnya ett eller annat materielslag, som är nödvändigt för att bevara dess användbarhet. Kompletterade genom de mycket begränsade anskaffningar, som erfordras för tillgodoseende av sistnämnda behov, skulle enligt försvarskommitténs mening förefintliga materiella resurser under de närmaste åren väl tillvaratagas och utnyttjas.

Försvarskommittén räknar sålunda med att, utöver fasta materielposter för vissa i det föregående angivna ändamål, medel böra avses för omsättning av befintlig tygmateriel i den utsträckning som nyss angivits. Härförutom resa sig också krav på standardförbättring av tygmaterielen och täckande av vissa av de för närvarande förefintliga materielbristerna till den del dessa även vid en beskäring av organisationen kvarstå.

Betydande materielanskaffningar ha gjorts under och efter andra världskriget. Försvarskommittén är dock medveten om att arméstridskrafternas materiel — förutom med nyssnämnda brister — är behäftad med svagheter även med avseende å moderniteten. Detta gäller främst infanteriets och artilleriets rörlighet och terrängframkomlighet, närstridspansarvärnsvapen samt viss ingenjörteknisk materiel och signalmateriel. Såväl av kostnadsskäl som med hänsyn till knappheten på råvaror och arbetskraft samt svårigheterna att ännu kunna tillgodogöra sig krigserfarenheterna anser försvarskommittén emellertid, att medelsanvisningen för materielanskaffning under de närmaste åren bör hållas inom relativt snäva gränser för att sedan successivt ökas. Utrymme för en sådan ökning synes böra beredas genom att under tioårsperioden stegvis något öka arméns andel i de årliga försvarskostnaderna och parallellt härmed sammanpressa dess organisation. De medel, som härigenom kunna disponeras för anskaffning av materiel, bli emellertid relativt begränsade. Även om en viss standardförbättring jämväl ernås därigenom, att uttjänt materiel under perioden undan för undan ersättes med modernare och bättre, komma de här påvisade svagheter alla alltjämt att till betydande del kvarstå. För att kunna förse den av kommittén föreslagna fältarmén med modern utrustning i skäligen omfattning, torde det bli nödvändigt att — i den mån det icke visar sig möjligt att tillgodose behovet av medel för ändamålet genom fortgående strävanden att nedbringa kostnaderna för själva organisationen — redan före tioårsperiodens utgång anvisa tilläggsanslag, uppgående till relativt avsevärda belopp.

Inom kommittén hade, anför kommittén vidare, diskuterats möjligheterna att radikalt ändra den nuvarande arméorganisationen till att omfatta dels en liten armé av elitförband med bästa tänkbara utrustning, dels en milisorganisation, ungefär motsvarande de nuvarande lokalförsvarsförbanden. Krigsteknikens utveckling hade emellertid i hög grad försämrat möjligheterna att förhindra eller fördröja en invasion över rikets gränser och kuster eller genom luften mot landets inre delar. Landets stora utsträckning, de många vägarna över gränserna, de långa kuststräckorna, som vore tillgängliga med modern landstigningsmateriel, och de vidsträckta, för luftlandsättning lämpade slättområdena krävde för försvaret armétruppförband av god kvalitet nära nog överallt. Kommunikationsnätets bristande kapacitet i delar av landet i förening med dess känslighet för ett fientligt flygvapens förbindelsebekämpning försvårade eller måhända omöjliggjorde omgruppering av arméstridskrafter till invaderad landsdel för att genom anfall slå fienden tillbaka. Anfallsdugliga arméförband måste därför från början finnas disponibla inom de sannolika invasionsområdena. Behovet av talrika förband av fältförbandskaraktär vore sålunda stort. Det skulle vidare uppenbarligen stöta på mycket stora svårigheter att avgöra var en enligt ovan skisserad elitarmé borde utgångsgrupperas för visst krigsfall. Om den verkligen skulle bli av elitkaraktär, krävdes dessutom så stora omedelbara materielanskaffningar, att dess organisation låge utanför de nuvarande industriella och ekonomiska möjligheter-

nas gränser. Kommittén hade därför kommit till den uppfattningen, att arméns fältförband nu borde tillmätas så stor numerär som den ekonomiska ramen och rimliga modernitetskrav medgäve. Åtminstone så länge bundenheten vid nuvarande materielbestånd och ekonomiska skäl omöjliggjorde en mera radikal ombeväpning av armén borde densamma i stort sett ha samma organisation och utrustning som nu.

Med de av kommittén angivna utgångspunkterna skulle arméns krigsorganisation *vid utgången av den närmaste tioårsperioden* i stora drag ha följande utseende.

I krigsorganisationen komma att ingå fältförband, lokalförsvarfsförband, depåer samt hemvärnsförband.

Fältförbanden, vilka utgöra de operativt rörliga förbanden, sammanföras i följande grupper, nämligen operativa enheter (fördelningar, pansarbrigader, infanteribrigader), kårförband och etappförband. För att skapa ett större antal operativa enheter än i nuläget ha inom befintliga personal- och materieltillgångar *dels* vissa fördelningar uppdelats i flera infanteribrigader, *dels ock* nuvarande pansar-, cykel- och motorbrigader med stöd av krigserfarenheterna omorganiserats till pansarbrigader med hälften så stor stridsvagnsstyrka men ökad infanteristyrka i varje brigad.

Lokalförsvarfsförbanden utgöras av mera territoriellt bundna styrkor med begränsad rörlighet och eldkraft, avsedda främst för försvar av betydelsefulla hamnar, kust- och gränssträckor, flygfält m. m. samt för bevakning av viktiga skyddsföremål (kommunikationer, industrier m. m.).

Depåerna utgöras av fredstruppförband, vilka vid mobilisering omorganiserats till mobiliseringsdepåer för ersättning av personalförluster och utbildning av ersättningsmanskap.

Hemvärnsförbanden uppsättas dels av frivilliga, dels ock av värnpliktiga med uppskov och civilplaceringskort och avses för mer begränsade rent lokala uppgifter.

Beträffande de olika truppslagen behålla de enskilda fältinfanteriförbanden enligt kommitténs förslag ungefär nuvarande sammansättning. Den totala styrkan av fältinfanteriförbanden minskas med 10,7 %. Vissa fältinfanteriregementen nedklassas till lokalförsvarfsinfanteri. Dettas sammanlagda minskning uppgår det oaktat till 17,9 %.

Vid pansartrupperna minskas stridsvagnsbeståndet med 19,5 %. Det medeltunga pansarvärdet behålles vid nuvarande styrka, medan det tunga något ökas.

Fältartilleriets divisioner minskas med 17 %. En fjärdedel av fältartilleriet förblir hästanspänt.

Luftvärnets fältförband behålla praktiskt taget nuvarande krigsorganisation. Vid lokalförsvarfsförbanden utgå alla 20 mm luftvärnsautomatkanonförband samt luftvärnskulsprute-, strålkastar- och spärrballongförband. Personalminskningen utgör 25 %.

Ändringarna i övriga truppslags krigsorganisation bli beroende av förändringarna i de operativa enheternas antal och sammansättning.

För det fall, att arméns krigsorganisation efter tioårsperiodens slut skulle behållas vid här föreslagen omfattning, komme — enligt vad kommittén framhållit — avsevärda engångsanslag för materielanskaffning att erfordras under periodens senare del.

Frågan om avvägningen mellan kvalitet och kvantitet (fältförband och lokal-försvarsförband) har berörts i särskilda yttranden av flera av kommitténs ledamöter. Sålunda ha ledamöterna *Elon Andersson* och *Sven Andersson* med utgångspunkt från krigsteknikens och krigföringens utveckling (redogörelse för det särskilda yttrandet i denna del har lämnats i det föregående under avsnittet Krigsteknikens utveckling och det moderna kriget) anfört följande.

För en liten stat, där både de materiella och personliga tillgångarna äro otillräckliga för den massverkan, som stormakterna kunna åstadkomma, kan det dock bli nödvändigt att söka ernå effektivitet i försvaret även på andra vägar än genom att öka de operativa förbandens rörlighet och slagkraft.

Militära sakkunniga synas vara eniga om att mobiliseringar och truppförflyttningar på järnväg och landsväg i luftkrigets tidevarv äro svåra, ofta omöjliga att utföra. Gentemot en motståndare, som förenar stor överlägsenhet i luften med rörliga slagkraftiga pansarstyrkor till lands, torde rörliga operationer i vedertagen mening bli ytterst svåra att genomföra för den i styrka och utrustning underlägsne. Det synes därför vara värt att ingående pröva, om icke effektiviteten i vårt försvar bäst främjas genom ett decentraliserat, lokalt bundet försvar, kombinerat med operativa, efter vår förmåga rörliga och slagkraftiga reserver.

En sådan decentralisering skulle minska sårbarheten mot luftangrepp och mobiliseringsvägarna skulle förkortas. Ett till bestämda områden bundet lokalt försvar, organiserat i lämpligt utrustade smärre förband, som vid behov kunna sammandragas till större styrkor, skulle öka beredskapen mot luftanfall och möjligheterna till handlingsfrihet för de operativa styrkorna. De lokala förbanden böra givetvis erhålla en med hänsyn till sina uppgifter lämplig beväpning, vari kulsprutekarbinen kan tänkas ingå som enhetsvapen jämte ett effektivt men relativt billigt pansarvärnsvapen (pansarskott). Uteslutet är icke att en sådan organisation, som åtminstone i vissa avseenden och för vissa grupper av värnpliktiga skulle innebära en ändrad målsättning, även skulle påverka värnpliktsutbildningen i riktning mot en kortare utbildningstid, varvid de frivilliga försvarsorganisationernas möjligheter att förbereda och vidmakthålla de militära färdigheterna kunde tillmätas ännu större betydelse än för närvarande kan ske.

De förutsättningar, på vilka försvarskommittén grundat sitt nu framlagda betänkande, ha icke möjliggjort att en organisation av här antytt slag kunnat bli föremål för ingående prövning. Frågan synes dock vara värd att underkastas en närmare granskning, eventuellt i samband med den omprövning av försvarsorganisationen, som kommittén förutsätter kan komma att ske redan före tioårsperiodens utgång. I den mån en omläggning kan ske redan inom den

nuvarande organisationens ram genom successiva reformer, som i ökad utsträckning förlägga tyngdpunkten till det lokala försvaret, böra sådana förändringar övervägas.

Kommittéledamoten *Ewerlöf* har påyrkat bibehållande av arméns krigsorganisation vid nuvarande omfattning i samband med en personell och materiell förstärkning i förhållande till kommittéförslaget.

Kommittéledamoten *Hagberg* har anfört bland annat.

En annan form av kategoriklyvning vore, att av en arméårsklass på 30 000 man en tredjedel utbildades endast 5½ månader plus två repetitionsmånader, medan de båda andra tredjedelarna av armén skulle utbildas i nio månader. Armén skulle i så fall på lång sikt uppdelas i en »elitarmé», en milisarmé och lokalförsvarsförband. Fullt genomfört och under förutsättning, att de värnpliktiga vid 35 års ålder överfördes till lokalförsvaret, innebure detta att »elitarmén» bestode av 167 000 man, milisarmén av 280 000 man och lokalförsvarsförbanden av 112 000 man eller tillsammans 559 000 man. Ett sådant arrangemang skulle enligt Hagbergs uppfattning möjliggöra, att fältarmén utan väldiga engångsanslag skulle få en bättre utrustning.

Krigsutvecklingen synes vidare för ett litet land ha passerat det skede, när en väldig koncentration av tunga stridsformationer kunde utveckla sin kraft. En på flygets område övermäktig motståndare kan genom förstörelse av kommunikationer m. m. lamslå stridskrafter av konventionell uppbyggnad och omfattning långt snabbare än stridskrafter som ha sin utrustning, sina stridsuppgifter och formering i själva hemorten. Det fria kriget har ingått som en viktig del i de reguljära stridskrafternas sammandrabbningar och dess utveckling har blivit så mycket nödvändigare som möjligheterna för en modern stormakt att luftledes landsätta 10 000, ja 100 000 soldater långt inne i landet skapats. Ju fler svenskar som på hemorten stå beredda att stoppa en angripare med handvapen, andra lättare vapen och sprängmedel desto starkare stöd blir detta för stöttrupperna och desto större seghet och anpassningsförmåga kommer detta att ge motståndet i dess helhet.

Redan finnes i hemvärdet kärnan till detta hemortsförsvaret. Men hemvärdet bör utvecklas och dess organisation förstöras. Detta syfte kan för närvarande befordras endast i fråga om statligt stöd till vapen och utrustning. Om man inte föredrar att redan under fred införa hemvärnsplikt torde dock genom propaganda och andra åtgärder rekryteringen till hemvärdet underlättas. Det viktiga som för dagen bör fastslås är att vapen och utrustning stå till förfogande i den mån hemvärdet på frivillighetens grund växer. Detta är också fullt möjligt utan att försvarsbudgeten inom de närmaste åren tynges av nya särskilda utgifter.

Kommittéledamoten *von Heland* har anfört.

Man har alltför traditionsbundet byggt upp arméns krigsorganisation. Inom en begränsad kostnadsram borde tillses, att fältförbanden ej göras större och talrikare än att beväpning och övrig materiel blir minst av samma moderna kvalitet och antal som inom vilken annan nation som helst samt att

varje svensk man, som kan utbildas med eldhandvapen för lokal- och partisanförsvar, erhåller denna utbildning och dylika vapen, varvid fältförbandens vapen och materiel, ständigt förnyade för att hålla fältförbanden vid högsta modernitet, borde efter hand överföras till lokalförsvarsförbanden och därifrån till hemvärnet. Vår militärorganisation måste väl bedömas även med hänsyn till vår militärgeografi. Man har påvisat så litet den föreslagna krigsorganisationen räcker till för att täcka uppgifterna i vårt vidsträckta land. Samtidigt har man konstaterat, att rörelsefriheten är mycket begränsad med hänsyn till flyget. Gruppering är alltså svår att ändra. Med hänsyn härtill borde det vara nödvändigt med ett spritt och starkt folkförsvar. Detta lokala folkförsvar torde sedermera under en beredskap eller under ett krig i stor omfattning kunna modernare beväpnas och utbildas till elitförband.

Den demokratiska statens styrka bör även ligga däri, att alla medborgare vid fientligt angrepp kunna frivilligt skynda till för att i lokalförsvarsförband och i hemvärnet göra sitt yttersta. Även med hänsyn till flygvapnets och robotvapnets utveckling borde en decentralisering av försvarsorganisationen med dess förråd vara lämplig. Enligt herr von Heland borde sålunda arméns krigsorganisation mer än vad som tänkts omformas så, att lokalförsvarsförbanden öka i antal och fältförbanden minska.

För arméns utveckling borde det enligt von Heland vara nödvändigt att kunna tillgodogöra sig alla moderniteter på krigsteknikens område och att sålunda en mindre del av armén ständigt hålles på höjden av modernitet för att nyheter på krigsteknikens område skola kunna praktiskt prövas och erfarenheter vinnas. Av nu befintlig materiel bör sådan som representerar eldkraft och rörlighet i erforderlig grad sammanföras till en liten elitarmé i stället för att som nu vara tämligen jämnt fördelad över huvuddelen av fältförbanden.

Materielomsättning sker sedan endast beträffande elitarmén, varvid omsättningen ständigt inriktas på att hålla elitarmén på höjden av modernitet. Inom elitarmén gives materielen kort livslängd och de värnpliktiga skola i analogi härmed tillhöra elitarmén under ett fåtal år. Materiel, som utranteras ur elitarmén, tillföres arméns återstod — lokalförsvarsarmén — vars materiel härigenom successivt, ehuru i långsam takt, undergår förnyelse.

Beträffande generalmajor *Backlunds* och överste *Bondes* synpunkter på en minskning av arméns krigsorganisation hänvisas till föregående avsnitt.

Remissyttranden.

Överbefälhavaren har framhållit, att kommittéförslaget innebure icke endast, att stridskrafternas kvalitet sjönke i personellt och materiellt hänseende utan också att omfattningen minskades. På grund av bristfällig utbildning måste förlusterna särskilt i början av ett krig bli stora. Vid armén och kustartilleriet bleve den omedelbara beredskapen låg under huvuddelen av året. Det behövde ej närmare utvecklas, att en sådan utformning av organisationen direkt strede mot krigserfarenheterna. Dessa pekade på hög beredskap, ökat

behov av eldkraft och rörlighet samt — icke minst genom luftinvasionens tillkomst — på ökat behov av flyg- och markstridskrafter.

Den princip kommittén följt syntes ha varit att i första hand beskära de förband, som vore utrustade med dyr men därför också särskilt effektiv materiel. På annat sätt kunde man inte förklara sådana direkt mot krigserfarenheterna stridande förslag som att minska vårt redan nu svaga artilleri och att utan ersättning dra in en stor del av lokalförsvarets luftvärn.

Överbefälhavaren har berört de särskilda yttranden, i vilka framhävts det lokala försvarets betydelse och framförts uppslag syftande till en ökning av de lokala försvarsstyrkorna på de operativa förbandens bekostnad, samt ingått på frågan om en decentralisering av mobiliseringsorganisationen. Vad överbefälhavaren härutinnan anfört har återgivits under avsnittet Försvarsorganisationens utformande (s. 56).

Chefen för armén har framhållit, att arméns nuvarande krigsorganisation — såsom även försvarskommittén konstaterat — i många väsentliga avseenden icke motsvarade den senaste utvecklingen på krigskonstens och teknikens områden. Organisationen byggde på de första krigsårens erfarenheter i de krigförande länderna samt från vår egen beredskapstid. På krigserfarenheter grundade krav på eldkraft och framkomlighet hos de krigsorganiserade förbanden vore icke tillnärmelsevis tillgodosedda.

I stort sett erbjöde den svenska arméns nuvarande krigsorganisation bilden av ett efter förhållandena inom olika delar av vårt land avpassat lokalförsvär, kompletterat med rörliga stridskrafter av högre kvalitet, avsedda att insättas för att möta angrepp över gräns, kust eller genom luftlandsättning. Envar, som haft sig ålagt att studera, hur dessa arméstridskrafter under olika förhållanden skulle komma att grupperas och uppträda vid försvar av vårt land, måste ha kommit till samma slutsats, nämligen att de stridskrafter, som för närvarande ingå i vår armés krigsorganisation, varken i kvantitativt eller kvalitativt hänseende svarade mot behoven. Allra minst torde kunna göras gällande, att vi i händelse av krig skulle ha något överskott på trupper. Detta vore för övrigt självklart, om man tänkte på vårt lands stora utsträckning och dess fåtaliga befolkning.

Ett sakligt bedömande måste leda till den slutsatsen, att knappast ens ett ekonomiskt nödläge kunde motivera ett kvarblivande vid nuvarande materiella standard på så sätt som kommitténs förslag innebure. Det skulle vidare vara ett stort fel att nu vidtaga åtgärder, som reducerade omfattningen av arméns krigsorganisation, samtidigt som man genom övningstidens avsevärda nedskärning och andra föreslagna åtgärder minskade dess kvalitet. En sådan inskränkning måste emellertid bli följden främst av den av kommittén föreslagna minskningen i arméns krigsplaceringsbara värnpliktskontingent samt av de helt otillräckliga materielanslagen. Den föreslagna utökningen av hemvärnet kunde på intet sätt kompensera minskningen av krigsorganisationen i övrigt.

Kommitténs förslag innebure bland annat, att erfarenheterna från andra

världskriget endast i ringa grad beaktats och i fråga om armén knappast alls. Arméstridskrafterna hade icke erhållit ett med hänsyn till faran från luften tillräckligt effektivt luftvärn eller ökat antal terrängframkomliga motorfordon. Artilleriets starkt stegrade betydelse hade icke heller beaktats av kommittén.

Arméchefen har funnit uteslutet, att sådana av kommittén framlagda organisationsförändringar komme till stånd, vilka innebure en försvagning av våra nuvarande stridskrafter, såväl i kvalitativt som kvantitativt hänseende.

Den snabbhet, varmed händelserna kunde utvecklas redan i början av ett krig, och särskilt de utökade möjligheterna till fientlig luftlandsättning med större förband hade ställt allt starkare krav på en snabb mobilisering. Det förhållandet, att fientlig luftkrigföring kunde komma att i hög grad försvåra såväl truppförflyttningar som transporter, gjorde det vidare nödvändigt, att mobiliseringen planlades på sådant sätt, att förflyttningarna nedbringades till ett minimum. För att åstadkomma en snabb och säker mobilisering måste man eftersträva, att förbanden i största möjliga utsträckning rekryterades och mobiliserades inom de områden, där de i första hand vore avsedda att användas. Detta krävde, att mobiliseringsmaterielen förvarades i lämpligt belägna förråd.

I fråga om lokalförsvarsförbanden hade denna princip legat till grund för nuvarande planläggning.

Beträffande fältförbanden vore organiseringen i nuläget i huvudsak knuten till förbandens fredsörläggningssorter, varvid nämnda förbands dislokation på många håll icke överensstämde med den nuvarande befolkningsfördelningen. Genom förändring av de värnpliktigas uttagning och fördelning på truppslag skulle mobiliseringen kunna ske snabbare. Inrykningsresorna vore nämligen i många fall för långa. Det måste av flera skäl vara lämpligare, att erforderliga förflyttningar i samband med en mobilisering skedde med utrustade stridsdugliga förband än av outrustade värnpliktiga. Detta krävde en decentralisering av den för närvarande till fredsörläggningssorterna samlade mobiliseringsmaterielen. En sådan förändring av förrådsuppläggningsmetoden komme emellertid att bli mycket dyrbar genom att nya förråd måste byggas.

För att lösa frågan om en lokal rekrytering och mobilisering erfordrades en omläggning av nuvarande system för de värnpliktigas uttagning och tilldelning. En sådan omläggning, vars inverkan på krigsorganisationen gjorde sig gällande först efter åtskilliga år, måste grundas på dels behovet av sådana förband inom olika områden som i första hand erfordrades för områdets försvar, dels befolkningens fördelning inom landet. Ur kostnadssynpunkt måste även behörig hänsyn tagas till nuvarande byggnadsbestånd. En utredning borde emellertid snarast verkställas av här berörda frågor för att fastställa de organisatoriska och ekonomiska konsekvenserna. Större förändringar av vår nuvarande organisation i enlighet med kommitténs förslag skulle kunna föregripa och försvåra en här skisserad omläggning.

Arméchefen har även berört frågan om en liten elitarmé, kompletterad med milisartade lokalstyrkor, och framhållit, att detta närmast syntes avse en

skärpning av skillnaden mellan nuvarande fält- och lokalförsvarsförband och samtidigt en minskning av de förras numerär. För att verkligen göra skäl för namnet måste elitarmén dels stå på höjden av modernitet i utrustningshänseende, dels disponera personal med förstklassig utbildning (befäl i regel på aktiv stat). Kostnaderna för elitarmén bleve därför synnerligen höga, såvida icke storleken starkt begränsades. De strategiska problemen vid gruppering av en liten elitarmé vore betydande, bland annat på grund av landets utsträckning och en motståndares möjligheter att samtidigt igångsätta invasion från flera håll på land, över havet och genom luften. Tanken på den lilla elitarmén borde antingen utredas beträffande alla möjligheter och konsekvenser — eller också med en gång anvisas sin plats på de orealiserbara projektens område och avföras från dagordningen.

Däremot borde en annan fråga beaktas. Lokalförsvarsförband erfordrades icke endast för skydd av kuster och gränser utan borde även organiseras för försvar på djupet. Eljest måste, om kust- eller gränsförsvaret genombrötes på flera punkter, delar av de operativa enheterna — fältförbanden — insättas för att i fördröjande syfte lösa rent lokala försvarsuppgifter i sådan utsträckning, att deras slagkraft nedginge. Arméstridskrafternas sammansättning syntes därför behöva omprövas i vad avsåge förbandens art, antal och organiseringsorter i syfte att ernå en arméorganisation, som bättre än den nuvarande svarade mot den strategiska målsättningen för lantstridskrafterna. I samband härmed borde bland annat behovet av »fria jägarförband» utredas.

Här antydd undersökning borde anknytas till den föreslagna utredningen om en mera konsekvent genomförd lokal rekrytering och mobilisering.

Militärbefälhavarna ha i huvudsak anfört samma allmänna synpunkter som överbefälhavaren och arméchefen. Ur synpunkten av de olika militärområdenas speciella försvar må följande anföras.

Militärbefälhavaren för I. militärområdet har framhållit, att studier, erfarenheter från övningar och grupperingar under beredskapstiden samt krigserfarenheter bestämt gäve vid handen, att för I. militärområdets, särskilt Skånes, försvar krävdes såväl lättroliga och slagkraftiga fälttrupper som talrika lokalförsvarsförband och hemvärn. Den styrka av dessa, som disponerades för militärområdets försvar, hade — som försvarskommittén väl vetat men icke antytt — ingalunda kunnat tillmätas i överkant. Bristen på tillräckligt artilleri och pansarförband vid kustförsvaret eller under rörliga operationer i Skåne samt bristen på tillräckliga lättroliga och slagkraftiga fältförband särskilt mot luftlandsättningar hade påtagligt framkommit. En minskning av antalet fältförband samt dessas kvalitativa försvagande, vilket föreslagits av försvarskommittén, måste äventyra I. militärområdets, enkanterligen Skånes, försvar.

I försvarskommitténs betänkande liksom i vissa särskilda yttranden hade framkommit en viss sympati för att tillgodose lokalförsvarsförband och hemvärn på bekostnad av fältförbanden. »Tillgodoseendet» vore dock huvudsakligen av rent teoretisk art. Hemvärdet vore visserligen av stor betydelse, men varje tal om hemvärdet såsom något som kunde »taga första stöten» eller »avvärja luftlandsättningar» vore verklighetsfrämmande. Ett angrepp mot Sverige komme säkerligen att inledas med anfall av förstklassiga flygförband, luftlandsättningstrupp av elitkaraktär med hypermodern vapeustrustning

samt, vid kustinvasion, av likaledes förstklassiga förband med grundlig utbildning och väl försedda med effektiva vapen. Mot dylika trupper vore ett försvar baserat främst på hemvärn eller på lokalförsvarfsförband av nuvarande art dömt att snabbt bryta samman. För att säkerställa försvaret vore det önskvärt med förbättrad vapenutrustning för lokalförsvarfsförband och hemvärn samt nödvändigt, att dessa trupper under strid samverkade med talrika lätttrörliga och slagkraftiga fältförband. Det förefölle, som om man inom försvarskommittén icke insett lokalförsvarfsförbandens begränsade användbarhet och möjligheter. Det vore svårt att förstå, hur dessa förband skulle kunna lösa större uppgifter än för närvarande utan att de klassades upp till samma kvalitet som fältförbanden. Men detta påyrkades ingalunda av försvarskommittén, som däremot föreslog, att lokalförsvarfsförbandens kvalitet skulle förämräs genom inställda efterutbildningsövningar. — Bristernas botande »i ett skärpt läge» vore ett talesätt utan reell täckning. Sanningen vore, att svensk statsledning icke kunde räkna med andra stridskrafter än dem, som vore möjliga att organisera vid ett plötsligt krigsutbrott. Efter hand vidtagna reformer vore den enda försvarliga vägen.

Militärbefälhavaren för II. militärområdet har påpekat, att mellersta Norrland erbjöde den kortaste vägen mellan vår östra kust och Atlanten. Denna landsdel kunde locka en stormakt att där vidtaga åtgärder till skydd mot en eventuell fiendes möjliga dispositioner. Då kommunikationerna numera kunde hastigt lamslås, kunde man icke beräkna att i tid kunna dit föra förstärkningar. Inom detta område vore det därför av synnerlig vikt att i varje fall icke minska våra försvarsmöjligheter.

Militärbefälhavaren för VI. militärområdet har framhållit, att försvarskommittén icke i erforderlig grad beaktat de särskilda förhållandena inom detta militärområde. Med hänsyn till sin storlek, sina långa landgränser och kuststräcka samt särskilt genom sitt avskilda läge och därav följande långa och känsliga förbindelser syntes det oundgängligen nödvändigt, att VI. militärområdet enligt fredsorganisationen så långt möjligt i försvarshänseende gjordes »självförsörjande», d. v. s. att samtliga förband och helst även vapengrenar, vilka vore nödvändiga för att kunna genomföra ett försvar under icke alltför kort tidrymd — även vid ett mera blixartat krigsutbrott — vore representerade inom militärområdet. Såsom en möjlighet att nedbringa försvarskostnaderna har militärbefälhavaren framkastat tanken på en förenkling av underhållsorganisationen. Denna skulle för våra förhållanden kunna tänkas i större utsträckning än för närvarande basera sig på fasta förråd, betjänade av äldre yrkeskunniga värnpliktiga.

Beträffande vissa av militärbefälhavarna för IV. och VI. militärområdena anförda synpunkter på frågan om en förenkling av viss materiel hänvisas till avsnittet Armén: Krigsmaterielen.

C. Marinen.

Försvarskommittén.

Flottan.

Försvarskommittén har vid överbägande av frågan om flottans framtida omfattning och uppgifter icke kunnat undgå att fästa avseende vid att överbefälhavaren vid upprättandet av de båda lägre av de av kommittén begärda organisationsalternativen — med hänsyn till att armé- och flygstridskrafterna enligt hans mening vore mera mångsidigt användbara än marinstridskrafterna samt på grund av arméstridskrafternas större uthållighet och flygstridskrafternas betydelse för luftförsvaret — lagt tyngdpunkten på armén och flyg-

vapnet och följaktligen ansett sig böra i dessa båda alternativ föreslå en särskilt stark begränsning av flottan. För egen del hade försvarskommittén med hänsyn till flottans betydelse icke blott för invasionsförsvaret utan jämväl för neutralitetens bevarande och sjöfartens skyddande ansett sig böra föreslå en flottorganisation, som visserligen innebure en väsentlig begränsning i förhållande till vad som avsågs i 1942 års försvarsbeslut men som likväl i avsevärt högre grad än något av de ovannämnda lägre alternativen vore ägnat att tillgodose de marina synpunkterna.

Med avseende å flottans sammansättning innebure överbefälhavarens förslag vidare en inriktning mot lättare fartyg. Även försvarskommittén vore av den uppfattningen, att man borde övergå till en flotta sammansatt av sådana fartyg. I motsats till vad överbefälhavaren i de »tidlösa» alternativen haft anledning göra hade kommittén emellertid haft att räkna med att vårt nuvarande fartygsbestånd och särskilt de förefintliga större fartygsenheterna under avsevärd tid framåt komme att sätta sin prägel på flottan.

Med nyss angiven riktning räknade försvarskommittén för den närmaste tioårsperioden med en ersättningsbyggnad av 2 jagare (jämte påbörjande av ytterligare 2 jagare), 12 större torpedbåtar, 4 mindre torpedbåtar, 6 ubåtar samt 6 mindre minsvepare ävensom med en viss modernisering av lätta fartyg.

Ifrågasatt modernisering av Sverige-skeppen (jfr betänkandet s. 54) hade kommittén däremot funnit sig icke kunna förorda.

Vid en ersättningsbyggnad av nämnda omfattning skulle linjeflottan år 1958 komma att omfatta 3 kryssare, 1 minfartyg, 10 jagare (2 under byggnad varande jagare ej inräknade), 4 kustjagare (vilka dock just vid nämnda tidpunkt överskrida åldersstrecket), 12 större och 10 mindre torpedbåtar, 24 ubåtar samt 14 större och 6 mindre minsvepare. I reservflottan komme vid nämnda tidpunkt att ingå 1 pansarskepp, 4 jagare, 2 kustjagare, 6 större minsvepare och vissa specialfartyg. Fartygsbeståndet medgäve vid berörda tid uppsättande av operativa sjöstridskrafter omfattande 3 eskadrar och 2 ubåtsflottiljer. Härtill komme mindre lokalstyrkor inom de strategiskt mest betydelsefulla kustavsnitten. Till dessa lokalstyrkor borde nu befintliga pansarskepp hänföras, så länge de kvarstode i flottan.

Kommittén har framhållit, att en stark nedgång i antalet lätta enheter komme att inträffa under åren närmast efter år 1958. Skulle en flotta av den ungefärliga storleksordning, som nyss angivits, bibehållas efter nämnda tidpunkt, komme med hänsyn till denna nedgång avsevärt ökade anslag för nybyggnad av lätta fartyg att redan dessförinnan bli erforderliga.

Flottans nuvarande landorganisation avsågs i princip skola bibehållas, dock med de inskränkningar, som möjliggjordes genom det successivt minskande fartygsbeståndet.

Kustartilleriet

Försvarskommittén har såsom i annat sammanhang framhålles i avbidan på slutförandet av vissa pågående utredningar räknat med att kustartilleriet

alltjämt skall såsom ett särskilt vapenslag ingå i marinen. Kommittén har dock föreslagit vissa förändringar i fråga om vapnets struktur och omfattning.

I fråga om kustartilleriets krigsorganisation har kommittén räknat med vissa begränsningar, för vilka närmare redogjorts i hemlig del av betänkandet; bland annat har det territoriella luftvärnet avsetts skola överföras till armén.

Konsekvenserna av nyss berörda förändringar bleve i fråga om fredsansorganisationen bland annat, dels att Hemsö kustartilleriförsvaret skulle nedläggas och Härnösands kustartilleridetachment indragas, dels ock att den luftvärnsbataljon, som hittills funnits vid vart och ett av Vaxholms, Karlskrona och Älvsborgs kustartilleriregementen, icke längre skulle vara organiserad. I samband härmed skulle behovet av fast anställd personal ej oväsentligt nedgå.

Därest ett kustartilleri av föreslagen omfattning skulle bibehållas efter tioårsperiodens utgång, komme en avsevärd ökning av medelstillelningen för materielomsättning att efter denna tidpunkt bli erforderlig.

Vad angår innehållet i de vid kommittébetänkandet fogade särskilda yttrandena må följande här anföras.

Ledamöterna *Bjelle* och *Wallenberg* ha framhållit, att erfarenheterna från det senaste kriget klart påvisade flottans betydelse vid neutralitetsvakt och såsom fredsbevarande faktor. I händelse av krig kunde en invasion över havet direkt träffa särskilt känsliga delar av vårt land, varav framginge vikten av ett effektivt djupförsvaret med sjö- och flygstridskrafter. Med hänsyn till det anförda och till vårt lands beroende av kusttrafik och sjöförbindelser i övrigt vore den nedvärdering av flottan, som kommitténs förslag innebure, icke försvarlig.

Konteramiral *Ericson* har framhållit, att försvarskommittén vid övervägande av frågan, hur flottan lämpligen borde vara sammansatt, hade tagit intryck av att överbefälhavaren vid utarbetande av de båda lägre av kommittén begärda kostnadsalternativen ansett sig böra föreslå en särskilt stark begränsning av flottan. Med hänsyn härtill har *Ericson* i sitt yttrande ingående granskat de motiv, som anförts för flottans nedskärning i de lägre alternativen (betänkandet del II s. 75—85) och kommit till slutsatsen, att motiven icke vore bärande. Varken krigs- och beredskapsereferenterna eller våra militärgeografiska förhållanden gäve sålunda något underlag för en nedvärdering av marinens betydelse i det svenska försvaret.

Den grundläggande principen för ett svenskt försvar hade av överbefälhavaren angivits vara att genom segt motstånd vinna den tid, som erfordrades för att hjälp utifrån skulle hinna anlända. Genomförandet av denna princip krävde enligt *Ericson* ett allsidigt sammansatt riksförsvaret, prägladt av rörlighet och i stånd att upptaga motståndet i ett tidigt skede. Sjö- och flygstridskrafterna kunde fördröja överförandet av lantkriget till svensk mark, vilket skulle medföra tidsförlust för motståndaren samt den första och viktigaste tidsvinsten för oss. Om fienden lyckades upprätta ett brohuvud, försvarade sjö- och flygstridskrafterna underhållet och förstärkningars överförande, vilket gäve våra lantstridskrafter ökade möjligheter att lösa sina uppgifter. Här-

igenom kunde det samlade försvaret få större uthållighet. Slutligen skyddade sjö- och flygstridskrafterna överförandet av den hjälp utifrån, som utgjorde en av förutsättningarna för fullföljandet av den grundläggande försvarsprincipen.

För att lösa sin del av uppgifterna måste marinen medelst sjöstridskrafter i samverkan med flygstridskrafter, kustartilleri och mineringar bygga upp ett segt djupförsvar gentemot kustinvasion. Detta försvar måste vara så beskaffat, att det alltefter lägets växlingar snabbt kunde omgrupperas i väntade anfallsriktningar.

Upprätthållandet av sjöförbindelserna till utlandet krävde tillgång på eskortstyrkor i stånd att skydda sjöfarten åtminstone inom våra egna kustfarvatten och närmast utanför dessa belägna havsområden. I dessa styrkor ingående fartyg borde bestyckas samt i övrigt utrustas så, att de kunde effektivt bekämpa främst flygstridskrafter och ubåtar samt utföra minsvepning. För skyddet av den betydelsefulla kustsjöfarten fordrades sjöstridskrafter, vilka till väsentlig del kunde vara av lokal karaktär, jämte kustartilleri, mineringar samt flygstridskrafter. För att lösa sistnämnda uppgift jämte minsvepning, ubåtsjakt, bevakning, sjöfartskontroll m. m. fordrades ett betydande antal lätta fartyg med lämplig utrustning, främst jagare och minsvepare.

Sjöstridskrafterna måste vidare vara i stånd att utföra vissa offensiva operationer såsom motanfall mot fientliga raidstyrkor, anfall mot fiendens underhållstransporter och sjöfart samt utläggning av mineringar.

De operativa sjöstridskrafterna måste vid lösandet av dessa uppgifter tillmätas den ojämförligt största betydelsen. Anledningen härtill vore deras i förhållande till lokalstyrkorna mera mångsidiga användbarhet, större rörlighet och slagkraft samt större uthållighet. Detta bestyrktes av såväl krigs- som beredskaperfarenheter, tillämpningsövningar och krigsspel, vilka samfällt visade, att ett effektivt försvar till sjöss över huvud taget ej kunde organiseras utan operativa krafter. Till sjöstridskrafternas förfogande måste stå ett system av väl belägna och starkt försvarade basområden.

Med hänsyn till här sammanfattade synpunkter vore det enligt Ericsons åsikt oriktigt att på sätt som kommittén föreslagit reducera flottans anslag till ersättningsbyggnader. Läget kunde enklast klargöras av följande jämförelser. För att vidmakthålla 1942 års flotta skulle på längre sikt ha erfordrats ett årligt ersättningsbyggnadsanslag av omkring 60 miljoner kronor. Försvarsbeslutet samma år innebar ett anslag på 36 miljoner kronor, vilket belopp omräknat till 1947 års priser motsvarade cirka 44 miljoner kronor. Om vår nuvarande flotta — men *utan* pansarskepp och kryssare — skulle kunna hållas vid makt, fordrades cirka 40 miljoner kronor. Om vi efter 1958 skulle kunna hålla den lätta flotta — pansarskepp och kryssare fortfarande oberäknade — som av kommittén redovisats för 1958, fordrades från och med nu cirka 35 miljoner kronor per år. Kommittén hade beräknat i medeltal 18,9 miljoner kronor.

För de konsekvenser, vartill ett genomförande av kommitténs förslag skulle

leda beträffande flottans fartygsmateriel, ävensom Ericsons härav betingade förslag redogöres under avsnittet om flottans ersättningsbyggnad.

Remissyttranden.

Överbefälhavaren har framhållit, att de inom kostnadsramen för marinen upptagna anslagen för materielanskaffning vore otillräckliga och icke kunde hindra ett fortskridande förfall, om icke särskilda anslag beviljades efter hand. Omkring tidpunkten för tioårsperiodens slut uppkomme mycket stora medelsbehov genom att bland annat många lätta fartyg fölle för åldersstrecket.

Marinledningen har helt anslutit sig till förutnämnda särskilda yttranden. Marinledningen ville särskilt understryka kommitténs uttalande att sjöförsvarets effekt främst vore beroende av flottans fartygsbestånd. Då försvaret till sjöss ej läte sig improvisera, vore det av särskild vikt att flottans styrka upprätthölles genom en lugn, jämn och målmedveten — samt därigenom också ekonomisk — ersättningsbyggnad.

Enär viss oklarhet syntes råda om vad som menades med en lätt flotta, ville marinledningen framhålla, att därmed icke avsåges en flotta av enbart små fartyg utan en flotta, bestående av lätta kryssare, jagare, torpedbåtar, ubåtar, minsvepare m. fl. fartyg för speciella ändamål. Sjökrigstaktikens och teknikens nuvarande ståndpunkt innebure, att kärnan i en lätt flottas operationsgrupper måste utgöras av kryssare, om övriga lätta fartyg inom gruppen skulle kunna förväntas bli i stånd att effektivt utnyttja sina vapen. Den framtida utvecklingen kunde måhända leda till att fartyg av annan typ borde efterfölja kryssarna som kärna i operationsgrupperna.

Chefen för kustflottan har framhållit, att ett genomförande av kommitténs förslag skulle medföra en mycket avsevärd nedgång i linjeflottans stridsvärde i förhållande till vad som avsetts i 1942 års försvarsplan. Bland annat bortföle hela den då avsedda stödstyrkan utan att ersättas med andra stridsmedel. Det hade varit naturligt, att såsom ersättning för stödstyrkans skepp och kustjagare åtminstone en lätt eskader eller två jagardivisioner och två divisioner torpedbåtar tillkommit.

Särskilt allvarligt bleve förhållandet omkring tidpunkten för tioårsperiodens utgång. De operativa stridskrafter, som skulle kunna uppsättas vid tiden närmast efter periodens utgång, vore icke på långt när tillräckliga för att motsvara ens de krav, som under beredskapsåren ställdes på kustflottan.

Chefen för kustflottan ville sålunda ansluta sig till och understryka de av konteramiral Ericson framförda kraven på ökad ersättningsbyggnad.

Militärbefälhavaren för I. militärområdet har granskat sjöstridskrafternas möjligheter att medverka vid försvaret av militärområdet och mot bakgrund härav funnit det synnerligen beklagligt, att försvarskommittén icke kunnat förorda ett bättre tillgodoseende av behovet av lätta sjöstridskrafter.

Militärbefälhavaren för VII. militärområdet, tillika chef för Gotlands marindistrikt, har ansett, att kommittéförslaget uppenbarligen innebure, att ersättningsbyggnad av flottans lätta fartyg försumrades. Detta kunde, ur de

synpunkter militärbefälhavaren hade att företräda, icke godtagas med hänsyn till sjöförbindelsernas utomordentliga betydelse för Gotlands försvar samt behovet av lätta sjöstridskrafter för uppgifter i samband med öns försvar.

Kommerskollegium, som berett bland andra Sveriges redareförening tillfälle inkomma med yttrande, har till allvarligt beaktande anbefallt vad föreningen anfört i fråga om flottan ävensom vad kommittéledamöterna Bjelle och Wallenberg i sitt särskilda yttrande föreslagit i syfte att ernå ett bättre tillgodoseende av marinens behov bland annat av ersättningsbyggnader, så att dess styrka och standard kunde vidmakthållas på en betryggande nivå även på längre sikt. *Sveriges redareförening* har framhållit, att förekomsten av en relativt slagkraftig svensk flotta i stor utsträckning bidragit till att hålla vårt land utanför det nu avslutade kriget, ett förhållande som hade vitsordats av ansvariga myndigheter. Flottans neutralitetsvakt hade lyckats vinna respekt för svensk neutralitetsvilja och hade genom eskortering, minsvepning m. m. berett handelssjöfarten ett betydelsefullt skydd. Under beredskapen hade brist på fartyg och personal medfört, att framställningar om ökat sjöfartsskydd måst avvisas. Man finge icke riskera att ånyo bli ställd i samma läge.

Skulle fredliga förhållanden icke kunna vidmakthållas, krävde landets väl, att sjöfartsvägarna i görligaste mån hölles öppna, vilket kunde ske endast genom en tillräckligt stark flotta. Det syntes även väsentligt, att invasionsföretag över havet om möjligt stoppades eller i vart fall försvårades på ett så tidigt stadium som möjligt, därvid endast insättande av sjö- och flygstridskrafter kunde ifrågakomma. Det vore sålunda ett oavvisligt krav, att örlogsflottan icke beskures på sådant sätt som skulle bli fallet, om kommitténs förslag genomfördes.

För att kunna föra en neutralitetspolitik fordrades enligt föreningens mening icke endast, att flottan vidmakthölls på en tillfredsställande nivå utan även att viktiga kustavsnitt skyddades av fasta och rörliga kustartilleribatterier. Det syntes härvid av betydande vikt, att icke norrlandskusten med dess för landet viktiga sjöfart och de därstädes belägna vitala industrierna blottades på försvarsanstalter.

Länsstyrelsen i Gotlands län har med stöd av erfarenheterna från beredskapstiden understrukt vikten av att flottans slagkraft så långt möjligt är bibehölles. Även *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* har framhållit betydelsen av det skydd både för neutraliteten och för handelssjöfarten, som en av talrika lättare sjöstridskrafter bestående flotta under beredskapsåren visat sig utgöra.

Föreningen Sveriges Flotta har i fråga om marinens ställning inom riksförsvaret hänvisat till konteramiral Ericsons särskilda yttrande, vars grundtankar föreningen helt delade.

De krav, som måste ställas på marinen inom riksförsvaret, vore att skydda sjöförbindelserna samt att utgöra det primära hindret för invasion sjöledes.

Föreningen ville särskilt understryka den svenska sjöhandelns alltmer stegrade omfattning och betydelse, som medförde, att förbindelserna över havet blivit livsbetingelser för nationen. Även kusttrafikens betydelse i krig

hade ökat, vilket framginge av krigs- och beredskapsereferenheter från senaste krig. Försvarskommittén hade vid sitt tillgodoseende av flottans behov icke alls tagit hänsyn vare sig till kraven på skydd för kusttrafiken eller förbindelserna med vänskapligt sinnade makter.

Det vore av största vikt, att hänsyn toges till den ringa utbyggnadsmöjligheten av flottan efter ett krigsutbrott, som medförde att flottans fredsstyrka i praktiken också bleve dess krigsstyrka.

Svenska flottans reservofficersförbund har understrukit flottans betydelse såsom fredsbevarande faktor och för neutralitetsskydd, samt särskilt framhållit vikten av att sjövägarna längs våra kuster hållas öppna såväl vid krig som under neutralitet. Lika viktigt vore att förhindra en fiende att fritt disponera sjövägarna mot vårt land, vare sig det gällde invasionsföretag eller underhållstransporter. Som stöd för sin uppfattning har förbundet åberopat krigs- och beredskapsereferenheter från det senaste kriget. Enligt förbundets mening hade försvarskommittén icke tillgodosett de behov av sjöstridskrafter, som betingades av vårt lands maritima läge.

I ett flertal särskilda yttranden och remissyttranden ha erinringar gjorts mot den föreslagna indragningen av Hemsö kustartilleriförsvar och Härnösands kustartilleridetachment samt överföringen av visst luftvärn till armén. Dessa frågor behandlas närmare under avsnittet om marinens krigs- och fredsorganisation.

D. Flygvapnet.

Enligt 1942 och 1944 års riksdagsbeslut skulle flygvapnet bestå av bland annat 17 flygflottiljer, varav 7 dagjakt- och 6 bombflottiljer, 1 torpedflottilj (tillika bombflottilj) samt 3 spaningsflottiljer. Då erfarenheterna från det senaste kriget och utvecklingstendenserna på luftkrigföringens område efter krigets avslutande visat angelägenheten av att förstärka jaktflyget, har 1947 års riksdag beslutat omvandla 2 bombflottiljer (F 4 och F 12) samt fjärrspaningsflottiljen (F 11) till dagjaktflottiljer. Beslutet har redan genomförts beträffande bombflottiljerna, under det att fjärrspaningsflottiljens omvandling beräknas komma till stånd under de närmaste åren. Minskningen av bomb- och spaningsflygets styrka innebar icke, att de uppgifter, som åvilade dessa flygslag, skulle ha blivit mindre omfattande utan var en följd av nödvändigheten att förstärka jaktflyget inom den befintliga organisationsramen.

Försvarskommittén.

Försvarskommittén har räknat med att den redan beslutade förskjutningen från bomb- (i fortsättningen benämnda attack-) och spaningsförband till jaktförband skall fullföljas. Med hänsyn till de ökade verkningsmöjligheter för bombflyget även under mörker, som blivit en följd av den tekniska utvecklingen, vore det även angeläget att tillföra krigsmakten nattjaktförband.

Då försvarskommittén funnit sig nödsakad föreslå lägre årskostnader för flygvapnet än vad man räknat med i 1942 års reviderade försvarsbeslut, bleve det nödvändigt att draga in två flygflottiljer, varjämte förstärkningen av jakt-

flyget med nattjaktförband kunde ske endast genom att omvandla en för andra uppgifter avsedd flottilj. Då en försvagning av dagjaktflyget ej borde komma i fråga, bleve det nödvändigt att vidtaga dessa organisationsförändringar på bekostnad av attack- och spaningsflyget. Med hänsyn till vad som anförts borde en attackflottilj (F 1) omvandlas till nattjaktflottilj samt en attackflottilj (F 6, Karlsborg) och en spaningsflottilj (F 2, Hågernäs) indragas. Flygbaskåren (F 21) borde samtidigt tillföras en spaningsdivision. Efter dessa förändringar komme flygvapnet att innesluta 15 flygflottiljer, varav 10 dagjaktflottiljer, 1 nattjaktflottilj, 3 attackflottiljer och 1 spaningsflottilj, vartill skulle komma nyssnämnda spaningsdivision.

F 2 borde indragas från och med budgetåret 1949/50 och F 6 från och med 1955/56, d. v. s. vid den tidpunkt, då denna flottiljs flygmateriel nästa gång behövde förnyas. Orsakerna till valet av F 2 och F 6 vid indragning av en spanings- och en attackflottilj framgå av redogörelsen å s. 57 och 58 i betänkandet.

Beträffande flygvapnets krigsorganisation innebure försvarskommitténs förslag i förhållande till den genom 1947 års riksdagsbeslut modifierade organisationen, att attackflygets styrka skulle skäras ned med 42 %, vilket i jämförelse med den tidigare gällande organisationen innebure en total minskning med 59 %, att spaningsflygets styrka skulle skäras ned med 15 %, vilket i jämförelse med förutvarande organisation innebure en total minskning med 43 %, samt att jaktflyget genom tillkomsten av en nattjaktflottilj ökades med 10 %. I jämförelse med förut gällande organisation skulle jaktflyget ökas med 59 %.

I *särskilda yttranden* till försvarskommitténs betänkande ha vissa av kommitténs ledamöter och sakkunniga gjort uttalanden beträffande behovet av flygförband.

I vad rör behovet av flygstridskrafter i allmänhet har kommittéledamoten *Hagberg* framhållit, att ett folk i vapen, som ville försvara sig, vore en viktigare garant för den nationella oavhängigheten än ett tusental flygande yrkesmän. En ytterligare omprövning av flygvapnets organisation och principerna för dess verksamhet borde därför ske. En utredning hade visat, att man vid uppsättning av en ny flottilj kunde ernå väsentliga besparingar genom att fördela denna på äldre flottiljer och därvid förstärka befintliga divisioner. En sådan förstärkning av äldre flottiljer i krig borde kunna begränsa fredskostnaderna.

I fråga om behovet av jaktflyg har anförts följande.

Kommittéledamoten *von Heland* har framhållit, att man med den utveckling bombflyget undergått under och efter det senaste kriget hade anledning räkna med att luftkrigföringen mot mobiliseringsorter, kommunikationer och bostadscentra m. m. komme att bli ännu verksammare vid ett nytt krig. Vi måste därför med jaktflyg kunna bjuda sådant motstånd i luften, att svenska stridskrafter kunde mobilisera och uppmarschera samt att andrum erhöles för att evakuera våra mest sårbara städer och för att omställa vårt samhällsliv från freds- till krigsfot. Kunde vi ej bjuda detta motstånd i luften vid ett

överraskande anfall kunde man ifrågasätta värdet av ett svenskt försvar, uppbyggt för annan verksamhet än partisanstridsföring. Även om vi fått tid på oss att mobilisera och gruppera våra stridskrafter, bleve deras möjligheter att verka oerhört reducerade, om svenskt jaktflyg ej kunde bjuda tillräckligt motstånd i luften.

Överste *Bonde* har framhållit, att enligt försvarskommitténs förslag omvandlingen av attackflottiljen F 1 till nattjaktflottilj ej skulle ske förrän i samband med ordinarie materielförnyelse vid detta förband under budgetåret 1953/54. Vårt land komme på detta sätt att sakna nattjaktförsvar under ytterligare drygt sju år, vilket vore en så allvarlig brist, att en snabbare omorganisation av F 1 borde övervägas.

Konteramiral *Ericson* har framhållit, hurusom krigserfarenheterna understrukt jaktflygets betydelse. För att kunna utnyttja övriga försvarsgrenar vore det nödvändigt att begränsa motståndarens flyginsatser mot dessa.

Överste *Silfverberg* har uttalat, att ett effektivt och i förhållande till försvarsorganisationen i övrigt rätt avpassat luftförsvar numera utgjorde grundvalen för en nations möjligheter att föra krig. Vid avvägningen mellan luftförsvaret och övriga stridskrafter borde försvarskommittén ha dragit ut konsekvenserna av denna hos de f. d. krigförande allmänt erkända uppfattning. Det föreslagna dagjaktflyget vore ej tillräckligt för att skydda hela landet — stora delar måste lämnas helt oskyddade — och den föreslagna enda nattjaktflottiljen kunde blott skydda ett mycket begränsat område. Med vetskap om detta och om de påfrestningar för hemorten och den begränsning av övriga stridskrafterts verkningsmöjligheter, som detta måste medföra i krig, borde en mera radikal förstärkning av jaktflyget ha eftersträfvats. Vårt land skulle därjämte enligt förslaget under ytterligare sju år helt sakna jaktskydd under dygnets mörka del. Bland de förändringar, som i första hand borde vidtagas i det av försvarskommitténs majoritet framlagda förslaget, vore att uppsätta nattjaktflottiljen såsom en ny flottilj utanför den nuvarande flygvapenorganisationens ram.

Beträffande behovet av attackflyg har framhållits följande.

Försvarskommitténs *ordförande* har funnit det med hänsyn till luftkrigsföringens alltmera ökade betydelse betänkligt att för närvarande besluta om indragning av en attackflottilj. Definitiv ställning till denna fråga syntes icke böra tagas förrän framemot den tidpunkt, då spörsmålet om förnyelse av flottiljens flygmateriel aktualiserades.

Kommittéledamoten *Bjelle* har med hänsyn till krigserfarenheterna och det osäkra utrikespolitiska läget icke funnit tillrådligt att beskära attackflyget på sätt försvarskommittén föreslagit och har därför anslutit sig till de synpunkter på bibehållande av F 6, som överste *Silfverberg* framlagt i sitt särskilda yttrande.

Ledamoten *Ewerlöf* har motsatt sig den föreslagna indragningen av attackflottiljen F 6.

Ledamoten *von Heland* har framhållit attackflygets stora rörlighet, slagkraft och mångsidighet. Det kunde inom loppet av några timmar och oberoende av de sårbara kommunikationerna slagkraftigt ingripa mot en anfallande, oavsett om han komme sjövägen eller över landgränserna eller om han landsattes från luften inuti landet. Denna förmåga hos attackflyget måste tillmätas speciell betydelse med hänsyn till de svårigheter, som på grund av förstörda kommunikationer kunde uppstå sig, då det gällde att i vårt vidsträckta land koncentrera andra stridskrafter än flyg till hotade punkter. Man finge vid bedömning av värdet av ett svenskt attackflyg ej glömma bort, att en angripares lant- och sjöstridskrafter, som ej hotades av ett tillräckligt slagkraftigt attackflyg, kunde uppträda praktiskt taget utan hänsyn till faran från luften. Riskerna för att våra stridskrafter, som ständigt måste anpassa sitt uppträdande efter lufthotet, under sådana förhållanden skulle snabbt utmanövreras, vore betydande. Hänsyn borde vidare tagas till att Gotland vid sidan av sitt lokala försvar bäst vore hjälpt av ett starkt attackflyg. Med hänsyn till det sagda borde attackflottiljen F 6 bibehållas.

Överste *Bonde* har framhållit, att försvarskommitténs förslag innebure, att attackflyget skulle reduceras med 42 % i jämförelse med nuvarande organisation. Den till indragning föreslagna attackflottiljen (F 6) borde bibehållas. Önskvärt vore även att bibehålla attackflottiljen F 1, som föreslagits bli omvandlad till nattjaktflottilj. För nattjaktflottiljen skulle i så fall erfordras nytt etablissement med flygfält o. s. v. Med hänsyn till dagens ekonomiska läge ställdes ej något yrkande härför.

Överste *Silfverberg* har anfört, att försvarskommittén visserligen fastslagit snabbhetens och rörlighetens betydelse i det moderna invasionsförsvaret men att den hade underlåtit att draga ut konsekvenserna härav i fråga om attackflyget. Man hade trots krigserfarenheternas tydliga språk icke insett detta stridsmedels stora möjligheter att snabbt och med kraft ingripa mot fientliga invasionsföretag över havet samt mot brohuvuden, som en angripare sökte skapa efter luft- eller kustinvasion. Attackflyget vore vårt enda operativa stridsmedel, som hade tillräcklig räckvidd för att i huvudsak oberoende av utgångsgruppering snabbt ingripa mot varje del av vårt land. Om det hot, som svenskt attackflyg kunde utöva mot en angripares stridskrafter till lands och sjöss, ej vore tillräckligt starkt, kunde dessa uppträda på samma sätt som före flygets tillkomst. Om våra stridskrafter rörelsefrihet samtidigt begränsades av det fientliga attackflyget, bleve riskerna för att dessa skulle utmanövreras större än vad styrkeförhållandena i övrigt behöfde ge anledning till. Attackflyget utgjorde vidare det enda vapen, som kunde insättas mot styr- och utskjutningsstationer för fjärrvapen. Kommittémajoritetens förslag att beskära attackflyget med två flottiljer — varav en skulle omvandlas till nattjaktflottilj — vore en för försvaret i dess helhet olycklig lösning. Nattjaktflottiljen borde därför ej tillkomma på bekostnad av attackflottiljen F 1 utan såsom en ny flottilj och den föreslagna indragningen av F 6 borde ej ifrågakomma.

Beträffande behovet av spaningsflyg har framhållits följande.

Ledamöterna *Bjelle* och *Wallenberg* ha framhållit, att betydelsen av en effektiv flygspaning icke syntes ha tillfullo beaktats. För ett vidsträckt land med begränsade militära resurser vore det av särskild vikt att kunna bedriva flygspaning i sådan utsträckning, att stridskrafterna kunde insättas vid rätt tid på rätt plats. Den föreslagna indragningen av spaningsflottiljen F 2 borde åtminstone i någon mån kompenseras genom att en fjärde spaningsdivision uppsattes vid F 11.

Ledamoten *Ewerlöf* har funnit minskningen av det redan förut svaga spaningsflyget ytterst betänklig med hänsyn till det angelägna behovet av en effektiv underrättelsetjänst. En spaningsdivision borde därför tillkomma vid F 11.

Ledamoten *von Heland* har anfört, att utvecklingen av stridsmedlen under och efter det senaste kriget i hög grad ökat möjligheterna till överraskning i krigföringen. Man måste därför räkna med att ett överfall — främst för en liten stat — kunde komma mycket överraskande. För att minska dessa risker och på så sätt ge våra stridskrafter andrum för motåtgärder vore det nödvändigt med ett tillfredsställande spaningsflyg. Detta flyg hade betydelsefulla uppgifter även under de fortsatta operationerna, då det borde kunna lämna stridskrafterna erforderligt underlag för deras dispositioner. Med hänsyn till det sagda syntes det olyckligt, att försvarskommittén sett sig nödsakad föreslå indragning av spaningsflottiljen F 2.

Överste *Bonde* har framhållit, att den till indragning föreslagna marinspaningsflottiljen (F 2) borde ersättas med en spaningsdivision utöver vad försvarskommittén föreslagit.

Konteramiral *Ericson* har uttalat, att de allvarligaste betänkligheter måste resas mot den reduktion av spaningsflyget, som redan beslutats och som av försvarskommittén föreslagits skola drivas än längre. Krigserfarenheterna, bestyrkta av tillgängliga uppgifter från utlandet om flygstridskrafternas organisation efter kriget, belyste spaningsflygets betydelse för de övriga försvarsgrenarna. För den underlägsne vore det av särskild vikt att ha tillgång till effektiv spaning, som medgäve, att de fåtaliga stridskrafterna kunde utnyttjas på mest ändamålsenliga sätt. Ett eftersättande av spaningstjänsten tedde sig särskilt allvarligt med hänsyn till att en av de första och mest angelägna beredskapsåtgärderna i ett skärpt läge vore att igångsätta flygspaningen. Det syntes ur angivna synpunkter mindre välbetänt att starkt reducera vårt redan nu otillräckliga spaningsflyg.

Överste *Silfverberg* har framhållit, att den kraftiga beskärningen av spaningsflyget medförde betydande risker för att överbefälhavaren icke skulle erhålla det spaningsunderlag, som vore nödvändigt för att våra i förhållande till landets yttinnehåll fåtaliga stridskrafter skulle kunna disponeras med förutseende. Härtill komme, att lant- och sjöstridskrafternas behov av flygspaning syntes kunna tillgodoses endast i mycket ringa omfattning. För att motverka

den föreslagna indragningen av marinspaningsflottiljen (F 2) borde därför tillkomma en fjärde division vid den kvarvarande spaningsflottiljen, avsedd bland annat för samverkan med de operationsgrupper, som enligt försvarskommitténs förslag skulle ingå i sjöstridskrafterna. Av kostnads- och utrymmesskäl borde härvid spaningsflottiljen F 11, som genom beslut av 1947 års riksdag avsåges skola omvandlas till jaktflottilj, behållas som spaningsflottilj och spaningsflottiljen F 3 i stället omvandlas till jaktflottilj.

Remissyttranden.

Beträffande behovet av flygstridskrafter i allmänhet ha remissmyndigheterna anfört i huvudsak följande.

Chefen för flygvapnet har — med stöd av vad han anfört angående krigserfarenheter och utvecklingstendenser — framhållit, att flygvapnet inom den valda kostnadsramen icke tillgodosetts i den utsträckning, som motsvarade dess grundläggande betydelse. Det borde uppmärksammas, att 1942 års organisation vore grundad på utredningar gjorda 1941 och på erfarenheter från de två första krigsåren. Därpå följande fyra krigsår jämte utvecklingstendenserna efter krigets slut hade givit en klarare bild av flygvapnets betydelse inom försvarsorganisationen. Av försvarskommittén föreslagen reducering av flygvapenorganisationen innebure en utveckling i motsatt riktning mot den mest sannolika och skulle på lång sikt försvåra en förbättring av flygvapnet. Förslaget stode även i bjärt kontrast mot målsättningen för krigsmakten. Det vore nödvändigt att ingående undersöka, på vad sätt ett bättre flygvapen och därmed en högre effekt ur försvaret i dess helhet kunde erhållas. I anslutning härtill har chefen för flygvapnet föreslagit en utökning av flygvapnet. Vid en sådan undersökning som nyss sagts borde även prövas de riktlinjer, som antytts av kommittéledamöterna Elon Andersson och Sven Andersson i deras särskilda yttrande; dessa hade i högre grad än kommittémajoriteten beaktat luftkrigföringens inflytande på operationerna.

Flygförvaltningen har uttalat, att den konservativa uppfattning kommittéförslaget vittnade om måste lämna plats för en bättre förståelse för erfarenheterna från det senaste kriget och därmed också för luftförsvarets betydelse. En omprövning komme enligt flygförvaltningens mening att medföra krav på förstärkning av motmedlen mot luftkrigföringen. Försvarskommitténs förslag att besluta indragning av två flygflottiljer vore anmärkningsvärt.

Överbefälhavaren har anfört, att försvarskommitténs förslag att minska flygvapnets omfattning icke stode i överensstämmelse med vare sig det militärpolitiska lägets eller den tekniska utvecklingens krav. Chefen för flygvapnet hade i sitt yttrande över försvarskommitténs betänkande framlagt ett helt nytt förslag till utbyggnad av flygvapnet. Med hänsyn till att konsekvenserna av detta förslag för försvaret i dess helhet givetvis ej kunnat framläggas av chefen för flygvapnet och då tid ej stått till överbefälhavarens förfogande för att ingående granska dess innebörd, kunde ställning därtill icke tagas redan nu. Under tidigare överväganden hade betydelsen av ett starkt

flygvapen aldrig satts i fråga. När det gällt att ordna ett svenskt försvar inom snävt begränsade kostnadsramar, hade också, sedan behoven av stridskrafter ur olika försvarsgrenar noggrant vägts mot varandra, flygvapnet ansetts bära tillgodoses i relativt högre utsträckning än i gällande försvarsordning. Mot själva bakgrunden till förslaget — att utvecklingen på det militärtekniska området ginge mot allt mer ökad användning av luftstridsmedel och att allt svårare problem uppställdes sig beträffande skyddet av befolkning, kommunikationer o. s. v. — vore intet att erinra. Chefens för flygvapnet förslag till utbyggnad av flygvapnet avsåges bli prövat vid en särskild undersökning inom högkvarteret.

Chefen för armén har framhållit, att flygvapnets krigsorganisation i vissa avseenden begränsats mot krigserfarenheter och utvecklingstendenser.

Marinledningen har i huvudsak kunnat biträda de i konteramiral Ericsons och överste Silfverbergs särskilda yttranden framlagda synpunkterna på behovet av flygförband.

Militärbefälhavaren för I. militärområdet har framhållit, att man städse måste hålla för ögonen, att ett angrepp mot Sverige säkerligen komme att inledas med anfall av förstklassiga flygförband samt luftlandsättningsstrupp av elitkaraktär. Erfarenheterna från övningar liksom utförda studier gäve vid handen, att starka flygstridskrafter vore nödvändiga för försvaret av I. militärområdet. Att begränsa flygvapnets krigsorganisation så som försvarskommittén föreslagit vittnade ej om riktig blick för de närmaste krigstekniska utvecklingstendenserna.

Kommerskollegium har anfört, att det för att tillgodose behovet av tillräckligt flyg för att jämte flottan skydda handelssjöfarten vore av största vikt att hålla flygvapnet vid tillfredsställande styrka. Försvarskommitténs förslag i fråga om flygvapnet måste därför inge allvarliga betänkligheter.

Länsstyrelsen i Uppsala län har funnit de föreslagna reduceringarna av flygvapnet betänkliga. Riskerna för civila skyddsföremål och påfrestningen på civilförsvaret skulle härigenom komma att öka.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har framhållit, att flygvapnets betydelse syntes alltför stor för att icke närmare utredning borde göras angående möjligheten att genom besparingar på andra områden undgå den av försvarskommittén föreslagna minskningen av flygförbandens antal i förhållande till nuvarande organisation.

Beträffande behovet av jaktflyg ha remissmyndigheterna anfört följande.

Chefen för flygvapnet har framhållit, att antalet jaktförband vore otillräckligt för att i alla viktiga delar av landet möta luftinvasion eller luftanfall mot hemort, försörjning, kommunikationer och baser. Vissa delar, som vore värdefulla för produktionen och transportväsendet samt såsom basområden för stridskrafterna, måste lämnas oförsvarade. Detta måste ovillkorligen återverka ogynnsamt både på motståndskraften i allmänhet och på stridskrafternas operationer.

Enligt målsättningen för krigsmakten skulle stridskrafterna föra ett segt försvar. En förutsättning härför vore emellertid, att det jaktflyg, som tryggade övriga flygstridskrafter ävensom lant- och sjöstridskrafterna, ägde tillräcklig uthållighet. Då en angripare sannolikt komme att använda avsevärd kraft för att sätta vårt jaktflyg ur spel, komme förluster att inträffa inom kort. Det vore av yttersta vikt för det samlade försvaret, att flygvapnet vore i stånd att bära dessa förluster under ansevärd tid. Endast om jaktflygets uthållighet bleve bättre tillgodosedd än vad som vore fallet i försvarskommitténs förslag, vore detta möjligt. Uthålligheten kunde förbättras antingen genom att öka antalet förband eller också genom att förstärka de olika flottiljerna. En undersökning hade nämligen visat, att det vore organisatoriskt möjligt att öka antalet operativa grupper i flygflottiljernas divisioner från två till tre, vilket — om reservflygplanen ökades i proportion härtill — skulle innebära en ökning av flygplanbeståndet med 50 %. Flottiljernas fast anställda personal skulle dock ökas endast med 14 %. Förutom härmed förenade materiel- och personalkostnader krävde en sådan åtgärd vissa engångskostnader för att utöka hangarutrymmen och vidtaga vissa skyddsåtgärder vid krigsbaserna. Angiven förstärkning av flottiljerna syntes — fränsett relativt större utbyte av flottiljernas nuvarande organisationskostnader — komma att medföra omkring 50 % större uthållighet hos flygvapnet och därmed sannolikt även hos försvaret i dess helhet.

Med utgångspunkt från det anförda beräknades minimibehovet av jaktflyg för att nödtorftigt täcka landets viktigaste delar under dager till 13 förstärkta dagjaktflottiljer — motsvarande cirka 20 flottiljer av nuvarande storlek — samt för att täcka de mest betydelsefulla delarna under mörker och dåligt väder till 3 nattjaktflottiljer. Kostnaderna för denna förstärkning av jaktflyget framgå av nästföljande avsnitt angående kostnaderna. Ett förslag av denna ekonomiska innebörd skulle antingen bringa upp försvarskostnaderna till vad som bedömdes överskrida det under de närmaste åren möjliga eller också framtvinga genomgripande ändringar inom försvarsorganisationen i dess helhet. Sådana förändringar kunde icke komma till stånd utan nya djupgående utredningar. Då förstärkningarna dessutom vore så omfattande, att de icke kunde genomföras under en femårsperiod, ville chefen för flygvapnet nu icke framlägga ett förslag av denna räckvidd utan begränsade det till vad som bedömdes genomförbart under den närmaste femårsperioden. Målsättningen för flygvapnet måste därför minskas i motsvarande grad och vissa delar av landet måste fortfarande lämnas utan jaktförsvar. Följande förstärkning av jaktflyget borde genomföras.

1. Dagjaktflyget borde utökas med 50 % genom att i motsvarande grad förstärka befintliga tio dagjaktflottiljer. Under förutsättning att omkring hälften av härför erforderliga flygplan köptes i utlandet kunde förstärkningen börja 1949 och genomföras vid i medeltal två flottiljer per år.

2. Ett nattjaktflyg omfattande två flottiljer borde tillkomma. Av dessa borde en flottilj nyuppsättas under budgetåren 1951/52—1953/54 och

en i överensstämmelse med försvarskommitténs förslag tillkomma genom omvandling av den tvåmotoriga attackflottiljen F 1 — under förutsättning att attackflottiljen F 6 bibehölles såsom tvåmotorig attackflottilj.

Samtidigt med de överväganden rörande försvaret i dess helhet, vartill ovanstående förslag kunde leda, borde utvecklingen på längre sikt uppmärksammas. Frågor, som därvid måste beaktas och kunde få inflytande på flygvapnets vidare utveckling, vore behovet av ytterligare flygstridskrafter samt forskningens resultat och utvecklingstendenserna beträffande offensiva atom- och robotvapen.

Kostnaderna för den föreslagna förstärkningen av jaktflyget framgå av avsnittet *Kostnaderna*.

Överbefälhavaren har anført, att en kombination av luftangrepp och invasion framstode som det farligaste hotet. En förutsättning för att försvarssystemet härvid skulle fungera vore ett effektivt luftförsvar innefattande jaktflyg, luftvärn och luftbevakning samt ett välordnat och funktionsdugligt civilt försvar. Det sjuåriga uppskovet med nattjaktflottiljen syntes anmärkningsvärt, eftersom vi under denna tid skulle sakna varje möjlighet att med jakt hota nattligt bombflyg, vars möjligheter successivt ökades genom radar och andra hjälpmedel. Det vore därför av särskild betydelse, att en nattjaktflottilj snarast tillfördes flygvapnet, om möjligt genom beslut vid innevarande års riksdag. Om denna flottilj kunde tillkomma genom att en redan befintlig flottilj omorganiserades och dess nuvarande materiel överfördes till andra flottiljer för att öka dessas flygplanbestånd eller genom nyuppsättning borde snabbt utredas.

Chefen för armén har framhållit, att det påtagliga behovet av nattjaktförband skjutits på framtiden. Behovet av jaktflyg för områdesförsvar vore klart omvitnat och försvarskommitténs strävan att stärka detta flygslag syntes naturlig, ehuru förstärkningen dock i kanske alltför hög grad kommit att ske på bekostnad av attack- och spaningsförbanden.

Marinledningen har framhållit nödvändigheten av flygförband för jakt-skydd av flottan.

Militärbefälhavaren för I. militärområdet har anført, att förslaget att öka antalet jaktförband tedde sig mycket välbetänkt med hänsyn till behovet av jaktflyg för försvaret av I. militärområdet. Det vore däremot ej framsynt att skjuta uppsättandet av den enda nattjaktflottiljen långt in i framtiden.

Militärbefälhavaren för IV. militärområdet har framhållit, att man inom svenska armén i dag överblickade möjligheterna att förbättra det nuvarande luftvärnets verkan 1 000 gånger. En dylik revolutionerande utveckling kunde helt eller delvis förändra grundvalarna för luftskyddet. Det vore icke uteslutet, att jaktflygets dominerande roll genom denna utveckling komme att övertagas av luftvärnet. För ett litet land, som icke hade råd att hålla sig med stora styrkor dyrbar jakt, öppnades nya möjligheter, främst för skyddet av betydelsefulla orter och industrier.

Civilt försvarsstyrelsen har anført, att frågan om skyddandet av hemorten

i krig måste bedömas bland annat från den utgångspunkten, att civilförsvarets verksamhet vore av förebyggande, skadeavhjälpande eller liknande art men däremot ej innefattade åtgärder till försvar gentemot angrepp i någon form. För skyddet av hemorten vore det därför ofrånkomligt med ett starkt jaktflyg och ett starkt luftvärn. Frånvaron härav ökade i hög grad riskerna för skadegörelse av sådan omfattning, att den medförde en helt förlamande inverkan på det civila livet och ett nedbrytande av befolkningens moraliska motståndskraft. Ur dessa synpunkter vore det uppenbart, att den av försvarskommittén föreslagna omfattningen av jaktflyget vore klart otillräcklig. Ur hemortsförsvarssynpunkt vore det ett oefftergivligt krav, att jaktflyget avsevärt utökades i förhållande till försvarskommitténs förslag. Detta vore en av förutsättningarna för att civilförsvarets uppgift i krig ej skulle bli övermäktig. Den nuvarande avsaknaden av nattjaktflyg, som enligt försvarskommitténs förslag skulle kvarstå till 1954, innebure ett mycket allvarligt riskmoment för hemorten. Åtgärder borde skyndsamt vidtagas för att organisera nattjaktflyg.

Överståthållarämbetet har framhållit, att luftförsvaret — i dess vidsträcktaste bemärkelse — vore av utomordentlig betydelse. Försvagningen av såväl flygvapnet som luftvärnet vore beklaglig. Flygvapnet avsåges visserligen skola tillföras en nattjaktflottilj, men denna förbättring saknade för närvarande aktualitet, eftersom ifrågavarande flottilj beräknades bli uppsatt tidigast om 7 år.

Bevakningsinspektören har framhållit, att erfarenheterna från andra världskriget ställde särskilt stora anspråk på luftförsvaret. Det måste under dessa förhållanden vara olyckligt, om flygvapnet icke skulle erhålla starkare ställning än försvarskommittén föreslagit. Särskilt otillfredsställande måste det anses vara, om landet ännu ett flertal år skulle sakna nattjaktflyg. I ett land med svagt utvecklade flygvapen bleve påfrestningarna på det civila försvaret i dess olika former särskilt stora. Likaså bleve de rent psykiska påfrestningarna för civilbefolkningen högst avsevärda.

Beträffande behovet av attackflyg ha remissmyndigheterna anført följande.

Chefen för flygvapnet har anført, att kravet på att en angripare i det längsta skulle förhindras få fast fot på svensk mark och att ingen del av landet skulle uppgivas utan segt motstånd nödvändiggjorde tillgång på ett tillräckligt antal attackförband, som kunde medverka i invasionsförsvaret, allt efter behovet växelvis i olika delar av landet med kort tidsmellanrum. Attackflyget, vars styrka uppginge till 7 flottiljer i 1942 års organisation och 5 flottiljer i den genom 1947 års riksdagsbeslut modifierade organisationen, hade av försvarskommittén begränsats till 3 flottiljer. Värdefullt vore likväl, att kommittén endast räknat med tvåmotorigt attackflyg, som hade tillfredsställande slagkraft och förmåga att operera i dåligt väder eller mörker. Uthålligheten vid endast 3 flottiljer av hittills tillämpad styrka vore emellertid alltför ringa. Antalet attackflottiljer borde ej vara mindre än 4, samtliga tvåmotoriga.

Den till indragning föreslagna attackflottiljen F 6 borde därför bibehållas och i samband med nästa flygmaterieförnyelse — omkring 1955 — omvandlas till tvåmotorig flottilj. Kostnaderna härför framgå av avsnittet Kostnaderna.

Överbefälhavaren har framhållit, att det strede mot krigserfarenheterna att reducera attackflyget utöver den starka minskning, som redan blivit en följd av den genom beslut av 1947 års riksdag genomförda ombildningen av två attackflottiljer till jaktförband. Attackflyget borde bibehållas vid nuvarande styrka — 5 flottiljer.

Chefen för armén har anfört, att attackflygets försvagning minskade möjligheterna för lant- och sjöstridskrafterna att få direkt och verksamt understöd från luften.

Militärbefälhavaren för I. militärområdet har uttalat, att den föreslagna minskningen av attackförbanden skulle väsentligt försvåra särskilt Skånes försvar.

Militärbefälhavaren för V. militärområdet har funnit den föreslagna beskringen av attackflyget synnerligen allvarlig, eftersom krigsmakten härigenom berövades anfallsvapen, som kunde bidra till att underlätta arméstridskrafternas svårlösta uppgifter vid avvärjande av såväl landstigning som luftlandsättning av större omfattning. Särskilt allvarlig syntes minskningen av attackförbanden mot bakgrunden av den samtidigt föreslagna minskningen av artilleriet. Förslaget att draga in attackflottiljen F 6 kunde ej biträdas.

Militärbefälhavaren för VI. militärområdet har framhållit, att då attackflyget vore mycket väl lämpat för bekämpning av på kusten landstigna invasionsstyrkor samt av luftlandsatt trupp och stridsvagnar, vore det av särskild vikt, att den föreslagna indragningen av attackflottiljen F 6 icke komme till stånd.

Militärbefälhavaren för VII. militärområdet har ansett, att förstärkningen av jaktflyget i allt för hög grad fått ske på bekostnad av attackflyget. F 1 borde alltjämt bibehållas som attackflottilj.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län har kraftigt avstyrkt indragningen av F 6 (Karlsborg) under hänvisning till de betydande svårigheter och sociala skadeverkningar av olika slag samt den starka tillbakagång för kommunen i dess helhet, som en sådan åtgärd skulle föra med sig. Länsstyrelsen har erinrat om, att de kommunala anläggningar, förbättringar och utvidgningar av olika slag, som vidtagits under årens lopp för att tillgodose den växande befolkningens krav, ävensom kommunens åtgärder för bostadsförsörjningen nära nog helt betingats av militärförläggningarna i Karlsborg. Dessa anläggningar m. m. skulle genom föreslagna indragningar i Karlsborg bli obehövlige och oräntabla, varigenom kommunen skulle åsamkas förluster.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län har ifrågasatt, om det kunde vara rimligt att i dagens läge besluta indragning av en attackflottilj om sex, sju år.

Beträffande behovet av spaningsflyg ha remissmyndigheterna anfört följande.

Chefen för flygvapnet har framhållit, att spaningsflyget, vars styrka uppginge till 3 flottiljer (= 9 divisioner) i 1942 års organisation och 2 flottiljer (= 6 divisioner) i den genom beslut av 1947 års riksdag modifierade organisationen, enligt försvarskommitténs förslag skulle minskas till 1 flottilj och 1 division (= sammanlagt 4 divisioner). Den föreslagna styrkan vore otillräcklig för att medge uppsättning av de krigsförband, som erfordrades för att bedriva en så omfattande flygspaningsverksamhet under neutralitetsvakt och krig, att betryggande säkerhet mot överrumplande angrepp erhöles. Sjöstridskrafterna komme härjämte sannolikt att begränsas i sin operationsfrihet av brist på flygspaningsrapporter. Antalet spaningsdivisioner i fred borde ej understiga 5. Den föreslagna indragningen av spaningsflottiljen F 2 borde därför delvis kompenseras genom att den kvarvarande spaningsflottiljen tillfördes en fjärde division i fred. I samband härmed borde av kostnads- och utrymmesskäl spaningsflottiljen F 11, som enligt 1947 års riksdagsbeslut och försvarskommitténs förslag avsåges omvandlas till dagjaktflottilj, bibehållas såsom spaningsflottilj, varvid i stället spaningsflottiljen F 3 borde ombildas till dagjaktflottilj. Kostnaderna för att på detta sätt bibehålla en av F 2:s spaningsdivisioner framgå av avsnittet *Kostnaderna*.

Överbefälhavaren har anfört, att det vore i strid mot krigserfarenheterna att reducera spaningsflyget ytterligare utöver den starka minskning, som bleve en följd av den av 1947 års riksdag beslutade och av försvarskommittén föreslagna ombildningen av en spaningsflottilj till jaktflottilj. Spaningsflygets styrka — två flottiljer — sedan denna ombildning av en flottilj genomförts, borde bibehållas.

Chefen för armén har framhållit, att det försvagade spaningsflyget endast i undantagsfall kunde samverka med övriga försvarsgrenar.

Marinledningen har uttalat, att för ett litet land, som måste föra kriget strategiskt defensivt, vore en effektiv flygspaningsverksamhet av framträdande betydelse för ledningens och stridskrafternas möjligheter att parera de slag, som motståndaren utdelade. Att sammanlagt en spaningsflottilj och en spaningsdivision skulle räcka till för såväl krigsledningens som stridskrafternas behov vore otänkbart med tanke på bland annat de vidsträckta vattenområden, som måste avspanas, och det behov av samverkande flyg, som erfordrades för att armé- och sjöstridskrafterna skulle kunna effektivt utnyttjas.

Militärbefälhavaren för V. militärområdet har funnit den föreslagna beskärningen av spaningsflyget synnerligen allvarlig, eftersom såväl överbefälhavaren som armékårcheferna härigenom erhöles minskade möjligheter till önskvärd kraftig flygspaning. Ytterligare en spaningsdivision borde därför bibehållas i enlighet med överste Silfverbergs särskilda yttrande.

Militärbefälhavaren för VI. militärområdet har med tillfredsställelse konstaterat, att en spaningsdivision enligt försvarskommitténs förslag skulle förläggas till flygbaskären i Luleå.

Svenska flottans reservofficersförbund har framhållit, att den minskning av spaningsflyget, som kommittén föreslagit, icke syntes tillräddig.

E. Kostnaderna.

Försvarskommittén.

Med hänsyn till ovissheten rörande den framtida prisutvecklingen har försvarskommittén vid sina beräkningar i fråga om försvarskostnaderna för den närmaste tioårsperioden utgått från pris- och löneläget den 1 juli 1947. Med utgångspunkt härifrån har kommittén grundat sina kostnadsberäkningar på den principen, att medel borde beräknas icke blott för löpande årskostnader — däri inberäknat kostnader för omsättning och förnyelse av den materiel, som med tillämpning av antagna livslängdsberäkningar avsåges skola om-sättas och förnyas under tioårsperioden — utan även för den anskaffning av ny materiel, som föreslagits skola tillföras organisationen. Undantag har dock gjorts i fråga om förnyelse av luftvärnspjäser och viss annan luftvärnsmateriel för armén. Sistnämnda slag av materiel har kommittén förutsatt skola förnyas under de tre sista budgetåren av tioårsperioden med anlitan- de av engångsanslag. Ej heller har kommittén räknat med medel — annat än i begränsad omfattning — för täckande av de brister i fråga om materielutrustningen, som föreläge inom armén och marinen. Vidare har kommittén räknat med att engångsanslag kunde bli erforderliga för modernisering av materielen och för vidmakthållande av organisationen efter tioårsperiodens slut. I totalkostnaderna för tioårsperioden ha inräknats avskrivningskostna- der för en viss om och begränsad byggnadsverksamhet.

Försvarskommittén har jämväl berört frågan om användning av medel, som kunde inflyta vid försäljning av överflödiga anläggningar. Enligt kommitténs mening skulle det i och för sig kunna anses befogat, om dessa medel finge tagas i anspråk för avskrivning av kostnader för erforderliga nybyggnader. Kommittén har likväl ej i sina kostnadsberäkningar tagit hänsyn härtill. Därest Stockholms örlogsbas komme att flyttas, borde dock inflytande medel få användas för bestridande av förflyttningskostnaderna.

Vid beräkningen av kostnaderna för avlöning till under avlöningsanslag upptagna befattningshavare har försvarskommittén utgått från statens löneplansförordning (SFS 1947: 376), varvid rörligt tillägg beräknats efter 12 %, samt i övrigt i huvudsak tillämpat följande grunder.

För personal med lön enligt lönegrader, betecknade Ca, Ce och Ma har räknats med lön i näst högsta löneklassen inom respektive lönegrader utom för beställningshavare i lönegraderna Ma 7 eller Ma 9, för vilka räknats med lön i 20 respektive 26 löneklassen. Lön till fänrik har beräknats enligt 14 löneklassen. Då beställning (befattning) upptagits i alternativa lönegrader, har räknats med ett belopp, utgörande medeltalet av lönerna i näst högsta löneklasserna i respektive lönegrader. För furirer har räknats med lön enligt löneklasserna 9 (Me 1) och 11 (Me 2), därvid för arméns vidkommande förutsatts, att halva antalet furirer kommer att tillhöra den lägre och halva antalet den högre lönegraden. För marinens och flygvapnets del har förut- satts, att 75 respektive 90 % av furirerna skola tillhöra lönegrad Me 1 och 25

respektive 10 % lönegrad Me 2. För volontärer, vicekorpraler och korpraler har räknats med lön enligt löneklasserna 1, 2 och 4 inom löneplan 5. I fråga om ekonomipersonal, som tidigare åtnjutit lön enligt en särskild löneplan MV men numera inplacerats i lönegrader betecknade Ce, har räknats med den löneklass, vederbörande uppnått efter en löneklassuppflyttning inom lönegraden.

Med avseende å ortsgruperingen har arméns avlöningsanslag beräknats med utgångspunkt från att $\frac{2}{3}$ av personalen tillhör ortsgrupp 4 och $\frac{1}{3}$ ortsgrupp 3. Marinens avlöningsanslag har, i vad avser flottan tillhörig personal beräknats såsom om all personal vore placerad i ortsgrupp 4 under det att kustartilleriets personal i förevarande sammanhang förutsatts fördelad med 60 % å ortsgrupp 4 och 40 % å ortsgrupp 3. Flygvapnets personal har i detta hänseende beräknats fördelad med 60 % å ortsgrupp 3 och 40 % å ortsgrupp 4.

Med hänsyn till sannolikt föreliggande vakanser vid fullt utbyggd personalorganisation ha försvarsgrenarnas på nu angivet sätt beräknade avlöningskostnader av försvarskommittén bedömts kunna minskas med 3 %. För flygvapnets del ha avlöningsanslagen för budgetåren 1948/49—1952/53 minskats med 2 § med hänsyn till att för denna försvarsgrens vidkommande de förut angivna löneklassplaceringarna bedömts något för höga.

I fråga om beräkningen av lönekostnader under andra anslag än försvarsgrenarnas avlöningsanslag ha i fråga om löneklassplaceringar och hänförande till ortsgrupp tillämpats de grunder, som i allmänhet gälla för statliga myndigheters avlöningsberäkningar, innebärande att kostnaderna i princip beräknats efter befattningshavarnas individuella placering i löneklass och ortsgrupp.

Vid beräkandet av lönekostnaderna har försvarskommittén som regel utgått från nu gällande lönegradsplaceringar av befattningshavarna. Endast i undantagsfall har kommittén ansett sig böra taga ställning till frågan om beredande av förbättrade löneställningar åt personalen vid försvaret. Kommittén har ej heller velat föregripa den slutliga prövningen av de av försvarets tjänsteförteckningssakkunniga i betänkande den 31 december 1946 framlagda förslagen rörande revision av tjänsteförteckningarna (SOU 1946: 94).

För de försvarets myndigheter och institutioner, som icke hänföras till försvarsgrenarna, har kommittén utgått från att de för innevarande budgetår fastställda personalorganisationerna, i vissa fall med mindre jämkningar, fortfarande skulle gälla. I fråga om de centrala förvaltningsmyndigheterna har kommittén — oaktat 1946 års militära förvaltningsutredning ännu ej slutfört sitt uppdrag — räknat med minskade personalkostnader. Vad angår försvarsväsendets radioanstalt har kommittén räknat med möjligheten av kostnadsbegränsningar. För försvarets forskningsanstalt har kommittén däremot förutsatt en viss utbyggnad av verksamheten.

I enlighet med vad i det föregående anförts rörande försvarsorganisationen under den kommande tioårsperioden har försvarskommittén uppskattat kostnaderna härför till belopp, som framgå av efterföljande sammanställning.

Sammanställning av försvarskostnaderna under budgetåren 1948/49—1957/58 (miljoner kronor).

	48/49	49/50	50/51	51/52	52/53	53/54	54/55	55/56	56/57	57/58	Medel- kostnad per bud- getår
<i>Armén.</i>											
Omsättning och förnyelse av materiel	20·3	21·5	23·8	23·2	27·6	30·0	32·3	34·5	37·2	39·6	29·0
Övriga kostnader	287·7	288·5	288·2	290·8	288·4	288·0	287·7	287·5	286·8	286·4	288·0
Summa	308·0	310·0	312·0	314·0	316·0	318·0	320·0	322·0	324·0	326·0	317·0
<i>Marinen.</i>											
Omsättning och förnyelse av materiel	43·7	42·9	40·0	36·1	32·1	31·8	30·5	25·1	22·0	18·1	32·2
Övriga kostnader	96·4	94·9	96·6	99·9	102·7	99·4	97·5	99·5	99·6	98·0	98·5
Summa	140·1	137·8	136·6	136·0	134·8	131·2	128·0	124·6	121·6	116·1	130·7
<i>Flygvapnet.</i>											
Omsättning och förnyelse av materiel	128·0	128·5	128·5	128·5	128·5	128·5	128·5	128·5	128·5	128·5	128·5
Övriga kostnader	107·2	110·0	113·9	116·1	118·4	118·6	119·5	119·0	119·2	119·5	116·1
Summa	235·2	238·5	242·4	244·6	246·9	247·1	248·0	247·5	247·7	248·0	244·6
Tillkommer för nytt ändamål											
Luftbevakningens eko- radioorganisation (oberäk- nat avlöningskostnader)	4·9	5·1	5·3	5·5	5·7	5·9	6·2	6·2	6·2	6·2	5·7
Säger	240·1	243·6	247·7	250·1	252·6	253·0	254·2	253·7	253·9	254·2	250·3
<i>Gemensamma kostnader.</i>											
Kostnader för nu före- kommande utgiftsändamål	56·0	55·4	55·4	54·1	53·8	53·6	53·3	53·1	52·9	52·8	54·0
Försvarets fastighetsfond	41·8	43·2	43·2	44·2	45·5	47·2	48·5	49·7	50·7	51·7	46·6
Nya ändamål	2·5	2·5	2·5	2·2	2·2	2·2	0·8	0·8	0·8	0·8	1·7
Summa	100·3	101·1	101·1	100·5	101·5	103·0	102·6	103·6	104·4	105·3	102·3
<i>Grundavskrivnings- kostnader</i>	10·0	10·0	10·0	10·0	10·0	10·0	10·0	10·0	10·0	10·0	10·0
Summa summarum	798·5	802·5	807·4	810·6	814·9	815·2	814·8	813·9	813·9	811·6	810·3

I anslutning till kostnadsberäkningarna har försvarskommittén framhållit, att rådande konjunkturläge kunde komma att påkalla förskjutningar till tiden av utgifter för ändamål, vilkas tillgodoseende ställde stora anspråk på arbetskraft och materiel, såsom husbyggnader och större fartygsbyggen.

Försvarskommittén har vidare framhållit, att i berörda sammanställning inginge utgifter, vilka — ehuru de ägde visst samband med försvaret — likväl icke vore att hänföra till försvarsutgifter i egentlig mening. Vidare be-

lastades fjärde huvudtiteln med en del kostnader, såsom för sjökartverket och garnisonssjukvården, mot vilka kostnader svarade inkomster redovisade å riksstatens inkomstsida. I sina till kommittén överlämnade förslag hade överbefälhavaren framhållit, att dessa kostnader borde få avräknas från försvarskostnaderna, så att dessa ej komme att framstå såsom högre än de i själva verket vore. De utgiftsändamål, som i detta sammanhang åsyftades, vore försvarets radioanstalt, i vad dess verksamhet icke direkt berörde försvaret, statens isbrytarverksamhet, understöd åt privatflyget, sjökartverkets verksamhet, garnisonssjukvården i vad denna avsåge beredande av sjukvård åt civila patienter, försvarets tandvård, skärmbildsundersökningar av värnpliktiga m. fl., fritidsundervisning, ersättning för skada till följd av olycksfall, som förorsakats av krigsförhållandena under 1914—1919 års världskrig, bidrag till ersättning i anledning av skada, ådragen under militärtjänstgöring samt omskolning av i militärtjänst skadade. Här uppräknade utgiftsändamål, representerande i genomsnitt 17 miljoner kronor per år, borde enligt försvarskommitténs mening rätteligen avdragas från de i sammanställningen angivna totalkostnaderna.

I detta sammanhang har försvarskommittén jämväl berört frågan om kostnaderna för nu gällande organisation. I försvarspropositionen 1942: 210 angåvos försvarets årskostnader efter uppsättningsperiodens utgång skola uppgå till omkring 650 miljoner kronor enligt pris- och löneläget den 1 juli 1941. Omräknade till pris- och löneläget den 1 juli 1947 skulle dessa kostnader ha uppgått till inemot 930 miljoner kronor för år. Därest kostnader för omsättning och förnyelse av all materiel medräknades, skulle nämnda kostnader kunna uppskattas till omkring 1 100 miljoner kronor. Som jämförelse har kommittén vidare erinrat, att för budgetåret 1947/48 anvisats — inberäknat anslag för avskrivningsändamål men icke för materielanskaffning disponibla överskotts- och rabattmedel från krigsindustrien m. m. om 22,6 miljoner kronor — tillhoppa 819 miljoner kronor för försvaret. Därest hänsyn toges till höjningen av det rörliga tillägget från 6 till 12 %, skulle sistnämnda summa ha ökats till 831 miljoner kronor.

Försvarskommittén har jämväl erinrat om att chefen för finansdepartementet i propositionen 1946: 222 utgått från ett preliminärt antagande, att försvarsutgifterna från och med budgetåret 1949/50 skulle uppgå till omkring 700 miljoner kronor. Med hänsyn till löne- och prisstegringar efter avlämnandet av berörda proposition samt den av försvarskommittén förordade höjningen av penningbidragen till de värnpliktiga syntes det sålunda angivna beloppet numera böra motsvaras av ett belopp om ungefär 780 miljoner kronor.

I de till kommitténs betänkande fogade särskilda yttrandena ha framlagts åtskilliga förslag om uppräknings av den av flertalet ledamöter förordade kostnadsramen eller om en i vissa avseenden ändrad disposition av densamma.

Kommittéledamöterna *Bjelle* och *Wallenberg* ha i gemensamt yttrande föreslagit en höjning av totalkostnaderna med i genomsnitt omkring 40 mil-

joner kronor per år, fördelade med 20 miljoner kronor på upprustning av arméns materiel, omkring 11 miljoner kronor på ytterligare ersättningsbyggnad av fartyg för flottan, 3,5 miljoner kronor på förbättrad omsättning av marinens materiel i övrigt, 1,4 miljoner kronor på bibehållande av Hemsö kustartilleriförsvaret samt 4,5 miljoner kronor på förstärkning av spaningsflyget genom uppsättning av en fjärde spaningsdivision vid Södermanlands flygflottilj (F 11).

Herr *Bjelle* har därutöver föreslagit, att Västgöta flygflottilj (F 6) skulle bibehållas, för vilket ändamål skulle erfordras omkring 5,5 miljoner kronor för år, samt att efterutbildningsövningarna skulle bibehållas. Årskostnaderna härför ha beräknats till cirka 14 miljoner kronor.

Kommittéledamoten *Ewerlöf* har — under framhållande av att i nuvarande läge viss återhållsamhet vore påkallad — likväl ansett, att de ekonomiska uppoffringar, som krävdes för att avhjälpa de mest framträdande bristerna i kommittéförslaget, vore väl värda sitt pris. *Ewerlöf* har för den skull föreslagit, att den totala kostnadsramen för medelkostnaderna under tioårsperioden skulle ökas med ungefär 89 miljoner kronor.

Av detta belopp belöpte 55 miljoner kronor för år på armén, varav cirka 30 miljoner kronor för ökat antal värnpliktiga och längre utbildningstid samt 25 miljoner kronor för täckande av brister i materiel och ammunition samt anskaffning och omsättning av materiel. Marinens kostnadsram borde ökas med 24 miljoner kronor för år, varav för flottan 13 miljoner kronor för ersättningsbyggnad, 4,7 miljoner kronor för anskaffning av artilliermateriel m. m. och 2,3 miljoner kronor för ökade organisationskostnader samt för kustartilleriet 0,4 miljoner kronor för ombestyckning av Hemsö kustartilleriförsvaret, 1,9 miljoner kronor för omsättning av radarmateriel, minor m. m. och 1,7 miljoner kronor för ökade organisationskostnader. Flygvapnets kostnadsram slutligen borde ökas med 9,6 miljoner kronor för bibehållande av Västgöta flygflottilj och för utökning av Södermanlands flygflottilj med en spaningsdivision.

Kommittéledamoten *von Heland* har framställt önskemål om bland annat bibehållande av Västgöta flygflottilj, ytterligare anskaffning av viss materiel — delvis i stället för av kommittén föreslagen — samt utbildning av ytterligare 700 värnpliktiga per år. Härav föranledda merkostnader, cirka 15 miljoner kronor för år, borde enligt *von Helands* mening kompenseras genom vissa rationaliseringsåtgärder, såsom minskning av arméns organisation i samband med överförande av ytterligare värnpliktiga till flygvapnet, minskat anslag till radioanstalten, mindre kostnader för den territoriella ledningen, sammanslagning av kustartilleriet med armén eller flottan, centralisering av flottans varv och örlogsstationer, förenklad administration inom flottan samt decentralisering av beslutanderätten i mindre betydelsefulla frågor.

Generalmajor *Backlund* har ansett, att arméns kostnadsram årligen borde ökas med 25,4 miljoner kronor, varav 11 miljoner kronor erfordrades, därest kategoriklyvningen icke genomfördes, 14 miljoner kronor för bibehållande av

efterutbildningsövningen och 0,4 miljoner kronor för omsättning av krigsmateriel för de fält- och lokalförsvarsförband, vilka föresloges skola bibehållas. Härtill komme särskilda tilläggsanslag å tillhopa 243 miljoner kronor under tioårsperioden för förbättring av eldkraft och rörlighet, täckande av brister i materiel och ammunition samt för bibehållande av vissa till indragning föreslagna förband.

Överste *Bonde* har icke kunnat biträda förslagen om förkortning av utbildningstiden och om befrielse av vissa värnpliktiga från värnpliktens fullgörande i fredstid samt har ansett anslagen till materielanskaffning böra avsevärt höjas. Huvuddelen av de till indragning föreslagna förbanden inom arméns krigsorganisation, Hemsö kustartilleriförsvar och Västgöta flygflottilj borde bibehållas, varjämte en spaningsdivision borde tillkomma. Ytterligare ersättningsbyggnad av fartyg vore påkallad.

De genom Bondes ändringsförslag föranledda merkostnaderna för värnpliktsutbildningen fölle framför allt på armén, där de — inräknat utgifterna för ökad befälskader — kunde uppskattas sålunda:

Första tjänstgöringen 2 månader.....	15,0 milj. kr.
Efterutbildningsövningen	14 0 » »
Större antal värnpliktiga genom att kategoriklyvning ej infördes ..	11,0 » »
	40,0 milj. kr.

I medeltal per år skulle kostnaderna för de av *Bonde* påyrkade förbättringarna uppgå till ungefär 110 miljoner kronor enligt följande sammanställning:

	Omsättning och förnyelse av materiel milj. kr.	Övriga kostnader milj. kr.	Summa milj. kr.
Armén	24,7	40,0	64,7
Marinen.....	29,0	7,0	36,0
Flygvapnet	3,6	6,0	9,6
	Summa 57,3	53,0	110,3

Konteramiral *Ericson* har påyrkat en ökning av marinens anslag framför allt för materiel. Sålunda borde det genomsnittliga årsanslaget för ersättningsbyggnad av flottans fartygsmateriel höjas från av kommittén föreslagna 18,9 miljoner kronor till 39,3 miljoner kronor. Anslagen för omsättning och anskaffning av materiel i övrigt borde ökas med i genomsnitt 8,4 miljoner kronor för år, varav 5,5 miljoner kronor för flottan och återstoden för kustartilleriet. Övriga anslag borde ökas med i genomsnitt 5,4 miljoner kronor för år. Marinens kostnadsram borde sålunda höjas från av kommittén föreslagna 130,7 miljoner kronor till 164,9 miljoner kronor i genomsnitt per budgetår under tioårsperioden.

Överste *Silfverberg* har — utan att framlägga några kostnadsberäkningar — föreslagit, att Västgöta flygflottilj skulle bibehållas, att en fjärde spaningsdivision skulle uppsättas vid Södermanlands flygflottilj, varvid i stället Östgöta flygflottilj borde ombildas till jaktflottilj, samt att den föreslagna natt-

jaktflottiljen skulle tillkomma såsom en ny flottilj utanför den nuvarande organisationen. Härav föranledda årliga merkostnader torde kunna uppskattas till cirka 36 miljoner kronor, med vilket belopp flygvapnets kostnadsram borde ökas.

Remissyttrandet.

Beträffande *överbefälhavarens* syn på försvarskostnaderna och deras underlag hänvisas till yttrande under avsnittet Försvarsorganisationens utformande. Därutöver har överbefälhavaren anfört följande:

Försvarskommittén hade beträffande flygvapnet följt den sunda principen, att all dess materiel skulle förnyas successivt och därvid räknat med samma genomsnittliga livslängd för flygplan som nu, d. v. s. sju år. Materielen moderniserades sålunda fortlöpande och den föreslagna organisationen kunde hållas vid makt.

Vid de båda andra försvarsgrenarna vore de inom ramen upptagna anslagen för materielanskaffning otillräckliga och kunde icke hindra ett fortskridande förfall. Vid marinen skedde visserligen någon modernisering genom ersättningsbyggnad och anskaffning av artillerimateriel, men — som kommittén själv framhölle — avsevärda tilläggsanslag erfordrades redan under tioårsperioden, om den av kommittén föreslagna minskade flottan och det minskade kustartilleriet skulle kunna upprätthållas i fortsättningen. För båda vapenslagen gällde, att anslagen varken medgäve fyllande av föreliggande brister eller tillfredsställande materielomsättning. Vid armén medgäve ej kostnadsramen vare sig täckande av kvarstående brister i den föreslagna organisationen eller förnyelse av all materiel, som överskred åldersstrecket under perioden, eller någon modernisering. Självfallet bleve det då icke heller möjligt att upprätthålla arméns krigsorganisation efter tioårsperiodens utgång. Skulle organisationen kunna bevaras och den tekniska utvecklingen följas, erfordrades stora tilläggsanslag redan under den aktuella perioden. Kommittén erkände också nödvändigheten av sådana kostnadsökningar men hade icke tagit upp beloppen i sina beräkningar.

Det kunde visserligen hävdas — som kommittén också hade gjort — att en fullständig omprövning av försvarsorganisationen kunde bli nödvändig redan i tioårsperiodens mitt och att anskaffningarna måste begränsas i dagens knapphetsläge. Men dessa omständigheter borde ej leda till att kostnaderna för nödvändig materielanskaffning, enligt dagens premisser, icke redovisades i beräkningarna. Tioårsplanen, som fått en vag form redan med hänsyn till ovissheten på de militärpolitiska och militärtekniska områdena, bleve under sådana omständigheter i mycket en fiktion, och planens ofullständighet medförde risk för att krigsorganisationen icke kunde stabiliseras. Behoven ackumulerades på relativt kort tid i sådan grad, att ett snabbt återhämtande av det försummade äventyrades. Vid och strax efter tioårsperiodens slut tillkomme mycket stora behov genom att den dyrbara materielgruppen stridsvagnar samt många lätta fartyg fölle för åldersstrecket. Kostnaderna för en oundgänglig förstärkning av försvaret efter en förfallsperiod måste bli mycket betungande och, vad värre vore, det försummade hunne sannolikt icke tagas igen.

Försvarsministern hade i ett uttalande i 1947 års statsverksproposition, upprepat i propositionen innevarande år, framhållit, att materielanskaffningen icke kunde inskränkas under en följd av år utan våda för effektiviteten och att en avsevärd höjning av anslagen främst för armén och marinen vore ofrånkomlig inom en nära framtid. I överbefälhavarens försvarsförslag ifrågasattes

visserligen, att materielanskaffningen tills vidare skulle hållas under vad som erfordrades på längre sikt — utom beträffande flygplan och lätta fartyg — men förslaget avsåg endast den allra närmaste tiden och upptog över lag betydligt högre siffror än dem försvarskommittén räknat med. Den av kommittén tillämpade metoden, som innebure, att inskränkningarna förlängdes på obestämd tid, vore icke användbar, om man ville uppfylla de krav på försvaret, som även kommittén ställde.

Såsom förut antytts har överbefälhavaren beträffande kostnaderna under tioårsperioden framhållit, att riksdagens direktiv till försvarskommittén blott givit allmänna riktlinjer i ekonomiskt hänseende och därvid gjort kostnadsminskningar genom justeringar i organisationsramen beroende av det utrikespolitiska läget. Direktiven hade icke bundit kommittén vid någon bestämd kostnadsram. Beträffande finansministerns uttalande våren 1946 i ett utkast till finansieringsplan på längre sikt, att man framdeles borde kunna räkna med en minskning av försvarsutgifterna till högst 700 miljoner kronor, hade försvarsmministern betonat, att något direktiv därmed icke givits försvarskommittén. Denna hade dock utmätt sin kostnadsram i anslutning dels till försvarsbudgeten för innevarande finansår, dels till den av finansministern 1946 ifrågasatta minskningen av försvarshuvudtiteln, som denne själv betecknat som »godtyckliga antaganden».

Redan i förevarande sammanhang må nämnas, att överbefälhavaren i särskild skrivelse den 19 februari 1948 föreslagit, att en fast fredsorganisation för luftbevakningen skall inrättas och att i samband härmed all luftbevakning skall koncentreras till flygvapnet. En närmare redogörelse för innebörden i detta förslag kommer att lämnas i det följande under rubriken Luftförsvaret. Genomförandet av detta förslag skulle, enligt vad överbefälhavaren framhållit, medföra vissa merkostnader i förhållande till försvarskommitténs förslag. Dessa voro dock i stort sett oberoende av vilken försvarsgren luftbevakningen tillhörde. Det bleve även nödvändigt att till flygvapnets kostnadsram överföra vissa medel för luftbevakningen, vilka dels nu vore upptagna under armén och marinen, dels av försvarskommittén redovisats under försvaret gemensamma ändamål. Beräknade merkostnader ävensom erforderlig överföring av medel till flygvapnet från övriga försvarsgrenar m. m. framgå av tabellen å nästföljande sida. Kostnaderna för radarluftbevakningen beröras ej, eftersom dessa redan av försvarskommittén upptagits i flygvapnets kostnadsram.

Beträffande ett av försvarskommittén beräknat medelsbehov av 7 700 000 kronor för anordnande av centraler — delvis i berggrum — för den optiska luftbevakningen, av kommittén avsett att inrymmas i den för försvaret i dess helhet beräknade byggnadskvoten, har överbefälhavaren föreslagit, att härför skulle för budgetåret 1948/49 upptagas ett anslag av 2 200 000 kronor.

Chefen för armén har anfört, att i kostnadsramen för armén måste inräknas medel dels för att i materiellt hänseende vidmakthålla den nuvarande organisationen med nödvändiga moderniseringar samt för täckande av de mest överhängande bristerna, dels ock för förbättring av luftvärnsmaterielen. Här

Ändamål	Årskostnader vid genomförd organisation (kr.) ¹		För budgetåret 1948/49 erforderliga medel (kr.) ¹	
	nya medel	överföring av medel	nya medel	överföring av medel
1. Nya utgiftsändamål	739 000		499 000	
2. Under armén och marinen nu redovisade medel		835 000		285 000
3. Av försvarskommittén för gemensamma ändamål redovisade medel		600 000		1 800 000
Summa	739 000	1 435 000	499 000	2 085 000
Att tillföra flygvapnets kostnadsram	2 174 000		2 584 000	

¹ Här till komma vissa medel till frivilliga försvarsorganisationer.

avsedd materielanskaffning — med undantag för luftvärnsmaterielen — borde icke medföra några ökade anslagskrav utöver dem, som angivits i generalmajor Backlunds och överste Bondes särskilda yttranden. Kostnaderna för luftvärnets modernisering beräknades till 300 miljoner kronor att fördelas över lämpligt antal år. Slutligen borde enligt arméchefen inräknas jämväl kostnader för anskaffning av nya stridsmedel (raketvapen, robotprojektiler etc.). Storleken härav kunde dock för närvarande icke beräknas.

Marinledningen har ansett, att av försvarskommittén för marinen beräknade medel icke medgäve täckande av de nödvändigaste behoven för att marinen skall kunna lösa de uppgifter, som kommittén förutsätter. Särskilt i fråga om ersättningsbyggnad av fartyg samt anskaffning av artilleri- och annan teknisk materiel ävensom beträffande fartygens och materielens underhåll föreläge behov av ökade anslag. Det vore även synnerligen angeläget att fylla vissa brister i marinens lagerhållning av drivmedel. Enligt marinledningens förslag borde anslagen till fartygsbyggnader, artillerimateriel m. m. för marinen höjas med i genomsnitt omkring 42 miljoner kronor per år och underhållsanslagen med omkring 2 miljoner kronor per år. För anskaffning av drivmedel borde under tioårsperioden avses tillhoppa 10 miljoner kronor. De sammanlagda genomsnittliga årskostnaderna för marinen skulle enligt marinledningens förslag uppgå till omkring 183 miljoner kronor eller ungefär 53 miljoner kronor mer än enligt försvarskommitténs förslag.

Beträffande de av kommittén beräknade grundavskrivningskostnaderna ville marinledningen framhålla, att dessa syntes vara för låga för att det angelägna utbyggandet av flottans basorganisation skulle kunna ske inom rimlig tid.

Chefen för flygvapnet har framhållit, att försvarskommittén räknat med att den föreslagna kostnadsramen kunde behöva ökas för engångsanskaffningar av materiel till armén och marinen. Kommitténs kostnadstabläer gäve en felaktig föreställning om flygvapnets andel i de totala försvarskostnaderna, eftersom betydande materielanskaffningar för armén och marinen måste komma till stånd efter några år, därest icke organisationen och personalkostnaderna

skulle nedskäras. Enligt chefens för flygvapnet uppfattning måste man i varje på lång sikt framlagd plan för försvarets ordnande för var och en av försvarsgrenarna räkna med regelbundna årskvoter för förnyelse och modernisering av all materiel. Endast om så skedde, kunde försvarskostnaderna i sin helhet överblickas och organisationen givas en efter våra förhållanden godtagbar omfattning. Detta system syntes än mera nödvändigt i framtiden, då av allt att döma samtliga försvarsgrenar bleve allt mera beroende av tekniskt fullgod, modern materiel. Utvecklingen utomlands tydde också på att man ej tillgodosåge personal och organisation på bekostnad av materielen. Försvarskommitténs förslag beträffande kostnaderna för arméns och marinens materielersättning kunde möjligen vara godtagbart, om det gällt ett kort provisorium, under vilket den befintliga materielen vore relativt tillfredsställande.

Såsom i annat sammanhang nämnts har chefen för flygvapnet framlagt en plan för en betydande förstärkning av flygvapnet, på längre sikt syftande till att tillgodose det av chefen för flygvapnet beräknade minimibehovet av jakt-, attack- och spaningsförband. Närmare redogörelse för förslagets innebörd har lämnats i det föregående. De årliga merkostnaderna — i jämförelse med försvarskommitténs förslag — beräknades på lång sikt uppgå till omkring 135 miljoner kronor. Härtill skulle övergångsvis komma vissa engångskostnader. Chefen för flygvapnet har emellertid — såsom i annat sammanhang närmare utvecklats — begränsat sitt förslag angående utbyggnad av flygvapnet till vad som bedömdes genomförbart under den närmaste femårsperioden. Merkostnaderna — i förhållande till försvarskommitténs kostnadsram — för detta mindre omfattande förslag fördelade sig på dels engångskostnader för uppsättning av de nya delarna av organisationen, dels årskostnader för att på längre sikt vidmakthålla dessa delar ävensom de förband, som av försvarskommittén förutsatts bli indragna men av chefen för flygvapnet föreslagits skola bibehållas. Engångskostnaderna beräknades uppgå till cirka 275 miljoner kronor, fördelade på de närmaste fem budgetåren. Årskostnaderna beräknades stiga från cirka 13 miljoner kronor under budgetåret 1949/50 till cirka 53 miljoner kronor vid femårsperiodens slut och till omkring 77 miljoner kronor vid fullt genomförd organisation. För de av chefen för flygvapnet framlagda kostnadsberäkningarna kommer närmare redogörelse att lämnas under avsnittet Kostnadsberäkningar för flygvapnet.

Flygförvaltningen har framhållit, att den metod försvarskommittén tillämpat beträffande flygvapnet, nämligen att i årskostnadsramen inrymma samtliga kostnader, syntes riktig. Detta hade emellertid haft till följd, att den nedskärning av flygvapnets kostnadsram i förhållande till den nu gällande, som kommittén företagit, medfört en beskärning av flygvapnets fredsorganisation i motsvarande grad (indragning av två flottiljer). Det vore anmärkningsvärt, att försvarskommittén vid avvägningen mellan organisations- och materielkostnader tillämpat olika metoder för de olika försvarsgrenarna. Under det att, såsom redan framhållits, för flygvapnets vidkommande full balans bibehållits mellan organisation och materiel, vilket innebure, att kvali-

teten tillgodosetts på bekostnad av organisationens storlek, innebure kommitténs förslag exempelvis beträffande armén ett bibehållande i stort sett av fredsorganisationen, vilket medfört, att inom den för armén tillmätta kostnadsramen mycket litet utrymme återstått för tillgodoseende av materielbehovet. Medelsbehoven för kontinuerlig omsättning av arméns materiel uppginge sålunda enligt de beräkningar, som gjorts av överste Bonde, till 115 miljoner kronor årligen, under det att kommittéförslaget upptog endast 29 miljoner kronor. Kommittén hade framhållit, att det för tillgodoseende av arméns materielbehov kunde bli nödvändigt att redan under tioårsperioden anvisa tilläggsanslag uppgående till relativt avsevärda belopp. Detta skulle innebära en relativ minskning av flygvapnets andel i försvarskostnaderna, vilket enligt flygförvaltningens mening måste föregås av en omprövning av hela avvägningsfrågan.

Militärbefälhavaren för I. militärområdet har anfört, att ett bedömande av försvarskommitténs ståndpunkt beträffande kostnaderna omöjliggjordes genom att någon motivering icke lämnats för »kostnadsramen». Som motivering kunde knappast räknas, att kommittén återgivit finansministerns uttalande om 700 miljoner kronor. Den hade däremot icke erinrat om att finansministern uttryckligen angivit att siffran endast varit uppskattad. Tydligt vore dock, att denna siffra kommit att bli av stor betydelse, då det gällt att skapa största möjliga enighet om en kostnadsram. Värdet av denna enighet skulle ingalunda förnekas, men det förminskades något genom vad som sades i herr Hagbergs särskilda yttrande.

Militärbefälhavaren för II. militärområdet har anfört, att försvarskommittén såsom en av sina utgångspunkter uppsatt den kostnadsram, som i innevarande års budget tillmätts försvaret. Detta rimmade illa med departementschefens åsikt om nödvändiga materielanskaffningsanslag inom de närmaste åren, om riksförsvaret skulle motsvara de krav, som kunde ställas på det samma. Även när det gällde försvaret, måste utgifterna visserligen hållas nere, men innan kostnadsramen bestämdes, borde en avvägning ha skett mellan de olika huvudgrupperna av statsutgifter. Det syntes orimligt, att en nation, som verkligen ville försvara sig, icke skulle för detta ändamål kunna avstå tillnärmelsevis så stora medel, som åtginge för folkpensioner och barnbidrag.

Militärbefälhavaren för III. militärområdet har funnit det angeläget, att de av försvarskommittén till 17 miljoner kronor beräknade kostnader, vilka icke vore att anse såsom egentliga försvarsutgifter, överfördes till annan huvudtitel. Likaså borde det föreslagna förhöjda penningbidraget, vilket tillkommit av sociala skäl, samt kostnaderna för de värnpliktigas fria resor belasta annan huvudtitel än försvarets.

Militärbefälhavaren för IV. militärområdet har anfört, att försvarskommittén skjutit materielanslagsfrågorna på framtiden trots att storleken av dessa kostnader i allt väsentligt redan nu kunde förutses. Detta undvikande att taga ställning till kostnaderna för behov, som kommittén kommit fram till och bedömt såsom oundgängliga, gjorde ett mycket egenartat intryck. Det

syntes vara alltför sangviniskt att räkna med att förnyelsen av viktiga materielgrupper skulle bygga på ett i framtiden eventuellt beviljat tilläggsanslag. Det hade varit bättre, om ett visst årsanslag hade beräknats ingå i de olika årskvoterna.

Militärbefälhavaren för V. militärområdet har funnit anmärkningsvärt, att de engångsanslag, som av försvarskommittén själv uppgivits erforderliga, icke medtagits i kostnadsberäkningarna utan ställts på framtiden. Detta vore ologiskt och förhållandet bidroge till den oklarhet, som präglade betänkandet.

Militärbefälhavaren för VI. militärområdet har anfört, att det tydligt hävdats av chefen för försvarsdepartementet, att siffran 700 miljoner kronor endast utgjorde en arbetshypotes men icke något direktiv till försvarskommittén. Trots detta uttalande hade kommittén utgått från denna hypotes, varvid den dock angivit, att den förutsatt en lugn utveckling av den utrikespolitiska situationen. Den verkliga utvecklingen hade tyvärr jävat detta och därmed hade också grunden för kostnadsramen remnat. Den organisation, som militärbefälhavaren ansåge nödvändig, hade därför icke kunnat inrymmas inom kommitténs kostnadsram.

Arméförvaltningen har rörande de av kommittén beräknade årskostnaderna för omsättning av materiel och ammunition framhållit, att beräkningar grundade på uppskattade livslängder måste vara behäftade med viss osäkerhet. En förutsättning för att materielens livslängd icke onödigtvis förkortades och omsättningskostnaderna därigenom ökades vore, att tillräckliga medel för underhåll anvisades. Arméförvaltningen instämde i kommitténs uttalande, att effekten av den inom kostnadsramen möjliga moderniseringen av materiel måste bli ringa. Det vore beklagligt, att brister i fråga om materielen ej kunnat täckas. I kritiska lägen vore det svårt att anskaffa sådan materiel. Den materiel, med vilken armén skulle gå i fält, måste finnas redan i fred. För en rationell materielanskaffning vore det nödvändigt, att årskvoter anvisades.

Försvarets civilförvaltning har anfört, att avsaknad av en plan för materielanskaffningen i dess helhet komme att för förvaltningsmyndigheterna medföra ett betungande ansvar. Dessa hade att, med utgångspunkt från rådande förhållanden och med samtidigt tillgodoseende av att den beräknade kostnadsramen ej sprängdes, i behörig tid framlägga förslag till erforderliga materielanskaffningar. Av kommittén föreslagna grunder för beräkning av personalkostnaderna syntes ge ett godtagbart genomsnittsvärde för tioårsperioden. Ämbetsverket delade överbefälhavarens uppfattning om avräkning från försvarskostnaderna av inkomsterna för sjökarteverket och garnisonssjukhusen samt en del kostnader, som ej vore att hänföra till egentliga försvarskostnader. Särskild undersökning härom syntes påkallad. Redan i årets statsverksproposition hade detta genomförts beträffande garnisonssjukhusen.

Civilförvaltningen har vidare beklagat, att kommittén ej företagit en mera ingående granskning av personalbehov samt personalens anställningsform och lönegradsplacering.

Krigsmaterielverket har ifrågasatt, om det vore försvarligt att hålla en

militär fredsorganisation för en årlig kostnad av 810 miljoner kronor, vilken i händelse av ett skärpt läge ej kunde på grund av bristerna i materielavseende övergå till en slagkraftig krigsorganisation. Betydande materielanskaffningar sattes på framtiden, innebärande forcerad materielanskaffning i ett skärpt läge. En sådan utveckling vore ej önskvärd.

Styrelsen för sjökarteverket har motsatt sig förslaget om utbrytande av sjökarteverket ur fjärde huvudtiteln. En dylik åtgärd skulle nämligen innebära svårigheter för verket vid rekrytering av personal för sjömätningsexpeditionerna.

Statskontoret har framhållit, att de besparingar, som åstadkommas genom att ej beräkna medel för erforderlig förnyelse av materielutrustningen, måste anses fiktiva. Ämbetsverket ifrågasatte lämpligheten av att binda sig för en tioårsplan av så kostnadskrävande natur.

Riksräkenskapsverket har framhållit, att försvarskommittén vid sina beräkningar av materielbehovet räknat med de materielltillgångar, som skulle finnas efter det att samtliga till och med den 30 juni 1948 anvisade medel — även till den del de ännu icke vore disponerade — omsatts i materiel. Från denna utgångspunkt har kommittén räknat med brister å sammanlagt 208 miljoner kronor, för vilkas täckande skulle erfordras engångsanslag om 112 miljoner kronor utöver den av kommittén föreslagna kostnadsramen. Jämväl för anskaffning av viss luftvärnsmateriel och nya vapen skulle erfordras engångsanslag, vadan kommittén icke kunnat åstadkomma någon framtidslösning av arméns materielfråga.

Ämbetsverket har vidare framhållit, att å de hittills anvisade anslag, vilka av försvarskommittén inräknats i materielltillgångarna såsom omsatta i materiel, den 30 juni 1947 kvarstått icke utnyttjade behållningar å tillhopa 895 miljoner kronor, vilket belopp under innevarande budgetår kunde beräknas stiga till över 900 miljoner kronor. Om dessa utbetalades under den kommande tioårsperioden, vilket syntes vara en förutsättning för att kommitténs beräkningar skulle anses hållbara och om förenämnda brister skulle täckas, ökades årskostnaderna under samma period med i genomsnitt 100 å 120 miljoner kronor till 910 å 930 miljoner kronor.

Vid en jämförelse mellan dessa siffror och den faktiska respektive beräknade belastningen under budgetåren 1945/46—1948/49 framginge, att den reduktion av försvaret, som av kommittén förordats, icke ledde fram till lägre kostnader för försvaret än som — fränsett beredskapskostnader — faktiskt tidigare utgått, varvid dock borde beaktas den stegring av försvarskostnaderna, som voro att återföra på höjda löner och materielpriser.

Genom de långa leveranstiderna för krigsmateriel hade å reservationsanslagen för materielanskaffning uppstått oproportionerlig reservationsökning under fjärde huvudtiteln. För utnyttjande av dessa reservationer erforderliga likvida medel funnes icke disponibla. Överskott i driftbudgeten och kassamässiga behållningar hade bundits för täckande av andra utgifter och genom likvidering av vissa statslån, varför nya medel måste anskaffas för ut-

nyttjande av nyss angivna reservationer. I verkligheten betydde detta, att summan av de brister, som enligt kommittén nu skulle föreligga i materiel-tillgångar, borde ökas med summan av de under fjärde huvudtiteln redovisade reservationerna. Vid genomförande av kommitténs förslag erfordrades därför under den kommande tioårsperioden för finansiering av fjärde huvudtiteln minst 1 000 miljoner kronor utöver den i betänkandet angivna kostnadsramen.

Vid bedömandet av frågan om användningen av behållningar å gamla reservationsanslag borde hänsyn tagas även till den konkurrens, som uppkomme mellan å ena sidan kraven på fullföljande av gamla anskaffningsprogram och å andra sidan kraven på anskaffning av modernare materiel. En omprövning av programmet för materielanskaffning syntes därför motiverad.

Enligt riksräkenskapsverkets mening saknades förutsättningar för ett genomförande av kommittéförslaget, om ej i budgeten beräknades tillräckliga inkomster antingen för reservationsanslagens utgifter eller ock, därest dessa anslag indroges och ersattes med nya anslag, för täckning av den ökade kostnadsramen.

Ämbetsverket har i princip anslutit sig till kommitténs uppfattning, att genom försäljning av örlogsbasens nuvarande områden i Stockholm inflytande medel skulle få utnyttjas för bestridande av de med örlogsbasens förflyttning förenade kostnaderna.

Verket har även förordat, att särskild anslagsserie upplades för kustartilleriet. I redovisningshänseende skulle detta innebära påtagliga fördelar.

Verket har slutligen påtalat de redovisningsmässiga olägenheter, som vore förbundna med uppdelning av vissa för försvaret gemensamma kostnader å de olika försvarsgrenarna. Hit hörde t. ex. kostnaderna för sjukvård, familjebidrag m. m. Om i stället dessa anslag redovisades i grupper för de försvarsgrenar eller förvaltningar, som ansvarade för anslagen, och samtidigt en hållbar statistisk sammanställning kunde åstadkommas över de faktiska kostnaderna för armén, flottan, kustartilleriet och flygvapnet, skulle en bättre bild av de verkliga försvarskostnaderna erhållas. Verket förutsatte, att med lösningen av dessa frågor skulle anstå, till dess 1946 års militära förvaltningsutrednings betänkande föreläge.

Statens lönenämnd har ansett, att vid beräkning av personalkostnaderna för beställningshavare i Ma 9 bort räknas med 28 löneklassen i stället för 26 löneklassen.

Kommerskollegium har erinrat, att kommittén icke räknat med anslag för så betydelsefulla varor för krigsmaktens försörjning som t. ex. driv- och smörjmedel. Det förefölle kollegium nödvändigt att planera för anskaffning av särskilda militärförråd av dylika varor; om valutabristen eller andra importsvårigheter för närvarande reste hinder för anskaffning, syntes det angeläget, att extra ordinära åtgärder toges under övervägande för tillgodoseende av detta viktiga behov.

Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap har ansett, att de medel,

som erfordrades för en fortlöpande materielanskaffning men som av kommittén icke inrymts i kostnadsramen, bort inräknas i densamma. Möjligheterna att vid ett skärpt läge stärka beredskapen genom forcerad materielanskaffning finge ej överskattas. I nuvarande läge vore det önskvärt att ej belasta industrien med krigsmaterielproduktion. Ingen säkerhet finnes för att läget skulle förbättras under flera år. Importutsikterna vore svårbedömbara. Därför syntes det ovisst, om det skulle vara möjligt att under en kortare period i industriproduktionen inrymma en upprustning av den omfattning, som skulle erfordras för att 1958 års krigsorganisation skulle kunna uppehållas i verkligheten. Omfattande engångsanskaffningar toge lång tid, varför det vore bättre med en kontinuerlig ersättningsproduktion och import av råvaror. Detta uteslöte ej, att man kunde tvingas till förskjutningar i programmet på grund av den tekniska utvecklingen. Organisationen måste nödvändigtvis bli funktionsduglig i krig. Eljest vore det ej motiverat att nedlägga de avsevärda belopp, som i kommittéförslaget avsåges.

Överståthållarämbetet har framhållit, att kommittén vid angivande av olika kostnadsramar bort beakta den återverkan på landets nationalinkomst, som den större eller längre övningstiden utövade. Den slutliga avvägningen mellan övningstid och materielanskaffning kunde ha påverkats härav. Det syntes även kunna sättas i fråga, om icke avvägningen mellan fältarmén, å ena sidan, och det mera materielkrävande flyget och marinen, å andra sidan, blivit en annan, om i försvarsbudgeten såsom omkostnad inräknats den genom vapenövningarna förlorade arbetskraften.

Försvarets civila tjänstemannaförbund har funnit angeläget att kraftigt framhålla, att tjänsteförteckningsrevisionen borde planenligt fortsättas utan hänsynstagande till att den av kommittén framlagda kostnadskalkylen härigenom skulle komma att överskridas. Förbundet har även påyrkat, att frågan om ordinariesättningen för den civila personalen inom försvaret snarast skulle bringas till en lösning.

Civilförvaltningens personalförbund har ansett det vara en brist i förslaget, att kommittén ej tagit upp frågor om förbättrade löneställningar åt personal vid försvaret.

Tjänstemännens centralorganisation har uttalat, att fullföljandet av tjänsteförteckningsrevisionen vore ett oeftergivligt krav från personalens sida, vars tillgodoseende icke finge bli beroende av den av kommittén förordade kostnadsramen. Jämknings i löneställningarna borde alltfort ske efter förhandlingar med organisationerna. Avvägning mellan ordinarie och icke-ordinarie tjänster för den civila personalen borde snarast äga rum.

IV. Departementschefen.

Den nu gällande försvarsorganisationen grundar sig i stort sett på 1942 års plan för den fortsatta utbyggnaden av landets försvarskrafter under en femårsperiod omfattande budgetåren 1942/43—1946/47. Planen innebar väsentliga utökningar och ändringar i försvarets organisation, en omläggning i prin-

cipiellt viktiga hänseenden av försvarets ledning samt materielanskaffning i betydande omfattning.

Det ligger i sakens natur, att 1942 års plan måste utgå från en kvalitativ standard i stort sett jämförlig med den de stridande styrkorna hade i början av kriget. Upprustningen inom ramen för denna plan — som innebar icke blott att den dittills befintliga krigsmakten försågs med erforderlig utrustning utan även att utrustning skulle anskaffas för en omfattande utbyggnad av densamma — medgav, såvitt armén och marinen angår, i stort sett icke att samtidigt och successivt anpassa produktionen efter krigsårens tekniska utveckling. För flygvapnets del förelågo härvidlag gynnsammare förutsättningar. Även om vårt försvar således i materiellt hänseende icke kunnat hålla jämna steg med utvecklingen i de krigförande länderna, kan det dock ej vara tal om något stillastående. I korthet må här erinras om några drag i det moderniseringsarbete, som nedlagts på vårt försvar i syfte att höja detta över den standard, från vilken 1942 års försvarsplan utgick.

Såväl under andra världskriget som efter dess slut har en omfattande forsknings- och försöksverksamhet pågått inom försvaret. I anslutning härtill har med sådan verksamhet sysselsatt personal i viss utsträckning kunnat bedriva studier utomlands. I syfte att samordna den tidigare på många händer splittrade naturvetenskapligt-tekniska forskningsverksamheten för militära ändamål beslöt 1944 års riksdag att inrätta en försvarets forskningsanstalt. Då en allmän mening rått, att man ej borde föregripa blivande resultat av den på krigserfarenheterna grundade forskningen, har den hittills bedrivna forsknings- och försöksverksamheten endast i begränsad utsträckning kunnat omsättas i praktiskt användbara stridsmedel. I viss omfattning har dock så kunnat ske.

För arméns vidkommande har den kvalitativa standarden kunnat något förbättras genom uppsättande av medeltunga pansarvärnskompanier och ett antal stormartilleribatterier. Även i vissa andra avseenden har anskaffning kunnat ske för att följa krigsteknikens utveckling. Sålunda har påbörjats anskaffning av radar, modern radiomateriel, närpansarvärn med riktad sprängverkan och rekylfria infanterikanoner. Inköp av terrängmotorfordon har vidare ägt rum efter krigsslutet. Dessutom är upphandling av lätt och tung brommateriel beslutad och delvis påbörjad. Betydande behov föreligga emellertid att modernisera armétridskrafterna i fråga om eldkraft, terrängframkomlighet, sambandsmedel och rörlighet. Luftvärnet behöver kvalitativt förbättras. Materielanskaffningen efter kriget har delvis kunnat avse en begynnande modernisering i dessa avseenden, ehuru anskaffningen av besparings-skäl och på grund av industriella svårigheter måst ske i starkt begränsad omfattning.

För flottans del har tillkomsten av de nya kryssarna medfört en förstärkning av utomordentligt stor betydelse. En modernisering av ett flertal av flottans fartyg i enlighet med erfarenheter från kriget har påbörjats. Moderniseringsarbetena avse främst vapen och hjälpmedel, bland vilka särskilt må näm-

nas radar. Genom tillkomsten av radar m. m. kan stridslednings- och eldledningstjänsten på ett betydelsefullt sätt effektiviseras. Även modern telemateriel av andra typer har anskaffats. En förhållandevis omfattande försöksverksamhet i syfte att få fram nya eller förbättrade fartygskonstruktioner, maskiner, vapen, ammunition och hjälpmedel pågår och har i vissa fall fortskridit så långt att anskaffning kunnat påbörjas. Flottans basorganisation har med stöd av bland annat beredskaps erfarenheter undergått en viss utbyggnad utöver vad som 1942 avsågs.

Även för kustartilleriets del pågå försök med och i vissa fall, t. ex. i fråga om radar, anskaffning av ny materiel. Genom inköp av specialmotorfordon ha de rörliga sjöfrontsbatteriernas rörlighet och terrängframkomlighet kunnat ökas.

I fråga om flygstridskrafterna innebar redan 1942 års försvarsbeslut en betydande förstärkning och modernisering, och efter denna tidpunkt har en intensiv verksamhet pågått i syfte att genomföra den beslutade utbyggnaden. Erfarenheter och teknisk utveckling efter 1942 ha härutöver föranlett såväl ytterligare förstärkning av flygvapnet som successiva åtgärder för att anpassa organisation och materiel efter den snabba utvecklingen. Genom 1943 års riksdagsbeslut tillkom sålunda en ny väderleksorganisation vid flygvapnet. 1944 års riksdag beslöt uppsättande av en jaktflottilj utöver försvarsbeslutet. För att anpassa personalorganisationen efter flygmaterielens utveckling beslöto 1946 och 1947 års riksdagar betydande omläggningar i fråga om den flygande och den tekniska personalen. 1947 års riksdag har även beslutat en förskjutning från attack- och spaningsförband till jaktförband. En successiv övergång från kolvmotordrivna till reaktionsdrivna flygplan inleddes redan våren 1946 och förbättrad vapen- och övrig utrustning — bland annat raketer och radar — har börjat införas. Modernisering av flygfälten pågår.

Det uppdrag, som lämnades 1945 års försvarskommitté, avsåg att kommittén skulle verkställa utredning rörande försvarets organisation efter utgången av budgetåret 1946/47 samt framlägga de förslag, som kunde föranledas av utredningen. Innebörden av det förslag, som kommittén utarbetat, är i korthet, att man med utgångspunkt från nuvarande försvarsorganisation och med utnyttjande av nu förefintlig materiel skall under loppet av en tioårsperiod successivt övergå till en annan avvägning mellan försvarsgrenarna. Denna ändrade avvägning karakteriseras främst av att marinens kostnadsram under den närmaste tioårsperioden skulle avsevärt nedgå, medan såväl arméns som flygvapnets kostnadsramar skulle ökas i förhållande till motsvarande medelsanvisningar för innevarande budgetår. Härvid är att märka, att flygvapnets organisation ännu ej är fullt utbyggd. Medelkostnaden för hela försvaret skulle per budgetår under tioårsperioden uppgå till cirka 810 miljoner kronor, inberäknat 10 miljoner kronor i grundavskrivningskostnader. I nyssnämnda summabelopp har dock ej inräknats medelsbehovet för att förnya luftvärns pjäser och viss annan luftvärnsmateriel för armén samt för att täcka vissa

brister i fråga om materielutrustningen särskilt vid armén och marinen. För sådana ändamål liksom för modernisering av materielen och för vidmakthållande av organisationen efter periodens slut skulle särskilda medelsanvisningar bli erforderliga redan under perioden. Kommitténs förslag innebär bland annat, förutom en begränsning av marinen, jämväl förbandsindragningar vid såväl armén som flygvapnet.

Även om försvarskommitténs ledamöter samlats i en principiellt positiv inställning till försvarsfrågan och flertalet av dess ledamöter förenat sig om kostnadsramen, företer kommitténs betänkande dock såtillvida en bild av splittring som åtta av de i beslutet deltagande tio ledamöterna och alla kommitténs militära sakkunniga avgivit särskilda yttranden beträffande olika i betänkandet behandlade frågor.

Den kritik, som riktats mot försvarskommitténs förslag, torde kunna i korthet sammanfattas sålunda.

Det har framhållits, att varje försvagning av vår krigsmakt i nuvarande läge måste anses betänkelig och att kommitténs förhoppning, att en smidig anpassning av organisationen skulle kunna ske efter de krav ett skärpt läge kunde ställa, vittnade om önsketänkande. Å andra sidan har möjligheten att göra vissa tillfälliga inskränkningar i försvarets resurser icke genomgående avvisats. En annan synpunkt, som anlagts på förslaget, är att — med hänsyn till såväl utrikesläget som den pågående utvecklingen på krigsteknikens område — en tioårsplan eller över huvud taget en fast och allmän plan för försvarets utformning på längre sikt icke nu borde uppgöras. Genomgripande organisationsändringar borde således icke nu beslutas utan arbetet tills vidare inriktas på successiva och partiella reformer på grundval av vårt nuvarande försvar. En ytterligare erinran mot förslaget är, att kommittén på längre sikt icke i tillräcklig utsträckning tillgodosett materielbehoven, vilket småningom skulle leda till en »urholkning» av försvarsorganisationen. I fråga om sättet att återvinna balansen mellan materielkostnader och organisationskostnader ha olika vägar anvisats. Å ena sidan har påyrkats en höjning av materielanslagen, å andra sidan har det ansetts önskvärt att genom sammanpressning av organisationen frigöra medel för att tillgodose materielbehoven. Det har därjämte gjorts gällande, att utvecklingen på krigsteknikens område och krigserfarenheterna icke tillräckligt beaktats. Mot förslaget har vidare anmärkts, att det uppvisade väsentliga avvikelser från de i direktiven för kommittén uppställda kraven på effektiv och modern utrustning, god utbildning av alla vapenföra samt hög krigsberedskap. Kommittén förmenas sålunda ha gått för långt i sina besparingssträvanden och förbisett, att vad som vunnit i pengar vore ringa i förhållande till vad som förlorades i försvarskraft, eller, med andra ord, att försvarets effektivitet i hög grad berodde just på det som tillsköttes till de ofrånkomliga bottenkostnaderna. Från flera håll har det betecknats som en brist, att kommittén icke närmare granskat det ekonomiska underlaget för försvarskostnaderna och icke heller gjort en avvägning mellan militära kostnader och andra behov. I särskilda delar har kommitténs förslag i stor

utsträckning vunnit anslutning från hörda myndigheter och sammanslutningar. Av en del myndigheter har uttalats, att vissa av kommittén föreslagna förändringar vore att hälsa med tillfredsställelse eller till och med av den art, att de kunde och borde vidtagas snarast möjligt.

För egen del finner jag det ligga i öppen dag, att frågan om den svenska krigsmaktens omfattning, organisation och utrustning i främsta rummet måste bedömas med utgångspunkt från utvecklingen på militärpolitikens och krigsteknikens områden. Lika uppenbart är, att man icke kan bortse från de ekonomiska synpunkterna och att dessa i tider av fredlig utveckling påkalla ökat beaktande. Innan jag framlägger förslag beträffande försvarsorganisationen, vill jag något ingå på den strategiska bakgrunden.

Vad till en början angår *det militärpolitiska läget* har försvarskommittén i sitt betänkande i huvudsak återgivit en av överbefälhavaren till kommittén lämnad redogörelse, till vilken kommittén knutit vissa reflexioner. Den bild av utrikesläget, som betänkandet sålunda ger, har i vissa av remissyttrandena ytterligare kompletterats och förts fram till en senare tidpunkt.

Erinras må, att försvarskommittén — ehuru den icke tilltrött sig att förutsäga utvecklingen på det utrikespolitiska området — vid utformandet av sitt förslag utgått från den förutsättningen, att rådande motsättningar icke skulle leda till öppen konflikt och att, trots dagens läge, återuppbyggnadsarbetet i de krigshärjade länderna skulle kunna bidra till att utjämna motsättningarna samt att härigenom väg skulle banas för en fredsperiod av icke alltför obetydlig längd. Å andra sidan har kommittén förklarat sig icke kunna bortse från möjligheten av en stormaktskonflikt, i vilken även vårt land på grund av sitt geografiska läge kunde riskera att bli indraget. Vidare har kommittén förutsatt, att en skärpning av läget skulle kunna föranleda en anpassning av organisationen efter de ändrade förhållandena.

Efter kommittéarbetets slut har en ytterligare skärpning av motsättningarna mellan de ledande stormakterna inträtt. Den senaste tidens händelser utgöra led i en sedan länge pågående utveckling med alltmera utpräglade tendenser till blockbildning. Denna utveckling har — såsom utrikesministern redan den 4 februari 1948 i en till riksdagen lämnad redogörelse konstaterat — betytt en väsentlig försämring av den politiska atmosfären i världen och försvarat samarbetet inom Förenta Nationerna.

Det rådande utrikespolitiska läget har i olika länder utlöst åtgärder för att stärka försvarsanstalterna. Samtidigt bedrivs arbetet på militärteknikens fortsatta utveckling med stor intensitet och betydande ekonomiska insatser.

Det är sålunda mot en mörkare bakgrund vår försvarsfråga nu avtecknar sig. Förhoppningarna om en snabb och avgörande vändning mot trygga och stabila förhållanden ha icke infriats och på många håll bedömas framtidsutsikterna med pessimism. Den tilltagande osäkerheten bör dock icke uppfattas som om en allmän konflikt vore förestående. Starka faktorer av såväl positiv som negativ art verka alltjämt i fredsfrämjande riktning. Uppenbart är dock, att redan försämringen i det internationella läget gör det nödvändigt att i tid sörja för en sådan förstärkning av försvaret, att vårt land med tillförsikt kan möta de

påfrestningar en allmän konflikt skulle medföra. Därutöver är det av allra största betydelse att under ett kritiskt läge vår utrikespolitik kan stödja sig på ett militärt försvar av sådan styrka att det ger respekt för Sveriges vilja att hävda sin självständighet och sin frihet.

I utrikesministerns förenämnda deklaration i riksdagen angavs som regeringens övertygelse, att en överväldigande majoritet av det svenska folket icke önskar ansluta sig till något stormaktsblock vare sig genom ett uttryckligt alliansfördrag eller genom ett tyst samförstånd om ett gemensamt uppträdande i händelse av en konflikt. En sådan ståndpunkt påverkar givetvis försvarets utformning. Den innebär sålunda ett avståndstagande från tanken, att det militära försvarets utbyggande till den styrka som annars vore möjlig till någon del borde underlåtas utifrån förutsättningen att i händelse av ett krig vårt land skulle räkna med att erhålla en eller flera bundsförvanter, som vore villiga att komplettera stridskrafterna i de delar, där »luckor» avsiktligt lämnats öppna. Ett sådant försvarssystem är icke förenligt med en nationell självständighetspolitik utan skulle leda till ett starkt beroende av andra länder och nödvändigheten av ett ställningstagande på tidigt stadium i form av en allians i mer eller mindre förtäckt form.

Stora svårigheter erbjuda sig vid bedömandet av frågan, under vilka strategiska betingelser en omfattande krigisk konflikt skulle komma att utspelas. Det finnes dock grund för antagandet, att mindre länder, vilka icke ha ett för någon av de möjliga motståndarna i en konflikt synnerligen vitalt strategiskt läge och vilka äro beslutna att föra en av ett respektingivande militärt försvar understödd självständighetspolitik, icke sakna utsikter att hålla sig utanför kriget. Som grundförutsättningar måste då uppställas, att denna självständighetspolitik uppbäres av en stark och beslutsam folkmening och att de militära försvarsmedlen äro allsidigt utbyggda och av tillbörlig styrka.

Sedd i denna belysning ter sig svensk försvarspolitik mer än någonsin som ett odelbart helt, varvid den inre stabiliteten och fastheten i folkviljan äro element av lika stor betydelse som ett militärt försvar, vilket i sin tur måste utbyggas genom ett väl planerat civilt försvar. Vid utformningen av försvarsanstalterna måste ständigt beaktas, att en överdimensionering kan medföra sociala och ekonomiska verkningar, som kunna rubba den inre samlingen och försvaga den nationella grund, varpå försvaret i dess helhet vilar. Med hänsyn härtill är det av utomordentligt värde, att enighet inom försvarskommittén i stort sett uppnåtts beträffande försvarets kostnadsram mellan representanter för flertalet av de parlamentariska partierna i vårt land. Även om en planering för en lång följd av år nu icke synes möjlig och den internationella utvecklingen torde föranleda vissa kostnadskrävande åtgärder i syfte att stärka vår beredskap exempelvis i fråga om materielanskaffning, är det angeläget, att denna enighet om möjligt bevaras.

Med angivna utgångspunkter är *målsättningen för försvaret* redan utstakad. Ett svenskt försvar måste vara i stånd att ge uttryck åt folkets levande försvarsvilja. Varje vapenför svensk, som icke bindes av andra för riksförsvaret viktiga uppgifter, bör sättas i stånd att i ena eller andra formen militärt del-

taga i kampen för landets självständighet. Krigsmakten i dess helhet bör vara så utbyggd att den förmår ge största möjliga eftertryck åt vårt folks vilja att bevara landets handlingsfrihet och avvisa varje kränkning av dess integritet. Försvarskrafterna böra, som försvarskommittén framhållit, utformas så att en angripare i det längsta hindras få fast fot på svensk mark och att ingen del av landet behöver uppgivas utan segt motstånd i olika former. Vidare bör krigsmakten vara skickad att möta överrumpningsförsök, utförda med den moderna invasionsteknikens resurser. Med den här skisserade målsättningen måste försvaret vara allsidigt sammansatt. I stort sett torde därför det nu förestående arbetet böra syfta till att på grundvalen av nuvarande organisation och med utnyttjande av alla möjligheter till förenklingar och kostnadsbegränsningar med ledning av världskrigets erfarenheter och forskningens senaste rön göra en översyn av försvarsanstalternas ändamålsenlighet och hållfasthet mot ett modernt krigs påfrestningar.

I fråga om *krigsteknikens utveckling och det nutida kriget* synas mig erfarenheterna från andra världskriget ägnade att särskilt framhäva luftkrigföringens betydelse. Såsom försvarskommittén framhållit har i synnerhet denna form av krigföring genom sin inriktning icke blott mot fasta försvarsanstalter och rörliga stridskrafter utan även mot civilbefolkning, försörjning och kommunikationer givit kriget dess totala karaktär och därför ställt särskilda anspråk på luftförsvar och civilförsvar. Nya perspektiv ha härvid öppnats genom tillkomsten av atombomben och robotvapnen samt genom möjligheten att överraskande luftlandsätta stora styrkor. Även på en mångfald andra områden har den tekniska utvecklingen — såsom framgår av den i det föregående lämnade redogörelsen — avsatt betydelsefulla resultat. I åtskilliga hänseenden råder dock alltjämt stor ovisshet, och vissa av andra världskrigets nya stridsmedel torde ännu knappast ha kommit långt över försöksstadiet. Även om, såsom jag redan i det föregående har antytt, förutsättningar sålunda alltjämt icke äro för handen för att ersätta vårt försvar med stridskrafter av helt ny struktur och sammansättning, håller jag dock före, att det är nödvändigt att redan nu draga vissa konsekvenser av utvecklingen på luftkrigföringens område. I första hand bör härvid övervägas en förstärkning av luftförsvaret, främst jaktflyget. I förgrunden träder vidare frågan, huruvida arméns organisation är anpassad efter det nutida krigets och särskilt luftkrigföringens skärpta krav. För flottans del är spörsmålet om skydd för fartygen mot luftanfall ett problem av stor vikt.

Det är med nu angivna utgångspunkter jag går att fatta ståndpunkt till försvarskommitténs förslag. Då detta förslag förelåg först i december 1947, har det redan med hänsyn till den knappa tiden icke varit mig möjligt att till 1948 års riksdag utarbeta ett förslag om en fullständig försvarsplan för en följd av år. Särskilt frågan om värnpliktskontingentens storlek och därmed sammanhängande spörsmål om krigsorganisationens omfattning äro för övrigt av den art, att ytterligare överväganden äro påkallade. Härtill bidrager även, att den uppfattningen — företrädd bland annat av ett flertal kommittéledamöter — alltmera stadgats, att vår arméorganisation behöver omläggas i

flera väsentliga avseenden. Den skärpning av läget, som inträtt, manar vidare till försiktighet i fråga om organisationsändringar, som skulle innebära en försvagning av vårt nuvarande försvar.

De förslag jag nu går att framlägga äro sålunda icke att fatta såsom förslag till en ny försvarsordning eller försvarsplan i vedertagen bemärkelse. Jag har emellertid funnit mig böra angiva min syn på de huvudfrågor, som nu äro särskilt aktuella för vårt försvar, och framlägga de förslag som därav föranledas eller, i sådana fall då tillräckligt fasta hållpunkter för ett slutligt bedömande saknas, vissa riktlinjer för det fortsatta utredningsarbetet. Härtill ansluter sig en serie förslag — till stor del grundade på försvarskommitténs — rörande särskilda delar av försvarsorganisationen, vilka förslag vid remissbehandlingen i huvudsak tillstyrkts eller eljest föreligga i så utrett skick, att ett ställningstagande nu varit möjligt och lämpligt. De huvudfrågor, som här böra närmare granskas, äro i korthet följande.

1942 års organisation av *flygvapnet* byggde på erfarenheter från de båda första krigsåren. Erfarenheterna från de senare krigsåren och utvecklingstendenserna efter kriget ha ytterligare framhävt flygstridskrafternas betydelse för vårt försvar. Flertalet ledamöter och sakkunniga inom försvarskommittén och ett stort antal såväl militära som civila remissmyndigheter ha i olika avseenden anfört betänkligheter mot av kommittén föreslagna inskränkningar i nuvarande flygvapenorganisation och i åtskilliga fall ha förslag till förstärkning av denna organisation framlagts. Även jag är av den uppfattningen, att det i vårt försvar måste ingå ett slagkraftigt och efter försvarsorganisationen i övrigt väl avpassat flygvapen. Jag kan därför ej biträda försvarskommitténs förslag att reducera flygstridskrafterna utan finner i stället nödvändigt att föreslå en förstärkning av dem. Härtill återkommer jag i det följande i samband med behandlingen av de olika flygslagen.

Krigserfarenheterna visa, att ohämmade luftangrepp mot befolkning, försörjning, kommunikationer, civila och militära ledningscentra samt mot stridskrafterna undergräva folkets motståndsvilja och avsevärt begränsa krigsmaktens verkningsmöjligheter. Överraskande luftangrepp i stor skala i ett krigsinledningsskede kunna dessutom — om de ej mötas av ett betryggande luftförsvar — försvåra eller hindra civilbefolkningens evakuering och stridskrafternas mobilisering och koncentrerung samt därmed undanrycka försvararen förutsättningar för organiserat motstånd. Krigserfarenheterna visa även, att överraskande luftlandsättning av stora styrkor på mycket kort tid kunna genomföras inom områden, som äro dåligt luftförsvarade. De risker för en svagt luftförsvarad nation, som dessa förhållanden medföra, ha fått ökad aktualitet genom utvecklingen efter kriget. Inom stormakterna gör man sålunda stora ansträngningar för att bygga ut det strategiska bombflyget. Särskild vikt lägges dessutom vid att öva luftinvasion, och härför avsedda transportflygplan med avsevärt större kapacitet än tidigare framställas. Denna utveckling tyder på att ett kommande krig i ännu högre grad än det senaste kommer att präglas av operationer i och genom luften. Av det sagda framgår, att ett starkt luftförsvar och ett effektivt försvar mot luftlandsatt trupp nu

mera äro grundförutsättningar för ett effektivt militärt och civilt försvar och i vissa lägen även för att organiserat motstånd över huvud taget skall kunna bjudas.

Jaktflyget är för närvarande och torde under den tid som nu kan överblickas även förbli det effektivaste luftförsvarsmedlet. Det är sant, att jaktflyg — liksom luftvärn — med nuvarande utformning ej kan verka mot robotvapen av V2-typ. Enda kända motmedlet är för närvarande bomb- och attackflyg, som insättes mot utskjutningsbaser och styrstationer. Med hänsyn till utvecklingstakten för dessa robotvapen och till nyssnämnda fortgående utökning av stormakternas strategiska bombflyg synes det befogat att räkna med att bemannade bombflygplan under överskådlig tid fortfarande komma att vara det viktigaste och för den angripne farligaste medlet i en strategisk luftkrigföring. Även mot robotflygplan av V1-typ är jaktflyget verksamt.

Försvarskommittén har föreslagit, att jaktflyget skall utökas med en nattjaktflottilj genom ombildning av en attackflottilj. Vissa militära och civila myndigheter ha uttalat sig för en förstärkning av jaktflyget. Överbefälhavaren har sålunda föreslagit, att en nattjaktflottilj snarast skall tillföras flygvapnet, om möjligt genom beslut av årets riksdag. Chefen för flygvapnet har framlagt ett program för jaktflygets utveckling på längre sikt men begränsat sitt förslag till vad som bedömts genomförbart under den närmaste femårsperioden. Detta förslag innebär — såsom förut nämnts — att samtliga tio dagjaktflottiljer skulle utökas med 50 % samt att två nattjaktflottiljer skulle organiseras, varav en skulle nyuppsättas och en tillkomma genom omvandling av en attackflottilj. Med hänsyn till vad nyss anförts angående utvecklingen på luftkrigföringens område finner även jag en förstärkning av jaktflyget nödvändig. Den föreslagna åtgärden att inom flottiljorganisationens ram så snart ske kan förstärka de tio dagjaktflottiljerna med 50 %, varigenom ett godtagbart dagjaktskydd skulle beredas landets ur försvarssynpunkt mest vitala delar, finner jag så angelägen för försvaret i dess helhet, att förslaget i princip bör läggas till grund för en successiv förstärkning av dagjaktflyget. Det synes dock ej nödvändigt att vid årets riksdag besluta genomförandet av större del av detta program än som erfordras för att trygga den närmast förestående materielleveransen och personalrekryteringen. Jag föreslår sålunda, att i första hand tre dagjaktflottiljer förstärkas enligt angivna grunder. En förutsättning för att denna utbyggnad skall kunna fortsättas inom överskådlig tid är emellertid, att förslag härom förelägges nästa års riksdag. Detta sammanhänger såväl med personalrekryteringen som — och framför allt — med nödvändigheten att vidtaga åtgärder för att trygga materielleveranserna. Vid denna tidpunkt torde man även bättre kunna överblicka, i vilken takt en fortsatt förstärkning av dagjaktflyget kan genomföras. Jag förutsätter därför, att en på ytterligare utredning grundad plan för denna fortsatta utbyggnad förelägges nästa års riksdag. Vad därefter beträffar nattjaktflyget, finner även jag angeläget, att vårt försvar snarast tillföres nattjaktförband. Då detta snabbast kan åstadkommas genom att omvandla en redan befintlig

flottilj, bör attackflottiljen F 1 ombildas till nattjaktflottilj, så snart lämpliga nattjaktflygplan kunna levereras. Redan vidtagna åtgärder för att anskaffa fem nattjaktflygplan för försök torde vara ägnade att underlätta denna ombildning. Till den av chefen för flygvapnet föreslagna åtgärden att uppsätta en helt ny nattjaktflottilj med början budgetåret 1951/52, vilket skulle kräva beslut av årets riksdag, kan jag ej taga ställning nu.

Redan verkställd omvandling av två attackflottiljer till dagjaktflottiljer och av mig — liksom av försvarskommittén — föreslagen ombildning av en attackflottilj till nattjaktflottilj medföra, att attackflyget minskas från sju flottiljer enligt 1942 års försvarsbeslut till fyra flottiljer. Försvarskommittén har härutöver föreslagit indragning av attackflottiljen F 6. Ett stort antal av försvarskommitténs ledamöter och sakkunniga samt åtskilliga militära och civila remissmyndigheter ha uttalat sig mot den av kommittén föreslagna försvagningen av attackflyget. Med hänsyn till attackflygets betydelsefulla uppgifter — framför allt vid invasionsförsvar — kan jag ej biträda förslaget om försvagning av detta flygslag utöver den starka reducering, som enligt vad nyss sagts blivit nödvändig för att tillgodose det oundgängliga behovet av jaktflyg. F 6 bör således bibehållas. De av försvarskommittén föreslagna tre flottiljerna avsågos vara utrustade med tvåmotoriga flygplan, d. v. s. flygplan med god förmåga att uppträda under mörker och dåligt väder och med större räckvidd och lastförmåga än enmotoriga flygplan. Hänsyn till att attackflyget bör vara enhetligt sammansatt och till de tvåmotoriga förbandens avsevärt större verkningsförmåga tala med styrka för att även F 6 bör vara tvåmotorig flottilj, varvid man liksom i 1942 års organisation skulle erhålla fyra tvåmotoriga attackflottiljer. Då materieförnyelse vid F 6 — som för närvarande har enmotoriga flygplan — ej beräknas skola ske förrän omkring 1955, synes det kunna anstå med ett slutligt ståndpunkttagande till frågan om materielens art. I händelse av övergång till tvåmotoriga flygplan skulle ett engångsanslag motsvarande kostnadsskillnaden mellan en- och tvåmotoriga flygplan bli erforderligt i samband med nyssnämnda materieförnyelse.

Vad beträffar spaningsflyget innebär redan av 1947 års riksdag fattat beslut att omvandla spaningsflottiljen F 11 till dagjaktflottilj, att antalet spaningsdivisioner i fred minskas från nio enligt 1942 års försvarsbeslut till sex. Härutöver har försvarskommittén föreslagit, att spaningsflottiljen F 2 skall indragas. Då en spaningsdivision enligt kommitténs förslag samtidigt skulle uppsättas vid flygbaskären, komme antalet spaningsdivisioner att utgöra sammanlagt fyra. Mot en så långt gående reducering av spaningsflyget ha betänkligheter anförts såväl av ett stort antal av försvarskommitténs ledamöter och sakkunniga som av åtskilliga remissmyndigheter. Härvid har närmast föreslagits, att ytterligare en spaningsdivision skall uppsättas vid den kvarvarande spaningsflottiljen. Jag delar försvarskommitténs uppfattning, att den sjöbaserade spaningsflottiljen F 2 bör indragas. Härför tala såväl önskvärheten av att övergå till landbaserade flygplan vid denna flottilj, som saknar landflygfält, som behovet av att utnyttja etablissementet för

flygvapnets radarskola. Två av flottiljens tre divisioner böra dock bibehållas och landbaseras genom att man dels — i enlighet med kommitténs förslag — överför en division till flygbaskären, dels härutöver överför en division till den kvarvarande spaningsflottiljen. Av bland annat utrymmes- skäl bör härvid F 11 bibehållas som spaningsflottilj och spaningsflottiljen F 3 i stället omvandlas till dagjaktflottilj. För denna, i förhållande till försvarskommitténs förslag, något starkare spaningsorganisation — sammanlagt fem divisioner — talar bland annat invasionsteknikens utveckling, som medför ökade risker för överraskning.

En förutsättning för att jaktflyget skall kunna få full verkningsförmåga är, att luftbevakningen fungerar effektivt. Att så är fallet är givetvis av utslagsgivande betydelse även för civilt försvaret. Jag ämnar i det följande föreslå, att luftbevakningen överföres till flygvapnet samt att den i samband därmed omorganiserar och förstärkes.

Det råder intet tvivel om att krigsteknikens utveckling, främst flyganfallens ökade verkan och de stora luftlandsättningsmöjligheterna, måste påverka *arméns* organisation, mobilisering och uppträdande. Atskilliga synpunkter ha i detta avseende framförts såväl i försvarskommitténs betänkande med därtill fogade särskilda yttranden som av de militära remissmyndigheterna. Härvid är det enligt mitt förmenande av vikt att hålla isär två olika begrepp, nämligen å ena sidan lokal (regional) rekrytering och decentraliserad mobilisering, å andra sidan lokalförsvarsförband, d. v. s. förband, åt vilka med hänsyn till lokalt bunden verksamhet och begränsade stridsuppgifter ges mindre tillgång på transportmedel, kvalificerat befäl och eldkraftiga vapen.

Med hänsyn till risken för blixtanfall är det ett önskemål, att mobiliseringsorganisationen är decentraliserad för alla slag av förband. Detta tillgodosågs under andra världskriget i viss mån genom de s. k. fältdepåerna, som lågo spridda över landet och där arméns utrustning till stor del förvarades. När den förstärkta försvarsberedskapen upphörde, flyttades av ekonomiska skäl materielen in i de centraliserade fredsförråden. Detta innebär naturligtvis en allvarlig olägenhet ur beredskapssynpunkt.

Den nuvarande mobiliseringsorganisationen bygger vidare på att ett mycket stort antal värnpliktiga skola resa avsevärda sträckor för att inställa sig på organisationsplatserna, vilket innebär stor tidsutdräkt, ökad belastning på det svaga kommunikationsnätet och risker för att de värnpliktiga icke komma fram. Mobilisering sker dessutom i allmänhet truppslagsvis, så att i anslutning till infanteriets fredsförläggningssorter organiseras endast infanteriförband o. s. v. Icke heller en sådan anordning är numera lämplig.

Jag avser därför att låta utreda möjligheterna att ordna en säkrare och snabbare mobilisering av arméförbanden. Det bör övervägas, om man kan skapa en organisation, som medger, att de värnpliktiga — vilket truppslag de än tillhöra — kunna ingå i ett förband, vilket utrustas nära de värnpliktigas bostadsort. Detta förband borde då ha sådan sammansättning, att det i händelse av överraskande anfall (i första hand luftlandsättning) omedel-

bart och självständigt kan upptaga strid direkt från organiseringsplatsen. Det alltidigt sammansatta brigadförbandet med det nuvarande infanteri- eller pansarregementet som stomme, förstärkt med pansarvärns-, artilleri-, luftvärns-, ingenjör-, signal- och underhållsförband, kan härvid tänkas utgöra en lämplig enhet. Det synes böra övervägas, om icke antalet förband, som organiseras i olika delar av landet, bör göras beroende av befolkningstätheten och om icke organiseringsplatserna (med utspridda fältdepåer) böra väljas med hänsyn till en motståndares möjlighet att göra luftlandsättning, ty en sådan kommer sannolikt mera överraskande än en invasion över hav eller gräns. Då befolkningstätheten är störst i södra hälften av landet, där luftlandsättningar av mera betydande omfattning synas mest sannolika, borde dessa krav i huvudsak kunna kombineras. I en mobiliseringsorganisation av här skisserad art borde fredstruppförband av visst truppslag vara organiserande myndighet icke endast för förband av eget truppslag (exempelvis ett infanteriregemente för infanteristommen i en brigad) utan även för andra truppslag (t. ex. i brigader ingående artilleri m. m.).

Lokal rekrytering och mobilisering förutsätter en omläggning av de värnplikigas uttagning och tilldelning. Möjlighet torde emellertid föreligga att påskynda systemets genomförande genom omflyttningar inom nuvarande organisation.

Med här skisserade system för lokal rekrytering och decentraliserad mobilisering skulle vid överraskande krigsöppning efter kort varsel ett antal brigader stå grupperade över hela landet — dock med särskild hänsyn till möjliga luftlandsättningsområden — och beredda för omedelbar, aktiv strid. Fienden torde emellertid näppeligen vara i stånd att samtidigt anfalla landet i hela dess bredd och djup. Det blir därför nödvändigt att samla brigader — i förekommande fall efterhand sammanförda under högre chefer — från ej angripna delar av landet mot de områden, som fienden söker sätta sig i besittning av, för att i förening med redan på platsen varande förband insättas mot angriparen. Om denna samling — såsom hittills beräknats — i stor utsträckning skall ske på järnväg, kan den genom flyganfall m. m. försvåras eller helt omöjliggöras. Det är självfallet av stor betydelse, att dylika förband kunna förses med sådan transportutrustning, att beroendet av sårbara järnvägar och större landsvägar i möjligaste mån minskas. Försvarskommitténs förslag att organisera s. k. cykeltransportkompanier är ett steg i denna riktning och bör därför genomföras. Åtgärder av angivet slag i förening med det förbättrade kommunikationsskydd, som blir en följd av den av mig föreslagna förstärkningen av jaktflyget, torde öka möjligheterna att förflytta och samla förband.

Transportproblemet för att säkra underhållstjänsten kvarstår dock. Härutinnan kan måhända ett av militärbefälhavaren för VI. militärområdet skisserat förslag att uppbygga underhållstjänsten på andra och enklare principer än för närvarande förtjäna undersökas. Det innebär, att underhållstjänsten i större utsträckning skulle basera sig på djupgrupperade, redan i fredstid uppbyggda, fasta förråd, vilket även är motiverat ur beredskapssynpunkt. Militär-

befälhavarna för IV. och VI. militärområdena ha även framkastat tanken, att en ingående granskning av materielbeståndet borde göras för att i kostnadsbesparande syfte åstadkomma en kraftsamling till förmån för den oundgängligen nödvändiga materielen, främst vapen och ammunition. Härvid måste i nödfall för stridsverksamheten mindre nödvändig materiel och olika slag av tillbehör eftersättas. Enligt mitt förmenande borde därmed också möjligheter åstadkommas att ytterligare nedbringa antalet fordon med minskad sårbarhet som följd. Uppslagen synas böra tagas under närmare övervägande.

Jag övergår härefter till frågan om det lokala försvarets organisation och avvägningen mellan lokalförsvars- och fältförband.

Genom tillkomsten av lufttrupper har lantkrigföringen definitivt övergått från att vara en kamp mellan linjer till att bli en kamp inom ytor. Snart sagt varje plats kan när som helst utsättas för anfall av större eller mindre omfattning. Detta har givit upphov till det svenska hemvärnet. Men dessutom finnes ytförsvaret redan nu representerat av lokalförsvarsförband (kompanier främst vid flygplatser och viktiga kommunikationscentra). Genom sådana åtgärder erhålles en viss kuppberedskap vid betydelsefulla knutpunkter. Denna kuppberedskap skall begränsa luftlandsatta förbands rörelse- och handlingsfrihet samt bereda tid och skydd för fältförbandens samling till motanfall. De nuvarande lokalförsvarsförbanden och hemvärnet räcka dock icke till och sakna dessutom den tunga eldkraft, som erfordras för att bekämpa modernt utrustad luftlandsatt trupp. Det är önskvärt, att så stor del av befolkningen som möjligt deltagar i knutpunktsförsvaret. Vapenutbildade män i trakten (i första hand värnpliktiga med uppskov) böra därför förses med vapen genom hemvärnet och när knutpunkten utsättes för direkt anfall deltaga i försvaret. Jag förordar därför försvarskommitténs förslag om skyldighet för värnpliktiga med uppskov och civilplaceringskort att i krig ingå i av hemvärnet organiserade förband. Härigenom kommer knutpunktsförsvaret att vinna i effektivitet. Försvaret av orter och framför allt flygfält i landets inre torde få samma betydelse som hamnförsvaret vid kustanfall. Om motståndskraften hos knutpunktsförsvaret skall ökas, böra befästningar förberedas (det inre befästningssystemet). Sådana befästningar måste i princip anses lika nödvändiga som befästningarna i gräns- och kustförsvaret (det yttre befästningssystemet).

Icke ens en stormakts samlade resurser torde medge att ansätta lufttrupp-anfall samtidigt överallt mot ett sådant land som vårt. Avser en motståndare att göra en stor luftlandsättningsoperation, synes det troligt, att denna begränsas till något av de stora slättområdena, där de väsentliga medlen för vår krigföring och folkförsörjning finnas. I den utsträckning jaktflyget ej kan avslå ett sådant anfall redan under lufttransportskedet, ankommer det på knutpunktsförsvaret — lokalförsvarsförband och hemvärn — inom ifrågasvarande område att i samverkan med flygstridskrafter försvåra och fördröja lufttruppernas vidare utbredning. Består armén i alltför stor utsträckning av lokalförsvarsförband och hemvärn, bundna i knutpunktsförsvaret över hela

landet, löper man dock risken, att huvuddelen kommer att stå överksam, medan de angripna förbanden efterhand nedkämpas. Tillräckliga delar av armén besitta nämligen under sådana förhållanden icke rörlighet för att med erforderlig snabbhet kunna samlas till det invaderade området, ej heller eldkraft för att verksamt ingripa mot lufttrupperna. Slutsatsen är, att försvaret mot luftlandsättning liksom andra typer av invasion för arméns vidkommande kräver två komponenter, å ena sidan lokalförsvarfsförband och hemvärn för knutpunktsförsvaret, å andra sidan rörliga och eldkraftiga fältförband för att slå fienden. Stommen för de senare skulle kunna tänkas bestå av de förut skisserade brigaderna, av vilka de som icke invecklats i de inledande striderna snarast samlas mot de anfallna områdena. Frågan om den lämpligaste avvägningen mellan fältförbanden och de lokala förbanden bör emellertid ingående undersökas. I samband därmed böra de ekonomiska konsekvenserna av en omorganisation klarläggas.

Såsom chefen för armén framhållit kräves försvar på djupet icke endast mot luftlandsättning utan även för att fördröja en motståndare som på flera punkter söker genombryta kust- eller gränsförsvaret. Det är av vikt, att förband avsedda för dessa speciella uppgifter ej betungas av en allt för stor och sårbar transport- och rörlig underhållsorganisation samt att de kunna stödjas av för sina uppgifter lämpligt organiserade lokalförsvarfsförband. Jag avser att låta ompröva förbandens sammansättning för att nå en organisation, som bättre än den nuvarande svarar mot målsättningen.

I samband därmed komma även projekten beträffande en elitarmé att granskas. Det är sålunda icke otänkbart att — såsom överbefälhavaren framhållit — den moderna materiel, som framdeles kommer att anskaffas, delvis bör sammanhållas till vissa fältförband, vilka därigenom i materiellt hänseende få elitkaraktär.

Sammanfattningsvis vill jag framhålla, att en omarbetning av organisationsformerna givetvis icke kan få gå ut över kravet på att vår armé i ett tillräckligt tidigt skede skall kunna med operativa stridskrafter möta och bekämpa varje form av invasion.

För att icke föregripa här skisserade utredningar och undersökningar böra enligt min mening större förändringar av arméns fredsorganisation tills vidare icke ske.

Försvarskommittén har vid behandlingen av *marinen* framhållit flottans betydelse icke blott för invasionsförsvaret utan även för neutralitetens bevarande och sjöfartens skyddande. Till detta uttalande kan jag helt ansluta mig. Med hänsyn till landets läge och det förhållandet, att en invasion över havet snabbt och direkt kan träffa särskilt betydelsefulla delar av landet, är det av vikt att vi besitta stridskrafter, som om möjligt kunna avhålla en fiende från att utnyttja denna väg eller, om detta icke lyckas, kunna redan under det känsliga över skeppningsskedet möta anfallet med operativa sjö- och flygförband. Genom anfall mot en motståndares underhållstransporter över sjön kan — därest denne trots motåtgärder fått fast fot i landet — en fördröjning av hans vidare

framträngande vinnas. Den omständigheten att sjötransporter även för vår del torde komma att spela en viktig roll i ett krig, som berör vårt land, ställer betydande krav på de svenska sjöstridskrafterna.

Vad åter beträffar de krav, som vid neutralitet måste ställas på sjöstridskrafterna, äga vi färskas erfarenheter. Att flottan under det senaste kriget spelade och även inom en överskådlig framtid kan komma att spela en betydelsefull roll såsom politisk maktfaktor synes mig otvivelaktigt. Nödvändigheten av att på ett effektivt sätt kunna hävda vårt territorialvattens integritet synes icke närmare behöva utvecklas. Mycket stora krav ställdes under kriget på flottans beredskap, och behovet av ett betydande antal lätta fartyg, främst jagare och minsvepare, stödda på operationsberedda förband, framgick klart.

I detta sammanhang bör erinras, att vårt militärpolitiska läge och icke minst Östersjöinloppens betydelse medför, att sjöstridskrafter måste kunna baseras till såväl ost- som västkusten.

Överväganden rörande flottans sammansättning och storlek böra göras mot bakgrunden av de synpunkter, som sålunda anförts. Flottan har under det senaste decenniet undergått en strukturförändring i riktning mot snabbare och lätttrörligare stridskrafter, för vilka torpeden blivit alltmer betydelsefull. Denna förändring blir än mera markerad genom att pansarskeppen, såsom också försvarskommittén föreslagit, icke böra moderniseras. Jag vill i detta sammanhang erinra, att den utökning av jaktflyget, som jag nyss föreslagit, kommer att skapa ökade förutsättningar för att bereda flottan jaktskydd.

De motiv, som 1942 lågo till grund för beslutet att skapa de snabba operationsgrupperna, synas mig allttjämt bärande. Erfarenheterna från kriget tyda också på att stridsgrupper av i princip motsvarande sammansättning visat sig väl lämpade för det moderna sjökriget. Liksom försvarskommittén räknar jag sålunda med att flottan i huvudsak skall vara sammansatt av sådana operationsgrupper jämte ubåts- och minsvepningsförband.

Försvarskommittén har föreslagit, att ersättningsbyggnad skall äga rum av jagare, ubåtar, torpedbåtar och minsvepare. Jag delar kommitténs uppfattning i detta avseende. Fartyg av dessa typer kunna bedömas under alla omständigheter böra ingå i flottan. De anslag till ersättningsbyggnad, med vilka kommittén räknat, framför allt under tioårsperiodens senare del, äro så låga, att flottan ur materielsynpunkt skulle komma att vid periodens slut bli försatt i ett mycket ogynnsamt läge, såvida icke av kommittén nämnda ökade anslag för byggande av lätta fartyg bli beviljade. Skulle så ej bli fallet, kommer flottans sammansättning därjämte att bli ur operativ synpunkt ogynnsam, bl. a. kommer en markerad brist på minsvepare att uppstå. Då jag såsom tidigare nämnts nu icke är beredd att framlägga förslag annat än för de närmaste åren finner jag icke anledning att här vidare ingå på frågan om de åtgärder, som bli erforderliga för att en sådan utveckling på längre sikt skall kunna undvikas. Den ersättningsbyggnad, som nu bör komma i fråga och till vilken jag i annat sammanhang återkommer, bör sålunda i anslutning till

försvarskommitténs förslag avse två jagare av modifierad landskapstyp, en division ubåtar samt torpedbåtar. Liksom försvarskommittén räknar jag med viss modernisering av lätta fartyg.

En grundläggande förutsättning för att sjöstridskrafterna skola besitta sådan operationsfrihet, att de vid rätt tid kunna insättas på rätt plats, är tillgång på strategiskt välbelägna baser, utgörande de fasta punkter, från vilka de operativa styrkorna verka. För basernas försvar erfordras kustartilleri-stridskrafter, vilka därjämte ha att fylla en viktig roll i invasionsförsvaret genom att skydda för invasion särskilt känsliga områden. Försvarskommitténs förslag att nedlägga Hemsö kustartilleriförsvar skulle medföra, att sjöstridskrafterna komme att sakna försvarad bas på den långa Norrlandskusten och att ett för invasion känsligt område berövades fasta kustartillerianläggningar. Jag kan icke nu biträda detta förslag, till vilket jag för övrigt återkommer i det följande liksom till den betydelsefulla frågan om beredande av skydd för fartyg och anläggningar i baserna mot anfall från luften.

Självfallet har en stormakt helt andra resurser för *forsknings- och försöksverksamhet* på militärteknikens område än en mindre stat som Sverige. Även om vi icke kunna hålla jämna steg med stormakterna, böra vi dock, så långt det står i vår förmåga, följa den militärtekniska utvecklingen och även göra självständiga insatser i denna. De begränsningar i fråga om försvarskrafternas omfattning och utrustning, som vi av ekonomiska och statsfinansiella skäl måste ålägga oss, synas mig snarast ägnade att ytterligare markera forsknings- och försöksverksamhetens betydelse. I nuvarande läge, då möjligheterna att få kännedom om resultaten av motsvarande verksamhet i utlandet alltmera begränsas, stegras betydelsen av vårt eget forsknings- och utvecklingsarbete ytterligare. Jag finner det därför utgöra ett befogat önskemål, att verksamheten tillgodoses genom en förhållandevis riklig medelstildelning. Redan nu finnes en särskild försvarets forskningsanstalt. Jag föreslår i annat sammanhang en ökning av medelsanvisningen till anstalten och en i viss mån fastare uppbyggnad av dess personalorganisation. Erinras må vidare, att den av flygförvaltningen i dess remissyttrande framförda tanken på en samordning av det sedan lång tid bedrivna utvecklingsarbetet beträffande robotvapnen numera är genomförd i och med att en särskild byrå för ändamålet provisoriskt inrättats i flygförvaltningen. Jag föreslår i det följande jämväl en utbyggnad och intensifiering av den försvarsmedicinska forskningen, påkallad icke minst med tanke på atombombens radioaktiva verkningar och brännskadeverkningar samt möjligheten av bakteriologisk krigföring.

Såsom kommer att framgå av det följande föreslår jag fortsatt utredning rörande ett flertal detaljproblem. Utan att i förevarande sammanhang närmare ingå härpå vill jag dock redan här framhålla behovet av en utredning rörande befälsrekrytering.

I remissyttrandena ha framkommit åtskilliga uppslag, som även om de icke nu kunna föranleda förslag till riksdagen likväl äro av den art, att uppmärksamhet bör ägnas dem i vederbörliga sammanhang.

Jag ämnar i det följande närmare redogöra för de merkostnader i förhållande till nuvarande organisationskostnader, som skulle uppkomma vid bifall till de förslag till ändringar i den nuvarande organisationen, som här framläggas. Redan nu vill jag emellertid framhålla, att merkostnaderna i huvudsak hänföra sig till förstärkningen av flygvapnet. Det må understrykas, att varje beräkning av merkostnaderna på längre sikt, oavsett ändringar i prisläget, måste vara förenad med stora svårigheter, främst beroende på att slutlig ställning till värnpliktsfrågorna ännu ej kunnat tagas.

Förstärkningen av tre dagjaktflottiljer skulle i och för sig medföra en ökning av årskostnaderna, vilken skulle växa från 0,5 miljoner kronor budgetåret 1949/50 till cirka 12 miljoner kronor vid genomförd organisation. Årskostnaderna skulle vidare ökas med cirka 7 miljoner kronor för radar- och optisk luftbevakning samt med cirka 5 miljoner kronor för omsättning av flygvapnets mobiliseringsammunition. Mot denna årliga kostnadsökning av cirka 24 miljoner kronor svara avsevärda besparingar i förhållande till nuvarande organisation, varigenom ökningen av årskostnaderna vid fullt genomförd organisation för samtliga ovannämnda ändamål kunnat begränsas till cirka 10 miljoner kronor. Härtill komma engångskostnader för materielanskaffning m. m. — sammanlagt cirka 55 miljoner kronor — vilka avses skola fördelas på fem år. Av engångskostnaderna belöpa omkring 6 miljoner kronor på nästkommande budgetår.

De ökningarna av försvarskostnaderna, vilka i övrigt uppkomma vid bifall till mina förslag i det följande, uppgå till omkring 2 miljoner kronor.

Om kostnaderna för de värnpliktiga preliminärt uppskattas med utgångspunkt från den provisoriskt förkortade övningstid, som jag i annat sammanhang föreslår, kunna avsevärda besparingar beräknas uppkomma. Om dessa och andra icke obetydliga besparingar — sammanlagt cirka 8 miljoner kronor — tagas i betraktande, kan den sammanlagda nettoökning av kostnaderna *på något längre sikt*, som föranledes av de förslag jag nu framlagt och i det följande framlägger, uppskattas till $(24 - 14 + 2 - 8 =) 4$ à 5 miljoner kronor per år, i den mån den för närvarande kan siffermässigt angivas. I vilken utsträckning detta är möjligt sammanhänger med förhållanden, för vilka jag närmare redogör i samband med kostnadsberäkningarna för de särskilda försvarsgrenarna. Till nyssnämnda belopp skulle, för den händelse försvarskommitténs förslag om höjning av penningbidraget till de värnpliktiga bleve genomfört, komma ett belopp, som på grund av värnpliktskontingentens varierande storlek växlar mellan 14 och 18 miljoner kronor per år. Till frågan om penningbidragets storlek återkommer jag vid anmälan av spörsmålet om avlöningsm. fl. anslag för budgetåret 1948/49. Jag förutsätter, att alla ytterligare möjligheter till besparingar skola noggrant övervägas såväl vid de fortsatta utredningar, vilka enligt min mening böra komma till stånd, som i den löpande verksamheten inom försvaret.

Avd. III. SÄRSKILDA FRÅGOR.

A. Försvarets högsta ledning.

På frågan om försvarsdepartementets organisation finner jag ej anledning att i förevarande sammanhang ingå. I övrigt må beträffande försvarets högsta ledning anföras följande.

1. Överbefälhavaren, försvarsstabschefen och försvarsgrenscheferna.

Försvarskommittén.

Kommittén har lämnat en redogörelse för tillkomsten av överbefälhavarinstitutionen i fred och de arbetsuppgifter, som åligga överbefälhavaren och högsta ledningen inom försvaret och därvid särskilt uppehållit sig vid de överväganden, som föregingo ställningstagandet i 1942 års försvarsbeslut till frågan om handhavandet av det operativa krigsförberedelsearbetet för armén.

Försvarskommittén har anført, att frågan, hur försvarets högsta ledning lämpligen borde vara organiserad, under och efter det andra världskriget särskilt i de krigförande länderna tilldragit sig stor uppmärksamhet. I vårt land hade den kritik, som framkommit, främst syftat till förändringar beträffande arbetsfördelningen inom högsta ledningen och i fråga om dennas sammansättning samt till ökad samverkan icke blott mellan de högsta militära myndigheterna inbördes utan även mellan militärledningen och företrädarna för det civila samhällslivet.

Vad angår överbefälhavarinstitutionen har försvarskommittén ansett, att de synpunkter, som gjorde sig gällande, då fredsorganisationen utbyggdes med denna institution, i allt väsentligt alltjämt ägde giltighet, varför institutionen i fråga borde bibehållas.

I överbefälhavarens uppgifter har kommittén icke ifrågasatt annan ändring än beträffande samarbetet med försvarsgrenscheferna samt arbetsfördelningen mellan överbefälhavaren och försvarsstabschefen. I förstnämnda hänseende har kommittén anført i huvudsak följande.

Med hänsyn till att utvecklingen ginge mot en allt mera ökad samverkan mellan stridskrafter ur de olika försvarsgrenarna skulle det ur det samlade riksförsvarets synpunkt vara till fördel, om överbefälhavaren och försvarsgrenscheferna organisatoriskt fördes närmare varandra. Härigenom skulle den sakkunskap, som försvarsgrenscheferna var för sig besuttede, i vidgad utsträckning kunna tillvaratagas vid försvarsledningens utövande och ökad säkerhet vinnas för det erforderliga samarbetet såväl mellan överbefälhavaren och försvarsgrenscheferna som mellan de sistnämnda inbördes. Försvarsgrenscheferna skulle få bära sin del i det ansvar, som vore förenat med ledningens handhavande, och föranledas att betrakta försvarsfrågorna ej blott från den egna försvarsgrenens utan även från det samlade riksförsvarets synpunkt.

I det sålunda angivna syftet har försvarskommittén föreslagit, att — utan att därmed någon inskränkning göres i överbefälhavarens befälsställning — för försvarets högsta ledning i fred tillskapas ett organ, benämnt *försvarsledningen* och sammansatt av överbefälhavaren och de tre försvarsgrenscheferna. I försvarsledningen borde, enligt vad kommittén vidare anfört, handläggas ärenden, som omförmälas i 3 § b), c), e), h) och i) uti gällande instruktion för överbefälhavaren samt i 5 § e) och f) uti instruktionen för försvarsstaben ävensom andra försvaret berörande frågor av stor räckvidd eller principiell betydelse. I försvarsledningen, som borde på kallelse av överbefälhavaren sammanträda minst en gång i månaden och därutöver, då överbefälhavaren så bedömde erforderligt eller försvarsgrenschef därom gjorde framställning, borde överbefälhavaren vara ordförande och ensam beslutande. Skyldighet borde föreligga för försvarsgrenschef att låta till protokollet anteckna skiljaktig mening. Reservationer mot fattade beslut borde, då behandlat ärende föranledde skrivelse till Kungl. Maj:t eller chef för statsdepartement, framgå av skrivelsen eller i någon form bifogas denna. Till försvarsledningens sammanträden borde, där så finnes erforderligt, kallas chefen för försvarsstaben, chef för försvarsgrensstab, chef (souschef) för central förvaltningsmyndighet, chefen för försvarets forskningsanstalt eller representant för annan myndighet, vars verksamhet berördes av förekommande ärende.

I samband med försvarsledningens inrättande syntes å överbefälhavaren lämpligen böra överflyttas de åligganden, som enligt 5 § h), j), k) och l) i instruktionen för försvarsstaben nu åvilade chefen för denna stab.

Beträffande försvarsstabschefen har försvarskommittén — med hänsyn till att vissa av denne nu åliggande göromål föreslagits överflyttade på försvarsledningen och överbefälhavaren — ansett att kvarvarande arbetsuppgifter icke motiverade bibehållandet av dennes särställning i jämförelse med cheferna för armé-, marin- och flygstaberna. Försvarsstabschefen borde därför i fråga om ansvarighet, befogenheter och åligganden i tillämpliga delar likställas med nyssnämnda stabschefer.

I sin i det föregående omnämnda redogörelse för bland annat den högsta försvarsledningens arbetsuppgifter har försvarskommittén erinrat, huru som riksdagen genom 1942 års försvarsbeslut godtagit Kungl. Maj:ts förslag beträffande handhavandet av det operativa krigsförberedelsearbetet. Detta innebär, att det allmänna operativa krigsförberedelsearbetet och planläggningen av de militära operationerna i stort skulle, under överbefälhavaren, ankomma på chefen för försvarsstaben, samt att det närmare operativa krigsförberedelsearbetet och planläggningen i detalj skulle i vad rörde armén utföras av chefen för försvarsstaben och militärbefälhavarna samt i vad rörde marinen och flygvapnet av respektive försvarsgrenschef. Riksdagen hade dock icke varit helt övertygad om att denna lösning av problemet vore den under alla förhållanden lämpligaste och hade därför framhållit, att den valda lösningen icke borde anses såsom slutgiltig utan att frågan borde, när mera normala förhållanden inträtt, ytterligare övervägas.

Försvarskommittén har vidare erinrat, att en förnyad granskning av förevarande spörsmål verkstälts av en av överbefälhavaren tillsatt kommitté, den s. k. högkvarterkommittén. I nära anslutning till synpunkter, som sistnämnda kommitté lagt på frågan, har försvarskommittén anfört, att de skäl, som föredragande departementschefen vid anmälan av 1942 års försvarsproposition anfört mot att till arméstaben överflytta de med detaljplanläggningen av de lantmilitära operationerna förenade arbetsuppgifterna, fortfarande syntes vara bärande. Erfarenheterna bestyrkte även, att chefen för armén jämväl efter beredskapens upphörande vore så arbetsbelastad, att en utökning av hans arbetsbörda redan av den anledningen knappast kunde ifrågakomma. Kommittén hade därför icke blivit övertygad om lämpligheten av att rubba grunderna för den nuvarande ordningen i detta avseende. Däremot har kommittén föreslagit, att den nu instruktionsmässigt fastställda skiljaktiga handläggningen i försvarsstaben av operationsärenden mellan å ena sidan armén och å andra sidan marinen och flygvapnet skulle upphöra. De order och anvisningar, som på grundval av de av överbefälhavaren meddelade bestämmelserna utarbetades i försvarsstaben, borde både till form och innehåll vara ensartade, vare sig de vore ställda till militärbefälhavare (armékårchef) eller till endera av cheferna för marinen och flygvapnet. De uppgjorda detaljplanerna borde föredragas för överbefälhavaren av vederbörande chef.

I detta sammanhang har försvarskommittén även anfört, att kommittén funnit det ur riksförsvarets synpunkt betydelsefullt, att befattningarna såsom överbefälhavare, försvarsstabschef och chef för försvarsstabens operativa sektion, å vilka, ehuru personvalet vore fritt, hittills endast arméofficerare placerats, bestredes av beställningshavare ur olika försvarsgrenar. Kommittén har därför föreslagit att, i den mån så med hänsyn till förefintliga personliga kvalifikationer vore möjligt, befattningarna för framtiden fördelades på angivna sätt.

Försvarskommittén har vidare behandlat en av överbefälhavaren väckt fråga att ersätta de regelbundet återkommande försvarskommittéerna med en permanent *försvarsnämnd*, vilken vid sidan av representanter för försvars- och utrikesdepartementen, riksdagsledamöter och representanter för försvarets ledning även kunde rymma företrädare för det ekonomiska livets olika sidor och vetenskapen och vilken borde vara en rådgivande kommitté främst avsedd för ömsesidig information och förtroligt dryftande av väsentliga försvarsproblem men också beredd att framträda inför offentligheten med sina råd, när så ansåges påkallat. Inrättandet av en sådan nämnd skulle enligt försvarskommitténs mening likväl icke utesluta behovet av särskilda kommittéer för utredningar av den art och omfattning, som hittills tid efter annan föranlett tillsättande av dylika kommittéer. Ej heller ur andra synpunkter har försvarskommittén för sin del funnit tillräckliga skäl föreligga för tillskapande av en nämnd med angivna sammansättning och uppgifter.

Inom kommittén hade, anför kommittén vidare, jämväl framförts förslag om inrättande av ett *försvarsråd* med uppgift att säkra samarbetet mellan den

politiska och den militära ledningen. I rådet skulle ingå dels de statsråd, som i sin verksamhet handlägga frågor av särskild betydelse för landets försvar, dels försvarsledningen, dels ock representanter för civiltförsvaret och den ekonomiska försvarsberedskapen. Genom försvarsrådet skulle man förbereda det krigskabinett, som syntes ofrånkomligt i ett modernt krig för att koordinera alla ansträngningar i riksförsvarets intresse. Beträffande detta förslag har kommittén anfört att, även om kommittén funnit det vara i princip riktigt att stärka samarbetet mellan den politiska och den militära ledningen, kommittén dock icke kände sig övertygad om behovet av en permanent institution för detta ändamål. Erforderlig kontakt borde utan större olägenheter kunna etableras från fall till fall och i friare former.

I vissa vid kommittébetänkandet fogade särskilda yttranden ha hittills hörande frågor berörts.

Kommitteledamoten *Hagberg* har funnit starkare skäl tala mot än för bibehållande av överbefälhavarinstitutionen i fred. Den maktkoncentration, som institutionen kunde innebära, kunde utöva ett starkt inflytande på försvarsmaktens utformning och skärpa motsättningarna mellan vapenslagen. Det operativa och organisatoriska förberedelsearbetet i fred kunde skötas av chefen för försvarsstaben, varför överbefälhavarinstitutionen endast vore en fördyrande överorganisation. Enligt *Hagbergs* mening bekräftade erfarenheterna, att det snarast vore en fördel, att statsmakterna hade fria händer att i en kris tillsätta den just då lämpligaste för uppgiften som överbefälhavare. Riksförsvorstanken kunde säkert betjänas bättre av ett kollegium än av en enda man. Enligt *Hagbergs* mening borde för handläggning av för försvaret gemensamma frågor i fred tillsättas en högsta försvarsberedning bestående av cheferna för försvarsstaben, armén, marinen och flygvapnet och med försvarsministern som ordförande.

Beträffande frågan om fördelning av befattningarna för överbefälhavare, försvarsstabschef och chef för försvarsstabens operativa sektion har *Hagberg* pekat på att armén dominerade antalet ärenden inom försvarsstaben samt anfört, att kravet på jämlikhet i representationen icke borde få drivas alltför långt.

Överste *Bonde* har framhållit, att de av försvarskommittén föreslagna ändringarna i överbefälhavarens åligganden syntes innebära risk, att överbefälhavaren betungades av detaljarbete till men för de stora frågornas behandling. *Bonde* har vidare anfört, att möjligheterna till en mera positiv lösning av frågan om ett försvarsråd borde närmare undersökas.

Konteramiral *Ericson* har föreslagit, att i fred skulle skapas ett försvarsråd med i huvudsak den sammansättning, som angivits i det inom kommittén framförda förslaget. Rådet borde vid krig övergå i någon form av krigskabinett. Att såsom kommittén förutsatt ordna kontakten mellan den politiska och militära ledningen från fall till fall och i friare former skulle enligt *Ericsons* mening icke giva den stadga och kontinuitet, som vore erforderlig.

Remissyttranden.

I fråga om överbefälhavarinstitutionen har anförts följande.

Chefen för Ostkustens marindistrikt har ansett det vara en oformlighet, att överbefälhavaren vore direkt anknuten till arméns operativa ledning, under det att arméchefen icke hade något att göra med arméns operativa utnyttjande, fastän han vore ansvarig för dess krigsduglighet. Detta missförhållande borde rättas till, i samband varmed överbefälhavaren borde utgå ur fredsorganisationen.

Bevakningsinspektören har understrukt värdet för civila myndigheter av att i viktigare försvarsfrågor kunna överlägga eller förhandla med *en* militär fackmyndighet i stället för med flera.

Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap har framhållit, att en central instans för det militära försvaret vore av stor betydelse även för planläggningen av den ekonomiska försvarsberedskapen.

Föreningen Sveriges flotta har anført, att uppenbara olägenheter visat sig åtfölja systemet med överbefälhavare i fredstid. Föreningen föresloge en förnyad inträngande utredning av detta särskilda problem med speciell hänsyn till krigserfarenheterna.

Beträffande försvarsledningen har *överbefälhavaren* anført, att han väsentligen kunde ansluta sig till försvarskommitténs förslag. Därigenom skulle i realiteten ingen annan förändring inträda än att de redan förekommande rådplägingarna mellan överbefälhavaren och försvarsgrenscheferna för framtiden närmare reglerades. I likhet med kommittén funne överbefälhavaren värdefullt, att försvarsgrenscheferna finge bära sin del i det ansvar, som vore förenat med ledningens handhavande, och föranledes betrakta frågorna ej blott från den egna försvarsgrenens utan även från det samlade riksförsvarets synpunkt. Med hänsyn till de centrala uppgifter, som alltid borde åligga försvarsstabschefen och den ställning han borde intaga såsom överbefälhavarens närmaste man, funne överbefälhavaren naturligt, att försvarsstabschefen föreskriftsmässigt skulle utan särskild kallelse närvara vid och deltaga i försvarsledningens överläggningar. Med hänsyn till vikten av att de krigsförberedelser, som vidtoges på den ekonomiska försvarsberedskapens, civilförsvarets och det militära försvarets områden, stode i samklang med varandra syntes cheferna för såväl riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap som civilförsvarsstyrelsen bära beredas tillfälle att, när så erfordrades med hänsyn till ärendenas art, närvara vid försvarsledningens sammanträden.

Chefen för armén har funnit förslaget om inrättande av en försvarsledning lämpligt men förutsatt, att de spörsmål, som där skulle upptagas till behandling, enbart komme att utgöras av för riksförsvaret gemensamma frågor och att någon inskränkning i försvarsgrenschefernas befälsställning eller befogenheter icke komme att ske.

Marinledningen har understrukt vikten av att försvarskommitténs förslag i förevarande hänseende genomföres.

Chefen för flygvapnet har ansett nödvändigt, att den sakkunskap som försvarsgrenscheferna representerade bleve regelmässigt utnyttjad, då för krigsmakten i stort och för respektive försvarsgrenar betydelsefulla frågor skulle behandlas. Den föreslagna försvarsledningen borde därför snarast komma till stånd.

Militärbefälhavaren för III. militärområdet har funnit skälen för tillskapande av en försvarsledning bärande. De ökade möjligheter, som härigenom skulle vinnas för säkerställandet av samarbetet såväl mellan försvarsstaben och försvarsgrenscheferna som mellan de sistnämnda inbördes, ansåge militärbefälhavaren särskilt betydelsefulla.

Chefen för Ostkustens marindistrikt har ansett förslaget om en försvarsledning vara ett steg i rätt riktning mot att låta sakkunskapen komma till sin rätt.

Försvarets forskningsanstalt har anfört, att den föreslagna försvarsledningen vid vissa tillfällen borde kompletteras med representanter för forskning, teknik och industri för prövning även ur ekonomisk-industriell synpunkt av huvudfrågor rörande försvarets nybeväpning m. m.

Länsstyrelsen i Uppsala län har med tillfredsställelse hälsat förslaget om inrättande av ett organ, inom vilket civila och militära högre chefer kunde studera och utreda aktuella frågor inom det totala försvarets sfär.

Vad angår försvarsstabschefen har *överbefälhavaren* framhållit, att det kunde vara riktigt, att dennes ställning som stabschef hos överbefälhavaren markerades klarare än hittills varit fallet. Överbefälhavaren borde dock ej onödigtvis betungas med löpande ärenden. Vissa ärenden syntes därför böra genom Kungl. Maj:ts instruktion läggas på försvarsstabschefen. Detta vore lämpligt även av rent praktiska skäl.

Marinledningen och *chefen för flygvapnet* ha förordat en ändring av försvarsstabschefens ställning i enlighet med kommitténs förslag.

Rörande den av försvarskommittén lämnade redogörelsen för det operativa förberedelsearbetet har *överbefälhavaren* framhållit, att nuvarande ordning, enligt vilken den operativa planläggningen i vad rörde armén åläge försvarsstaben, erfarenhetsmässigt visat sig lämplig.

Chefen för flygvapnet har anfört, att det hittills tillämpade systemet i stort sett vore tillfredsställande. Försvarskommittén syntes ha förbisett, att militärbefälhavarna vistades å annan ort, varför försvarsstabschefen och chefen för försvarsstabens operativa sektion i regel komme att inför överbefälhavaren föredraga ärenden rörande armén. Motsvarande ärenden rörande marinen och flygvapnet föredroges av respektive försvarsgrenschefer.

Militärbefälhavaren för III. militärområdet har ansett, att — intill dess en översyn av den högsta ledningen kommit till stånd — den olikhet, som nu förefunnes vid handläggningen av operationsärenden i försvarsstaben mellan å ena sidan armén samt å andra sidan marinen och flygvapnet, instruktionsmässigt borde ändras i enlighet med kommitténs förslag.

I fråga om fördelningen av befattningarna såsom överbefälhavare, för-

svarsstabschef och chef för försvarsstabens operativa sektion har *överbefälhavaren* ansett vissa skäl tala för kommitténs åsikt. Även om en dylik uppdelning låte sig genomföras, borde hänsyn tagas till att den operativa planläggningen i vad rörde armén ålåg försvarsstaben och icke arméstaben under det att marin- och flygstaberna hade egna operativa organ. Redan av dessa skäl borde antalet ur lantstridskrafterna rekryterade officerare genomsnittligt bli större än de ur andra stridskrafter. Det borde jämväl beaktas, att den operativa ledningen under *överbefälhavaren* utövades gemensamt genom försvars-, marin- och flygstaberna, varigenom marinens och flygvapnets intressen vore tillräckligt företrädade. Hänsyn måste även tagas till vederbörandes lämplighet för här avsedda tjänster. För att den i och för sig önskvärda rekryteringen inom den gemensamma försvarsledningen utan bundenhet till den ena eller andra försvarsgrenen skulle kunna genomföras i större utsträckning, vore det emellertid nödvändigt, att ökad hänsyn till behovet av personal för gemensamma uppgifter toges vid utbildningen av stabsofficerare inom samtliga försvarsgrenar. Av särskild betydelse bleve härvid den gemensamma högre stabsubildning, som måste komma till stånd och till vilken en under vintern 1947—1948 anordnad strategisk kurs utgjorde ett första steg. I avvaktan på ändring i högskoleorganisationen syntes redan nu den reformen böra genomföras, att stabsaspiranter ur samtliga försvarsgrenar bereddades tillfälle till tjänstgöring för sin utbildning vid försvarsstaben och att sådana stabsaspiranter även bereddades tillfälle till växeltjänst i andra försvarsledningar än den egna.

Chefen för armén har anfört, att med hänsyn till arméstridskrafternas storlek de operativa ärenden, som handlades inom försvarsstaben, komme att i stor utsträckning beröra armén. Starka skäl talade sålunda för att som regel arméofficer borde placeras som chef för försvarsstabens operativa sektion. Detta skulle, därest kommitténs förslag följdes, innebära, att befattningarna såsom *överbefälhavare* och *försvarsstabschef* regelmässigt måste bestridas av officer ur marinen och flygvapnet. Med hänsyn till det begränsade urval, som härigenom skulle stå till buds, kunde kommitténs lösning icke vara riktig. Även om det vore önskvärt, att mer än en försvarsgren vore representerad bland här avsedda befattningar, hävdade *arméchefen*, att befattningarna även framdeles borde besättas med de för befattningarna lämpligaste.

Marinledningen har anslutit sig till kommitténs förslag i förevarande avseende samt funnit de anförda synpunkterna rörande möjligheter till förbättrad kontakt och ökad förståelse mellan de olika försvarsgrenarna samt bredare rekryteringsbas för befattningarna såsom *överbefälhavare* och *försvarsstabschef* vara av stor betydelse.

Chefen för flygvapnet har funnit förslaget om fördelning av befattningarna som *överbefälhavare*, *försvarsstabschef* och chef för försvarsstabens operativa sektion på alla försvarsgrenar välgrundat. Erfarenheterna hittills hade visat, att armén dominerat i försvarsstaben mer än som gagnade riksförsvaret i dess helhet. Den föreslagna anordningen borde instruktionsmässigt föreskrivas och genomföras så snart det låte sig göra med hänsyn till personvalet.

Militärbefälhavaren för V. militärområdet har anfört, att den av försvarskommittén förordade representationen i befattningarna som överbefälhavare, försvarsstabschef och chef för försvarsstabens operativa sektion vore teoretiskt riktig. Så länge ledningen av krigsplanläggningen för armén handhades av dessa befattningshavare vore det emellertid icke ändamålsenligt att i de båda sistnämnda befattningarna placera officerare ur marinen och flygvapnet, vilka ej kunde antagas vara sakkunniga i fråga om arméns användning.

Militärbefälhavaren för VII. militärområdet har anfört, att den av försvarskommittén förordade representationen endast i sällsynta undantagsfall vore möjlig och lämplig. Planläggningen och den operativa ledningen av lantstridskrafternas operationer och den territoriella försvarsverksamheten vore en verksamhet av vida större storleksordning än motsvarande planläggning och ledning av marin- och flygstridskrafterna. De tre här avsedda befattningshavarna måste för den skull samtliga först och främst väl behärska lantkrigföringens operativa problem.

Statens organisationsnämnd har framhållit, att kravet på lika representation för de olika försvarsgrenarna inom försvarsstaben — hur viktigt detta än vore — ej finge drivas för långt. Med hänsyn till det operativa förberedelsearbetet vore antalet arméärenden inom försvarsstaben mångdubbelt större än sammanlagda antalet marin- och flygvapenärenden. Av försvarskommittén angivna grunder för jämlikhet i representationen utgjorde ett starkt skäl för inrättande av gemensam försvarshögskola och gemensam försvarsstabskår.

Beträffande de väckta förslagen om försvarsnämnd och försvarsråd har *överbefälhavaren* anfört, att erfarenheterna från det senaste kriget allt tydligare pekade på att en fast samordning av den högsta ledningen av försvaret i vidsträckt bemärkelse, d. v. s. av det militära, civila och ekonomiska försvaret, vore nödvändig. Icke minst krävdes en samordning av planläggnings- och förberedelsearbetet i fred. Försvarsärendena hade vidare ett nära sammanhang med vissa andra frågor, främst av utrikespolitisk, finansiell och socialpolitisk natur. En form för kontinuerligt samråd i frågor, som rörde försvaret, borde komma till stånd mellan därav berörda representanter för regeringen och de högsta instanserna för försvarets olika element: civilförsvaret, det militära och det ekonomiska försvaret. Sådana av statsministern eller vederbörligt statsråd anordnade sammanträden skulle uteslutande vara av orienterande karaktär. Benämningen försvarsråd vore måhända ej lämplig. Nuvarande läge syntes bestämt tala för tillkomsten av ett så skisserat organ. De snabba växlingar, som skett och kunde ske inom det ekonomiska livet, det labila utrikespolitiska läget, som kunde leda till hastiga förändringar, och den snabba vidareutvecklingen på det tekniska området motiverade ett permanent organ, försvarsnämnd, för allsidig prövning av det svenska försvarsproblemet. Det vore beklagligt, att försvarskommittén avvisat tanken på en sådan nämnd. Frågan härom borde likväl upptagas till prövning.

Chefen för armén har framhållit, att därest hans förslag till partiella och successiva reformer i försvarsorganisationen komme till stånd, det syntes

lämpligt med en permanent försvarsnämnd i enlighet med det av överbefälhavaren väckta förslaget. Vid bifall härtill kunde ett försvarsråd i fred icke förordas, enär det skulle innebära risker för överorganisation.

Marinledningen har ansett ett försvarsråd med uppgift att säkra samarbetet mellan den politiska och militära ledningen böra upprättas. Med hänsyn till det labila utrikespolitiska läget syntes det otillfredsställande, att nämnda samarbete icke skulle vara reglerat. Under friare former etablerade kontakter, då det rörde samordnandet av för bevarande av landets självständighet och frihet utomordentligt viktiga frågor, måste leda till förbiseenden och kanske ensidig behandling med de mest ödesdigra följder. Inrättande av ett försvarsråd skulle ej medföra några större kostnader.

Militärbefälhavaren för IV. militärområdet har framhållit, att den verksamhet, som skulle samordnas i det totala kriget, av skilda skäl icke borde uppskjutas just till den tidpunkt, då de yttre betingelserna vore som mest ogynnsamma. Möjligheterna till ömsesidiga orienteringar, tankeutbyte och initiativ skulle befrämjas högst avsevärt, därest ett försvarsråd komme till stånd.

Militärbefälhavaren för V. militärområdet har ansett, att en permanent försvarsnämnd i någon form och med de uppgifter, som överbefälhavaren föreslagit, vore lämplig.

Militärbefälhavaren för VII. militärområdet har funnit, att det vore en allvarlig brist, att det organiserade samband mellan politisk och militär ledning, som i alla tider utgjort och alltjämt utgjorde en grundbetingelse för framgångsrik krigföring, icke gjorts till föremål för förslag från kommittén. Genom att avstå från försvarsråd-krigskabinett skulle vi avsäga oss en mycket betydelsefull och praktiskt taget kostnadsfri faktor i krigföringen. Av överbefälhavaren ifrågasatt försvarsnämnd syntes innebära en tidsenlig lösning av det permanenta behovet av ett allsidigt sakkunnigt rådgivande organ för de stora försvarsproblemens lösning.

Chefen för Ostkustens marindistrikt har anfört, att ett försvarsråd med den sammansättning, konteramiral Ericson föreslagit i sitt särskilda yttrande, säkerligen skulle bli till stort gagn för både statsmakterna och försvaret. Försvaret skulle mera än hittills bli lyft över partierna och försvarets anpassning efter utrikespolitiska och andra förhållanden kunna ske på ett smidigt sätt.

Krigsmaterielverket har förordat en försvarsledning i principiell överensstämmelse med vad konteramiral Ericson föreslagit i sitt särskilda yttrande. Den syntes dock böra begränsas till att omfatta chefen för försvarsdepartementet såsom ordförande, överbefälhavaren, försvarsgrenscheferna samt representant för ett organ, som skulle verka för samordning av förvaltningsverksamheten. En dylik försvarsledning finge därvid närmast karaktären av en försvarsberedning. Detta arrangemang borde göras provisoriskt i avvaktan på 1946 års militära förvaltningsutrednings slutförande.

Civilförsvarsstyrelsen har framhållit, att styrelsen under den tid, den varit i verksamhet, blivit alltmera övertygad om behovet av att redan i fred

funnes ett organ, bestående av representanter för regeringen samt för centralorganen för krigsmakten, civilförsvaret, det ekonomiska försvaret ävensom arbetsmarknaden och den civila sjukvården. Av erfarenheten hade styrelsen lärt, att ett dylikt organ krävdes för att, särskilt under tider av internationell spänning, beredskapsåtgärderna på de olika områdena skulle bli rationellt avvägda och samordnade. De friare former från fall till fall, som försvarskommittén föreslagit, ansåge styrelsen icke tillräckliga för uppnående av erforderlig stadga och kontinuitet. Styrelsen föresloge, att denna viktiga fråga snarast, efter erforderlig närmare utredning, bragtes till positiv lösning.

Bevakningsinspektören har ansett frågan om ett permanent försvarsråd väl värd att tagas under närmare övervägande. Erfarenheten torde ha visat, att kravet på ökat samarbete vore starkt, när det gällde en anspänning av alla de krafter, som måste insättas för åstadkommande av totalt försvar. Hade redan nu ett försvarsråd av den utav kommittén skisserade typen funnits, skulle det förmodligen ha kunnat göra en betydelsefull insats för åstadkommande av erforderlig avvägning mellan de militära och civila »försvarsgrenarnas» behov.

Statens organisationsnämnd har anfört, att behovet av en nära kontakt mellan den ansvariga statsledningen och den militära ledningen samt i alldeles särskilt hög grad mellan de tre ledande organen för de verksamhetsområden, som representerades av överbefälhavaren, civilförsvarsstyrelsen och riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, framstode med ökad skärpa i såväl fred som krig. Ytterligare överväganden rörande ett försvarsråd borde ske.

Sveriges industriförbund har ansett, att den av överbefälhavaren föreslagna försvarsnämnden borde — rätt organiserad — kunna bli ett utmärkt instrument för en kontinuerlig kontakt mellan försvarsmakt och näringsliv.

Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap har understrukt vikten av att ett samarbete mellan regeringen och företrädarna för det totala försvarets olika grenar verkligen komme till stånd i en eller annan form.

Länsstyrelsen i Uppsala län har ansett frågan om ett försvarsråd av sådan vikt, att den borde upptagas till förnyad prövning.

Länsstyrelsen i Gotlands län har ansett, att det fortlöpande samarbetet mellan det militära försvaret, civilförsvaret och det ekonomiska försvaret skulle kunna ske genom den av överbefälhavaren föreslagna försvarsnämnden, vari representanter för civilförsvaret borde ingå. En sådan nämnd borde på ett bättre sätt kunna följa den försvarstekniska och militärpolitiska utvecklingen än mera tillfälligt sammankallade kommittéer. Länsstyrelsen ansåge även, att samarbetet mellan den politiska ledningen och försvarets ledning skulle stärkas genom inrättande av det försvarsråd, som dryftats inom kommittén.

Centralstyrelsen för de svenska reservofficersförbunden har förklarat sig icke vara övertygad om behovet av ett försvarsråd. Viktigare än den organisa-

toriska formen för ett samarbete mellan statsledningen och den militära ledningen vore förståelsen för betydelsen av detta samarbete. I dagens läge anser jag nämligen, att de synpunkter, som år 1942 gjorde sig gällande vid institutionens infogande i fredsorganisationen, i allt väsentligt alltjämt äga giltighet. Institutionen bör därför enligt min mening bibehållas även under fredsförhållanden.

Departementschefen.

De omständigheter, som från vissa håll åberopats såsom skäl för att slopa överbefälhavarinstitutionen i fred, ha icke övertygat mig om att en sådan åtgärd skulle vara till båtnad för försvaret. I likhet med försvarskommittén anser jag nämligen, att de synpunkter, som år 1942 gjorde sig gällande vid institutionens infogande i fredsorganisationen, i allt väsentligt alltjämt äga giltighet. Institutionen bör därför enligt min mening bibehållas även under fredsförhållanden.

Någon principiell erinran mot försvarskommitténs förslag att tillskapa ett särskilt organ, benämnt »försvarsledningen» och sammansatt av överbefälhavaren och försvarsgrenscheferna — med reservations- men icke beslutanderätt för de sistnämnda — har icke gjorts i remissyttrandena över kommittéförslaget. För egen del finner jag de skäl, som anförts till stöd för kommittéförslaget, bärande. Jag kan därför i huvudsak ansluta mig till kommitténs förslag i förevarande hänseende. En lämpligare benämning på ifrågavarande organ synes mig vara »militärledningen». Jag förutsätter, att chefen för försvarsstaben utan att ingå i militärledningen skall äga närvara vid dess överläggningar. Av vikt är enligt min mening vidare, att cheferna för riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, civilförsvarsstyrelsen och försvarets forskningsanstalt liksom också företrädare för andra myndigheter, vilkas verksamhet är av betydelse för det totala försvaret, beredes tillfälle att, när så erfordras med hänsyn till ärendenas art, närvara vid militärledningens sammanträden.

Lämpligheten av att upphäva den särställning, som försvarsstabschefen för närvarande intager i jämförelse med cheferna för armé-, marin- och flygstaberna, synes mig kunna ifrågasättas. Denna särställning innebär bland annat, att försvarsstabschefen står i direkt lydadsförhållande icke blott till överbefälhavaren utan även till Kungl. Maj:t. Ett borttagande av denna särställning skulle innebära, att överbefälhavaren komme att betungas med löpande ärenden, som nu självständigt handläggas av försvarsstabschefen. Jag vill erinra, att det vid tillkomsten av 1942 års försvarsbeslut utgjorde en grundsynpunkt, att överbefälhavarens tid och förmåga borde bevaras åt de krigsförberedande åtgärderna och åt avgöranden i de stora frågorna samt att det följaktligen i instruktionsväg borde sörjas för en effektiv avlastning av överbefälhavaren från allt detaljarbete. Oavsett om en delegering av vissa ärendens avgörande till försvarsstabschefen kunde äga rum, skulle en sådan anordning innebära en omgång och därför te sig föga rationell. Enligt min mening bör därför den nuvarande arbetsfördelningen mellan överbefälhavaren och försvarsstabschefen i stort sett bibehållas.

Försvarskommitténs förslag beträffande handläggningen av de operativa ärendena föranleder icke erinran från min sida. Den omständigheten, att militärbefälhavarna ha sin tjänstgöringsort utom huvudstaden, synes icke — såsom chefen för flygvapnet ansett — behöva utgöra hinder mot att de själva i fredstid för överbefälhavaren föredraga huvuddragen av sina operativa detaljplaner.

I likhet med försvarskommittén finner jag ur det samlade riksförsvarets synpunkt beaktansvärda skäl tala för att befattningarna såsom överbefälhavare, försvarsstabschef och chef för försvarsstabens operativa sektion bestridas av beställningshavare ur olika försvarsgrenar. Såsom försvarskommittén framhållit blir emellertid möjligheten att så fördela nämnda befattningar beroende av i vad mån tillgång finnes på personal med erforderliga kvalifikationer för ifrågakommande arbetsuppgifter. Vid behandlingen av försvarsstabens personalorganisation återkommer jag till frågan om vissa åtgärder, vilka kunna förväntas bidra till att skapa en bredare rekryteringsbas till berörda befattningar. Jag vill i förevarande sammanhang även understryka betydelsen av att ökad hänsyn till behovet av personal för gemensamma uppgifter tages vid utbildningen av stabsofficerare inom samtliga försvarsgrenar. En reform i sådan anda är att bereda stabsaspiranter ur alla försvarsgrenar tillfälle till tjänstgöring för sin utbildning vid försvarsstaben och till växeltjänst i ledningen för andra försvarsgrenar än den egna. Jag förordar en sådan anordning.

Bättre förutsättningar för att åstadkomma en fastare samordning av den högsta ledningen för det totala försvaret synas mig komma att skapas genom inrättandet av den i det föregående föreslagna militärledningen, inom vilken frågor av större räckvidd och betydelse kunna upptagas till dryftande med företrädare för det civila och det ekonomiska försvaret. I vad mån behov härutöver föreligger av en försvarsnämnd eller ett försvarsråd synes mig tveksamt. Från faran för överorganisation torde härvidlag ej kunna bortses. Såsom försvarskommittén uttalat läser behovet att framdeles tillsätta särskilda kommittéer för mera omfattande utredningar rörande försvarsorganisationen icke på denna väg kunna uteslutas. Att en nära kontakt mellan den politiska och den militära ledningen är av största betydelse kan icke bestridas. I likhet med försvarskommittén har jag dock icke blivit övertygad om att en sådan kontakt med nödvändighet måste bindas i en permanent institutions fastlagda former. Jag vill erinra om de vidsträckta möjligheter till en efter det särskilda fallets art avpassad samverkan, som erbjuda sig inom statsrådsberedningens ram. Med hänsyn härtill finner jag ej tillräckliga skäl att nu föreslå inrättande av ett organ av ifrågasatt art.

2. Försvarsstaben m. m.

Försvarskommittén.

Kommittén har framhållit, att den nu tillämpade organisationen för försvarsstaben vore av provisorisk natur. Från vissa håll hade ifrågasatts, hurvida icke en väsentlig minskning av försvarsstaben borde ske i syfte att kon-

centrera de ledande personernas arbetskraft på de stora uppgifterna. Med hänsyn härtill har kommittén föreslagit, att stabens organisation skulle göras till föremål för särskild undersökning med utgångspunkt från att stabens huvuduppgifter icke borde få undanskymmas av mindre väsentliga ting. I avvaktan härå har kommittén föreslagit endast sådana ändringar i den nu tillämpade provisoriska organisationen av försvarsstaben, som betingas av kommitténs förslag rörande ordnandet av den högsta militära ledningen eller som taga sikte på rationaliseringsåtgärder i huvudsakligt syfte att begränsa stabens personalbehov.

Befattningar, vilka ej nödvändigtvis behöva besättas med personal ur viss försvarsgren, böra enligt försvarskommitténs mening göras lika tillgängliga för alla tre försvarsgrenarna. Härigenom minskas riskerna för ensidighet och bristande sakkunskap vid behandlingen av för krigsmakten gemensamma spörsmål. En tillämpning av nämnda princip torde även kunna förväntas bidra till att förbättra kontakten och befrämja förståelsen mellan de olika försvarsgrenarna samt skapa en bredare rekryteringsbas till befattningarna som överbefälhavare, försvarsstabschef och chef för försvarsstabens operativa sektion. Försvarskommittén har därför beräkningsmässigt utgått från att försvarsgrenarna bli ungefär lika representerade vid tillsättandet av befattningar av angivet slag.

För att möjliggöra en av försvarsgrenarna helt obunden rekrytering av den kategori officerare, som för närvarande placeras till tjänstgöring vid försvarsstaben och avlönas från vederbörande försvarsgrens avlöningsanslag och som icke med nödvändighet måste tillhöra viss bestämd personalkår, syntes å försvarsstabens personalförteckning böra uppföras erforderligt antal beställningar, avsedda att tillsättas medelst förordnande tills vidare och hänföra till löneplan Md. De sålunda förordnades pensionsberättigande beställningar vid egen försvarsgren (personalkår, truppförband) borde därvid föras över stat. Genom att ett större antal beställningar upptoges på försvarsstabens stat komme avlöningskostnaderna för staben att stiga. Detta innebure emellertid ej någon merkostnad — med undantag för kostnader för lön åt eventuella beställningshavare över stat — ty motsvarande besparingar gjordes på försvarsgrenarnas avlöningsanslag.

Överbefälhavarens personliga stab föreslås uppgå i försvarsstaben. Den för närvarande i förstnämnda stab ingående forskningsofficeren borde därvid som biträde erhålla en kompaniofficer.

Utrikesavdelningen borde indelas i en attachébyrå för handhavande av alla med försvarsattachéernas placering och tjänstgöring sammanhängande frågor samt en underrättelsebyrå, var och en med en regementsofficer som chef. Chefen för sektion II borde tillika vara chef för utrikesavdelningen. Beträffande antalet försvarsattachéer ifrågasattes icke någon ändring.

Chefsexpeditionen bör liksom kassaförvaltningen erfarenhetsmässigt inordnas i adjutanturen. Förvaltaren vid kassaförvaltningen bör uppföras på intendenturkårens stat.

I övrigt föreslås ingen annan ändring än vissa personalreduktioner, vilka delvis möjliggöras genom att viss specialpersonal göres gemensam för två avdelningar.

Det av kommittén beräknade behovet av militär personal vid försvarsstaben har beräknats enligt en på s. 80 i betänkandet intagen tablå.

I fråga om militärassistenter har försvarskommittén erinrat, att 1945 års civilförsvarsutredning ansett, att militärassistenter vid länsstyrelserna i princip borde vara officerare på aktiv stat. Kommittén, som icke velat reservationslöst ansluta sig till denna uppfattning, har likväl förordat, att för flertalet av nämnda befattningar tills vidare skulle avses personal på aktiv stat. I fyra län borde dock alltjämt befattningarna uppehållas av pensionsavgångna officerare.

Av kaptener i järnvägstjänst syntes 4 under viss förutsättning kunna utgå, varjämte de vid telegrafverkets distrikt tjänstgörande pensionerade officerarna kunde utgå och deras uppgifter övertagas av signalofficerarna i militärbefälstaberna.

I särskilt yttrande till kommitténs betänkande har överste *Bonde* beträffande förslaget om särskild undersökning av försvarsstabens organisation erinrat, att den s. k. högkvarteriskommittén, som bestod av representanter för staben och försvarsgrenarna, ansett stabens organisation vara lämplig och endast föreslagit vissa detaljändringar. Några omständigheter, som motiverade ett ändrat ställningstagande, hade därefter icke tillkommit. Dessutom kunde en undersökning icke inskränkas till försvarsstaben utan måste avse även försvarsgrensstaberna, eftersom alla vore delar av ett gemensamt högkvarter och det här skulle gälla att flytta över verksamhetsområden från en stab till en annan. De resultat, till vilka 1946 års militära förvaltningsutredning kunde leda, komme också säkerligen att kräva en översyn av högkvarteret i dess helhet. Under sådana omständigheter syntes det varken påkallat eller lämpligt att nu påbörja en undersökning rörande delar av detta. Frågan om en förnyad undersökning av försvarsstabens och försvarsgrensstabernas organisation borde därför ställas på framtiden i avvaktan på att förvaltningsutredningen slutförde sitt uppdrag.

Remissyttrandet.

Överbefälhavaren har anfört i huvudsak följande.

Försvarsstabens verksamhetsområde och organisation hade översetts av en särskild kommitté, som hösten 1945 framlade sitt förslag. Dessutom hade på överbefälhavarens initiativ antalet officerare och underofficerare efter kriget nedbringats från 194 till 162. Något behov av en särskild utredning om försvarsstaben, som ifrågasatts av försvarskommittén, syntes därför icke föreligga, i synnerhet som en allmän översyn av hela högkvarterets organisation kunde bli erforderlig i samband med att 1946 års förvaltningsutredning slutförde sin verksamhet.

Enär personalvården av praktiska och principiella skäl borde bedrivas efter

samma linjer inom hela krigsmakten vore ett gemensamt ledande organ erforderligt. Genom en dylik samlad ledning kunde även överorganisation undvikas och kostnaderna hållas nere. Ett nära samband rådde dessutom mellan personalvården samt press- och upplysningsverksamheten, vars ledningsorgan under alla förhållanden borde ingå i försvarsstaben. Att lägga ledningen av personalvården på en försvarsgrenschef skulle medföra oklara ansvarsförhållanden. Vid krig och förstärkt försvarsberedskap vore en sådan organisation otänkbar.

Enligt vad under hand inhämtats, hade försvarskommittén räknat med att den ingenjööfficer, som ingår i arméavdelningen, skulle kunna utgå ur organisationen, varvid hälftenbruk med den i kommunikationsavdelningen ingående ingenjööfficeren skulle kunna ske. Dessa båda officerare tjänstgjorde emellertid även som lärare vid militära skolor och kurser och hade stora uppgifter i samband med krigsplanlägningsarbetet. En indragning av endera befattningen borde därför icke ske. Vid hälftenbruk skulle dessutom en betydande olägenhet uppstå, i det att vid krigsorganisering av försvarsstaben en av befattningarna måste beklädas med en officer, som skulle komma att ställas inför omfattande, för honom nya arbetsuppgifter.

En reducering av personalen vid inrikesavdelningen måste bestämt avstyrkas, enär arbetsbördan vid avdelningen på senare tid åter hade stigit.

Den på försök inrättade upplysningsavdelningen hade upphört och dess verksamhet överflyttats till försvarsstabens press- och filmavdelning. Den dittills i upplysningsavdelningen tjänstgörande kompaniofficeren hade därvid placerats i press- och filmavdelningen och stabsredaktören direkt under försvarsstabschefen för att lösa särskilda uppgifter. Denna ordning hade visat sig lämplig och borde bibehållas.

Enligt kommitténs förslag skulle en forskningsofficer med en kompaniofficer som biträde ingå i försvarsstaben. På grund av de växande arbetsuppgifterna hade denne forskningsofficer redan erhållit som biträden såväl en kompaniofficer som en generalstabsaspirant och ett kontorsbiträde. På grund härav och för att bättre överensstämmelse skulle vinnas med benämningarna inom staben i övrigt, borde namnet forskningsofficer utbytas mot forskningsavdelning.

En förutsättning för att de vid telegrafverket tjänstgörande pensionerade officerarna skulle utgå, vore att en planerad omorganisation av den militära representationen vid distrikten komme till stånd. Utredning härom påginge. I avvaktan på denna omorganisation borde arvodesbefattningarna tills vidare kvarstå.

Ett överförande av vissa befattningar från försvarsgrenarnas avlöningsanslag till försvarsstabens skulle skapa ett formellt underlag för den önskade jämnare rekryteringen ur samtliga tre försvarsgrenar. Av värde vore även förslagen, att aspiranter skulle utgå också ur marinen och flygvapnet samt att antalet aspiranter skulle ökas.

Chefen för armén har funnit en särskild utredning av frågan om försvars-

stabens organisation icke vara särskilt påkallad, då den s. k. högkvartersskommittén helt nyligen verkställt en sådan. Ett överförande av personalvården till civil myndighet kunde icke vara lämpligt, när hela detta område på det intimaste sammanhänge med utbildningsverksamheten och en sådan åtgärd dessutom troligen skulle leda till ytterligare icke önskvärd byråkratisering och ökade kostnader.

Vid tillsättande av vissa befattningar på försvarsstabens stat hade kommittén beräkningsmässigt utgått från att dessa skulle göras lika tillgängliga för alla tre försvarsgrenarna. Även om detta vore principiellt önskvärt, torde det i praktiken visa sig, att behovet av arméofficerare komme att vara störst, enär antalet arméärenden vore övervägande. Fördenskull borde kommitténs förslag i denna fråga icke fastställas såsom norm, som under alla förhållanden borde följas.

Marinledningen har i huvudsak anslutit sig till kommitténs förslag men förordat viss jämkning i personalorganisationen.

Chefen för flygvapnet har förklarat sig i princip biträda kommitténs förslag, att försvarsgrenarna skola vara ungefär lika representerade i de på försvarsstabens stat upptagna befattningarna. Det torde emellertid dröja några år, innan flygvapnet kunde tillgodose detta önskemål.

Statens organisationsnämnd har förklarat sig dela kommitténs uppfattning, att försvarsstabens organisation borde särskilt undersökas. En sådan utredning måste emellertid omfatta även försvarsgrensstaberna. Enligt nämndens mening talade starka skäl för den nuvarande försvarsgrensindelningens ersättande med en för försvaret i dess helhet uppbyggd ledningsorganisation.

Järnvägsstyrelsen har anfört, att verket planerade en ökning av antalet distrikt från 6 till sannolikt 8. Det vore dock möjligt att i fredstid lösa de förelagda uppgifterna utan *ökning* av antalet kaptener i järnvägstjänst. Grundläggande borde dock vara behovet i krigstid och organisationsformen borde ses mot denna bakgrund. En *minskning* av fredsorganisationen skulle medföra konsekvenser särskilt i beredskapshänseende av så allvarlig art, att styrelsen ansåge, att nuvarande antal kaptener i järnvägstjänst samt därtill ansluten krigsorganisation tills vidare borde bibehållas. Den av kommittén föreslagna reduceringen av antalet järnvägsofficerare borde därför icke komma till stånd.

Telegrafstyrelsen har avstyrkt förslaget att militärassistenternas arbetsuppgifter skulle övertagas av signalofficerarna i militärbefälsstaberna. Sistnämnda befattningshavare syntes redan nu ha omfattande arbetsuppgifter, och dessutom sammanföle icke telegrafverkets distrikt och militärområdena geografiskt. Ett sådant system skulle därför i praktiken säkert visa sig ohållbart och i varje fall medföra oklarhet i fråga om befogenhetsgränser med därav följande dubbelarbete och irritation. Två av de nuvarande arvodesbefattningarna borde vidare utbytas mot två beställningar för aktiva kompaniofficerare, avsedda för militärassistenterna i de av telegrafverkets distrikt, som vore mest aktuella ur krigsplanläggnings synpunkt.

Länsstyrelsen i Gotlands län har intet haft att erinra mot kommitténs för-

slag, att militärassistentbefattningen i länet även i fortsättningen besättes med pensionsavgången officer.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län har med hänvisning till vunnen erfarenhet understrukit angelägenheten av att som militärassistenter i länsstyrelserna få förfoga över officerare på aktiv stat.

Försvarets civilförvaltning har ansett, att förslaget att å försvarsstabens stat uppföra erforderligt antal beställningar för personal, som icke nödvändigtvis behöfde tillhöra viss personalkår, borde genomföras. Kassaförvaltaren vid staben borde icke överflyttas på intendenturkårens stat, såsom kommittén föreslagit.

Civilförsvarsstyrelsen har anført, att militärassistenterna i länsstyrelserna som förbindelsemän mellan krigsmakten och civilförsvaret ständigt måste ha blicken öppen för och vederbörligen beakta den fortgående, från tid till annan ändrade planläggning, som äger rum vid krigsmakten. I detta hänseende vore de aktiva officerarnas förutsättningar och möjligheter avgjort större än de pensionsavgångnas. Med hänsyn härtill borde samtliga befattningar för militärassistenter avses för aktiva officerare.

Militärbefälhavaren för I. militärområdet har intet haft att erinra mot att militärassistentbefattningarna i bland annat Blekinge, Jönköpings och Kronobergs län även i fortsättningen besättas med pensionsavgångna officerare. I regel borde dock officerare på aktiv stat med om möjligt högskoleutbildning stå till länsstyrelsernas förfogande.

Militärbefälhavaren för III. militärområdet har ansett det i och för sig önskvärt att militärassistentbefattningarna i länsstyrelserna bekläddes med aktiva officerare, men ifrågasatt, om man icke — åtminstone för de mindre viktiga av dessa befattningar — borde taga i anspråk kvalificerade pensionsavgångna officerare. För mera kvalificerat arbete skulle personal ur militärbefälsstabens under kortare tid kunna ställas till förfogande. Vid telegrafverkets distrikt såsom militärassistenter tjänstgörande pensionsavgångna officerare borde av i yttrandet närmare angivna skäl bibehållas.

Militärbefälhavaren för IV. militärområdet har ansett, att forskningsverksamheten borde inordnas i en särskild sektion för taktisk och teknisk utveckling i försvarsstabens.

Inspektören för kustartilleriet har uttalat, att de befattningar vid försvarsstabens, som avsåges för marinen, borde vara lika tillgängliga för kustartilleriofficerare och sjöofficerare. Det borde föreskrivas, att en av de fyra beställningarna för försvarsattachéer ur marinen normalt skulle avses för officer ur kustartilleriet. Därjämte borde en av officerarna på utrikesavdelningen liksom en av aspiranterna kommenderas från kustartilleriet. Slutligen borde föreskrivas, att på marinavdelningen tjänstgörande kustartilleriofficer borde vara regementsofficer.

Till innehållet i *luftfartsstyrelsens* yttrande i vad avser inrättande av en militärbyrå inom styrelsen återkommer jag vid behandlingen av flygvapnets ledande organ.

Statens lönenämnd har ansett, att det knappast föreläge anledning att i ett så ringa antal län som kommittén avsett behålla militärasistentbefattningar för pensionsavgångna officerare.

Enligt *statsverkens ingenjörförbunds* mening borde man med hänsyn till de goda erfarenheter, som vunnits genom placering av mariningenjörer vid beskickningen i Washington, i de inom krigsmaterielutvecklingen ledande staterna placera armé-, marin- och flygingenjörer såsom tekniska försvarsattachéer. Dessutom borde, för sammanställning och behandling av rapporter från nämnda attachéer samt från försvarets forskningsanstalt och från civila forskningsinstanser inkomna forskningsresultat, kvalificerade tekniker placeras även inom försvarsstaben.

Önskvärdheten av tillgång till tekniska försvarsattachéer har framhållits även av *svenska teknologföreningen* och *försvarsväsendets civilmilitära ingenjörers förbund*.

Departementschefen.

Såsom framgår av den i det föregående lämnade redogörelsen har försvarskommittén föreslagit en särskild undersökning rörande frågan om försvarsstabens organisation. Organisationen icke blott av försvarsstaben utan även av högkvarteret i övrigt sammanhänger emellertid i viss mån med den centrala försvarsförvaltningens organisation. Med hänsyn härtill och då en allmän översyn av högkvarterets organisation kan visa sig erforderlig i samband med att 1946 års militära förvaltningsutredning slutför sin verksamhet, synes mig anledning föreligga att nu låta med den av försvarskommittén ifrågasatta särskilda undersökningen anstå.

I avbidan på en sådan översyn som nyss antytts torde den nu tillämpade organisationen alltjämt i stort sett bära gälla, dock med de ändringar, som kunna betingas av den i det föregående föreslagna organisationen av den högsta militära ledningen, och av sådana rationaliseringsåtgärder som lämpligen kunna vidtagas.

De förslag till jämkningar i försvarsstabens organisation, som försvarskommittén framlagt, kan jag i huvudsak biträda. I följande hänseenden ha förslagen dock givit mig anledning till särskilda uttalanden.

I likhet med försvarskommittén anser jag, att forskningsofficeren bör ingå i försvarsstaben men kan icke biträda överbefälhavarens förslag om inrättande av en särskild forskningsavdelning.

I anledning av vad överbefälhavaren anfört räknar jag icke med någon särskild upplysningsavdelning. Dess uppgifter bära omhänderhavas av press- och filmavdelningen.

Mot personalens rekrytering till och anställning vid försvarsstaben enligt försvarskommitténs förslag har jag intet att erinra. Av naturliga skäl kan det emellertid icke fastslås, att beställningarna på försvarsstabens stat under alla omständigheter skola besättas med lika antal officerare ur de tre försvarsgrenarna. Den föreslagna anordningen skapar dock möjligheter till en önskvärd jämnare rekrytering ur försvarsgrenarna.

På skäl, som av överbefälhavaren anförts, biträder jag av honom framlagt förslag om bibehållande av det nuvarande antalet officerare vid armé- och inrikesavdelningarna. Vidare synes det nuvarande antalet militärassistenter vid telegrafverket och kaptener i järnvägstjänst tills vidare böra bibehållas.

Då en utredning rörande försvarsväsendets radioanstalts omfattning och organisation för närvarande pågår, är jag icke beredd att nu föreslå någon väsentlig ändring härutinnan. Av samma skäl finner jag ej anledning nu tillstyrka av kommittén framlagt förslag, att särskilda anslag för anstalten skola uppföras i riksstaten.

Frågan huruvida militärassistenterna vid länsstyrelserna böra vara aktiva officerare eller ej torde komma att ytterligare behandlas i samband med den översyn av länsstyrelsernas organisation, om vilken chefen för inrikesdepartementet nyligen föranstaltat. Med hänsyn härtill synes någon ändring i den nuvarande militärassistentorganisationen icke för närvarande böra vidtagas. Jag föreslår därför, att liksom hittills 14 kaptener upptagas på försvarsstabens stat såsom militärassistenter vid länsstyrelserna.

I överensstämmelse med civilförvaltningens förslag torde förvaltaren i kassatjänst vid försvarsstaben åtminstone tills vidare böra kvarstå på dennas stat.

Till frågan om ändrad löneställning för viss militär och civil personal återkommer jag vid anmälan av frågan om avlönings- m. fl. anslag för budgetåret 1948/49.

3. De centrala förvaltningsmyndigheterna.

Försvarskommittén.

Kommittén har anført, att även om det i nuvarande läge, innan 1946 års militära förvaltningsutredning fullgjort sitt uppdrag att verkställa översyn av försvarets centrala förvaltningsmyndigheters organisation, icke vore möjligt att överblicka i vad mån en begränsning av försvarskrafterna i enlighet med försvarskommitténs förslag kunde komma att möjliggöra inskränkningar i den nuvarande centrala förvaltningsorganisationen, kommittén likväl ansett en sådan utveckling icke vara utesluten. Kommittén har därför räknat med att de sammanlagda kostnaderna för försvarets centrala förvaltningsmyndigheter småningom skulle komma att nedgå. De härutinnan i kostnadsberäkningarna upptagna beloppen vore dock att betrakta såsom enbart uppskattade.

I särskilt yttrande har kommittéledamoten *von Heland* framhållit, att de rena organisationskostnaderna skulle kunna nedbringas, om beslutanderätten i olika frågor delegerades till lägre instanser. Jämväl olika rationaliseringar skulle kunna bidra till nedbringande av organisationskostnaderna.

Remissyttranden.

Arméförvaltningen och *marinledningen* ha ansett det osäkert, om kostnaderna för de centrala förvaltningsmyndigheterna kunde så avsevärt begränsas som försvarskommittén föreslagit.

Å andra sidan har 1946 års militära förvaltningsutredning i likhet med försvarskommittén ansett möjligt att räkna med en minskning av de sammanlagda avlönings- och omkostnaderna för de centrala förvaltningsmyndigheterna. Det vore anledning antaga, att väsentliga besparingar skulle stå att vinna såväl inom den centrala förvaltningen som på andra håll inom de militära ledningsorganen, därest det militära försvaret närmare sammanfördes till en enhet.

Krigsmaterielverket har påpekat, att på flera viktiga förvaltningsområden, framför allt materielanskaffningens, kontrollens och förrådshållningens, skapats en blandorganisation med dubbel, i vissa fall flerdubbel personaluppsättning för samma arbetsuppgifter med därav följande höga personalkostnader. Med hänsyn till att förvaltningsutredningens resultat av nu pågående översyn av de centrala förvaltningsmyndigheterna icke torde komma att framläggas förrän till 1950 års riksdag, komme nuvarande förvaltningsorganisation att bli bestående under minst två år efter det den nya försvarsordningen börjat genomföras. Verket ansåge dock att — utan några större organisatoriska ingripanden — kostnaderna för de centrala förvaltningsmyndigheternas organisation skulle kunna nedbringas under de närmaste åren. De besparingar, som därmed gjordes, borde användas till förbättring och utökning av försvarets materiel eller till skapande av ökade förutsättningar för materielförsörjningen under ett eventuellt krig. Därtill komme att, då en betydande del av förvaltningspersonalen inginge i de militära befälskadrenna, förvaltningsapparatusens omfattning ej vore utan inflytande på omfattningen av erforderliga befälskadrer inom försvaret. Enligt verkets mening komme försvaret, därest försvarskommitténs förslag genomfördes, att bestå av, å ena sidan, staber och förband, dimensionerade från vissa 1947 aktuella utgångspunkter, och, å andra sidan, för de närmaste åren en förvaltningsapparat, dimensionerad både ur de för 1942 års försvarsordning och för 1936 års försvarsordning gällande utgångspunkterna.

Verket har på grund härav ifrågasatt, om icke försvarsreformen och förvaltningsreformen borde genomföras i ett sammanhang. För att inom nuvarande förvaltningsorganisations ram åstadkomma besparingar genom att undanröja dubbelorganisation och dubbelarbete borde ett särskilt organ inrättas för samordning av förvaltningsåtgärderna försvarsgrensförvaltningarna emellan liksom mellan dessa och de för försvaret gemensamma förvaltningsorganen.

Departementschefen.

Ehuru den pågående förvaltningsutredningen icke kan beräknas bli slutförd inom den närmaste tiden, kan jag icke biträda krigsmaterielverkets förslag, att ett särskilt organ redan nu skall inrättas för samordning av förvaltningsåtgärderna de olika centrala myndigheterna emellan. Under hand inhämtade upplysningar synas mig nämligen giva anledning förvänta, att vissa förenklingar i förvaltningsorganisationen skola bli möjliga att vidtaga allteftersom utredningsarbetet fortskrider.

B. Den militärterritoriella indelningen.

Enligt den genom 1942 års försvarsbeslut fastställda och i stort sett alltjämt gällande ordningen indelas riket i lantmilitärt hänseende i sju militär-områden och dessa i sin tur i ett antal, ursprungligen 31 (i fred 28), lantmilitära och 4 marina försvarsområden, de senare i sig innefattande kustartilleriförsvaren på fastlandet. Territorialvattnet vid rikets kuster indelas i sjö-
militärt hänseende i 6 marindistrikt. I dessa ingå även de marina försvarsområdena jämväl till den del de icke utgöras av territorialvatten. I flygmilitärt hänseende slutligen indelas landet i 5 flygbasområden.

Det territoriella befälet utövas, över militärområde av militärbefälhavare, över marindistrikt av marindistriktschef, över flygbasområde av flygbasområdeschef och över försvarsområde av försvarsområdesbefälhavare. Nämda befälhavare och chefer biträdas envar av en stab. I fred sammanföras dock vissa försvarsområden två och två under en gemensam försvarsområdesbefälhavare och stab. Ett undantag från nämnda befälsindelning utgör VII. militärområdet, där militärbefälhavaren tillika är chef för Gotlands marindistrikt med en gemensam stab till sitt förfogande. Chefer för de marina försvarsområdena äro cheferna för kustartilleriförsvaren med för kustartilleriförsvaret och försvarsområdet gemensam stab. För att säkerställa enhetligt befäl vid försvar mot invasion kan marindistriktschef, i den mån överbefälhavaren så förordnar, underställas militärbefälhavare i vad rör marint försvarsområdes försvar. I nu gällande planläggning är så även fallet beträffande samtliga marina försvarsområden i vad avser deras försvar med stridskrafter ur armén och kustartilleriet.

I skrivelse den 11 januari 1946 framlade överbefälhavaren ett på grund av det ändrade militärpolitiska läget och erfarenheterna från beredskapstiden utarbetat förslag till reviderad militärterritoriell indelning. Förslaget byggde på att den militärterritoriella indelningen i krig och fred borde i möjligaste mån överensstämma dels sinsemellan, dels med den civiladministrativa indelningen, varjämte de olika militära indelningarna av riket borde bringas till största möjliga överensstämmelse. De marina försvarsområdenas nuvarande särställning borde upphöra. Antalet territoriella staber såväl i fred som i krig borde i möjligaste mån nedbringas, varigenom personal och kostnader kunde sparas.

Förslaget innebar, att den gällande indelningen i militärområden skulle bibehållas men att vissa förskjutningar skulle göras i gränsdragningen mellan vissa av dem. Även gränserna för marindistrikten skulle regleras så att de sammanföle med militärområdesgränser. Detta föranledde, bland annat, förslag om sammanslagning av Öresunds marindistrikt med Sydkustens marindistrikt. Flygbasområdenas gränser borde ändras så att största möjliga överensstämmelse erhöles med militärområdena.

I fråga om försvarsområdena föreslogs en sammanslagning av områden, så att antalet områden skulle minska i krig från 35 till 29 och i fred från 28

till 21, samt att de marina försvarsområdena skulle utgå ur marindistriktet och tillföras militärområdena, där de i territoriellt hänseende skulle inordnas i försvarsområdesindelningen. Vidare föreslogs, att vissa »krigshamnar» skulle inrättas för att ur marinoperativ synpunkt säkerställa, att marina chefer finge erforderligt inflytande på verksamheten inom vissa för flottans operationer betydelsefulla områden.

1945 års försvarskommitté, som yttrade sig över överbefälhavarens förslag, ville då icke taga ställning till detsamma i vidare mån än som rörde en sammanslagning av lantmilitära försvarsområden eller en ändrad gränsdragning mellan försvarsområden, allt inom ramen för gällande militärområdesindelning.

Överbefälhavarens förslag förelades riksdagen i propositionen 1946:120, där en närmare redogörelse lämnades för förslaget. I propositionen förordades en ändring av försvarsområdesindelningen i enlighet med vad försvarskommittén tillstyrkt. Med bifall till propositionens hemställan i förevarande del bemyndigade riksdagen (skr. nr 365) Kungl. Maj:t att genomföra omorganisationen av den lantmilitära indelningen i försvarsområden.

I anslutning till vad sålunda angivits i förenämnda proposition har genom kungörelse den 28 juni 1946 (SFS nr 555) antalet försvarsområden fastställts till 28 lantmilitära, av vilka 8 i fred skola ha befälhavare och stab gemensamma med annat försvarsområde, och 4 marina.

I den promemoria, som fanns fogad vid försvarskommitténs förenämnda skrivelse den 14 juni 1946 med hemställan om utredning genom överbefälhavarens försorg av tre kostnadsalternativ, berördes bland annat frågan om möjligheterna att förenkla den militärterritoriella indelningen samt att i större utsträckning anordna centrala och territoriella staber samt verkstäder, förråd m. m. såsom för försvaret gemensamma organ. Med anledning härav uppdrog överbefälhavaren åt en särskild kommitté att verkställa utredning beträffande dessa möjligheter i fråga om territoriella staber samt verkstäder, förråd m. m.

Den sålunda tillsatta kommittén har i vad rör de territoriella staberna kommit till det resultatet, att en ökad samverkan mellan de chefer jämte staber, som regionalt företräda armén, marinen och flygvapnet, skulle vara till bestämd fördel för försvarsverksamhetens effektivitet. En sådan ökad samverkan kunde bäst vinnas genom ett lokalt samordnande av ifrågavarande chefer och staber. I princip borde ett sådant samordnande avse sidoordnade regionala myndigheter ur olika försvarsgrenar och omfatta militärbefälhavare, marindistriktschefer och flygbasområdeschefer jämte staber. En förutsättning för att den lantmilitära och sjömilitära verksamheten samt flygbasområdesverksamheten inom militärområden, marindistrikt och flygbasområden skulle kunna på ett tillfredsställande sätt samordnas vore bland annat, att största möjliga överensstämmelse i fråga om gränserna för ifrågavarande områden vore för handen. I syfte att skapa en sådan gränsöverensstämmelse ansåg sig nyssnämnda kommitté böra föreslå vissa ändringar i den av överbefälhavaren tidigare föreslagna militärterritoriella indelningen. Ett genomförande av de före-

slagna ändringarna skulle medföra fullt sammanfallande gränser för militär-områden, marindistrikt och flygbasområden, dock att Ostkustens marindistrikt skulle komma att omfatta två militärområden (IV. och V.) och Norra flygbasområdet likaledes två militärområden (II. och V.).

Med utgångspunkt från en sålunda reviderad militärterritoriell indelning har den av överbefälhavaren tillsatta kommittén förordad, att militärbefäls-, marindistrikts- och flygbasområdesstaber skulle samordnas i krig och fred inom områden, där möjligheter föreläge att till samma ort sammanföra ledningen av de olika försvarsgrenarnas verksamhet.

De samordnade staberna borde organiseras såsom *kombinerade staber*, bestående dels av en militärbefälsstab, en marindistriktsstab och en flygbasområdesstab, vardera under ledning av en stabschef, dels av ett antal gemensamma avdelningar, som administrativt sorterade under stabschefen vid militärbefälsstaben, såvida icke de lokala förhållandena till annat föranledde. I fråga om den inbördes lydnadsställningen för militärbefälhavare, marindistriktschefer och flygbasområdeschefer skulle ingen ändring ske, såvida icke för visst fall annorlunda bestämdes. Under förutsättning, att en samordning kunde ske i avseende å plats och lokaler, bedömdes gemensam handläggning vara möjlig av ärenden rörande luftförsvar, underrättelsetjänst, signaltjänst, viss underhållstjänst, personalvård, själavård, rättsväsende och säkerhets(polis)tjänst, samarbete med civila myndigheter, expeditionstjänst samt vakt- och ordonnanstjänst m. m.

Formen med *helt sammanslagna staber* har övervägts inom kommittén och i princip förordats av representanter för armén och kustartilleriet men avstyrkts av ledamöter, tillhörande flottan, marinintendenturkåren och flygvapnet.

I fråga om gemensam förrådshållning och anordnande av för försvaret gemensamma verkstäder har nämnda kommitté funnit, att möjligheter härtill finnes i jämförelsevis stor utsträckning, varigenom stora besparingar stode att vinna. Kommittén har ansett, att en permanent samarbetskommitté borde tillsättas för att i samverkan med statens organisationsnämnd närmare undersöka härmed sammanhängande frågor.

Försvarskommittén.

Försvarskommittén har anfört, att det enligt kommitténs mening vore synnerligen betydelsefullt, att största möjliga överensstämmelse åvägbragtes mellan rikets olika militära indelningar. De förslag, som överbefälhavaren därutinnan tidigare framlagt, vore ett steg i denna riktning. Den samordning av ledningen för de olika försvarsgrenarnas verksamhet inom respektive territoriella områden, som visat sig möjlig, vore enligt försvarskommitténs mening ägnad att främja samarbetet mellan försvarsgrenarna och skulle jämväl medföra besparingar. Mest rationellt vore ur dessa synpunkter, om en fullständig sammanslagning av de territoriella staberna kunde komma till stånd. Man borde inrikta sig på en sådan lösning av frågan, även om den föreslagna samordningen i lokalt avseende härvid genomfördes såsom en första åtgärd. Då före-

varande spörsmål alltjämt vore under utredning inom den högsta militära ledningen, hade kommittén ansett sig nödsakad att inskränka sig till att angiva sin allmänna syn på detsamma och funnit sig hänvisad till att vid sina beräkningar utgå från att den nuvarande organisationen med vissa förordade ändringar bibehölles såsom ett provisorium.

Vad anginge frågan om möjligheten att åstadkomma gemensam förrådshållning m. m. i ökad omfattning ansåge kommittén, att de möjligheter härtill, som enligt de verkställda utredningarna borde förefinnas, också borde tillvaratagas. Därest den pågående översynen av försvarets centrala förvaltningsmyndigheters organisation skulle resultera i ett ytterligare samordnande av försvarets förvaltning, komme uppenbarligen anordnandet av gemensamma förråd och verkstäder att i motsvarande mån underlättas.

I de särskilda yttrandena har förevarande fråga berörts av kommittéledamoten von Heland och konteramiral Ericson.

von Heland har ansett en fullständig sammanslagning av de territoriella staberna mest rationell ur såväl besparings- som effektivitetssynpunkt.

Ericson har ansett en samordning av de territoriella staberna ägnad att främja samarbetet mellan försvarsgrenarna. En sådan samordning borde, där förutsättningar härför föreläge, ske i någon form av kombinerade staber. En sammanslagning av staberna vore däremot enligt *Ericsons* mening felaktig, enär verksamheten vid de olika försvarsgrenarna måste ledas av var för sig sakkunniga och ansvariga chefer.

Remissyttrandet.

Överbefälhavaren har i princip anslutit sig till försvarskommitténs förslag rörande den militärterritoriella indelningen. Med hänsyn till pågående utredningar inom högkvarteret rörande kustartilleriets och luftbevakningens ställning samt sammanslagning av territoriella staber syntes slutlig ställning till frågan böra fattas först, sedan dessa utredningar slutförts. Dock borde sammanslagning av Öresunds och Sydkustens marindistrikt genomföras oberoende härav.

Chefen för armén har ansett det betydelsefullt, om största möjliga överensstämmelse kunde åvägabringas mellan rikets olika militära områdesindelningar. Starka skäl talade för en enhetlig territoriell ledning av försvaret med sammanslagna staber under en chef. Övergångsvis borde kombinerade staber organiseras. I avvaktan på mera fullständig utredning härom liksom slutförande av undersökningarna rörande kustartilleriets och luftbevakningens ställning i försvarsorganisationen vore arméchefen icke beredd att nu förorda ett genomförande härav.

Marinledningen har ansett den föreslagna militärterritoriella indelningen i åtskilliga avseenden icke vara ändamålsenlig. Hela denna fråga borde upptagas till prövning efter slutförande av nu pågående utredningar i hithörande ämnen. Intill dess borde nu gällande indelning och befälsförhållanden bibehållas, dock att Öresunds marindistrikt oberoende av nämnda utredningar

kunde sammanslås med Sydkustens marindistrikt. För underlättande av samarbetet mellan de regionala militära myndigheterna vore det betydelsefullt, om de territoriella staberna, där så vore möjligt och lämpligt, kunde lokalt sammanföras. Stabernas sammanslagning motsatte sig marinledningen bestämt såsom en teoretisk konstruktion utan verklighetsunderlag och ägnad att fördröja och försvara ledningen inom respektive ansvarsområden. Vid krig måste varje stab var för sig vara fullt funktionsduglig.

Jämväl *chefen för flygvapnet* har funnit, att största möjliga överensstämmelse borde åvägabringas mellan rikets olika militärterritoriella indelningar.

Det vore emellertid anmärkningsvärt, att försvarskommittén kunnat göra ett så starkt uttalande för sammanslagna staber utan att ha tagit del av någon fullständig utredning av denna fråga. En sådan utredning skulle med säkerhet leda till den slutsatsen, att ingenting stode att vinna med sammanslagna men väl med — där förhållandena det medgäve — till samma plats förlagda och samverkande s. k. kombinerade staber. En fullständig utredning borde göras i samband med att frågan om luftförsvarets enhetliga organisation toges upp till prövning. I avvaktan härpå borde någon ändring av den flygterritoriella indelningen ej komma till stånd.

I detta sammanhang borde uppmärksammas, att försvarets enhetliga ledning icke i första rummet vore en geografisk fråga. För att kunna utnyttja flygstridskrafternas rörlighet och förmåga till snabb kraftkoncentration i vilken riktning som helst vore det nödvändigt att sammanhålla dessa i operativa enheter, som icke vore geografiskt bundna utan sammanhållna under enhetlig ledning, nämligen *chefen för flygvapnet* i högkvarteret. Alla krigserfarenheter talade för en sådan organisation.

Övriga remissmyndigheter, som yttrat sig i denna fråga, ha haft delade meningar om möjligheterna att helt samordna de territoriella staberna, varför ytterligare utredning härom borde verkställas. Civilförsvarsstyrelsen och vissa länsstyrelser ha understrukit vikten av att län och försvarsområde i möjligaste mån borde sammanfalla. En sådan åtgärd vore ägnad att underlätta samarbetet mellan länsstyrelserna och de militära myndigheterna. Från vissa håll ha detaljerinringar framförts mot föreliggande förslag beträffande den militärterritoriella indelningen.

Departementschefen.

Med hänsyn till att fullständig utredning rörande den militärterritoriella indelningen, kustartilleriets och luftförsvarets ställning inom försvarsorganisationen samt frågan om samordning av de territoriella staberna ännu icke förebragts är jag icke nu beredd att taga definitiv ställning till här ifrågakommande spörsmål. Jag utgår därför från att nuvarande militärterritoriella indelning tills vidare i stort sett bibehålles i oförändrat skick. Till frågan om viss jämkning i nuvarande marindistriktsindelning återkommer jag i det följande.

C. Kustartilleriets ställning inom försvarsorganisationen.

Överbefälhavaren har genom en särskild kommitté, bestående av företrädare för försvarsstaben, armén, arméförvaltningen, flottan, kustartilleriet, marinförvaltningen, flygvapnet och flygförvaltningen låtit utreda frågan om kustartilleriets ställning inom försvaret. Denna kommitté har enhälligt förordat, att kustartilleriets territoriella luftvärn skulle överföras till armén. Kommitténs flertal har dessutom föreslagit, att även kustartilleriet i övrigt skulle överföras till armén och där med bibehållen särart bilda ett särskilt truppslag. Företrädarna för flottan och marinförvaltningen ha däremot ansett, att kustartilleriet med undantag av dess territoriella luftvärn borde bibehållas inom marinen. De av nämnda kommittés ledamöter slutligen, som företrädde flygvapnet och flygförvaltningen, ha såsom sin mening uttalat, att frågan om kustartilleriets ställning måste göras beroende av försvarets kommande utformning i stort. Sedan överbefälhavaren inhämtat yttranden över den sålunda verkställda utredningen, har han låtit närmare undersöka de organisatoriska, ekonomiska och förvaltningsmässiga konsekvenserna av att kustartilleriet överfördes till armén.

Försvarskommittén.

I avvaktan på överbefälhavarens slutliga ställningstagande i frågan har försvarskommittén funnit sig böra räkna med att kustartilleriet tills vidare skulle kvarstå i marinen utom vad angår det territoriella luftvärnet, som ansetts böra överföras till armén.

Frågan har berörts i vissa till försvarskommitténs betänkande fogade särskilda yttranden.

Kommittéledamoten *Hagberg* har ansett, att kustartilleriets överförande till armén skulle innebära betydande ekonomiska fördelar.

Kommittéledamoten *von Heland* har anfört, att frågan om sammanslagning av kustartilleriet och flottan icke gjorts till föremål för särskild utredning, men att en sådan lösning måhända skulle vara mera rationell än ett överförande av kustartilleriet till armén.

Remissyttranden.

Överbefälhavaren har ansett, att kustartilleriet, inbegripet dess nuvarande luftvärn, borde kvarstå som ett vapenslag inom marinen i avvaktan på slutförandet av pågående utredning inom högkvarteret rörande vapnets ställning inom försvarsorganisationen.

Marinledningen har såsom sin bestämda mening uttalat, att kustartilleriet med sitt nuvarande luftvärn alltjämt borde kvarstå i marinen.

Inspektören för kustartilleriet har ansett, att det för personalens arbetsro vore till fördel, om frågan om kustartilleriets ställning definitivt kunde avgöras. Med hänsyn till rådande utrikespolitiska läge borde frågan om en överflyttning för närvarande icke upptagas till behandling.

Chefen för armén har ansett kustartilleriets överföring till armén vara nödvändig, därest icke frågan om en ändamålsenlig krigsplanläggning och rationell ledning i krig av det territoriella försvaret kunde lösas på andra vägar.

Militärbefälhavarna för I., IV. och VII. militärområdena ha ansett, att kommittén bort föreslå vapnets överförande till armén.

Statens organisationsnämnd har anfört, att kustartilleriet snarast borde överföras till armén. Hittills gjorda undersökningar hade bestyrkt riktigheten härav.

Departementschefen.

Med hänsyn till det läge, vari utredningen rörande kustartilleriets ställning inom försvarsorganisationen för närvarande befinner sig, är jag icke nu beredd att taga slutlig ställning till denna fråga. Jag förutsätter således, att kustartilleriet i sin helhet alltjämt tills vidare skall kvarstå såsom ett särskilt vapenslag inom marinen.

D. Luftförsvaret.

Det militära luftförsvaret består av jaktflyg, luftvärn och luftbevakning. Medan jaktflyget organisatoriskt ingår i flygvapnet, äro luftvärnet och luftbevakningen uppdelade på alla tre försvarsgrenarna.

Överbefälhavaren har genom en av honom tillsatt luftförsvarskommitté låtit utreda, hur en enhetlig ledning av luftförsvarets skilda grenar skulle kunna åstadkommas och vilka organisatoriska konsekvenser en omläggning av nuvarande system skulle få. Luftförsvarskommittén har kommit till den uppfattningen, att ett sammanförande av allt luftförsvaret — jaktflyg, luftvärn och luftbevakning — under chefen för flygvapnet ur många synpunkter vore fördelaktigt. Konsekvenserna av att överföra luftvärnet till flygvapnet skulle emellertid i flera hänseenden bli mycket vittgående, varför luftförsvarskommittén förordat ytterligare utredning härom genom försvarsgrenschefernas försorg. Däremot har luftförsvarskommittén föreslagit, att luftbevakningen snarast skall överföras till flygvapnet. Hithörande spörsmål ha varit föremål för närmare bearbetning inom högkvarteret och överbefälhavaren har i skrivelse till Kungl. Maj:t den 19 februari 1948 föreslagit, att all luftbevakning skall sammanföras till flygvapnet. Frågan om ett enhetligt luftförsvaret bearbetas för närvarande inom högkvarteret.

1. Luftförsvarets organisation.

Försvarskommittén.

Kommittén har framhållit, att erfarenheterna från kriget visat, att starka skäl talade för en enhetlig ledning av luftförsvarets skilda grenar i såväl fred som krig. Då hithörande spörsmål vore föremål för bearbetning inom högkvarteret och några av utredningen betingade förslag ännu ej framlagts, funne kommittén ej anledning närmare ingå på denna fråga. Försvarskommittén för-

utsatte, att de förslag till effektivisering av nuvarande luftförsvarsorganisation, vartill behandlingen inom högkvarteret kunde komma att leda, successivt skulle föreläggas Kungl. Maj:t.

Remissyttranden.

Överbefälhavaren har erinrat om den pågående utredningen av frågan om ett enhetligt luftförsvaret.

Chefen för flygvapnet har anfört, att hela landets försvar gentemot luftanfall vore ett av huvuddragen i försvarsordningen. Detta försvar utgjordes av jaktflyg, luftvärn och luftbevakning, vartill komme attackflyg för motanfall. Det syntes ur luftförsvarets synpunkt avgjort fördelaktigast att sammanföra dess tre militära beståndsdelar till en försvarsgren, benämnd »luftförsvaret». Frågan om luftvärnets ställning vore emellertid så komplicerad, att den krävde ytterligare ingående utredning.

Chefen för flygvapnet har i detta sammanhang även erinrat om och med exempel från kriget belyst civilförsvarets betydelse som komplement till det militära luftförsvaret. Beredskapen mot en förödande luftkrigföring mot hemortens försörjning och kommunikationer krävde, att landets totala levande värnkraft uppdelades mellan krigsmakten och civilförsvaret efter ingående behovsprövning.

Statens organisationsnämnd har framhållit, att frågan om ett enhetligt luftförsvaret nära sammanhängde med en ur många synpunkter erforderlig revidering av försvarsgrensbegreppet i och för sig. Då den av överbefälhavaren tillsatta luftförsvarskommittén undvikit att beröra detta påtagliga förhållande, vore enligt nämndens mening den av ifrågavarande kommitté gjorda utredningen motsatsen till förutsättningslös. Utredningen gäve enligt nämndens mening uppenbart vid handen, att försvarsgrensindelningen i sin nuvarande utformning principiellt utgjorde ett bestämt hinder för en i alla avseenden tillfredsställande lösning av denna liksom av ett flertal andra för vårt försvar betydelsefulla frågor. Luftförsvarskommittén hade utgått från att enheten i luftförsvaret endast kunde tillgodoses genom en omflyttning av verksamheten försvarsgrenarna emellan. Man hade härvid icke tagit hänsyn till därmed förenade konsekvenser för det regionala försvaret. I den regionala instansen skulle sålunda erhållas en tvåhövdad ledning, en för markförsvaret och en för luftförsvaret. Det hade sedan lång tid tillbaka varit en strävan inom armén att stärka den regionala chefens — militärbefälhavarens — befogenheter i syfte att kunna tillerkänna denne ett verkligt ansvar för försvaret av vederbörande riksdel. Krigserfarenheterna hade enligt nämndens mening skärpt betydelsen av att det i spetsen för varje militärområde stode en chef med ansvar och därmed följande befogenheter för verksamheten vid samtliga försvarets förband inom vederbörligt område i såväl fred som krig. Föreslaget överförande av kustartilleriet från marinen till armén vore ett steg i denna riktning. Ett överförande av luftvärnet från armén till flygvapnet skulle däremot verka i motsatt riktning. Luftvärnet vore dessutom enligt nämndens

mening ett till hela sitt väsen armébetonat truppslag. Enheten i det regionala försvaret, i vilket luftförsvaret inginge som en oskiljaktig del, skulle sönderbrytas i syfte att få fram enhet i den enligt nämndens mening begränsade verksamhet, som av luftförsvarskommittén givits beteckningen luftförsvär. Vid sitt ställningstagande syntes luftförsvarskommittén även i hög grad ha påverkats av benägenheten att i fredstid överskatta flygstridskrafterna, vilket otvivelaktigt lett till bristande förståelse för den lantmilitära verksamhetens dominerande betydelse.

2. Luftbevakningens ställning inom försvarsorganisationen.

Försvarskommittén.

Såsom framgår av den föregående redogörelsen har kommittén i avbidan på slutförandet av högkvarterets utredning icke närmare ingått på frågan om luftbevakningens ställning inom försvarsorganisationen. Försvarskommittén har emellertid tagit upp frågan om luftbevakningens modernisering. Härför redogöres närmare vid behandlingen av flygvapnets organisation.

Remissyttranden.

Överbefälhavaren har anfört, att en effektiv luftbevakning vore en oundgänglig förutsättning för såväl det militära som det civila försvarets verksamhet och därmed även för det civila livets fortgång under krig. Den fortgående tekniska utvecklingen av luftstridsmedlen krävde en motsvarande anpassning av luftbevakningen och jaktstridsledningen med sannolikt ökade krav på teknisk utrustning.

Överbefälhavaren har i sin sedermera överlämnade skrivelse med förslag angående luftbevakningens ställning inom försvarsorganisationen anfört i huvudsak följande.

Luftbevakningen uppsattes för närvarande av samtliga försvarsgrenar, nämligen huvuddelen av den optiska luftbevakningen av armén, ett antal observationsorgan m. m. av marinen samt radarluftbevakningen ävensom rörliga jaktluftbevakningsstationer av flygvapnet. Inom armén vore försvarsområdestaberna organiserande myndigheter för luftbevakningsförbanden. Personalen vore truppregistrerad vid infanteriregementena. Viss utbildning, även frivillig sådan, ägde rum vid luftvärnet. För handläggning av utbildningsfrågor inom arméledningen funnes vid luftvärnsinspektionen endast en tillfälligt anställd värnpliktig officer. Krigsplanläggningen inom högkvarteret åvilade försvarstaberna, som även — i brist på sakkunnig personal inom försvarsgrensstaberna — ledde den påbörjade moderniseringen och effektiveringen av luftbevakningen. Det regionala krigsplanlägningsarbetet ombesörjdes av militärbefälstaberna, där närmast luftvärnsofficeren handlade luftbevakningsfrågor.

Av det sagda framginge nackdelarna med den nuvarande ordningen. Luftbevakningen saknade egentlig fredsorganisation. Då dess olika delar uppsattes av olika försvarsgrenar, kunde enhetlig ledning icke åstadkommas, vare sig i krig eller i fred. I och med att radar tillkommit i luftbevakningsorganisationen, måste den organisatoriskt sammankopplas med den optiska luftbevakningen. Radarorganisationen hade vuxit fram vid flygvapnet och dess förband

uppsattes av denna försvarsgren. Vad slutligen jaktförsvaret beträffade hade chefen för flygvapnet, som numera med jaktflygets dominerande ställning fått dettas ledning till huvuduppgift, nu intet inflytande på huvuddelen av luftbevakningen, varav jaktverksamheten vore beroende. Även attackflyget komme för sitt operativa uppträdande att bli alltmera beroende av luftbevakningen. Med hänsyn till det nära sammanhanget mellan luftbevakningen och jaktstridsledningen borde en gemensam ledning skapas för dessa verksamhetsgrenar. Luftbevakningen borde därför underställas jaktförsvarets operative ledare, chefen för flygvapnet, och erhålla en fast fredsorganisation.

Även om luftbevakningens freds- och krigsorganisation samt dess ställning i förhållande till försvarsgrenscheferna nu utretts, återstode likväl vissa frågor beträffande befälsförhållandena m. m. att reglera i samband med den militärterritoriella organisationen i övrigt. Utan att föregripa beslut i dessa delar, varom förslag framdeles avsåges skola avgivas, syntes det emellertid nödvändigt att utan vidare dröjsmål skapa en fast fredsorganisation för luftbevakningen samt igångsätta en effektiv och modern luftbevakningsutbildning för värnpliktiga och frivilliga. Endast härigenom kunde arbetet med luftbevakningens modernisering och dess fortlöpande funktionsduglighet i krig säkerställas.

Skrivelsen utmynnade i förslag till luftbevakningens ordnande i huvudsak innebärande att luftbevakningens ledning i krig och fred ävensom krigsförberedelsearbetet skulle åvila chefen för flygvapnet och under honom flygbasområdescheferna i samråd med respektive militärbefälhavare (motsvarande), att inom flygledningen skulle inrättas en luftbevakningsinspektion, varjämte flygförvaltningen och flygbasområdesstaberna skulle förstärkas med viss personal, att försvarsområdesstaberna skulle kvarstå som organiserande och utrustande myndigheter för huvuddelen av luftbevakningsförbanden, medan en mindre del (vissa luftförsvarscentraler) skulle organiseras och utrustas av flygflottiljerna samt att utbildningen skulle handhas dels av flygflottiljerna, dels av försvarsområdesstaberna (huvuddelen av den frivilliga utbildningen).

Kostnaderna för den föreslagna organisationen bleve i stort sett oberoende av vilken försvarsgren luftbevakningen tillhörde. En sammanställning av kostnaderna har införts i det föregående under avsnittet Kostnaderna. För den närmare fördelningen av kostnaderna ävensom för organisationens och utbildningens detaljer redogöres i det följande vid behandlingen av flygvapnets organisation.

Chefen för flygvapnet har framhållit, att all luftbevakning snarast borde sammanföras till flygvapnet. Av chefen för flygvapnet anmält personalbehov för luftbevakningsorganisationens ledning m. m. framgår av redogörelsen för flygvapnets fredsorganisation.

Civilförsvarsstyrelsen har framhållit, att en tillräckligt lång förvarningstid vid luftangrepp vore av största betydelse för att ge befolkningen möjligheter att uppsöka skyddsrum och för att därmed minska hemortens förluster i människoliv. Nuvarande luftbevakningsorganisation fyllde icke de krav, som måste ställas i detta hänseende. Den av försvarskommittén föreslagna luftbevakningsorganisationen vore av vital betydelse för landets möjligheter att

tåla ett modernt krigs stora påfrestningar och borde för den skull genomföras i snabbast möjliga takt.

Statens organisationsnämnd har i avvaktan på överbefälhavarens sedermera avgivna förslag till organisation av luftbevakningen anfört i huvudsak följande.

Luftbevakningsorganisationen vore till hela sitt väsen en rent lantmilitär organisation. Det av luftförsvarskommittén framlagda förslaget att sammanföra all luftbevakning till flygvapnet innebure ett sönderbrytande av enhetligheten i den militärterritoriella organisationen samt luftförsvarsorganisationens avskiljande från försvaret i övrigt. Ett dylikt organisationsförslag borde icke ens ifrågasättas, försävt icke alldeles särskilda skäl kunde anföras härför. Gentemot vad luftförsvarskommittén anfört till stöd för sitt förslag ville nämnden framhålla, att den orientering, som luftbevakningen vore avsedd att lämna jaktflyget, vore endast en av dess uppgifter och långt ifrån den främsta. Ett bibehållande av luftbevakningen i militärbefälhavarens hand skulle dessutom enligt nämndens mening på ett lika tillfredsställande sätt säkerställa en intim samverkan mellan luftbevakning och jakt. En förutsättning härför vore givetvis, att militärbefälhavaren förfogade över kvalificerade organ för att bevaka såväl jaktflygets som luftvärnets intressen. Luftförsvarskommitténs uppfattning, att luftbevakningens verksamhet vore en nödvändig förutsättning för jaktflygets stridsledning och att krigserfarenheterna klart visat betydelsen av nära samverkan mellan jaktflyg och luftbevakning, kunde därför av nämnden ej godtagas som motiv för att koncentrera all luftbevakning till flygvapnet.

Den omständigheten, att flygvapenövningarna vore i hög grad beroende av att luftbevakningen kunde träda i funktion, vore förvisso ett starkt skäl — jämte vissa i annat sammanhang anförda — för att avskaffa försvarsgrensindelningen och ersätta denna med centrala utbildningsorgan i överbefälhavarens hand, varigenom samövningar mellan de olika truppslagen i vidsträcktaste bemärkelse kunde komma till stånd utan hindrande försvarsgrensgränser, men saknade värde som motiv för att lägga luftbevakningsorganisationen under flygvapnet.

Att radarluftbevakningen nu tillhörde flygvapnet kunde enligt nämndens mening ej heller tagas till intäkt för en omläggning av luftbevakningsorganisationen som sådan. Radar — ehuru av annat slag och för andra ändamål — finnes nämligen även vid luftvärnet.

Vad som anförts av luftförsvarskommittén om att luftbevakningspersonalens verksamhet nära sammanhänge med flygförbandens vore enligt nämndens mening av begränsat värde, eftersom radarluftbevakningen icke baserades på ögoniakttagelser och då vid övrig luftbevakningsverksamhet endast identifieringsförmågan vore av värde. Däremot kunde fredsutbildningen underlättas genom att förläggas till platser med ständig lufttrafik.

Luftbevakningsutbildningen under de värnpliktigas första tjänstgöring borde även vid ett bibehållande av nuvarande luftbevakningsorganisation äga rum vid flygflottiljerna. Instruktörsbehovet för denna utbildning kunde i viss omfattning tillgodoses av luftvärnet, om man förstärkte luftvärnets personalkadrer och därefter kommenderade sådan befälspersonal till tjänstgöring vid flygförbanden.

Länsstyrelsen i Uppsala län har — med hänsyn till den livsviktiga betydelsen av största möjliga förvarningstid för civilförsvaret — kraftigt understrekat de synpunkter på luftbevakningens organisation och materielbehov, som anförts i kommittébetänkandet.

Departementschefen.

Utvecklingen på luftkrigföringens område tyder på att hotet från luften vid ett nytt krig kommer att bli ännu allvarligare än vad fallet var under det senaste. Det måste därför vara av särskild vikt, att luftangreppsmedlens snabba utveckling följes av motsvarande utveckling i fråga om luftförsvarsmedlen. Härvid är det dock ej till fyllest, att de olika försvarsmedlen var för sig förbättras, utan en fortlöpande anpassning av hela luftförsvarsorganisationen efter utvecklingens krav måste äga rum. Såsom framhållits av försvarskommittén och luftförsvarskommittén tala krigserfarenheterna för en enhetlig ledning av luftförsvarets skilda grenar i såväl krig som fred. Härför talar även den snabba tekniska utvecklingen efter kriget, som leder till ständigt högre flyghastigheter, varigenom stridsmomenten i luftkriget bli allt kortare och kraven på luftförsvarsmedlens samordnade insättande i rätt tid skärpas. Luftförsvarskommittén har även funnit, att ett sammanförande av allt luftförsvar till en försvarsgren under chefen för flygvapnet ur många synpunkter skulle vara fördelaktigt. Chefen för flygvapnet, som framlagt liknande synpunkter, har förordat en omprövning av möjligheterna att på längre sikt genomföra en sådan omorganisation. Även jag inser betydelsen av ett enhetligt lett luftförsvar, som jämväl skulle underlätta samverkan med civilförsvaret. Då vissa frågor i detta sammanhang tarva ytterligare bearbetning och då sådan pågår inom högkvarteret, kan jag icke nu taga ställning till detta spörsmål i annat avseende än vad gäller luftbevakningens ställning inom försvarsorganisationen. Jag förutsätter emellertid, att överbefälhavaren kommer att förelägga Kungl. Maj:t de ytterligare förslag till effektivisering av luftförsvarsorganisationen, till vilka pågående utredning kan föranleda.

En effektiv luftbevakning är — såsom överbefälhavaren framhållit — en oundgänglig förutsättning för såväl det militära som civila försvarets verksamhet och därmed även för det civila livets fortgång under krig. Nuvarande luftbevakningsorganisation motsvarar dock icke de krav, som med hänsyn till luftstridsmedlens utveckling måste ställas på densamma. Detta beror dels på att luftbevakningen är uppdelad på de olika försvarsgrenarna, varigenom enhetlig ledning i såväl krig som fred omöjliggöres, dels på att egentlig fredsorganisation saknas, dels ock på att de olika delarna av luftbevakningen behöva moderniseras, främst i vad avser teknisk utrustning. Det anförda talar för att all luftbevakning snarast sammanföres i en fast fredsorganisation under enhetlig ledning samt att erforderlig modernisering vidtages. Då jaktflyget bör kunna taga upp strid i tidigt skede — om möjligt redan vid eller utanför våra kuster och gränser — är detta luftförsvarsmedel för sin förvarning i särskilt hög grad beroende av nära samverkan med luftbevakningen. Med hänsyn härtill och till jaktflygets betydelse för luftförsvaret i dess helhet synes det lämpligt att sammanföra jaktstridsledning och luftbevakning under chefens för flygvapnet enhetliga ledning. Jag biträder därför förslaget att överföra luftbevakningen till flygvapnet sådant detta av överbefälhavaren närmare utformats samt att i samband härmed inrätta den av överbefälhavaren likaledes föreslagna

fredsorganisationen för luftbevakningen. Omorganisationen bör påbörjas den 1 juli 1948 och genomföras så snabbt utbildnings-, förvaltningstekniska och övriga förhållanden medgiva. Till den närmare utformningen av organisation och utbildning ävensom till luftbevakningens modernisering återkommer jag i det följande vid behandlingen av flygvapnets organisation.

E. Militärmusiken.

Enligt nu gällande ordning finnas vid försvaret tre olika typer av musikkårer, benämnda typ I, II och III, med följande sammansättning.

Beställning	Lönegrad	Antal beställningar		
		Typ I	Typ II	Typ III
Musikdirektör	Ma 9/7	1	1	1
Musikfanjunkare (motsvarande)	Ma 5	3	2	2
Musiksergeanter.....	Ma 4	7	4	3
Musikfurirer	Me 1/2	4	4	3
Musikkorporaler	Mha 2	4	2	1
Musikvicekorporaler och meniga	Mha 1	14	8	5
Musikelever	360 kr./år	7	5	5
Summa		40	26	20

Musikkårer vid flottan av typ I ha en något annan sammansättning och bestå av 45 man.

De olika typerna av musikkårer fördela sig på försvarsgrenarna enligt nedan:

Försvarsgren	Antal musikkårer			
	Typ I	Typ II	Typ III	Summa
Armén	2	20	8	30
Marinen	2	1	3	6
Flygvapnet	—	—	8	8
Summa	4	21	19	44

Försvarskommittén.

Med anledning av åtskilliga till försvarskommittén överlämnade framställningar samt vissa framlagda förslag i övrigt rörande organisationen av militärmusiken och förbättrade avlöningsvillkor för musikeleverna m. m. har försvarskommittén anlitat särskild expert, musikdirektören vid Svea livgarde I. A. S. Gustafsson, med uppdrag att verkställa en preliminär utredning rörande militärmusiken. Utredningsmannen hade i en till kommittén ingiven promemoria föreslagit, att allenast två typer av musikkårer borde finnas och att antalet kårer borde minskas. Utredningsmannen hade därvid för att er-

hålla ett bättre befordringssystem för musikpersonalen föreslagit ändrad personaluppsättning, så att typ I skulle innehålla 40 man och typ II 30 man. Utredningsmannen hade därjämte avgivit ett alternativt förslag, som jämväl syftade till ändrad stämbesättning. Enligt detta förslag skulle musikkår av typ I bestå av 45 man och av typ II av 35 man. Enligt båda alternativen skulle finnas 3 kårer av typ I och 26 kårer av typ II. De större kårerna vore avsedda för Svea livgarde, Norrbottens regemente och Stockholms örlogsstation. Slutligen hade utredningsmannen föreslagit, att en för försvaret gemensam musikinspektion skulle inrättas för samordnande av militärmusikaliska frågor. Rörande den närmare innebörden av utredningsmannens förslag hänvisas till betänkandet s. 93—99.

Försvarskommittén har vid sina överväganden ifrågasatt, huruvida icke de uppgifter, som nu tillkomme militärmusiken inom försvaret, skulle kunna fyllas genom anordningar av mindre kostnadskrävande beskaffenhet än musikkårsorganisationen. Frågan härom har syntts kommittén vara förtjänt att närmare undersökas. En annan fråga vore, om militärmusiken ur allmänkulturell synpunkt borde tillmätas sådan betydelse, att organisationen redan ur denna synpunkt borde vidmakthållas. I så fall borde kostnaderna icke belasta fjärde huvudtiteln. Sistnämnda fråga syntes kommittén vara av beskaffenhet att lämpligen komma under behandling av den inom ecklesiastikdepartementet tillsatta 1947 års musikutredning.

Vid nu angivna förhållanden har kommittén ansett sig icke kunna föreslå förändrad musikkårsorganisation i vidare mån än den minskning av antalet kårer, som betingades av kommitténs förslag om indragning av Livregementet till häst, Skånska kavalleriregementet och Göta artilleriregemente. Kommittén har förklarat sig icke heller beredd att nu förorda att en särskild musikinspektion inrättas.

För att bereda musikeleverna bättre kontanta förmåner — för närvarande 360 kronor för år — har kommittén föreslagit, att det kontanta bidraget i likhet med vad som föreslagits för värnpliktiga i allmänhet borde höjas med en krona för dag.

I särskild skrivelse till försvarskommittén har chefen för flygvapnet anført, att det under vissa förutsättningar vore ändamålsenligt att begränsa flygvapnets musikorganisation till två större musikkårer eller eventuellt en sådan.

Remissyttranden.

Av de myndigheter och organisationer, som yttrat sig i denna del, ha *chefen för armén, marinledningen, försvarets civilförvaltning, svenska underofficersförbundet och tjänstemännens centralorganisation* tillstyrkt, att den av kommittén förordade utredningen rörande militärmusikens uppgifter och allmänkulturella betydelse snarast komme till stånd.

Försvarskommitténs förslag om förbättring av musikelevernas kontanta ersättning har biträts av *chefen för armén* och *försvarets civilförvaltning*. *Ståtens lönenämnd* har ansett skäligt, att ersättningen till musikeleverna beräknas

helt efter samma grunder som de värnpliktigas penningbidrag. *Försvarsväsendets underbefälsförbund* och *tjänstemännens centralorganisation* åter ha yrkat, att musikeleverna skola anställas såsom volontärer över stat.

Chefen för armén har därjämte anfört att, oavsett den föreslagna utredningen, redan från nästa budgetår borde vidtagas åtgärder för att motverka rekryterings svårigheterna och öka musikkårens spelbarhet. Arméchefen har föreslagit en ökning av antalet beställningar för musikfanjunkare och musikfurirer och en samtidig minskning av antalet lägre beställningar. En lämplig sammansättning av musikkåren skulle enligt arméchefens mening vara 37 beställningar i typ I (ökning med 2 fanjunkare och 1 furir samt minskning med 5 lägre beställningar), 23 i typ II (ökning med 1 fanjunkare och 1 furir samt minskning med 4 lägre beställningar) och 19 i typ III (ökning med 1 furir och minskning med 2 lägre beställningar).

Arméchefen har vidare föreslagit, att musikkåren vid Skånska trängkåren skulle ombildas till musikkår av typ II och musikkåren vid Skånska kavalleriregementet reduceras till musikkår av typ III.

Marinledningen har framhållit, att musikkåren vid Göteborgs örlogsstation — enligt 1942 års försvarsbeslut tillika avsedd för Älvsborgs kustartilleriregemente samt för expeditionstjänst såväl i land som ombord — icke erhållit en mot uppgifterna svarande sammansättning. De skäl, som föranlett den nödvändiga särställningen i avseende på numerär och sammansättning för musikkåren vid örlogsstationerna i Stockholm och Karlskrona, nämligen behov av personal för spel ombord och dessutom för viss militär tjänst såväl ombord som i land gällde jämväl för musikkåren vid Göteborgs örlogsstation. För att kunna fylla sina uppgifter borde denna kår utbyggas till numerär motsvarande musikkår av typ II med följande sammansättning: 1 musikdirektör, 3 flaggunderofficerare, 5 underofficerare av 2. graden, 9 underbefäl, 5 2. klass sjömän och 3 musikelever. I övrigt kunde flottans musikorganisation i avvaktan på 1947 års musikutredning bibehållas oförändrad.

Försvarsväsendets underbefälsförbund har ansett, att med hänsyn till befodringsförhållandena en omdisponering av musikkårens personalstater vore nödvändig, även om militärmusiken skulle avvecklas. Befodringsutsikterna för musikpersonalen borde ej vara sämre än för övrig militär personal. Därest det icke vore möjligt att redan nu framlägga förslag om ändrad sammansättning av musikkåren ledande till en påtaglig förbättring av personalens befodrings- och lönevillkor, borde all nyrekrytering till musikkåren omedelbart inställas.

Som en under alla förhållanden ofrånkomlig provisorisk åtgärd har underbefälsförbundet föreslagit en ökning av antalet musikfurirsbeställningar med 6 vid musikkår av typ I, 4 vid kårer av typ II och 3 vid kårer av typ III, varvid en motsvarande minskning borde göras i antalet lägre beställningar.

Jämväl *svenska underofficersförbundet* och *tjänstemännens centralorganisation* ha ansett åtgärder böra vidtagas för att provisoriskt avhjälpa musikpersonalens oförmånliga befodringsförhållanden.

Statskontoret, som ansett, att nedskärningar inom försvaret i första hand borde gå ut över de minst betydelsefulla militära objekten, har ifrågasatt, om militärmusiken borde bibehållas.

Militärbefälhavaren för IV. militärområdet har föreslagit, att Livregementets till häst musikkår, om regementet indroges, tills vidare skulle överföras till annat förband inom garnisonen, i första hand Svea artilleriregemente. Militärbefälhavaren har vidare ansett det beklagligt, om militärmusikkårens försvunne, enär de hade sin betydelse för sammanhållningen och trevnaden inom förbanden samt för främjandet av kontakten mellan förbanden och allmänheten.

Chefen för Sydkustens marindistrikt har funnit en nedskärning av militärmusiken vara både möjlig och önskvärd. Ombord fyllde musikkårens numera knappast något egentligt ändamål utom å långresefartygen. Erforderlig underhållning kunde i övrigt där ombesörjas medelst radio och grammofonförstärkning. I varje fall vore det i Karlskrona till fyllest med en musikkår.

Departementschefen.

Det torde vara ofrånkomligt, att det i ett läge, då sparsamhetskraven göra sig starkt gällande, måste komma under diskussion, huruvida värdet för försvaret av en institution sådan som militärmusiken motiverar dess bibehållande i försvarsorganisationen. Utan att nu taga ställning till detta spörsmål vill jag tillstyrka, att frågan, huruvida för försvarets eget behov den nuvarande musikorganisationen kan ersättas av mindre kostnadskrävande anordningar, närmare utredes. I syfte att få underlag för vidare överväganden har jag genom försvarsgrenscheferna infordrat vissa uppgifter rörande nu tillämpade principer för musikkårens utnyttjande för olika militära och civila ändamål, musikutövningens omfattning och art m. m.

Spörsmålet, huruvida en militärmusikorganisation bör vidmakthållas med hänsyn till det värde den kan ha ur allmänkulturell synpunkt, bör såsom kommittén förutsatt lämpligen uppdragas åt 1947 års musikutredning att klarlägga. Enligt vad jag inhämtat, har chefen för ecklesiastikdepartementet för avsikt att vidtaga åtgärder härför.

I avvaktan på resultat av de utredningar, som sålunda avses skola komma till stånd, räknar jag med att nuvarande organisation av militärmusiken tills vidare bibehålles. Av det följande framgår, att jag icke har för avsikt att nu förorda annan indragning av befintliga förband med egna musikkårer än Livregementet till häst. Jag räknar därför med att musikkårer bibehållas vid Göta artilleriregemente och Skånska kavalleriregementet. Vad sistnämnda regemente beträffar kan jag tillstyrka arméchefens förslag, att dess musikkår reduceras till typ III och att i samband därmed musikkåren vid Skånska trängkåren¹ utbygges till typ II. Musikorganisationen vid förläggningssorterna Hälsingborg och Hässleholm kommer härigenom att bli ordnad i enlighet med statsmakternas tidigare beslut (jfr propositionen 1947: 130 s. 119) med den ändringen dock, att inom Hässleholm musikkåren anslutes till trängkåren¹ i stället för

¹ I det följande föreslås, att kåren skall ombildas till underhållsregemente.

till Skånska pansarregementet. Emellertid synes det mig lämpligt, att även musikkåren vid Livregementet till häst bibehålles tills vidare, främst för garnisonstjänsten i Stockholm. Den bör därvid tilldelas Svea artilleriregemente, som sedan länge disponerat denna musikkår tillsammans med Livregementet till häst.

Enligt vad den av försvarskommittén anlitade utredningsmannen anfört ha de nuvarande befordringsförhållandena för musikpersonalen — förutom att de för personalen själv innebära stora olägenheter i lönehänseende — medfört svårigheter att uppehålla den musikaliska standarden hos kårerna på grund av att de tvingat till täta personalbyten. I remissutlåtandena över kommittébetänkandet ha krav också rests på förbättringar i dessa befordringsförhållanden. Ehuru goda skäl tala till förmån för dessa krav, kan jag i det läge, vari frågan om militärmusikorganisationen för närvarande befinner sig, icke förorda, att de i någon större utsträckning tillgodoses. I anslutning till i remissyttrandena avgivna förslag vill jag emellertid såsom ett provisorium förorda en viss omfördelning av de lägre beställningarna inom musikkårerna. Jag föreslår sålunda en ökning av antalet beställningar för musikfurirer med 2 vid kårer av typ I och med 1 vid vardera av typ II och III samt en minskning med 2 musikvicekorpraler och meniga (motsvarande) och 1 musikelev vid kårer av typ I ävensom med 1 musikvicekopral och menig (motsvarande) och 1 musikelev vid kårer av typerna II och III.

Försvarskommitténs förslag, att löneförmånerna för musikelever förbättras, kan jag biträda. I enlighet med vad lönenämnden föreslagit anser jag, att den kontanta ersättningen till musikeleverna bör utformas helt i enlighet med penningbidraget till värnpliktig så att en förhöjning av ersättningen med 50 öre för dag inträder efter en anställningstid, som motsvarar första tjänstgöringen för flertalet värnpliktiga och en repetitionsövning.

Merkostnaden å avlöningsanslagen för den av mig föreslagna organisationen i förhållande till den nuvarande kan beräknas till omkring 170 000 kronor. Därest värdet av naturaförmånerna till musikvicekorpraler och meniga (motsvarande) samt musikelever tages med i beräkningen, kommer merkostnaden att stanna vid omkring 60 000 kronor.

F. De värnpliktigas ekonomiska förmåner.

Till frågan om penningbidraget åt de värnpliktiga återkommer jag vid anmälan av spörsmålet om avlönings- m. fl. utslag för budgetåret 1948/49.

Premier.

Gällande bestämmelser om premier åt vissa värnpliktiga, vilka åläggas fortsatt tjänstgöring, återfinnas i 29 § kungörelsen den 21 december 1945 (nr 881) om värnpliktsavlöning, sådant författningsrummet lyder enligt kungörelsen den 17 januari 1947 (nr 12), varjämte jämlikt Kungl. Maj:ts brev den 26 september 1947 föreskrifter meddelats om premier till förutvarande stamflygförare för fullgjorda repetitionsövningar.

Försvarskommittén.

Med anledning av ett flertal till försvarskommittén överlämnade eller inkomna framställningar angående premier åt värnpliktiga har kommittén till behandling upptagit *dels* frågan om utvidgning av rätten till premier att avse nya kategorier värnpliktiga, *dels ock* frågan om höjning av premiebeloppen för vissa kategorier värnpliktiga.

Vad först beträffar spörsmålet om utvidgning av rätten till premier att avse nya kategorier värnpliktiga ha de till försvarskommittén inkomna framställningarna i sådant syfte avsett dels värnpliktiga i specialtjänst i allmänhet, dels ock särskilt värnpliktiga krigskassörer och värnpliktiga ingenjörer vid flottan. Försvarskommittén har beträffande frågan om premier åt de s. k. specialisterna erinrat om uttalanden, som gjorts vid behandlingen i tidigare sammanhang av denna fråga, av innebörd att den fortsatta tjänstgöring, som — med stöd av 27 § 1 mom. D värnpliktslagen — ålades specialisterna, för flertalet av dem ägde rum inom vederbörandes eget fackområde, vilket finge betraktas såsom både fördel och merit. Då vidare premierna speciellt vore avsedda att utgöra stöd åt de värnpliktiga för underlättande av övergången till civilt arbete samt specialisternas tjänstgöring i viss mån måste betraktas som utbildning för det civila yrket, hade övertvägande skäl ansetts tala för att de värnpliktiga i specialtjänst icke borde tillerkännas premier. De för dessa värnpliktiga uppkommande olägenheterna av den förlängda tjänstgöringen hade också syntts komma att förminska genom rätt till värnpliktslån och utvidgad rätt till familjebidrag.

Försvarskommittén har sökt bedöma frågan om premier åt specialisterna utifrån synpunkten av huruvida värnpliktstjänstgöringen kunde anses vara av värde för vederbörandes civila verksamhet. Även om det vore mycket vanskligt att taga ställning härvidlag har kommittén dock ansett sig kunna konstatera en viss skillnad i förevarande hänseende mellan olika kategorier värnpliktiga. Till den grupp, som sålunda kunde anses för sin civila verksamhet ha nytta av värnpliktstjänstgöring, kunde enligt kommitténs mening hänföras läkare, tandläkare, apotekare och veterinärer samt skeppsbyggnadsingenjörer, maskiningenjörer, elektroingenjörer, teleingenjörer och oljekemister vid flottan. Å andra sidan har den fortsatta tjänstgöringen för tygtekniker, skyddstekniker och krigskassörer vid armén, artilleriingenjörer, torpedingenjörer, miningenjörer, gasskyddstekniker, sprängämneskemister och intendenter vid flottan samt gasskyddstekniker, tygtekniker och krigskassörer vid kustartilleriet syntts kommittén i huvudsak avse arbetsuppgifter av betydelse för försvaret, även om den värnpliktige bereddes tillfälle förvärva viss praktik, såsom expeditions- och laboratorievana m. m. Till belysning av svårigheterna att allt efter värnpliktstjänstgöringens nytta för civil verksamhet avgränsa olika kategorier värnpliktiga har kommittén framhållit, att även vissa värnpliktiga tillhörande den förra gruppen kunde under militärtjänstgöringen komma att erhålla arbetsuppgifter av enbart militär betydelse, under det att militärtjänstgöringen för de värnpliktiga, som hänfördes till den senare här

angivna gruppen, kunde få betydelse för deras civila gärning, om de, såsom understundom vore fallet, erhöle anställning vid försvaret eller inom statsförvaltningen i övrigt. För att kunna fullt tillfredsställande avgöra, om vederbörande borde tilldelas premie skulle säkerligen erfordras en individuell prövning. Redan av denna anledning kunde enligt kommittén ifrågasättas lämpligheten av att specialisterna tillerkändes premier. Med hänsyn till den särställning, som krigskassörerna kunde anses intaga, har kommittén dock ansett det kunna ifrågasättas, om dessa ej borde erhålla rätt till premie.

I avvaktan på resultatet av pågående utredning rörande värnpliktsutbildningens närmare utformning har emellertid försvarskommittén ansett definitiv ställning icke nu kunna tagas till spörsmålet, om premie borde tillerkännas flera kategorier värnpliktiga än nu är fallet eller om de s. k. specialisterna borde i annan form beredas några ytterligare förmåner.

Enär värnpliktiga i fortsättningen icke avsåges skola utbildas till flygförare, bombfällare och navigatörer eller flygskyttar, borde, anför kommittén vidare, nu gällande bestämmelser om premier till dessa utgå. Då vidare särskild fänrikskurs för sjövärnskåren föreslagits icke vidare skola anordnas samt värnpliktiga sjövärmän i stället föreslagits skola utbildas till värnpliktiga officerare vid flottan på särskild utbildningslinje, kategori B, borde rätten till premier åt sjövärnskåren tillhörande värnpliktig, som godkänts i fänrikskurs för kåren, i stället tillkomma nyssnämnda kategori.

Beträffande premiebeloppens storlek har försvarskommittén erinrat, att jämlikt beslut vid 1946 års riksdag (propositionen nr 346, riksdagens skrivelse 526) premierna fördubblats för samtliga premieberättigade värnpliktskategorier utom för vissa värnpliktiga vid marinen, vilka avlagt examen vid navigationsskola, samt sjövärnskåren tillhörande värnpliktiga, som godkänts i fänrikskurs för kåren.

Försvarskommittén, som förutsatt, att en översyn av gällande bestämmelser angående premier möjligen kunde bli erforderlig i samband med pågående utredning rörande värnpliktsutbildningens närmare utformning, har endast behandlat vissa, delvis av framställningar av chefen för marinen aktualiserade frågor om höjning av premier för vissa värnpliktiga vid marinen. Förslag om ytterligare förhöjning av premier till reservkadetter vid flottan, tillhörande utbildningslinje A, nu 600 kronor, har kommittén därvid ej funnit skäl tillstyrka, även på den grund att beloppets storlek prövats så sent som vid 1946 års riksdag. Däremot har kommittén, med hänsyn till angelägenheten av att sjövärnskårens rekrytering icke äventyrades, tillstyrkt förslag om fördubbling, till 1 000 kronor, av den nu till värnpliktig, tillhörande sjövärnskåren, som godkänts i fänrikskurs, utgående premien, vilken enligt kommitténs förslag skulle utgå till värnpliktig sjövärmän, som utbildas till värnpliktig officer, kategori B, vid flottan.

Därjämte har kommittén föreslagit, att de premier om tillhoppa 300 kronor, som nu utgå för fullgjorda repetitionsövningar jämlikt 27 § 1 mom. C värnpliktslagen till sådana värnpliktiga vid marinen med examen vid navigations-

skola, som godkänts vid utbildning till värnpliktig officer vid flottan, kategori A, fördubblas för att därigenom återställa den jämställdhet i premiehänseende som före 1946 års beslut om premiehöjningar rådde mellan denna kategori och sjökaptener eller likställda, vilka efter egen ansökan utbildas till reservofficerare. Till övriga värnpliktiga av här berörd kategori har premiebeloppet i avvaktan på resultatet av pågående utredning rörande värnpliktsutbildningens närmare utformning förutsatts skola bibehållas vid nuvarande nivå.

Remissyttranden.

En utvidgning av rätten till premier att avse nya kategorier värnpliktiga har föreslagits av *länsstyrelsen i Uppsala län*, som ansett, att åtgärder i detta hänseende borde genomföras så snart förhållandena möjliggjorde det, av *Svenska teknologföreningen*, som föreslagit utredning i syfte att erhålla ett bättre, för alla kategorier värnpliktiga med förlängd tjänstgöring tillämplbart system för ersättning, exempelvis någon form av avlöning, samt av *chefen för Sydkustens marindistrikt* och *inspektören för kustartilleriet*, vilka ansett premier böra utgå till krigskassörer för utbildning och facktjänstgöring i en följd. *Marinledningen* har i förevarande avseende anslutit sig till vad kommittén föreslagit.

I ett flertal remissyttranden har berörts frågan om premiebeloppens storlek.

Chefen för armén har i stort icke haft någon erinran mot kommitténs förslag. Av arméchefen tidigare väckt fråga om differentiering av premier borde övervägas. Sålunda borde de som blivit godkända såsom plutonchefs ställföreträdare (motsvarande) erhålla 1 000 kronor, medan de som endast blivit godkända såsom gruppchefer (motsvarande) borde erhålla 500 kronor. Arméchefen har vidare erinrat, att han i tidigare sammanhang uttalat, att det främst ur psykologisk synpunkt skulle vara önskvärt, att premierna gjordes skattefria.

Landsorganisationen i Sverige har avstyrkt arméchefens förslag om en differentiering av premierna till gruppchefsutbildade och plutonchefsutbildade, därest utbildningstiden bleve densamma. Däremot biträdades förslaget om skattefrihet för premier.

Marinledningen har föreslagit, att sjökaptan eller likställd, som efter ansökan utbildades till reservofficer, måtte med hänsyn till den långa utbildningstiden erhålla en från 600 kronor till 1 250 kronor förhöjd premie. Premien borde i detta fall utgå icke blott som uppmuntran till reservofficersutbildningen utan även som ökad kompensation för förlorad civil arbetstid. Premien borde vidare med ändring av nuvarande bestämmelser utbetalas omedelbart efter fullgjord utbildning och icke först efter första fänriksårets slut.

Marinledningen har vidare, likaledes främst med hänsyn till tjänstgöringens längd (15 månader), yrkat, att det för fullgjorda repetitionsövningar jämlikt 27 § 1 mom. C värnpliktslagen utgående premiebeloppet skulle höjas från nuvarande 300 kronor till 1 000 kronor och utgå med detta belopp till samtliga

här ifrågavarande värnpliktiga, enär utbildningstiden vore densamma för dem alla. Till sjövärnsman föreslagen premie om 1 000 kronor borde enligt marinledningens mening lämpligen uppdelas i 400 och 600 kronor efter fullgjord underofficers- respektive officersutbildning.

Chefen för sjökrigsskolan, som i likhet med marinledningen föreslagit höjning av premiebeloppet för reservkadetter vid flottan, linje A (sjökaptener och likställda), har liksom *centralstyrelsen för de svenska reservofficersförbunden* särskilt framhållit, att en sådan åtgärd skulle underlätta rekryteringen till nämnda linje.

Länsstyrelsen i Malmöhus län har framhållit, att nu utgående premier för dem, som tvångskommenderades till plutonschefs- och kadettkurser, av de värnpliktiga ansåges icke utgöra full kompensation, varför en förhöjning av dessa premier vore motiverad, eventuellt på bekostnad av någon del av den föreslagna höjningen av penningbidraget.

Departementschefen.

I avvaktan på slutförande av pågående utredning rörande värnpliktsutbildningens närmare utformning är jag ej beredd att nu förorda utvidgning av rätten till premier att avse nya kategorier värnpliktiga. Jag förutsätter emellertid — i anslutning till mitt förslag angående luftbevakningens ordnande — att premie må utgå även till värnpliktiga officerare och underofficerare vid flygvapnet i huvudsaklig överensstämmelse med vad som gäller för motsvarande kategorier vid armén. Då jag i det följande föreslår, att värnpliktiga i fortsättningen icke skola utbildas till flygförare, bombfällare och navigatörer eller flygskyttar, kunna nuvarande bestämmelser om premier åt dessa värnpliktskategorier utgå. Vid bifall till det förslag till omorganisation av sjövärnskåren, som jag i det följande framlägger, böra nu gällande bestämmelser om premie till sjövärnskåren tillhörande värnpliktig, som godkänts i fänrikskurs för kåren, i stället avse värnpliktig sjövärnsman, som genomgått godkänd utbildning till värnpliktig officer, kategori B.

Vad angår frågan om premiebeloppens storlek synas bärande skäl anförts av försvarskommittén för fördubbling, till 1 000 kronor, av premien till värnpliktig sjövärnsman som nyss nämnts, varför jag förordar en sådan förbättring. I enlighet med förslag av marinledningen synes detta belopp böra uppdelas så, att den som allenast godkänts i underofficersutbildning och ej beordrats till officersutbildning erhåller 400 kronor, under det att den som fullgör jämväl officersutbildningen erhåller hela premien, 1 000 kronor, efter officersutbildningens avslutande.

Av försvarskommittén anförda skäl för fördubbling av nu utgående premie om tillhoppa 300 kronor för fullgjorda repetitionsövningar jämlikt 27 § 1 mom. C värnpliktslagen till sådana värnpliktiga vid marinen med examen vid navigationsskola, som godkänts vid utbildning till värnpliktig officer vid flottan, kategori A, har jag likaledes funnit bärande, varför jag tillstyrker en ändring i sådant hänseende.

Av marinledningen föreslagen höjning av premiebeloppet till sjökaptен eller likställd, som efter ansökan utbildas till reservofficer, anser jag mig icke nu kunna biträda, enär detta spörsmål varit föremål för prövning så sent som vid 1946 års riksdag, då nu utgående belopp fastställdes. Ej heller anser jag mig kunna förorda arméchefens förslag om en differentiering av premiebeloppen för dem, som blivit godkända såsom plutonchefs ställföreträdare (motsvarande) respektive gruppchefer (motsvarande), därest utbildningstiden för dessa båda befälskategorier göres lika lång.

Till förslaget om skattefrihet för premier anser jag mig ej kunna taga ställning.

Familjebidrag.

Försvarskommittén.

Försvarskommittén har med erinran, att chefen för försvarsdepartementet den 28 mars 1947 uppdragit åt försvarets socialbyrå att efter samråd med socialstyrelsen inkomma med förslag rörande de förändringar i familjebidragsförordningen, som betingades av ett eventuellt slopande av den nuvarande dyrortsgrupperingen i avseende på familjepeningens belopp, icke föreslagit ändring i gällande bestämmelser om familjebidrag åt värnpliktiga (SFS 1946: 99).

I avgivna remissyttranden ha *överbefälhavaren, militärbefälhavarna för I. och IV. militärområdena* samt *försvarsväsendets personalvårdsnämnd* ansett utredning påkallad om höjning av familjebidragen, särskilt familjepeningen. *Överbefälhavaren* har därjämte ansett, att frågan om en förenklad tillämpning av familjebidragsbestämmelserna borde utredas. *Försvarets socialbyrå* har jämväl berört frågan om utvidgning av rätten till förlängt familjebidrag.

Departementschefen.

De synpunkter, som framkommit i remissyttrandena i förevarande del, torde böra närmare övervägas av socialbyrån i samband med fullgörandet av förenämnda uppdrag.

Fria resor.

Enligt 21 § kungörelsen 1945: 881 om värnpliktsavlönning åtnjuter värnpliktig vid övningsuppehåll fri resa till hemorten och åter eller ersättning för resa enligt vissa grunder. Understiger antalet övningsuppehåll tre per år, utgår reseersättning även vid tjänstledighet, dock att sammanlagda antalet fria resor skall utgöra högst tre för år räknat.

Försvarskommittén.

Försvarskommittén har erinrat om 1945 års militärutrednings förslag att utvidga rätten till fria resor till minst en fri resa varannan månad samt häröver avgivna remissutlåtanden. Härutinnan torde få hänvisas till den redo-

görelse för förslaget och remissyttrandena, som lämnats i kommitténs betänkande å s. 132 och 133.

Med hänsyn till avkortningen av tjänstgöringstiden för de värnpliktiga har försvarskommittén ansett anledning icke föreslå någon utökning av de fria resornas antal. Även kostnadsskäl och trafiktekniska synpunkter ha synts kommittén böra föranleda återhållsamhet i förevarande hänseende. Kommittén har därför förordat, att de fria resornas antal även i fortsättningen, efter samma grunder som hittills, bestämmas till tre per år.

Remissyttrandena.

Överbefälhavaren har föreslagit, att antalet fria hemresor skulle bestämmas till tre under första tjänstgöring samt två under vardera underofficersutbildning (motsvarande) och kadettskola (motsvarande). Den förbättring i förhållningarna, som härigenom skulle tillkomma dem, som uttagits till befälsutbildning, motiverades av den förlängda tjänstgöringen och centraliseringen av nämnda utbildning. Motsvarande förmån borde tillerkännas värnpliktiga, som ålagts specialutbildning med längre tjänstgöring i en följd.

Chefen för armén har i stort sett icke haft någon erinran mot kommitténs förslag.

Militärbefälhavaren för III. militärområdet har ansett en utsträckning av antalet fria resor till en resa per månad vara ur rättvisesynpunkt tilltalande, särskilt för dem, som hade långt till hemorten. Penningbidraget borde i stället höjas allenast med 50 öre för dag. Frågan härom borde tagas under förnyad prövning.

Militärbefälhavaren för IV. militärområdet och försvarsväsendets personalvårdsnämnd ha ansett, att antalet fria resor borde bestämmas till en resa varannan månad.

Försvarets civilförvaltning och *statens lönenämnd* ha, liksom *överbefälhavaren*, fäst uppmärksamheten på behovet av klarare utformade bestämmelser på förevarande område.

Departementschefen.

Innan slutlig ställning tagits till spørsmålet om värnpliktsutbildningens närmare utformning, är jag icke beredd att i detalj angiva min ståndpunkt till frågan om antalet fria hemresor för värnpliktiga. I princip anser jag emellertid, att antalet sådana resor liksom nu skall vara knutet till antalet övningsuppehåll. Därest utbildningstiden för de värnpliktiga kommer att bestämmas i enlighet med försvarskommitténs förslag eller till kortare tid än ett år, torde kommitténs förslag beträffande antalet fria resor böra läggas till grund för blivande bestämmelser i ämnet, varvid ett motsvarande högre antal resor bör kunna medges för dem, som fullgöra tjänstgöring i en följd utöver tid för första tjänstgöringen (motsvarande tjänstgöring) eller fortsatt tjänstgöring. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att framdeles närmare utforma erforderliga bestämmelser.

Förbättring av löneförmånerna för värnpliktiga under utbildning till officer på aktiv stat.

Genom 1942 års försvarsbeslut skapades möjligheter för värnpliktiga, som ej avlagt studentexamen, att bli officerare på aktiv stat vid armén. Efter första värnpliktstjänstgöring om 360 dagar erfordras fortsatt utbildning i plutonchefsskola och kadettskola om sammanlagt 360 dagar, begränsad studentexamen vid försvarets läroverk efter en studietid av 1—3 år samt officersutbildning vid krigsskolan under omkring 1 år. Under hela utbildningstiden åtnjuter vederbörande värnpliktigs avlöningsförmåner. Genom särskilda beslut den 17 maj 1946 och den 18 april 1947 har Kungl. Maj:t medgivit, att värnpliktig, som hösten 1945 respektive hösten 1946 påbörjat sin utbildning vid försvarets läroverk, finge under elevtiden, inberäknat därunder infallande tjänstgöringsperioder, ävensom vid trupptjänstgöring före inträdet vid krigsskolan enligt egen önskan beredas anställning såsom furir över stat. Giftna elever med familjebidrag ägde dock bibehållas vid värnpliktigs förmåner.

Försvarskommittén.

Försvarskommittén har på grund av till kommittén överlämnade framställningar från Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund och en värnpliktig kadett vid krigsskolan rörande förbättring av här avsedda värnpliktigas förmåner under utbildningstiden till prövning upptagit denna fråga. Därvid har kommittén jämväl erinrat, att 1945 års militärutredning i sitt betänkande (SOU 1946: 75) uttalat, att det vore ett viktigt önskemål, att de värnpliktiga officerseleverna, i likhet med vad som gällde för fast anställt manskap under motsvarande tjänstgöring, regelmässigt erhöle furirs löneförmåner. Liknande önskemål hade uttalats av socialdemokratiska ungdomsförbundet. De myndigheter, som yttrat sig över ungdomsförbundets framställning, hade i stort sett tillstyrkt yrkandet samt därjämte som regel även yrkat, att förbättringen i löneförmånerna skulle tillkomma även de värnpliktiga elever vid krigsskolan samt marinens och flygvapnets motsvarande skolor, vilka avlagt studentexamen i vanlig ordning.

Försvarskommittén har ur rekryteringssynpunkt funnit det vara en angelägenhet av vikt, att de blivande officerarna även under utbildningstiden erhöle en tillfredsställande ekonomisk standard. En förbättring av löneförmånerna syntes även påkallad av nu rådande förhållanden på arbetsmarknaden. Jämförelsevis goda löneförmåner utginge numera till aspiranter i såväl statlig som enskild tjänst. En motsvarande förbättring borde även komma meteorologaspiranterna till del.

I fråga om avvägningen av de löneförmåner, som borde tillkomma värnpliktiga elever vid försvarets läroverk och under kadettutbildningen ävensom meteorologaspiranter, har försvarskommittén ansett vissa skäl tala för att förmånerna till dem avpassades så, att de i det närmaste motsvarade de löneförmåner, som tillkomme det fast anställda underbefälet. Av kostnadsskäl

och med hänsyn till den jämförelsevis korta tjänstgöringstiden inom försvaret för flertalet av de elever, som ej tillhörde det fast anställda underbefälet, har kommittén funnit skäligt, att värnpliktiga elever vid försvarets läroverk ävensom sådana elever vid krigsskolan, vilka ej vore fast anställt underbefäl (motvarande kategorier vid marinen och flygvapnet), utöver de naturaförmåner, vilka tillkomme dem såsom värnpliktiga, i stället för penningbidrag tillerkändes kontant ersättning med ett belopp svarande mot det enligt löneklass 5 av löneplan 5 utgående beloppet. I den mån förmånerna för värnpliktig, som ägde uppbära familjebidrag, bleve högre, därest han bibehölle värnpliktigs avlöningsförmåner, förutsatte kommittén, att han skulle bibehållas vid de högre löneförmånerna. Enligt kommittén borde de förbättrade förmånerna i vad avsåge värnpliktiga, som varit kommenderade till försvarets läroverk, utgå även under tiden mellan läsårets slut vid läroverket och påbörjandet av utbildningen vid övriga här ifrågavarande utbildningsanstalter.

I detta sammanhang har kommittén erinrat, att Kungl. Maj:t genom beslut den 3 oktober 1947 medgivit, att värnpliktig, som hösten 1947 påbörjat utbildning vid försvarets läroverk, under elevtiden finge, därest han så önskade — utöver honom tillkommande naturaförmåner — tills vidare beredas kontant gottgörelse enligt de av kommittén ovan angivna grunderna.

Remissyttranden.

Statskontoret har ej velat rikta erinran mot att löneförmånerna förbättrades för de värnpliktiga under utbildning till officer på aktiv stat.

Statens lönenämnd har ifrågasatt, om de föreslagna löneförmånerna skulle visa sig tillräckliga för att stimulera till officersutbildning.

Försvarets socialbyrå har ansett, att värnpliktiga, som uttagits till utbildning till officerare på aktiv stat, borde erhålla löneförmåner motsvarande 7 löneklassen av löneplan 1, utan rätt att bibehålla värnpliktigs förmåner.

Försvarsväsendets personalvårdsnämnd har ansett lämpligare, att såväl fast anställda som värnpliktiga under tiden för officersutbildningen erhöles furirs avlöning.

Militärbefälhavaren för IV. militärområdet och *chefen för sjökrigsskolan* ha ansett, att samtliga, som beordrades till officerskursen vid krigsskolan, borde tillerkännas samma ekonomiska förmåner. Sjökrigsskolechefen har i sådant hänseende föreslagit ett penningbidrag av 4 kronor för dag såsom tillräckligt samt i förekommande fall familjebidrag jämväl till de fast anställda.

Försvarsväsendets underbefälsförbund har föreslagit förmåner i likhet med vad som utgår till fast anställd furir.

Departementschefen.

De av försvarskommittén anförda skälen för beredande av en tillfredsställande ekonomisk standard åt blivande officerare under elevtiden vid försvarets läroverk och krigsskolan (motsvarande skolor och kurser vid marinen

och flygvapnet) ävensom till meteorologaspiranter anser jag bärande. I fråga om avvägningen av förmånerna åt här avsedd personal under berörda tid anser jag mig — i avvaktan på närmare erfarenheter — kunna förorda av försvarskommittén angivna grunder eller förutom naturaförmåner såsom värnpliktiga kontant ersättning med ett belopp motsvarande lön enligt löneklass 5 av löneplan 5 i statens löneplansförordning (SFS 1947:376). Sådan ersättning utgår enligt Kungl. Maj:ts beslut den 3 oktober 1947 till värnpliktig, som hösten 1947 påbörjat utbildning vid försvarets läroverk, under elevtiden vid läroverket. Jag kan således ej biträda i vissa av remissyttrandena framlagda förslag om högre ersättning än kommittén föreslagit.

Försvarskommitténs förslag innebär, att av kommittén föreslagen ersättning skulle tillkomma värnpliktiga även under kommendering till krigsskolan (motsvarande skolor och kurser vid marinen och flygvapnet) samt meteorologaspiranter under motsvarande utbildning. Jag kan ansluta mig till kommitténs förslag i denna del. Jag vill alltså föreslå, att värnpliktig elev vid försvarets läroverk ävensom vid armén sådan elev vid krigsskolan, vid marinen sådana elever vid sjökrigsskolans högre kurs jämte andra befälskurs samt vid flygvapnet officersaspirant vid flygkadettskolan, vilken ej tillhör kategorien fast anställt underbefäl, ävensom meteorologaspirant under motsvarande utbildning må under elevtiden, därest han så önskar — utöver honom tillkommande naturaförmåner — beredas kontant gottgörelse med ett belopp, som motsvarar det enligt löneklass 5 av löneplan 5 i statens löneplansförordning utgående beloppet. I den mån löneförmånerna till värnpliktig, som äger uppbära familjebidrag, bli högre, därest han bibehåller värnpliktigs avlöningsförmåner än om han erhåller sålunda föreslagen kontant ersättning, äger han bibehållas vid de högre löneförmånerna. Billighetsskäl tala för att de förbättrade löneförmånerna i vad avser värnpliktiga, som varit kommenderade till försvarets läroverk, utgå jämväl under tiden mellan läsårets slut vid läroverket och påbörjandet av utbildningen vid övriga här ifrågavarande utbildningsanstalter.

Härav föranledda merkostnader i jämförelse med lönekostnaderna, om i stället penningbidrag såsom till värnpliktiga enligt nu gällande bestämmelser skulle utgå, torde kunna uppskattas till omkring 257 000 kronor för år, varav 155 000 kronor belöpa å armén, 60 000 kronor å marinen och 42 000 kronor å flygvapnet. Avlöningen åt här avsedda elever bör bestridas från vederbörande försvarsgrenars anslag till avlöningar m. m. åt värnpliktiga.

G. Personalvården.

Vid truppförbanden tillämpas för närvarande en provisorisk personalvårdsorganisation med civila personalvårdsassistenter. Assistent, vars verksamhet omfattar flera å samma ort förlagda förband, må heltidsanställas — under budgetåret 1947/48 såsom extra tjänsteman i Cg 22 — övriga assistenter deltidanställas mot arvode, vid större förband högst 1 200 kronor och vid mindre förband högst 900 kronor för år. Arvodena fastställas av försvarets

civilförvaltning enligt av Kungl. Maj:tt meddelade bestämmelser. Sammanlagda kostnaderna för ersättning åt assistenter för innevarande budgetår kunna uppskattas till omkring 124 000 kronor.

1945 års militärutredning har i sitt betänkande (SOU 1946: 75) med ledning av dittills vunna erfarenheter föreslagit, att den lokala personalvårdsorganisationen skulle utbyggas till 37 heltidstjänster med ersättning motsvarande dåvarande lönegraden Eo 18 och 24 deltidstjänster med arvode om 2 400 kronor för år. Utredningen har även föreslagit, att assistenterna skulle sammanföras i en personalkår med chefen för försvarsstabens personalvårdsavdelning såsom chef.

Försvarskommittén.

Försvarskommittén har i denna fråga anfört, att kommittén för egen del till fullo beaktade personalvårdens värde för den militära tjänsten. I fred syntes personalvården kunna bidra till utbildningens effektivitet. På längre sikt kunde en rätt skött personalvård även förväntas få betydelse för försvarstankens förankring hos folket. Kommittén har därför funnit det önskvärt, att den nuvarande provisoriska assistentorganisationen förstärkes. Kommittén har emellertid ansett, att, innan en slutgiltig organisation fastställdes, närmare erfarenheter borde avvaktas rörande omfattningen av assistenternas arbetsuppgifter i den nya försvarsorganisationen. I nuvarande läge har kommittén därför inskränkt sig att såsom en provisorisk lösning föreslå, att ytterligare två heltidsanställda befattningshavare tillfördes marinen, att de heltidsanställda assistenterna erhöles arvode och förmåner i övrigt svarande mot dem, som tillkomme befattningshavare i löneklass Ce 22, samt att deltidsassistenternas arvoden beräknades efter ett belopp av 5 kronor för timme. Efter en uppskattad tjänstgöringstid av 500, 450 och 400 timmar per år för de tre olika grupper, i vilka de deltidsanställda assistenterna borde indelas med hänsyn till beräknad tjänstgöringstid, skulle dessas löneförmåner beräknas till högst 2 500, 2 250 och 2 000 kronor för befattningshavare i respektive grupper. Hinder borde icke föreligga att efter vederbörande truppförbandschefs bestämmande uppdelas sådana arvoden på flera befattningshavare. I händelse av provisoriets bibehållande beräknades efter genomförd organisation en befattning för heltidsanställd assistent vid armén kunna indragas och antalet deltidstjänstgörande assistenter uppgå till 41 vid armén, 4 vid marinen och 18 vid flygvapnet. Under övergångstiden skulle härutöver erfordras 5 deltidsanställda vid armén och en vid marinen. Kostnaderna för ersättningar till assistenter har kommittén beräknat till 202 600 kronor vid genomförd organisation och 222 000 kronor under övergångstiden.

Remissyttranden.

Överbefälhavaren har ej kunnat ansluta sig till förslaget att den nuvarande provisoriska personalvårdsorganisationen bibehålles. Enligt överbefälhava-

rens mening rådde numera ingen tvekan om behovet och nyttan av att förbandscheferna förfogade över särskilda biträden för personalvården. En fastare organisation vore nödvändig för att få kvalificerad personal. Heltidsanställda assistenter vid samtliga förband vore att föredraga men för att hålla ned kostnaderna kunde i regel heltidsbefattningarna inskränkas till garnisonsorter med flera förband. Vissa assistenter borde vid sidan om förbandsverksamhet knytas till militärbefälsstaberna och därför placeras i högre lönegrader än av kommittén föreslagen. Överbefälhavaren har föreslagit 5 befattningar för heltidsanställda assistenter i Ce 26, 3 i Ce 24 och 11 i Ce 22 och sammanlagt 45 arvoden till deltidanställda enligt av kommittén föreslagna grunder. Kostnaderna härför ha beräknats till i runt tal 300 000 kronor för år.

Marinledningen har ansett det angeläget, att personalvårdsorganisationen gjordes fastare, men biträtt kommitténs förslag till provisorisk lösning av frågan med det tillägget, att ytterligare en heltidsanställd assistent borde avses för marinen.

Militärbefälhavaren för III. militärområdet har anfört, att hittills vunna erfarenheter pekade på ett otvivelaktigt behov av fast organisation för personalvården. Ett samlande organ för personalvårdsuppgifter borde finnas vid varje militärbefälsstab. I Skövde hade garnisonsassistenten varit i viss mån knuten till militärbefälsstaben, vilket varit till bättnad för verksamheten inom hela militärområdet. Det vore av vikt, att heltidsanställda assistenter snarast placerades vid truppförbanden.

Försvarsväsendets personalvårdsnämnd har i likhet med överbefälhavaren ej kunnat dela kommitténs förslag om bibehållande av nuvarande provisorium på förevarande område och därför förordat, att en mera slutlig personalvårdsorganisation redan nu fastställdes. Systemet med heltidsanställda assistenter hade slagit väl ut och dylika assistenter borde finnas på varje förlägningsort, där militärbefälsstab finnes, samt på sådana garnisonsorter, dit flera förband vore förlagda. Totalt erfordrades enligt personalvårdsnämnden vid armén 14 heltidsanställda och 22 deltidanställda, vid marinen 4 heltidsanställda och 3 deltidanställda samt vid flygvapnet 16 deltidanställda personalvårdsassistenter, allt vid en försvarsorganisation av den omfattning försvarskommittén föreslagit. Av de heltidsanställda borde 5 placeras i Ce 26, 3 i Ce 24 och 10 i Ce 22. Till deltidanställda assistenter borde utgå arvoden enligt kommitténs förslag.

Försvarsväsendets underbefälsförbund har ansett, att antalet heltidsanställda assistenter borde ökas utöver vad kommittén föreslagit.

Departementschefen.

Till försvarskommitténs uppfattning om personalvårdens värde för den militära tjänsten kan jag helt ansluta mig. I likhet med kommittén anser jag emellertid, att en slutgiltig organisation av truppförbandens assistentverksamhet icke nu kan bestämmas. Assistenternas tjänstgöringsförhållanden måste enligt min mening bli i viss mån beroende av hur värnpliktsutbildningen mera

definitivt utformas. Organisationen bör därför i avvaktan på beslut härutinnan fortfarande givas provisorisk karaktär. Förslagen om fastare anställningsform och högre löneställningar för heltidsanställda assistenter kan jag därför icke biträda.

Såsom förut antytts har Kungl. Maj:t med giltighet under innevarande budgetår medgivit, att heltidsanställda assistenter anställas såsom extra tjänstemän i Cg 22. Jag förutsätter, att denna anställningsform bibehålles tills vidare även för tid efter budgetårets utgång. Jag tillstyrker kommitténs förslag, att ytterligare 2 heltidsanställda assistenter beräknas för marinen, samt räknar med att ytterligare 2 sådana assistenter skola tillkomma för armén. Kommitténs förslag beträffande arvoden till deltidsanställda assistenter innebär en betydande förbättring av dessas löneförhållanden. Då en dylik förbättring av förmånerna torde vara nödvändig för att tillräckligt kvalificerad personal skall kunna erhållas, vill jag tillstyrka förslaget i denna del. Hinder bör icke föreligga att i enlighet med försvarskommitténs förslag efter vederbörande truppförbandschefs bestämmande uppdelas sådant arvode på flera befattningshavare. Möjlighet bör också fortfarande finnas att med utnyttjande av medel, som beräknats för löner åt heltidsanställda assistenter, i stället anställa assistenter på deltid.

Jag föreslår fördenskull, att den civila organisationen för personalvården vid truppförbanden i här förevarande del fortfarande erhåller provisorisk karaktär samt med avseende å antalet heltidsanställda assistenter och arvoden till deltidsanställda assistenter förstärkes i enlighet med försvarskommitténs förslag.

H. Befälsrekryteringen.

Spörsmålet om den lämpligaste formen för befälsrekryteringen inom försvaret har de senaste åren i olika sammanhang aktualiserats. Sålunda har *statens organisationsnämnd* i yttrande över de förslag, som på sin tid avgåvos av 1944 års manskapsutredning, berört frågan, huruvida rekryteringen av underbefälet över huvud borde byggas på samma allmänna grund som hittills, d. v. s. volontärsystemet, och om man icke borde övergå till ett på den allmänna värnpliktens grund utarbetat system. Det syntes icke uteslutet att därvid förenhetliga den enligt nämndens mening ur flera synpunkter allt annat än tillfredsställande indelningen i skilda befälskårer. Därtill komme, att ett på värnpliktens grund utarbetat system skulle, även om väsentliga höjningar av penningbidrag och premier för det värnpliktiga underbefälet vidtoges, bli ojämförligt mycket billigare än det nuvarande systemet för manskapsrekryteringen. Ifrågavarande spörsmål vore enligt nämndens uppfattning av sådan vikt, att utredning därav borde uppdragas åt särskilda sakkunniga.

Arméns officersutbildningskommitté har i sitt betänkande rörande officersutbildningen inom armén m. m. (SOU 1946:38) framhållit, att en utveckling av en ur hela folket rekryterad officerskår blivit alltmera påtaglig under de senaste två

decennierna och att denna utveckling som en följd av försvarsbeslutet 1942 fortsatt i ett något påskyndat tempo. Förskjutningen av rekryteringsunderlaget från och med år 1943 hade dock hittills knappast haft varken väntad omfattning eller väntad karaktär. Särskilt gällde detta i fråga om arbetarklassens delaktighet i rekryteringen. Det vore anmärkningsvärt, att även den rekrytering, som ägde rum via försvarets läroverk till icke mer än en dryg fjärdedel skedde ur den lägsta socialgruppen (III). Av den årliga officersrekryteringen svarande socialgruppen III endast för drygt en tiondel.

Officersutbildningskommittén har funnit, att det principiella kravet på kunskaper motsvarande studentexamen för den blivande officeren borde bibehållas. Detta hindrade dock icke, att möjlighet bereddades envar för officersutbildning lämplig värnpliktig med normal folkskolekompetens att i försvarets skolor inhämta de kunskaper, som vore nödvändiga för officerstjänst. 1942 års försvarsbeslut möjliggjorde för envar värnpliktig vid armén att oberoende av börd, ekonomisk ställning och skolunderbyggnad kvalificera sig för utbildning till officer på aktiv stat, därest han visade den härför erforderliga lämpligheten och militära dugligheten. Att dessa möjligheter kunde utnyttjas, visades av den icke obetydliga rekrytering, som skett och alltjämt skedde via försvarets läroverk (tidigare arméns underofficersskola). Av de kadetter, som åren 1929—1945 avlagt officersexamen, hade nära tio procent gått denna väg. Att de angivna möjligheterna det oaktat icke utnyttjades av rekryter ur arbetarklassens led i större utsträckning än som skedde, vore ett förhållande som enligt officersutbildningskommitténs förmenande vore värt den största uppmärksamhet. Orsakerna härtill vore främst att söka i känslomässiga och traditionella skäl, vilka kunde härledas från arbetarklassens tidigare inställning till försvaret.

Den nuvarande utbildningen i försvarets egna skolor möjliggjorde en konsekvent koncentration i undervisningen till det, som vore omedelbart erforderligt för vidareutbildningen till officer på aktiv stat. Samtidigt innebure detta en risk för väsentliga brister i allmänbildningen och i fråga om kontakten med samhällslivet i övrigt. En officer, som ginge vägen över försvarets läroverk, löpte risk att bli mera ensidig än den, som avlagt studentexamen på vanligt sätt. Officersutbildningskommittén har därför pekat på vikten av en sådan demokratisering av studiemöjligheterna, att tillgången till högre skolunderbyggnad öppnades för envar, som hade förmåga att tillägna sig den, oavsett ekonomiska resurser och bostadsort. Kommittén ansåge i princip önskvärt, att de blivande officerarnas grundläggande utbildning i allmänna ämnen icke skedde i försvarets egen regi utan att de utbildades gemensamt med övriga ungdomar, vilka skulle rekrytera andra kvalificerade yrken.

För att främja rekryteringen till officersbanan krävdes enligt officersutbildningskommitténs mening en vidgad upplysningsverksamhet rörande möjligheterna för alla ynglingar att bli officerare. I samband med inskrivningen borde icke blott som hittills studenter och likställda utan även övriga värnpliktiga lämnas orientering i detta avseende.

Vidare har *chefen för armén* i skrivelse den 29 november 1947 angående värnpliktsutbildningens närmare utformning framhållit bland annat, att han för det dåvarande icke medhunnit verkställa en noggrann undersökning rörande lämpligheten av och möjligheterna för ett ändrat system av uttagning av värnpliktigt befäl. Vid bedömande av denna fråga måste hänsyn tagas även till det ogynnsamma rekryteringsläget inom armén. Det kunde bli nödvändigt att ersätta den rekrytering, som skedde stamanställningsvägen, med en rekrytering av allt befäl ur de värnpliktigas led. Frågan om sättet för uttagning av värnpliktigt befäl borde därför enligt arméchefens mening upp- tagas i ett vidare sammanhang.

Svenska underofficersförbundet och *försvarsväsendets underbefälsförbund* ha i ett gemensamt yttrande den 29 november 1947 till *chefen för armén* rörande placering på lämpliga utbildningsuppgifter av äldre underofficers- och underbefälspersonal samt inrättande av ytterligare beställningar för över- furirer, avsedda såsom trupputbildare, framhållit, att frågan härom vore en detalj av ett större problemkomplex, nämligen frågan om befälskårernas ställning och utnyttjande över huvud taget, vilket vittomfattande problem syntes böra göras till föremål för utredning i syfte att lösas i ett samman- hang. Förbunden erinrade, att en sådan utredning nödvändigtvis syntes be- höva ingå såsom ett mycket väsentligt led i den utredning av vårt nuvarande befälssystem i allmänhet och rekryteringsgrunderna i synnerhet, som *chefen för försvarsdepartementet* ifrågasatt i ett offentligt uttalande under hösten 1947.

1945 års *försvarskommitté* har framhållit, att 1942 års försvarsbeslut beträffande arméns officersrekrytering innebar en breddning av rekryte- ringsunderlaget i syfte att såväl skapa ökat förtroende mellan folk och försvar som höja officerskårens kvalitet. De vidgade rekryteringsmöjlig- heterna skapades närmast genom att öppna en rekryteringsväg över försvarets läroverk för värnpliktiga utan studentexamen. Försvarskommittén har icke i detta hänseende föreslagit några ändrade bestämmelser. Av den årliga ny- rekryteringen vid armén, omkring 130 fänrikar, ha 50 beräknats skola rekry- teras genom försvarets läroverk.

I sitt till försvarskommitténs betänkande fogade särskilda yttrande har kommittéledamoten *Hagberg* framhållit, att rekryteringsbasen genom 1942 års försvarsbeslut vidgats så att värnpliktiga utan studentexamen under vissa betingelser kunde studera till statofficer, varjämte ökade möjligheter för de fast anställda att bli statofficerare skapats. Värnpliktig med folkskole- kompetens skulle i så fall via försvarets läroverk kunna efter 77 månader vinna befordran till fänrik. Denna grad kunde av den stamanställde uppnås efter 95 månader. Enligt förslag av officersutbildningskommittén skulle utbildnings- tiden till officer för de värnpliktiga förlängas med 1 månad och för de staman- ställda minskas med 11 månader. Enligt *Hagbergs* mening ökades säkerligen icke härigenom möjligheten att rekrytera officerskåren ur arbetarklassens led.

Hagberg har vidare anfört, att officersutbildningskommittén gjort gällande,

att 1942 års beslut möjliggjort för varje värnpliktig att oberoende av börd, ekonomisk ställning och skolunderbyggnad kvalificera sig för utbildning till officer, därest han visade den härför erforderliga lämpligheten och militära dugligheten. Nämnda kommitté hade hävdad, att denna väg visat sig framkomlig och påstått, att av de kadetter, som åren 1929—1945 avlagt officersexamen, nära 10 % av socialgrupp III gått denna väg. Även om ett bristande intresse från de värnpliktigas sida försvårade en sådan rekrytering av statofficerare, vore det för att få de riktiga begreppen om saken tillräckligt att erinra om att officersutbildningskommittén endast räknat med 4 eller 6 elever per år med normal folkskolekompetens, som skulle genomgå försvarets läroverk. Detta innebure, att i fortsättningen som hittills folkets stora flertal, lönearbetarna, endast med ett fåtal procent komme att vara företrätt inom statofficerskåren med sina söner. Försvarskommittén hade i annat sammanhang understrukt önskemålet om en breddning av basen för officersrekryteringen men likväl i sitt betänkande föreslagit minskade medel till försvarets läroverk. Det syfte, som kommittén velat främja, hade motverkats. Hagberg ville rikta uppmärksamheten på sakförhållandet, då administrativa åtgärder kunde neutralisera icke önskvärda följdverkningar.

Hagberg har vidare erinrat om det av chefen för försvarsdepartementet hösten 1947 gjorda uttalandet om behovet av en grundlig utredning av hela befälssystemet och om att ersätta rekryteringen stamanställningsvägen med en rekrytering ur de värnpliktigas led. Möjlighet skulle beredas alla därför begärade och energiska ungdomar att erhålla nödig utbildning för att vinna befordran inom alla grader. Genom en ordentlig lön, genom möjligheten att fullgöra värnplikten tidigare och genom en snabbare och mindre isolerad undervisning än vid försvarets läroverk och andra försvarsskolor skulle man skapa grundvalen för att rekrytera allt befäl ur de värnpliktigas led. Hagberg hoppades, att en sådan utvecklingslinje skulle visa sig bärkraftigare än den hittills följda.

Militärbefälhavaren för I. militärområdet har i sitt remissyttrande över försvarskommitténs betänkande ställt sig tveksam till kommitténs beräkning av antalet fänrikar, som skulle rekryteras genom försvarets läroverk. Redan befintliga och framtida ökade möjligheter till skolutbildning vid de allmänna läroverken övertygade icke militärbefälhavaren om att den ur försvarsbudgetens synpunkt ganska dyrbara vägen över försvarets läroverk borde utnyttjas i sådan utsträckning. Detta syntes i realiteten knappast medföra en breddning av rekryteringsunderlaget eller medföra ett nytt medel att skapa ökat förtroende mellan folk och försvar. Visserligen hade dugliga officerare tillförts försvaret denna väg och det hade säkerligen icke skadat, att de officerare, som gått »långa vägen» vore hårdare än de övriga. Men den förra kategorien officerare syntes genom sin mera ensidiga utbildning och ganska långvariga kasernering ha mindre möjligheter att skapa och upprätthålla civila kontakter och därmed öka förtroendet mellan folk och försvar än de officerare, som tagit sin studentexamen vid de allmänna läroverken. Den av kommittén

förordade stora officersrekryteringen genom försvarets läroverk syntes därför icke kunna motiveras.

Möjligheterna till rekrytering av lämpliga befälsmän denna väg borde dock hållas öppna, men militärbefälhavaren vore icke övertygad om att denna kategori borde göras så talrik som nära 40 % av en årskull. Tecken tydde på att de koncentrerade och påfrestande studierna vid försvarets läroverk tröttade många, så att de icke i framtiden kunde beräknas ge så mycket och föra fram försvaret på ett sådant sätt som krävdes av aktiva officerare. Därtill komme olägenheterna av denna officerskategoris relativt höga ålder. Ur effektivitetssynpunkt vore det ej önskvärt med ett stort antal ganska gamla fänrikar.

Militärbefälhavaren för III. militärområdet har i anslutning till försvarskommitténs förslag om sänkning av åldern för påbörjande av första värnplikttjänstgöringen föreslagit, att det fast anställda underbefälet skulle rekryteras via värnplikttjänstgöringen i stället för genom volontärinstitutionen. Tidpunkten för den fasta anställningen borde uppskjutas till dess första värnplikttjänstgöringen fullgjorts. Härigenom skulle ernås bättre möjligheter än nu att utvälja de lämpligaste för fortsatt utbildning till underbefäl på aktiv stat. Frågan vore av sådan betydelse, att den borde göras till föremål för grundlig undersökning.

Centralstyrelsen för de svenska reservofficersförbunden har förordnat, att frågan om sättet för rekrytering av befälet skulle upptagas i ett vidare sammanhang.

Inom försvarsdepartementet har verkställts en *preliminär utredning* beträffande spørsmålet om befälsrekryteringen. Denna har utmynnat i ett skisserat förslag till befälsorganisation vid ett infanteriregemente, uppgjort under förutsättning att å ena sidan den nuvarande volontärinstitutionen skulle ersättas med en värnpliktsorganisation, å andra sidan officers- och underofficerskårerna skulle sammanföras till en enda befälskår. Innebörden av det tilltänkta systemet kan sammanfattas på följande sätt.

Befälsorganisationen skulle omfatta endast en fast anställd befälskår, enhetligt rekryterad direkt ur de värnpliktigas led. Envar för befälsutbildning över huvud taget kvalificerad värnpliktig skulle äga samma möjlighet att vinna fast befälsanställning.

Utbildningen till fast befälsanställning skulle vara gemensam för alla och omfatta inalles omkring 3 år. Under endast ett år skulle utbildningen äga rum vid central skola — krigsskolan; i övrigt skulle all utbildning fullgöras vid vederbörligt förband inom de värnpliktigas krets. Allt förvärv av allmänbildning skulle förläggas till de allmänna undervisningsanstalterna. Envar, som icke vid anställningens början avlagt studentexamen, skulle ha möjlighet att utan egna kostnader förvärva sådan kompetens. Kraven på allmänbildning ha differentierats med hänsyn till de uppgifter och det ansvar, som följer med de särskilda befälsbefattningarna. Stort avseende har fästs vid trupptjänsten såsom värnpliktig och såsom befäl över värnpliktig i syfte att hos vederbörande skapa förtroendet med värnpliktig trupp. Förutom värnpliktigs avlöningsförmåner i allmänhet borde särskild avlöning utgå under hela utbildningen till fast befälsanställning. Ekonomiska hinder skulle sålunda icke föreligga för någon att välja befälsbanan. Efter avslutad utbildning borde utnäm-

ning till aktivt befäl ske vid samma levnadsålder för alla — i medeltal 23 års ålder. Envar fast anställd skulle äga en militärutbildning, som motsvarade den nuvarande officersutbildningen.

Tjänstgöring i plutonchefsbefattning — i vissa fall vid yngre år även i gruppchefsbefattning — skulle äga rum från anställningens början till högst en levnadsålder av 35 år. Därigenom skulle en grundlig erfarenhet och kännedom om trupp säkerställas. Vid nämnda levnadsålder skulle befordran vara garanterad antingen till kapten eller kaptenlöjtnant, till kapten och kompani-
chef med fortsatta befordringsmöjligheter efter urval och eljest till kaptenlöjtnant. För envar fast anställd skulle sålunda försvaret självt giva framtids-
möjlighet.

Den fast anställda befälskadern har i den uppgjorda skissen givits sådan omfattning, att krigsorganisationens behov av kompani- och högre chefer skulle kunna täckas med kvalificerat fast anställt befäl. I den skisserade organisationen har sålunda per infanteriregemente räknats med omkring 125 fast anställda befäl med officers kvalifikationer, under det att den nuvarande organisationen icke upptager mer än omkring 65 med samma kvalifikationer. Befälstillgången har vidare ansetts täcka behovet i fredsorganisationen av befäl för samtliga befattningar fr. o. m. plutonchef och i vissa fall även för ett antal gruppchefsbefattningar. Den så beräknade befälskåren skulle ersätta de nuvarande tre befälskårerna, nämligen officerskåren, underofficerskåren och underbefälskåren.

Volontärinstitutionen skulle i anslutning härtill helt utgå ur försvarets organisation, vilket kunde beräknas medföra åtskilliga besparingar. Värnpliktig borde beredas möjlighet att påbörja första tjänstgöringen, som generellt beräknats äga rum vid 20 års ålder, redan före denna ålder. Officers- och underofficerskårerna skulle sammansmälta till en i den föreslagna befälskåren. Detta har ansetts innebära en förstärkning av befälsorganisationen i såväl krigsorganisatoriskt som fredsorganisatoriskt avseende. Uppgifter och ansvar för de särskilda befattningshavarna ha förmenats bli enhetligt och konsekvent fördelade. Anordningen skulle betyda åtskilligt i enkelhet och reda, i befällets ställning inåt och utåt samt i besparingar och effekt. I befälsorganisationen skulle i övrigt räknas endast med värnpliktigt underbefäl, bortsett från de 8 överfurirer, vilka bestrida vissa särskilda befattningar och rekryteras direkt ur de värnpliktiga led.

Det värnpliktiga befålet skulle enligt förslaget täcka dels behovet av plutonchefer (befälsvärnpliktiga) och gruppchefer (underbefälsvärnpliktiga) i krigsorganisationen, dels behovet av gruppchefer vid utbildning av värnpliktiga i allmänhet. Befålet i fråga skulle rekryteras bland de värnpliktiga och ur det kvalitativt bästa material, som kunde uppbringas. Envar skulle äga realskole- eller däremot svarande kompetens.

Utbildningstidens längd för underbefälsvärnpliktiga skulle enligt förslaget icke överskrida den nu tillämpade. Här berörda värnpliktiga borde åtnjuta en avlöningsförstärkning av 1 800 kronor för den tid, varmed utbildningstiden komme att överstiga den för värnpliktiga i allmänhet föreslagna.

Utbildningstiden för befälsvärnpliktiga skulle begränsas med 6 månader i förhållande till vad som nu gäller för officersutbildning av värnpliktiga. För dessa har i förslaget räknats med en särskild ekonomisk gottgörelse av ej mindre än 5 000 kronor.

Den föreslagna befälsorganisationen har vid den preliminära utredningen beräknats medföra avsevärda kostnadsbesparingar.

Departementschefen.

Den preliminära utredning, vars resultat jag i det föregående i korthet redovisat, rullar upp organisationsproblem av betydande räckvidd. Förslaget

berör frågor av sådan svårighetsgrad och är till sina konsekvenser av sådan omfattning, att det endast bör betraktas såsom underlag för fortsatta diskussioner. Syftet med den av mig föranstaltade förberedande utredningen har icke heller varit att åstadkomma ett genomarbetat förslag till frågans lösning utan endast att framlägga material för att få frågan närmare belyst och att därvid även söka vinna klarhet, om möjlighet föreligger att på andra vägar än de nu tillämpade skapa en effektiv befälsorganisation. Enligt av mig givna direktiv har utredningen härvid begränsats till armén och närmast då infanteriet.

I frågans nuvarande läge har jag icke anledning fatta ståndpunkt till det förslag, i vilket utredningen utmynnat. Utredningen synes mig emellertid ge vid handen, att befälsorganisationen mot bakgrunden av den gjorda utredningen bör göras till föremål för en allsidig undersökning.

Även arméchefen synes hysa den uppfattningen, att befälsfrågan bör underkastas särskild utredning. Även enligt hans uppfattning kunde det bli nödvändigt att ersätta den rekrytering, som skedde stamanställningsvägen, med en rekrytering av allt befäl ur de värnpliktigas led. Behovet av en utredning av vårt nuvarande befälssystem i allmänhet och rekryteringsgrunden i synnerhet har bestyrkts jämväl av svenska underofficersförbundet och försvarsväsendets underbefälsförbund.

Den utredning, som jag sålunda anser böra komma till stånd och anförtros åt särskilda utredningsmän, bör närmast ha till syfte att framlägga ett fullständigt förslag till befälsfrågans lösning vid armén och i första hand beträffande infanteriet. Först därefter böra förslag i fråga om försvaret i övrigt successivt utarbetas.

Vid förslaget utarbetande bör tjäna som utgångspunkt, att det värnpliktiga befälet bör uttagas i samband med inskrivning och till det antal, som erfordras för att täcka dels det erforderliga behovet i såväl fred som krig av gruppchefer, dels befälsbehovet i plutonchefs- eller motsvarande befattningar i krigsorganisationen. Sättet för utbildningens anordnande bör utredas och detaljerade utbildningsplaner utarbetas. Befälstjänstgöring i vederbörliga befattningar bör fullgöras under den tid, som erfordras för befälsbehovets tillgodoseende vid utbildning av värnpliktiga i allmänhet. Frågan i vad mån särskild ekonomisk gottgörelse bör utgå för tid, varmed befälsutbildningen överskrider den för flertalet värnpliktiga fastställda, bör övervägas. Under omprövning bör vidare tagas frågan, vilka åtgärder i övrigt — befälsutbildningens tillgodoräknande i merithänseende m. m. — som lämpligen böra vidtagas för att motverka de olägenheter, vilka äro förenade med den förlängda tjänstgöringen, samt för att över huvud taget bereda här avsedda värnpliktiga trivsel under deras tjänstgöring.

Det fast anställda befälet bör enhetligt rekryteras ur de värnpliktigas led. Även gången av utbildningen till fast anställt befäl, frågan om och med vilket belopp särskild avlöning bör utgå under sådan utbildning och den fortsatta befälsutbildningens anordnande äro spörsmål, som böra utredas.

En omläggning av befälsorganisationen i här avsedd riktning medför givetvis konsekvenser på ett flertal områden. Det bör ankomma på utredningsmännen att klargöra dessa följdverkningar och avgiva därpå grundade förslag till ändringar i organisationen. Slutligen böra övergångsplaner utarbetas.

I. Försvarsmedicinsk forsknings- och försöksverksamhet.

1. Inledning.

Genom beslut den 23 augusti 1946 uppdrog Kungl. Maj:t åt statens medicinska forskningsråd att verkställa utredning i fråga om organisationen av den militärmedicinska forskningen i vad anginge armén och marinen samt till Kungl. Maj:t inkomma med det förslag, vartill utredningen kunde föranleda. Med anledning härav tillsattes av rådet en kommitté, bestående av generalläkaren D. M. Lindsjö, tillika ordförande, medicinalrådet R. K. Bergman, professorn E. Essen-Möller, professorn R. S. Fähræus och professorn E. T. A. Teorell, för att verkställa utredning och till rådet inkomma med förslag i ärendet. Kommittén — som antagit benämningen försvarsmedicinska utredningskommittén — överlämnade den 11 december 1947 till statens medicinska forskningsråd utredning och förslag rörande ordnandet av försvarsmedicinsk forsknings- och försöksverksamhet i Sverige.

Statens medicinska forskningsråd överlämnade därefter med skrivelse den 9 januari 1948 såsom eget yttrande försvarsmedicinska utredningskommitténs förenämnda utredning.

Över ifrågavarande utredning ha utlåtanden avgivits av överbefälhavaren, chefen för armén, chefen för marinen, chefen för flygvapnet, försvarets civilförvaltning, försvarets sjukvårdsförvaltning, försvarets forskningsanstalt, medicinalstyrelsen, civilförvarsstyrelsen, statskontoret, föreståndaren för statens bakteriologiska laboratorium, kanslern för rikets universitet efter hörande av vederbörande vid universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska institutet, gymnastiska centralinstitutet, flygmedicinska nämnden, statens naturvetenskapliga forskningsråd, Sveriges läkarförbund, svenska militärläkarföreningen och svenska läkarsällskapet.

2. Den försvarsmedicinska forskningens allmänna uppgifter m. m.

Försvarsmedicinska utredningskommittén.

Kommittén har lämnat en utförlig redogörelse för krigföringens utveckling och den försvarsmedicinska forskningens betydelse i samband därmed, den försvarsmedicinska forskningens betydelse för den fredliga utvecklingen, den försvarsmedicinska forskningsverksamhetens utveckling och nuvarande läge i Sverige samt aktuella forskningsuppgifter för svensk försvarsmedicin. Då det torde föra för långt att i detta sammanhang upptaga dessa frågor till behandling i den utsträckning som i utredningen skett, torde jag

beträffande redogörelsens detaljer få hänvisa till utredningen och här endast begränsa mig till att beröra vissa grundläggande faktorer och synpunkter.

Krigföringens utveckling och den försvarsmedicinska forskningens betydelse i samband härmed.

Kännetecknande för det andra världskriget var, att man långt mer än förr lärde sig att exploatera vetenskapen för krigsändamål. Genom att använda vetenskapliga metoder i krigföringen lyckades man åstadkomma effekter, som man tidigare aldrig kunnat föreställa sig. Nya stridsmedel av olika slag insattes. Utvecklingen gick efter hand och mycket snabbt i sådan riktning, att praktiskt taget alla vetenskapsgrenar i större eller mindre utsträckning kopplades in. Universitetsinstitutioner, laboratorier, enskilda forskare etc. togos i anspråk för en intensiv och omfattande forskning i krigets tjänst.

Det ligger i sakens natur, att den med vetenskapens hjälp åstadkomna utvecklingen och differentieringen av stridsmedlen fört med sig oerhörda påfrestningar för den mänskliga organismen. I det totala kriget gäller detta utan någon större skillnad såväl den militära personalen som ock civilbefolkningen. Den medicinska vetenskapen har härigenom ställts inför en mångfald problem, ofta av invecklad art. Jämsides med utvecklingen på det krigstekniska området ha sålunda kraven på den försvarsmedicinska forskningen skärpts.

Den försvarsmedicinska forskningen måste i huvudsak inriktas dels på höjandet av de stridande styrkornas prestationsförmåga, i vad denna sammanhänger med medicinska faktorer, dels på möjligheterna att begränsa det egna landets förluster i människoliv och i arbetsförmåga hos individerna.

I vårt land saknas enhetlig organisation och tillräckligt ekonomiskt stöd för försvarsmedicinsk forsknings- och försöksverksamhet. Detta innebär en allvarlig brist, eftersom förmågan att på det medicinskt vetenskapliga området bemästra en krigssituation i modern tid får anses utgöra ett synnerligen viktigt led i försvarsberedskapen.

Den för militära ändamål verksamma forskningen har visat sig bli av mycket stor betydelse även för fredliga förhållanden.

Den försvarsmedicinska forskningsverksamhetens utveckling och nuvarande läge i Sverige.

Före det andra världskrigets utbrott fanns i vårt land icke något särskilt organ för försvarsmedicinsk forskning. Den forskning, som förekom på området, bedrevs inom olika utanför försvarsväsendet stående institutioner.

En av de första frågor, där vetenskap behövdes för militärt ändamål, var frågan om lösandet av stridsgas- och gasskyddsproblemen. År 1926 inleddes vid *medicinsk-kemiska institutionen vid universitetet i Lund* en självständig forskning i avseende å den kemiska krigföringens problem.

Vid *försvarsväsendets kemiska anstalt*, som stod färdig år 1939, upptogs till prövning bland annat vissa medicinska problem av begränsad räckvidd och nära sammanhängande med anstaltens verksamhet i övrigt. Utöver problem rörande gasskydd och avgasningsmetoder upptogos sålunda vid kemiska anstaltens medicinska sektion bland annat frågor angående behandling av fosforbrännskador, behandling av fosgenförgiftningar och cyanväteförgiftningar samt frågor rörande detonationsvägornas fysiologiska verkningar. Då det medicinska forskningsarbete, som bedrevs inom kemiska anstalten, var begränsat till frågor, vilka nära sammanhängde med anstaltens verksamhet i övrigt, förblev huvudparten av de försvarsmedicinska problemen hänvisad till

bearbetning i annan ordning, i den mån resurser funnos härför. Detta innebär, att många försvarsmedicinska problem av framträdande angelägenhetsgrad endast nödtorftigt eller knappast alls kunde bli föremål för vetenskaplig behandling.

Någon större ändring härutinnan skedde ej då genom beslut av 1944 års riksdag en *försvarets forskningsanstalt* inrättades, vari försvarsväsendets kemiska anstalt uppgick såsom en kemisk avdelning. Vid försvarets forskningsanstalt har behandlingen av vid kemiska anstalten ej avslutade forskningsuppgifter utvidgats och intensifierats, exempelvis forskning angående detonationsskador samt undersökningar av giftigheten hos diverse i olika sammanhang aktuella ämnen, såsom klorerade kolväten, sprängämnen, rök- och dimbildare m. m. En stor mängd nya problem ha efterhand tillkommit. Ett betydande arbete har i forskningsanstaltens regi nedlagts på frågor rörande inredning av skyddsrum. På senare tiden ha även inletts vissa undersökningar rörande skydd mot atombomber. Forskningsanstalten samarbetar med utomstående institutioner ävensom med försvarets sjukvårdsförvaltning.

Den sedan den 1 oktober 1946 verksamma *flygmedicinska nämnden*, som skall taga initiativ till flygmedicinsk forskning och utarbeta arbetsprogram för densamma, består av sammanlagt sex ledamöter, av vilka tre vetenskapsmän (fysiologer), två av chefen för flygvapnet utsedda representanter och en representant för luftfartsstyrelsen. Försvarets specialintressen beträffande flygmedicin torde få anses härigenom vara väl tillgodosedda. Den flygmedicinska forsknings- och försöksverksamheten, som är anknuten till vissa redan befintliga vetenskapliga institutioner, avser att trygga ett lämpligt val av människomaterial till flygförare, att finna medel till förhindrande av de rubbningar i flygarens hälsotillstånd, som flygningen kan medföra, samt till stegrande i möjligaste mån av flygarens prestationsförmåga.

Organisationen av den medicinska forskningen i vad angår *marinen* har hittills varit improviserad allt efter behov och resurser. För medel, som i varje särskilt fall ställts till förfogande av chefen för marinen eller marinförvaltningen från till deras disposition ställda anslag, ha undersökningarna nästan helt utförts av marinläkarkårens läkare. I vissa fall ha medel för undersökningar av bland annat marint intresse beviljats från civila vetenskapliga fonder. Många undersökningar och prov ha utförts ombord på ubåtar och bärgningsfartyg samt vid vissa marinen tillhöriga dyktankanläggningar. Vid karolinska institutets respektive gymnastiska centralinstitutets fysiologiska institution ha flera viktiga arbeten utförts. Huvudintresset för forskningen är inriktat på ubåts- och dykerihygienen samt därmed sammanhängande fysiologiska problem.

Även vid vissa andra forskningsorgan m. fl. ha — särskilt under beredskapstiden — behandlats en del problem av visst försvarsmedicinskt intresse. Bland de institutioner, som sålunda bedrivit försvarsmedicinska undersökningar och utredningar, kunna — förutom de fysiologiska institutioner, där flygmedicinsk forskning bedrivits — nämnas radiofysiska institutionen vid karolinska institutet, statens bakteriologiska laboratorium samt personalprovningssdetaljen vid centrala värnpliktsbyrån.

Aktuella försvarsmedicinska forskningsuppgifter.

Atombomben. Vid sidan av tekniska hjälpmedel till avvärjande av atombombangrepp står ett utomordentligt viktigt komplex av därmed sammanhängande försvarsmedicinska problem. Dessa problem gälla framför allt de radioaktiva verkningarna på längre avstånd från explosionen. Bland de många och svårlösta medicinska problem, som stå i samband med atomvapnets an-

vändning, må nämnas förebyggandet av riskerna vid framställning av atomenergi, profylax och terapi i avseende å skadeverkningarna på människan vid atombombexplosion samt skydd och säkerhetsåtgärder vid røjning efter atombombexplosion.

Gaskriget. Gasvapnet har undergått en stark utveckling. Av senapsgasen har sålunda frambragts en ny variant, kvävesenapsgasen, som bland annat icke förstöres av avgasningsmedel. Även genom kombination av olika stridsgaser eller andra kemiska stridsmedel ha möjligheter till ökad effekt åstadkommit. En ny typ av stridsgaser med mycket allvarliga verkningar har tillkommit. En helt ny fara utgöra radioaktiva gaser och radioaktivt stoff. Skyddet däremot är förenat med stora svårigheter. Emot den radioaktiva strålning, som träffar hela kroppen, erbjuder skyddsrum ett visst skydd för civilbefolkningen. Större svårigheter möta, när det gäller att skydda truppen i fält. Gasvapnets utveckling är säkerligen icke avslutad.

Bakteriologisk krigföring. Till denna krigföring kan räknas användningen av bakterier och virus men även av toxiner, d. v. s. giftiga ämnen, som produceras av vissa bakterier. Bland de olika sjukdomar, som nämnts i detta sammanhang, äro botulism (en mycket farlig form av matförgiftning med 60--70 % dödlighet), undulantfeber, papegojsjuka, tularemi (harpest), kolera, tyfus, pest, mjältbrand, epidemisk hjärnhinneinflammation och influensa. Det bakteriologiska kriget fordrar liten insats av materiel och folk och kan bland annat bli ett fruktansvärt sabotagevapen. Det bygges till huvudsaklig del på insatser av vetenskapliga specialister. För försvaret gäller det att finna metoder, genom vilka epidemier kunna snabbt upptäckas, isoleras och hejdas. Det är en viktig försvarsangelägenhet att upptaga det bakteriologiska krigets konsekvenser till allvarlig behandling. Utredning bör företagas rörande vilka bakterier eller virusarter och produkter därav, som kunna antagas ifrågakomma som bakteriologiskt anfallsvapen, vilka distribueringssätt en fiende kan tänkas använda för svenska förhållanden samt vilka skyddsåtgärder som måste krävas.

Brännskadebehandling. Olika behandlingsmetoder påkalla största uppmärksamhet och ingående prövning. Brännskadornas grad och omfattning vid atombombexplosion öka ytterligare detta krav. Någon verkligt effektiv brännskadeberedskap finnes icke för närvarande i vårt land.

Sårbehandling. Förband av olika slag, operativ sårbehandling och chemoterapi befinna sig i ständig utveckling. Mycket ingående undersökningar krävas rörande sårbakteriologi o. s. v. De nya viktiga rön, som i det senaste kriget gjorts på området, måste tillvaratagas genom nära kontakt med ledande fackmän inom tidigare krigförande länder och genom ytterligare vetenskaplig bearbetning av vunna resultat.

I det ovan anförda har tagits sikte på några försvarsmedicinska problem, vilka äga direkt samband med verkningarna av olika stridsmedel. Den medicinska forskningen har i dessa fall huvudsakligen till uppgift att finna medel att hindra eller begränsa ifrågavarande verkningar. Andra problem erbjuda sig i samband med kravet att höja de väpnade styrkornas stridsvärde i vad detta beror av människomaterialet. En del av dessa senare problem ha intresse redan för fredsförhållanden. Följande mera betydande spörsmål må härvid beröras.

Vid bekämpandet av sådana sjukdomar som *tuberkulos, veneriska sjukdomar* och *svårare epidemiska sjukdomar* uppställa sig för den militära sjukvården i många avseenden speciella problem, särskilt sammanhängande med anhopningen av unga människor i truppförband. Jänväl *pässjukan* utgör ett betydelsefullt problem för den militära sjukvården. Inom truppförbanden får en utbruten pässjukepidemi på grund av den stora anhopningen av icke

immuna individer ofta så stor utbredning, att den allvarligt nedsätter förbandets tjänstduglighet och avsevärt försvarar sjukvårdsarbetet. Forskning rörande sjukdomens smittämne och möjligheterna till effektiv skyddsypning skulle därför vara av största värde i första hand för militär sjukvård, men därtöver även för civil sjukvård.

Med det moderna kriget och utbildningen därför följer en mängd *psykologiska* och *psykiatriska problem*. Den ofantliga utvecklingen av de tekniska hjälpmedel, varmed stridande styrkor i våra dagar äro utrustade, har medfört alldeles speciella krav på befäl och manskap i såväl kroppsligt som psykiskt hänseende. Inom vår krigsmakt infördes under andra världskriget urvalsprov av psykologisk art, s. k. testning. I anslutning därtill företogs psykiatriska undersökningar i syfte att gallra ut eller omplacera de psykiskt undermåliga eller abnorma. De erfarenheter, som vunnits vid nyssnämnda verksamhet, och det undersökningsmaterial, som därvid samlats, visa tydligt behovet av fortsatta vetenskapliga studier på området. De målbetonade undersökningar, varom här är fråga, måste emellertid bedrivas i samarbete med och bygga på den psykiatriska och psykologiska forskning, som pågår vid universitet och högskolor.

Den medicinska forskningen på de områden, som ovan berörts, har betydelse för försvaret i dess helhet. En särställning inom den försvarsmedicinska forskningen intaga med hänsyn till problemens art den *flygmedicinska forskningen* samt den medicinska forskning inom marinens verksamhetsområde, som har avseende å ubåts- och dykerihygienen, *dykmedicinsk forskning*. Förutom att dessa båda forskningsgrenar innefatta i mångt och mycket sins emellan likartade problem ha de den egenskapen gemensamt, att forskningsresultaten redan i fredstid äro av största betydelse även för civil verksamhet.

Beträffande de aktuella problemställningarna och uppgifterna för den flygmedicinska forskningen torde få hänvisas till flygmedicinska utredningens betänkande, som i sina huvuddrag redovisats i propositionen 1946: 273 (s. 191).

Vad angår den dykmedicinska forskningen äro följande mera betydande undersökningar planerade för den närmaste framtiden, nämligen fysiologisk-vetenskaplig bearbetning av den i Sverige utexperimenterade vätgasdykningsmetoden, fortsatta undersökningar rörande tryckfallssjukans pato-fysiologi, bearbetning av de s. k. Haldane'ska uppstigningstabellerna för dykare samt en sammanställning av resultaten av vissa försöksvis tillämpade uppstigningstabeller med och utan ytdekompression, fortsatta undersökningar beträffande inverkan av kyla och olika kolsyrekoncentrationer på basalomsättningen, försök beträffande avfuktning och uppvärmning samt avkylning av luften i ubåtar.

3. Det försvarsmedicinska forskningsarbetets framtida organisation och ledning.

A. Forskningsarbetets organisation.

Försvarsmedicinska utredningskommittén.

Kommittén har till en början framhållit, att en del problem visserligen redan vore under behandling vid olika institutioner, anstalter m. m. Bristen på enhetlig ledning av forsknings- och försöksverksamheten i dess helhet samt den begränsade tillgången på medel ävensom personal och lokalutrymmen för den speciella forskning, som här avsåges, utgjorde emellertid svåra hin-

der för verksamhetens ändamålsenliga bedrivande. Något gemensamt program för utredningsarbetet finnes icke. Mellan institutioner, vilka i större eller mindre omfattning bedreva utredningar av betydelse ur försvarsmedicinsk synpunkt, upprätthölles ej alltid erforderlig kontakt i avseende å dessa utredningar. Som följd härav förekomme i vissa fall onödigt dubbelarbete. I fråga om forskningsarbetets organisation avsåge kommittén att var för sig behandla dels det medicinska forskningsarbete, som hade avseende å försvaret i dess helhet, försvarsmedicinsk forskning i allmänhet, dels den speciella medicinska forskning, som krävdes för marinens och flygvapnets del.

Beträffande *den försvarsmedicinska forskningen i allmänhet* har kommittén erinrat att sådan för närvarande bedreves huvudsakligen vid försvarets forskningsanstalt samt därutöver vid vissa institutioner. Behovet av försvarsmedicinsk forskning kunde emellertid icke tillnärmelsevis tillgodoses med de resurser, som för närvarande stode till buds. Den nuvarande organisationen vid försvarets forskningsanstalt vore alldeles för bristfällig för att kunna tåla någon ytterligare belastning. Även om målsatt forskning lades ut på olika håll, finnes likväl en mängd problem, som akademiska institutioner eller kliniker icke vore villiga att behandla. En oundgänglig förutsättning för att den försvarsmedicinska forskningsverksamheten skulle kunna hålla jämna steg med den militärtekniska utvecklingen vore, att verksamheten omorganiserades och förstärktes. I princip borde enligt kommitténs mening även i framtiden forskningsarbetet bedrivas dels i form av självständig försvarsmedicinsk forskning, dels genom utläggning av vissa problem till utomstående forskningsorgan. Den specialiserade forskningen finge emellertid icke givas för liten omfattning och den måste vara den ledande parten. Intim kontakt krävdes även med militära organisationer och forskningsorgan.

Utgående från dessa grundsatser hade kommittén funnit lösningen av förevarande organisationsproblem enligt följande riktlinjer.

1. Genom utbyggnad av den nuvarande medicinska sektionen inom försvarets forskningsanstalt borde möjlighet beredas att dit förlägga större delen av den försvarsmedicinska forskningsverksamheten. Ur flera synpunkter innebure det betydande fördelar, att denna verksamhet kunde ske i intim kontakt med verksamheten i övrigt inom forskningsanstalten. Den medicinska sektionen finge sålunda rika möjligheter att utnyttja instrumentella och personella resurser inom anstaltens tekniska avdelningar, vilka omedelbart kunde anlitas för problemens lösande. Sektionen kunde vidare tjäna som serviceorgan för forskningsanstaltens olika avdelningar. Därjämte vore även den intima kontakten rent lokalt sett givetvis till fördel för frågornas rationella och snabba behandling.

2. De problem, som stode i samband med bakteriologisk krigföring, syntes kräva ett ganska omfattande bakteriologiskt forskningsarbete. Detta borde av flera skäl ej förläggas till forskningsanstalten utan i stället till något bakteriologiskt laboratorium, i första hand statens bakteriologiska laboratorium. Men även för andra ändamål vore det givetvis önskvärt och nödvändigt, att

försvarsmakten kunde lita till ett större bakteriologiskt laboratoriums vetenskapliga och praktiska resurser.

3. Ett intimt samarbete borde allttjämt ske med andra medicinska institutioner och dylikt. Vissa problem, som krävde särskild sakkunskap, borde få utläggas på dylika institutioner och även på kliniker.

Kommittén har i anslutning härtill framhållit, att en lösning av forskningsarbetets organisation enligt nu angivna riktlinjer givetvis krävde en icke obetydlig ökning av personal och utrymmen. Däremot syntes nyanskaffning av dyrbarare apparatur av mera speciell art i stort sett kunna undvikas tack vare möjligheterna att utnyttja de avsevärda tekniska resurser, som redan finnes inom vederbörliga institutioner och anstalter. Oberoende härav krävdes naturligen vissa årliga anslag för anskaffning och underhåll av apparater, maskiner och dylikt.

Beträffande personalbehovet har kommittén erinrat, att för närvarande för den medicinska forskningen vid försvarets forskningsanstalt vore anställda två medicinska assistenter, av vilka den ene vore deltidstjänstgörande, samt två laboratoriebiträden. Assistenterna åtnjöte den ene arvode motsvarande lön i lönegrad Ce 27 och den andre arvode motsvarande lön i lönegrad Ce 25. Laboratoriebiträdena innehade anställning i lönegrad Ce 13 respektive Ce 8.

För den föreslagna utvidgade forskningsverksamheten vid försvarets forskningsanstalt har kommittén föreslagit följande personal.

1 laborator	lönegrad högst Cp 9
3 forskningsassistenter	» Ce 27
1 laborant	» Ce 15
2 laboratoriebiträden	» Ce 13
1 skrivbiträde	» Ce 8
1 djurskötare.....	årsarvode 1 800

Assistenterna borde äga utbildning företrädesvis i respektive fysiologi, medicinsk kemi och farmakologi eller annan för verksamheten aktuell disciplin.

Personalbehovet vid statens bakteriologiska laboratorium för den forskning, som avsåges skola bedrivas därstädes, har kommittén beräknat enligt följande.

1 laborator	lönegrad Ce 31
1 forskningsassistent	» Ce 27
1 laboratoriebiträde.....	» Ce 10

I fråga om de föreslagna lönerna till laboratorerna har kommittén framhållit, att det för erhållande av väl kvalificerade forskare syntes vara nödvändigt att kunna erbjuda en relativt hög löneställning. Ur denna synpunkt finge den löneställning, som avsåges för laboratorn vid forskningsanstalten — lönegrad högst Cp 9 — anses väl avvägd. Det borde härvid jämväl beaktas, att med dessa befattningar avsåges bliva förenad heltidstjänstgöring.

När kommittén det oaktat icke för närvarande föresloge samma lönegrad utan i stället lönegrad Ce 31 för laboratorn vid bakteriologiska laboratoriet, hade detta sin grund däri, att de högst placerade laboratorerna därstädes åtnjöte lön enligt sistnämnda lönegrad.

Vad härefter anginge lokalbehovet har kommittén anført, att den medicinska sektionen vid försvarets forskningsanstalt för närvarande disponerade ett utrymme av 110 kvadratmeter. För den föreslagna utbyggnaden måste ytterligare utrymme om cirka 140 kvadratmeter ställas till förfogande. Lokalfrågan syntes emellertid kunna ordnas i samband med vissa omändringar, som vore planerade vid forskningsanstaltens kemiska avdelning och vilka kunde förväntas medföra, att ytterligare utrymmen bleve disponibla för den medicinska forskningsverksamheten. Vid statens bakteriologiska laboratorium vore däremot lokalfrågan svårare att ordna, enär laboratoriets lokaler för närvarande vore hårt belastade. Byggnadsstyrelsen hade emellertid hos Kungl. Maj:t anhållit om medel för en väsentlig utvidgning av lokalerna. Därest denna framställning bifölles, syntes möjligheter uppstå att bereda utrymme även för nu ifrågasatt verksamhet. Intill dess så skett, finge provisoriska åtgärder vidtagas. Såsom en tänkbar lösning hade härvid ifrågasatts uppförande av en mindre barackbyggnad (cirka 50 kvadratmeters golvyta) i anknötning till laboratoriets huvudbyggnad.

Vad angår *den flyg- och dykmedicinska forskningen* har kommittén erinrat, att enligt gällande reglemente för flygmedicinska nämnden den flygmedicinska forskningsverksamheten tills vidare i huvudsak bedreves vid de fysiologiska institutionerna vid universiteten i Uppsala och Lund, karolinska mediko-kirurgiska institutet samt gymnastiska centralinstitutet ävensom i viss utsträckning vid klinikerna för otiairi och oftalmiatrik vid universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska institutet. Hos nämnden funnes anställda tre laboratorer i flygmedicin, vilka hade sin tjänstgöring förlagd till fysiologiska institutionen vid respektive universitetet i Lund, karolinska institutet och gymnastiska centralinstitutet. För varje laborator funnes ett laboratoriebiträde.

Beträffande de forskningsuppgifter, som falla inom dykmedicinen, har kommittén framhållit såsom uppenbart, att en väsentlig del av forskningsverksamheten härvidlag med fördel kunde förläggas till de fysiologiska institutioner, där för närvarande flygmedicinsk forskning bedreves. Så skedde redan i ej ringa utsträckning och det hade därvid visat sig vara av stort värde, att två av de flygmedicinska laboratorerna vore marinläkare och synnerligen intresserade av dykmedicinska frågor. I flera avseenden syntes dessutom resultat av den flygmedicinska forskningen omedelbart komma även dykmedicinen till godo. Åtskilliga undersökningsbehov kunde givetvis tillgodoses även vid försvarets forskningsanstalt efter den föreslagna omorganisationen därstädes. I övrigt kunde undersökningar och prov ske ombord på ubåtar och bärgningsfartyg samt vid vissa marinen tillhöriga anläggningar. För sistberörda undersökningar syntes personalbehovet kunna tillgodoses genom

kommendering av marinläkare eller genom avtal med andra läkare och vetenskapsidkare.

Remissyttranden.

Kommitténs förslag beträffande forskningsarbetets organisation har i huvudsak biträtts eller lämnats utan erinran av de hörda myndigheterna.

Försvarets civilförvaltning har framhållit, att kommitténs utredning icke gäve tillräckligt underlag för bedömning av de föreslagna löneställningarna. Vid löneavvägningen för laboratorerna vore det icke tillfredsställande att taga hänsyn endast till den löneställning, som gällde för redan befintliga befattningar vid respektive forskningsorgan. Därest forskningsassistent ansåges böra placeras i 27 lönegraden, borde beteckningen förste forskningsassistent användas, när för forskningsassistent (enligt propositionen 1946: 246) avsåges befattning i 24 lönegraden. Laboranten i 15 lönegraden borde benämnas tekniker, när tjänsteförteckningssakkunniga i serien forskningspersonal icke upptagit tjänster lägre än i nuvarande 19 lönegraden. Tjänsteförteckningssakkunniga hade i serien för teknisk biträdespersonal upptagit 8, 11, 13, 15 och 17 lönegraderna, av vilka de två förstnämnda avsetts för tekniskt biträde och övriga för tekniker. Denna lönegradsserie borde tillämpas vid inplacering i lönegrad och bestämmande av tjänstebenämning för de av kommittén upptagna laboratoriebiträdena i lönegraderna Ce 13 och Ce 10. Förvaltningen kunde icke uttala sig om till vilka i serien förekommande lönegrader, som befattningarna borde hänföras. Det i Ce 8 placerade skrivbiträdet borde placeras i lönegrad enligt bestämmelserna om reglerad befordringsgång för viss icke-ordinarie personal.

Statskontoret har anfört, att laboratorerna icke borde placeras i högre lönegrad än Ce 31. Befattningarna borde i första hand avses såsom passage-tjänster för yngre välmeriterade forskare. Starka skäl talade för en differentiering av löneställningen för befattningarna för forskningsassistenterna. Två av de för försvarets forskningsanstalt avsedda assistentbefattningarna borde placeras i lönegrad Ce 25 och de två återstående i lönegrad Ce 27. Tjänsteställning och lönegradsplacering för laborant och laboratoriebiträdena borde upptagas till prövning i samband med pågående utredning angående löneställningen för laboratoriebiträden och därmed jämförlig personal.

Svenska läkarsällskapet har ansett, att laboratorn vid försvarets forskningsanstalt borde erhålla professors ställning och bli självständig chef för forskningsanstaltens medicinska avdelning. En av de tre forskningsassistentbefattningarna vid anstalten borde vidare ombildas till en laboratorbefattning med placering i lönegrad Ce 31. Vid statens bakteriologiska laboratorium borde ytterligare en laborator anställas.

Försvarets forskningsanstalt har framhållit, att anstaltens styrelse i samband med utvidgningen av den försvarsmedicinska forskningen borde utökas med en företrädare för de försvarsmedicinska intressena. Framdeles borde övervägas, huruvida icke den medicinska sektionen inom anstalten borde

organiseras såsom en självständig avdelning. Lokalbehovet för den utvidgade försvarsmedicinska sektionen syntes kunna tillgodoses, därest vissa av anstalten föreslagna provisoriska åtgärder vid anstaltens kemiska avdelning komme till utförande.

Föreståndaren för statens bakteriologiska laboratorium har framhållit, att lokalfrågan för den föreslagna avdelningen vid laboratoriet måste upptagas till förnyad prövning, enär de utrymmen, som av försvarsmedicinska utredningskommittén förutsatts kunna tagas i anspråk vid laboratoriet, från och med den 1 juli 1948 i huvudsak komme att tagas i anspråk för en nyinrättad professur i virusforskning. Möjligen skulle lokalfrågan kunna tillfälligt lösas genom uppförande av en större barackbyggnad med en golvyta av cirka 200 kvadratmeter. En dylik barack skulle emellertid ställa sig mycket oekonomisk på grund av att inredningen komme att draga alltför stora kostnader i förhållande till byggnadens korta livslängd, varjämte en sådan lokal komme att möjliggöra endast en mycket begränsad försöksverksamhet. Den mest rationella lösningen vore därför, att den av kommittén omnämnda utbyggnaden av laboratoriet snarast möjligt komme till stånd. Med hänsyn till betydelsen av att en orientering rörande det bakteriologiska krigets problem så snart som möjligt kunde sättas igång, vore det dock önskvärt, att en laborator och ett laboratoriebiträde anställdes redan under den tid, som åtginge för iordningställande av behövliga lokaler. Arbetsuppgifterna för denna personal måste dock till en början begränsas till litteraturstudier och förberedande försök av mycket begränsad omfattning. I fråga om den personal, som komme att erfordras, när arbetslokaler ordnats, syntes dock en viss förstärkning av den av kommittén föreslagna personalen bli nödvändig med hänsyn till de ändrade förutsättningar, som numera föreläge såväl i fråga om arbetsuppgifternas omfattning som genom att laboratoriets egen personal icke kunde beräknas biträda i beräknad omfattning. Ytterligare syntes erfordras ett laboratoriebiträde, en djurskötare och ett biträde för steriliseringsarbeten och disk. Laboratorn borde i likhet med vad som föreslagits beträffande forskningsanstalten placeras i lönegrad Cp 9.

B. Forskningsarbetets ledning.

Försvarsmedicinska utredningskommittén.

En nödvändig förutsättning för ett rationellt och i möjligaste mån fruktbarande forskningsarbete vore enligt kommitténs mening, att ett samordnande organ skapades för den försvarsmedicinska forskningen i dess helhet. Frågan om den organisatoriska formen härför hade inom kommittén varit föremål för ingående överväganden, varvid två olika alternativ dryftats.

Kommittén har därefter övergått till behandling av det ena alternativet, nedan benämnt alternativ I. Enligt detta alternativ skulle all försvarsmedicinsk forskning — alltså även den flygmedicinska — sammanhållas under ett gemensamt ledningsorgan. Begreppet försvarsmedicinsk forskning förutsattes härvid ha den mera vidsträckt innebörd, som betingades av civil-

befolkningens roll i det moderna kriget. De främsta uppgifterna för ifrågasvarande organ skulle bestå i att samordna de på olika håll bedrivna forskningsarbetena av betydelse ur försvarsmedicinsk synpunkt, att taga initiativ till försvarsmedicinsk forskning samt att utarbeta arbetsprogram för densamma.

För ett organ med dylika uppgifter skulle det givetvis i och för sig vara av största betydelse att erhålla en sammansättning, genom vilken den försvarsmedicinska forskningen bleve i möjligaste mån allsidigt företrädd. Vid betraktande av spørsmålet från denna utgångspunkt framträdde följande sju discipliner, vilka var för sig borde representeras i ledningsorganet, nämligen bakteriologi, fysiologi, kirurgi, medicin (invärtes), medicinsk kemi, psykiatri (jämte psykologi) och strålningsfysik. Då sammansättningen av ledningsorganet byggde på förutsättningen, att jämväl den flygmedicinska forskningen skulle underställas organet, borde fysiologien därinom erhålla två representanter. Sammanlagda antalet här avsedda ledamöter skulle sålunda uppgå till 8. Samtliga nu nämnda ledamöter borde vara aktiva vetenskapsidkare och för ändamålet utväljas av statens medicinska forskningsråd. Såsom självskrivna ledamöter i ledningsorganet borde generalläkaren och civilförsvarsöverläkaren inträda. Vidare borde chefen för försvarets forskningsanstalts kemiska avdelning inträda såsom självskrivnen ledamot av ledningsorganet. Det totala antalet ledamöter av ledningsorganet skulle alltså uppgå till 11. För envar av ledamöterna borde finnas en suppleant. Sekreterare i ledningsorganet borde vara en aktiv forskare. De medel, som av statsmakterna komme att beviljas för försvarsmedicinsk forskning, borde ställas till ledningsorganets förfogande för att av detta disponeras för avsedda ändamål.

Ett för den försvarsmedicinska forskningen gemensamt ledningsorgan med ovan angivna uppgifter och sammansättning vore inom sitt område närmast att jämföra med statens medicinska forskningsråd. Det borde därför vara direkt underställt Kungl. Maj:t och sidoordnat nämnda råd. I konsekvens härmed borde åt ledningsorganet i fråga kunna givas benämningen *försvarsmedicinska forskningsrådet* eller *försvarsmedicinska beredskapsrådet*. Mellan detta råd och statens medicinska forskningsråd borde givetvis upprätthållas intim kontakt, vilket framför allt borde ske genom att generalläkaren skulle vara ledamot i båda råden. Rådets ordförande och ledamöter borde uppbära viss ersättning, den förre i form av årligt arvode och de senare i form av, förutom i förekommande fall rese- och traktamentsersättning, ersättning för särskilda utredningar, som av dem utfördes.

Beträffande frågan om flygmedicinska nämndens ställning till det av kommittén föreslagna försvarsmedicinska forskningsrådet har kommittén anført, att det kunde övervägas antingen att rådet helt skulle övertaga de uppgifter, som nu åvilade nämnden, i vilket fall nämnden skulle slopas, eller ock att nämnden i huvudsak skulle bibehållas i sin nuvarande sammansättning och funktion men underordnas rådet, vilket sålunda skulle bli en mellaninstans mellan nämnden och Kungl. Maj:t. I det sistnämnda fallet skulle flygmedi-

cinska nämnden utvidgas att omfatta jämväl frågor, som hade avseende å dykeri- och ubåtstjänst, och därvid erhålla benämningen flyg- och dykmedicinska nämnden. En dylik nämnd skulle lämpligen genom en av de däri ingående fysiologerna representeras i rådet. Vid sidan av flyg- och dykmedicinska nämnden skulle under rådet fungera — förutom särskilda arbetsorgan för försvarsmedicinsk forsknings- och försöksverksamhet — jämväl vissa subkommittéer med speciella utredningsuppdrag.

I anslutning till det sålunda anförda har kommittén framhållit, att det kunde befaras, att en organisation med så pass stort antal ledamöter som den nu föreslagna skulle bli alltför tungrodd. Dessutom ökades givetvis kostnaderna ju större organet bleve. Dessa förhållanden i förening med det faktum, att en fullständigt allsidig representation av olika medicinska vetenskapsgränar icke kunde ernås ens med ett så stort råd som det nu ifrågasatta, gjorde det tveksamt, huruvida denna organisationsform borde väljas. En annan omständighet av betydelse för frågan vore den ställning, som flygmedicinska nämnden skulle erhålla i den gemensamma organisationen. Att helt slopa nämnden syntes ej böra komma i fråga. Å andra sidan syntes det föga rationellt att vid inrättande av ett råd av ovan angiven storlek bibehålla en flygmedicinsk nämnd av obeskuren omfattning. Skapandet av ett försvarsmedicinskt råd skulle alltså i och för sig kunna utgöra skäl för en reducering av flygmedicinska nämnden. Men en reducering syntes åtminstone för närvarande icke böra övergå nämnden, vilken tvärtom borde bibehållas vid sin nuvarande organisation för att ytterligare erfarenhet därav skulle vinnas.

Kommittén har därefter övergått till behandlingen av det andra alternativet, nedan benämnt alternativ II. Enligt detta alternativ skulle under medicinska forskningsrådet tillsättas en permanent subkommitté eller — med hänsyn till att benämningen subkommitté syntes inadekvat i detta sammanhang — en nämnd för omhänderhavande av försvarsmedicinska forskningsfrågor, förslagsvis kallad *försvarsmedicinska nämnden*. Nämndens främsta uppgifter skulle vara att samordna den försvarsmedicinska forskningen, taga initiativ till sådan forskning och även i viss mån utarbeta program för densamma. Med dessa uppgifter borde förenas uppgiften att fördela vissa till försvarsmedicinsk forskning anslagna medel. I nämnden borde ingå dels vissa särskilt utsedda representanter för försvarsmedicinsk forskning, dels ock vissa självskrivna ledamöter. Det syntes tillfyllest, att de tre i förevarande hänseende mest aktuella disciplinerna representerades i nämnden, eller fysiologi, invärtens medicin och psykiatri (jämte psykologi). De självskrivna ledamöterna borde utgöras av generalläkaren, civilförsvarsöverläkaren, chefen för försvarets forskningsanstalts kemiska avdelning samt en representant för en flyg- och dykmedicinsk nämnd. För envar av ledamöterna i försvarsmedicinska nämnden borde finnas en suppleant. De i nämnden ingående representanterna för vetenskaplig forskning borde utses av medicinska forskningsrådet för en tid av tre år. Nämnden borde själv inom sig utse ordförande och vice ordförande. Till sekreterare i nämnden borde utses en aktiv forskare. Till

ledamöterna, inklusive ordföranden, borde utgå skälig ersättning för särskilt tidskrävande arbete ävensom, i förekommande fall, resekostnads- och traktementsersättning. Sekreteraren borde åtnjuta årsarvode.

I avseende å den flygmedicinska och den navalmedicinska forskningen har kommittén föreslagit, att denna skulle omhänderhavas av ett gemensamt organ. Då de dykmedicinska frågorna vore närbesläktade med framför allt vissa av de viktigare flygmedicinska problemen, syntes det ändamålsenligt att genom en utökning av den nuvarande flygmedicinska nämnden ändra densamma till en *flyg- och dykmedicinsk nämnd*. I denna nämnd borde — utöver de för närvarande i nämnden ingående ledamöterna — ingå jämväl två av chefen för marinen för en tid av tre år i sänder utsedda ledamöter, varav en skulle vara marinläkare och en speciellt sakkunnig beträffande materiel-frågor.

Vad härefter angår frågan om försvarsmedicinska nämndens befogenheter i egenskap av samordnande och initiativtagande organ har kommittén anfört bland annat, att det för en smidig handläggning av de försvarsmedicinska frågorna vore av vikt, att nämnden tillförsäkrades en i möjligaste mån självständig ställning i förhållande till medicinska forskningsrådet. Vad angående förhållandet till försvarets forskningsanstalts styrelse borde det tillkomma nämnden att ensam bestämma i fråga om den försvarsmedicinska forskningsverksamhetens bedrivande. Forskningsanstaltens styrelse, som saknade medicinsk expertis, borde endast ha befattning med de rent administrativa frågor, vilka sammanhänge med verksamheten vid anstalten. Samarbetet mellan försvarsmedicinska nämnden samt flyg- och dykmedicinska nämnden borde ordnas på så sätt, att ordföranden i vardera organet inginge såsom ledamot i det andra. Därjämte borde i respektive reglementen föreskrivas, att de olika organen skulle låta sig angeläget vara att i största utsträckning samarbeta med varandra.

I anslutning härtill har kommittén framhållit, att utarbetandet redan i fredstid av en mobiliseringsplan för hela den försvarsmedicinska forskningen borde bli en av de första uppgifter, som försvarsmedicinska nämnden hade att lösa.

Slutligen har kommittén i detta sammanhang framhållit, att den militärpsykologiska verksamhet, som för närvarande bedreves i nära anslutning till centrala värnpliktsbyrån, borde nära anknytas till försvarets sjukvårdsförvaltning.

Remissyttranden.

Kommitténs förslag om tillsättande av en försvarsmedicinsk nämnd har biträttats av flertalet remissmyndigheter. Åtskilliga av dessa ha emellertid ansett, att nämnden borde lyda direkt under Kungl. Maj:t. *Överbefälhavaren* har funnit förslaget komplicerat och knappast ägnat att skapa en fullt otvetydig ansvars- och uppgiftsfördelning men har dock i huvudsak tillstyrkt detsamma. *Chefen för marinen*, som jämväl förordat, att nämnden skulle ställas direkt under Kungl. Maj:t, har ansett att det borde övervägas, huru-

vida icke nämnden i administrativt och ekonomiskt hänseende borde underställas sjukvårdsförvaltningen. *Försvarets sjukvårdsförvaltning* har förklarat sig icke ha något att erinra mot kommitténs förslag, därest frågan om ledningsorganet upptoges till förnyad prövning sedan närmare praktiska erfarenheter vunnits rörande dess närmare utformning. *Försvarets forskningsanstalt* har framhållit, att det jämlikt instruktionen för anstalten tillkomme dess styrelse att besluta om de forskningsuppgifter, som skola bearbetas. Den föreslagna nämnden borde dock kunna inlämna förslag om sådana uppgifter och även överlämna forskningsuppdrag till anstalten. *Statskontoret* och *kanslern för rikets universitet* ha ansett vägande skäl tala för att all försvarsmedicinsk forskning, således även den flyg- och dykmedicinska, skulle övertagas av försvarsmedicinska nämnden. *Civilförsvarsstyrelsen* och *svenska militärläkarföreningen* ha förordat inrättandet av ett försvarsmedicinskt forskningsråd. Beträffande den av kommittén föreslagna flyg- och dykmedicinska nämnden ha *chefen för marinen*, *chefen för flygvapnet* och *flygmedicinska nämnden* förordat, att densamma skulle utvidgas till att omfatta navalmedicin överhuvudtaget och i överensstämmelse därmed benämnas flyg- och navalmedicinska nämnden.

Beträffande kommitténs förslag om försvarsmedicinska nämndens sammansättning ha ett flertal remissmyndigheter ansett, att ytterligare ledamöter borde ingå i nämnden. Åtskilliga myndigheter ha sålunda ansett, att föreståndaren för statens bakteriologiska laboratorium eller annan bakteriolog ävensom försvarsgrensöverläkarna borde ingå i nämnden såsom ständiga eller adjungerade ledamöter. *Chefen för marinen* har ansett, att endast en aktiv medicinsk vetenskapsidkare, utsedd av medicinska forskningsrådet, borde ingå i nämnden, medan *chefen för flygvapnet* ansett det böra övervägas, huruvida icke de aktiva vetenskapsidkarna helt kunde utgå ur nämnden. Erforderlig sakkunskap borde i så fall tillgodoses genom särskilt tillkallade experter. *Försvarets forskningsanstalt* har ansett, att anstaltens representant i nämnden borde utses av dess styrelse. Beträffande de av kommittén föreslagna nya ledamöterna i den flyg- och dykmedicinska nämnden ha *chefen för marinen*, *chefen för flygvapnet* samt *flygmedicinska nämnden* ansett det icke vara nödvändigt, att ordföranden i flyg- och dykmedicinska nämnden vore självskriven ledamot i den andra nämnden utan att det borde räcka, om sekreteraren inginge i den andra nämnden. I nämnden borde vidare tillkomma endast en av chefen för marinen utsedd marinläkare, medan en av kommittén föreslagen sakkunnig i marina materielfrågor borde eventuellt adjungeras vid behov.

4. *Kostnadsberäkningar.*

Försvarsmedicinska utredningskommittén.

Kommittén har erinrat, att kostnaderna för flygmedicinsk forskning för närvarande bestredes från anslag under åttonde huvudtiteln, vilket anslag disponerades av flygmedicinska nämnden. Kommittén förutsatte, att motsvarande anordning komme att tillämpas även efter nämndens utvidgning till

en flyg- och dykmedicinsk nämnd. För dykmedicinsk forskning borde jämväl kunna disponeras vissa medel, som stode till marinförvaltningens förfogande för dylik forskning.

Kommittén har föreslagit, att de anslagsmedel, som erfordrades för övrig försvarsmedicinsk forskning, skulle anvisas under fjärde huvudtiteln. Dessa medel borde fördelas dels på försvarets forskningsanstalt respektive statens bakteriologiska laboratorium för bestridande av kostnaderna för den del av försvarsmedicinsk forskningsverksamhet, som skulle bedrivas därstädes, dels på medicinska forskningsrådet för bestridande av kostnaderna för återstående del av verksamheten.

Anslagen till försvarsmedicinsk forskningsverksamhet vid försvarets forskningsanstalt och statens bakteriologiska laboratorium syntes böra äskas av respektive inrättningar och uppföras å deras stater. Innan dessa inrättningars staförslag avgäves, borde dessa emellertid till den del de belöpte på försvarsmedicinsk forskning granskas och godkännas av försvarsmedicinska nämnden.

Övriga för den allmänna försvarsmedicinska forskningen avsedda medel borde på förslag av försvarsmedicinska nämnden äskas av medicinska forskningsrådet och ställas till rådets förfogande men hållas avskilda från rådets övriga anslag. Dispositionen av medlen borde emellertid delegeras till nämnden, som hade de bästa förutsättningarna att bedöma deras ändamålsenliga användning. Härvid borde det emellertid åligga nämnden att i fråga om medel, som anvisats för expertis och forskning vid institutioner samt för försvarsmedicinska studier utomlands, före medelsanvändningen underställa medicinska forskningsrådet förslag därom.

Kommittén har beräknat kostnaderna för försvarsmedicinsk forskning vid försvarets forskningsanstalt till i runt tal 192 000 kronor. För försvarsmedicinsk forskning vid statens bakteriologiska laboratorium har kommittén beräknat kostnaderna till i runt tal 55 500 kronor. Kostnaderna för försvarsmedicinsk forskning i övrigt samt för försvarsmedicinska nämndens verksamhet ha av kommittén beräknats till i runt tal 168 000 kronor. De av kommittén beräknade kostnaderna för ifrågavarande forskningsverksamhet uppginge sålunda till $(192\ 000 + 55\ 500 + 168\ 000 =)$ i runt tal 415 000 kronor. Kommittén har såsom jämförelse framhållit, att de nuvarande kostnaderna för försvarsmedicinsk forskning vid försvarets forskningsanstalt uppginge till i runt tal 62 000 kronor, varav 38 000 kronor för löner och arvoden och 24 000 kronor för övriga kostnader.

I detta sammanhang har kommittén erinrat om att för budgetåret 1947/48 till flygmedicinsk forskning anslagits ett belopp av tillhoppa cirka 181 600 kronor.

Remissyttranden.

Försvarets civilförvaltning har framhållit, att kostnaderna för försvarsmedicinsk forskning vid försvarets forskningsanstalt och statens bakteriolo-

giska laboratorium borde bestridas från de avlönings- och omkostnadsanslag, som anvisades för nämnda myndigheters verksamhet under fjärde respektive femte huvudtitlarna. Det vore tveksamt, om det anslag, som avsetts skola disponeras av försvarsmedicinska nämnden, borde uppföras under fjärde huvudtiteln. Anslaget syntes snarare böra upptagas under femte eller åttonde huvudtitlarna i anslutning till de anslag, som under dessa huvudtitlar ställdes till civilförsvarets respektive medicinska forskningsrådets förfogande. Forskningen tjänade nämligen icke enbart militära intressen utan i synnerligen hög grad civilförsvarets och civilbefolkningens. Skulle det emellertid anses lämpligt att anvisa medlen under fjärde huvudtiteln, borde dessa uppföras under rubriken Försvarets forskningsanstalt med beteckningen Försvarsmedicinsk forskning. Anslaget borde i så fall redovisas hos forskningsanstalten men disponeras av försvarsmedicinska nämnden för avsedda ändamål.

Försvarets forskningsanstalt har anfört, att endast medel för avlöning av personal vid försvarets forskningsanstalt och statens bakteriologiska laboratorium borde upptagas under respektive inrättningsanslag, medan övriga erforderliga medel — utom för flyg- och dykmedicinsk forskning — borde äskas av försvarets sjukvårdsförvaltning. Medlen borde förvaltas av sjukvårdsförvaltningen men disponeras enligt försvarsmedicinska nämndens bestämmande.

Statskontoret har ansett det uteslutet att genomföra en så kostnadskrävande utbyggnad av den försvarsmedicinska forskningen som föreslagits, helst som kostnaderna för den administrativa och utredande verksamheten syntes kunna icke oväsentligt begränsas. Enligt ämbetsverkets mening talade praktiska skäl för att samtliga kostnader för försvarsmedicinsk forskning skulle bestridas från fjärde huvudtiteln. Anslaget borde stå till civilförvaltningens förfogande samt disponeras av försvarsmedicinska nämnden mot redovisnings-skyldighet inför riksräkenskapsverket. Vid sådant förhållande syntes medel för verksamheten i dess helhet böra äskas av försvarsmedicinska nämnden samt den för forskningsarbeten vid försvarets forskningsanstalt och statens bakteriologiska laboratorium avsedda personalen uppföras å stat under anslaget.

Svenska militärläkarföreningen har ansett, att medel för försvarsmedicinsk forskning borde anvisas under åttonde huvudtiteln, då det kunde förväntas, att den försvarsmedicinska forskningen komme att få stor allmänmedicinsk betydelse.

Departementschefen.

Försvarsmedicinsk forskning har, såsom framgår av den lämnade redogörelsen, hittills i vårt land bedrivits i relativt begränsad omfattning vid vissa institutioner och anstalter. Bristen på enhetlig ledning ävensom begränsade tillgångar på medel samt på personal och lokalutrymmen ha emellertid, såsom försvarsmedicinska utredningskommittén framhållit, utgjort svåra hinder för verksamhetens ändamålsenliga bedrivande. Något gemen-

samt program för utredningsarbetet har icke heller funnits, varigenom i vissa fall onödigt dubbelarbete förekommit. Med hänsyn till den stora betydelse, som måste tillmätas förefintligheten inom landet av en effektiv försvarsmedicinsk forskningsverksamhet, finner jag mig böra tillstyrka, att åtgärder snarast vidtagas för att bereda denna forskningsgren bättre arbetsbetingelser.

I ärendet föreligger ett av försvarsmedicinska utredningskommittén avgivet, av statens medicinska forskningsråd tillstyrkt förslag till ordnandet av försvarsmedicinsk forsknings- och försöksverksamhet i Sverige. Kommittén har framlagt förslag dels rörande det medicinska forskningsarbete, som har avseende å försvaret i dess helhet, dels ock rörande den speciella medicinska forskning, som kräves för marinens och flygvapnets del (flyg- och dykmedicinsk forskning).

Beträffande organisationen av den försvarsmedicinska forskningen i allmänhet har kommittén föreslagit en utbyggnad dels genom utökning av den nuvarande medicinska sektionen inom försvarets forskningsanstalt, dit större delen av den försvarsmedicinska forskningen avsetts skola förläggas, dels genom förläggning av bakteriologisk forskning till statens bakteriologiska laboratorium, dels ock genom utläggning av vissa problem, som kräva särskild sakkunskap, på andra medicinska institutioner m. m. Mot det sålunda framlagda programmet för utbyggnad av organisationen av försvarsmedicinsk forskning i allmänhet har jag i huvudsak intet att erinra. Jag har emellertid icke blivit övertygad om lämpligheten av att, såsom försvarsmedicinska utredningskommittén ifrågasatt, till försvarets sjukvårdsförvaltning nära anknyta den militärpsykologiska verksamhet, som för närvarande bedrivs vid centrala värnpliktsbyrån. Över huvud taget synes mig frågan om inom försvaret förekommande dylik verksamhets arbetsuppgifter och organisationsproblem samt dess samordning med den försvarsmedicinska forskningen tarva en närmare undersökning. Denna omständighet bör emellertid icke utgöra hinder för att de i första hand aktuella forskningsuppgifterna inom den försvarsmedicinska psykiatrien och psykologien i samförstånd mellan berörda instanser tagas under bearbetning.

Vid försvarets forskningsanstalt finnas för försvarsmedicinsk forskning för närvarande anställda 2 medicinska assistenter och 2 laboratoriebiträden. Kommittén har angivit personalbehovet vid anstalten för ifrågavarande forskning till 1 laborator i högst lönegrad Cp 9, 3 forskningsassistenter i Ce 27, 1 laborant i Ce 15, 2 laboratoriebiträden i Ce 13, 1 skrivbiträde i Ce 8 samt 1 djurskötare med ett årsarvode av 1 800 kronor. Mot utökningen av personalen har jag i huvudsak intet att erinra. Dock torde med inrättandet av en befattning såsom forskningsassistent böra anstå till ett kommande budgetår. Till frågan om löneställningen för de nytillkommande befattningshavarna torde jag få återkomma vid anmälan av frågan om anslag för forskningsanstalten för nästa budgetår. Medelsbehovet för avlöning av ifrågavarande personal vid forskningsanstalten kan med utgångspunkt från de av kommittén föreslagna löneställningarna beräknas till i runt tal 74 000 kronor. Mot det beräknade

medelsbehovet för omkostnader vid anstalten i samband med den försvarsmedicinska forskningen, 105 000 kronor, har jag intet att erinra.

Kommittén har vidare föreslagit, att vid statens bakteriologiska laboratorium skola inrättas befattningar för 1 laborator, 1 forskningsassistent och 1 laboratoriebiträde. Under budgetåret 1948/49 torde av medel, som riksdagen kan komma att anvisa för försvarsmedicinsk forskning, böra bestridas kostnaderna för att vid laboratoriet anställa en laborator och ett laboratoriebiträde mot arvoden motsvarande lön enligt 31 respektive 10 lönegraden.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår bedrivs flygmedicinsk forskning för närvarande i huvudsak vid de fysiologiska institutionerna vid universiteten i Uppsala och Lund, karolinska mediko-kirurgiska institutet samt gymnastiska centralinstitutet. Hos flygmedicinska nämnden finnas anställda 3 laboratorer och 3 laboratoriebiträden. Kommittén har ansett, att en väsentlig del av de forskningsuppgifter, som falla inom dykmedicinens område, med fördel kan förläggas till de fysiologiska institutioner, där flygmedicinsk forskning nu bedrivs. Atskilliga forskningsbehov torde dessutom kunna tillgodoses vid försvarets forskningsanstalts medicinska sektion. I övrigt torde undersökningar och prov kunna ske ombord på ubåtar och bärgningsfartyg samt vid vissa marinen tillhöriga anläggningar. Personalbehovet härför bör kunna tillgodosas genom kommendering av marinläkare eller genom avtal med andra läkare eller vetenskapsidkare. I likhet med kommittén anser jag, att den dykmedicinska forskningen bör kunna tillgodosas på föreslaget sätt.

Beträffande ledningen av den försvarsmedicinska forskningen har kommittén framlagt två alternativa förslag.

Enligt det ena förslaget, alternativ I, skulle inrättas ett försvarsmedicinskt forskningsråd, direkt underställt Kungl. Maj:t, för samordnande av all försvarsmedicinsk forskning. Såsom ledamöter i rådet skulle ingå generalläkaren, civilförsvarsöverläkaren, chefen för försvarets forskningsanstalts kemiska avdelning samt åtta aktiva vetenskapsidkare, representerande sju olika medicinska discipliner. Flygmedicinska nämnden skulle antingen slopas och dess uppgifter övertagas av rådet eller ock skulle nämnden bibehållas och underordnas rådet, i vilket fall nämnden skulle utvidgas till att omfatta jämväl dykmedicinska frågor.

Enligt det andra förslaget, alternativ II, vilket förordats av kommittén, skulle under det medicinska forskningsrådet tillsättas en permanent subkommitté, förslagsvis benämnd försvarsmedicinska nämnden, med uppgift att samordna den försvarsmedicinska forskningen, taga initiativ till dylik forskning samt utarbeta program för densamma. Såsom ledamöter i nämnden skulle ingå generalläkaren, civilförsvarsöverläkaren, chefen för försvarets forskningsanstalts kemiska avdelning, en representant för flyg- och dykmedicinsk forskning samt tre representanter för vetenskaplig forskning. Den flyg- och dykmedicinska forskningen borde i så fall omhändervhas av en utvidgad flygmedicinsk nämnd, flyg- och dykmedicinska nämnden, i vilken borde ingå, utöver de för närvarande i nämnden ingående ledamöterna, två av chefen för

marinen utsedda ledamöter, varav en marinläkare och en sakkunnig beträffande materielfrågor. Samarbetet mellan försvarsmedicinska nämnden och flyg- och dykmedicinska nämnden borde ordnas på så sätt, att ordföranden i vardera organet inginge såsom ledamot i det andra.

Såsom av redogörelsen över remissyttrandena beträffande frågan om organisationen av ledningsorganet framgår, ha delade meningar rätt såväl rörande ledningsorganets organisation som beträffande sammansättningen av organet. Jag anser mig med hänsyn härtill icke nu böra framlägga något förslag rörande organisation av ett särskilt ledningsorgan för den försvarsmedicinska forskningen i allmänhet. Den ledningsverksamhet, som avsetts skola tillkomma den föreslagna försvarsmedicinska nämnden, bör tills vidare kunna omhändertagas av statens medicinska forskningsråd. Jag håller för sannolikt, att rådet kan finna lämpligt tillsätta en subkommitté eller ett liknande organ för att förbereda de försvarsmedicinska frågorna. I ett sådant organ bör då finnas representation för försvarets sjukvårdsförvaltning, försvarets forskningsanstalt, bakteriologiska laboratoriet och civilförsvarsstyrelsen. Rådet bör även äga disponera de medel, som riksdagen kan komma att anvisa för allmän försvarsmedicinsk forskning. Jag anser mig emellertid i detta sammanhang böra föreslå att, på sätt föreslagits av försvarets forskningsanstalt, en företrädare för de försvarsmedicinska intressena, lämpligen generalläkaren, insättes i anstaltens styrelse. Jag har intet att erinra mot att, på sätt cheferna för marinen och flygvapnet samt flygmedicinska nämnden föreslagit, sistberörda nämnd utvidgas till att omfatta jämväl navalmedicinen över huvud taget samt att nämnden i överensstämmelse därmed benämnes flyg- och navalmedicinska nämnden. I enlighet med samma myndigheters förslag bör nämnden utökas med endast en av chefen för marinen utsedd marinläkare.

För bestridande av kostnaderna för försvarsmedicinsk forskning i övrigt samt för försvarsmedicinska nämndens verksamhet har kommittén beräknat ett belopp av tillhoppa 168 000 kronor. Med hänsyn till den förenkling av ledningsorganisationen, som jag i det föregående förordat, och då sannolikheten talar för att forskningsarbetet icke redan under nästa budgetår kan upptagas i hela den utsträckning, som av kommittén förutsatts vid genomförd organisation, bör medelsanvisningen för här avsedda ändamål nu kunna något begränsas. Jag räknar med att i runt tal 154 000 kronor skola visa sig tillräckliga. Till detaljerna i beräkningarna återkommer jag vid anmälan av forskningsanstaltens anslag för nästa budgetår.

De av mig i det föregående förordade anslagsmedlen, utom de för försvarets forskningsanstalt avsedda medlen för avlöningar och omkostnader, torde för budgetåret 1948/49 lämpligen böra anvisas under anslaget till Viss forskningsverksamhet. För försvarsmedicinsk forskning beräknade medel ur anslaget torde böra redovisas hos försvarets forskningsanstalt men efter rekvisition utbetalas till statens medicinska forskningsråd. Frågan i vad mån medel för motsvarande ändamål för senare budgetår böra anvisas under åttonde och elfte huvudtitlarna bör emellertid göras till föremål för närmare överväganden

i samband med prövningen av anslagsäskandena för budgetåret 1949/50. Hänsyn bör härvid tagas till att den försvarsmedicinska forskningen i hög grad tjänar även civilförsvarets och civilbefolkningens intressen.

De för avlöningar och omkostnader för försvarsmedicinsk forskning vid försvarets forskningsanstalt av mig i det föregående förordade anslagsmedlen (74 000 + 105 000 =) 179 000 kronor böra beräknas under forskningsanstaltens anslag till avlöningar och omkostnader.

Merkostnaden för den här föreslagna förstärkningen av den försvarsmedicinska forskningsverksamheten kan beräknas till omkring 270 000 kronor.

Avd. IV. ARMÉN.

I. Krigsorganisationen

Den krigsorganisation, som antogs såsom beräkningsgrund i 1942 års försvarsbeslut — benämnd 1943 års krigsorganisation — åsyftade i flera avseenden längre gående organisatoriska förändringar i förhållande till den tidigare gällande (1941 års organisation) än de hittills genomförda. Nödvändigheten av att under beredskapstiden undvika organisatoriska ingrepp, som temporärt måste komma att medföra en försämring av krigsberedskapen, utgjorde under tiden fram till 1945 främsta anledningen till att mera genomgripande organisationsförändringar icke då företogos. Efter den förstärkta försvarsberedskapens upphörande har anledning icke funnits att forcera fram ett fullständigt genomförande av 1943 års krigsorganisation, sedan hela frågan om arméns framtida organisation hänskjutits till försvarskommitténs prövning. Bidragande orsaker till att vissa planlagda organisationsförändringar icke vidtagits äro även dels att de ursprungliga planerna för 1943 års krigsorganisation i vissa delar måst revideras på grund av senare krigserfarenheter, dels att vissa materielleveranser försenats och möjligheterna att inom landet uttaga bilar minskats. 1943 års modifierade krigsorganisation benämnes *krigsorganisation 1943 M*.

Försvarskommittén.

Beträffande *erfarenhetsunderlag och utvecklingstendenser* har kommittén framhållit, att gällande krigsorganisation för armén i huvudsak grundade sig på arbetet inom 1941 års försvarsutredning. Då hade det andra världskriget ännu befunnit sig i sitt första skede och krigserfarenheterna hade varit begränsade. Under de sista krigsåren och tiden därefter hade emellertid ytterligare erfarenheter vunnits. Utvecklingen karakteriserades sålunda av att eldkraften, rörligheten och terrängframkomligheten oavbrutet ökats. Minmaterielen hade förbättrats. Radarmateriel hade tillkommit och signalmaterielen utvecklats.

I övrigt har kommittén uttalat, att det i viss utsträckning varit möjligt att närmare klarlägga i vad mån erfarenheterna lämpligen kunde och borde omsättas på svenska förhållanden. Den försöksverksamhet, som ägt rum och alltjämt påginge i vårt land, hade redan givit värdefulla erfarenheter på hittörande områden. Det stode emellertid klart för kommittén, att de närmaste åren komme att öppna i flera avseenden nya vägar för krigstekniken och att det vore nödvändigt att genom ett intensivt forskningsarbete söka lära känna de förutsättningar, på vilka ett framtida försvar borde uppbyggas.

Kommittén hade undersökt de väsentligaste bristerna i fråga om modernitet och effektivitet i nuvarande krigsorganisation och möjligheterna att avhjälpa desamma. Infanteriet vore sålunda i trängande behov av ökad

rörlighet och eldkraft, vilket kunde ske genom tillförande av cykeltransportförband och traktorer, närpansarvärnsvapen, tunga granatkastare och infanterikanoner. Pansarbrigadorganisationen borde revideras i syfte att minska antalet fordon i brigaderna och skapa en annan relation mellan i dessa ingående stridsvagns- och pansarinfanteribataljoner. Det vore nödvändigt att i möjligaste mån öka antalet skjutande pjäser inom artilleridivisionerna, vilket kunde ske utan att befälsbehovet och övrigt materielbehov (med undantag av ammunition) behövde ökas i tillnärmelsevis samma grad. Vidare borde övergång till dragning med halvbandtraktorer ske. Vid luftvärnet vore det mest angelägna önskemålet, att samtliga luftvärnsbatterier utrustades med modern radarutrustning. En förbättring av ingenjörtruppernas färj- och brobyggnadskapacitet vore vidare nödvändig liksom av trupp- och stabssignalförbandens radio- och trådmateriel.

De utvägar, som föreläge att inom arméns kostnadsram ernå ovanstående kvalitativa förbättringar, vore organisatoriska förändringar inom den nuvarande materieltillgångens ram, överflyttning av materiel mellan olika förband, minskning av ersättningsmaterielens omfång, en starkt begränsad nyanskaffning av vissa materielslag samt en minskning av krigsorganisationen. Kommittén hade funnit att den sista utvägen — trots därmed förenade olägenheter — måste utnyttjas.

Vid framläggandet av förslag till arméns krigsorganisation har försvarskommittén givetvis beaktat önskvärldheten av att de förenämnda erfarenheterna och önskemålen i fråga om modern organisation och utrustning m. m. kunna bli tillgodosedda. Uppenbarligen skulle möjligheterna att snabbt framföra erforderliga markstridskrafter för att möta luftlandsättning eller mot kust- och landgränser invaderande fientliga styrkor liksom omgrupperingar över huvud taget väsentligen underlättas, därest stora delar av armén vore mekaniserade eller motoriserade. Likaså skulle det självfallet öka möjligheterna att bekämpa en modernt utrustad fiende, om våra egna stridskrafter förfogade över fullt modern utrustning. Även tillgång till lufttrupper skulle vara av stort värde. Kommittén har emellertid icke ansett sig kunna räkna med en så betydande medelstildelning, som skulle erfordras för en mera genomgripande modernisering av arméstridskrafterna. Kommittén har därför utgått från att krigsorganisationen 1943 M i huvudsak skall bibehållas såsom grund och att den materiel som redan finnes skall utnyttjas inom organisationen.

Med ledning av vunna erfarenheter på det organisatoriska området har kommittén dock föreslagit vissa förändringar av krigsorganisationen inom ramen för förefintlig personal- och materieltillgång. Antalet operativa enheter medgäve icke för högsta krigsledningen att skapa tillräckliga kombinationsmöjligheter i olika krigsfall och lägen. Förslaget innebure därför, att antalet enheter ökades dels genom att vissa nu befintliga fördelningar uppdelades i infanteribrigader, dels genom en omorganisation av nuvarande pansar-, cykel- och motorbrigader till ett ökat antal pansarbrigader med mindre

stridsvagns- men ökad infanteristyrka i varje brigad. Kraven på ökad eldkraft hade av ekonomiska skäl endast i begränsad utsträckning kunnat beaktas. Genom en överflyttning av viss materiel — bland annat tunga granatkastare, artilleripjäser och stridsvagnar — från ersättningsreserven till truppförbanden hade emellertid önskemålen i viss utsträckning kunnat förverkligas, dock på bekostnad av krigsorganisationens djup och uthållighet. Möjligheterna att anskaffa terränggående motorfordon för tillgodoseende av rörlighet och framkomlighet vore av kostnadsskäl starkt begränsade. Kommittén räknade dock med att behovet av traktorer för civilt bruk efter hand skulle ökas så, att uttagning av dylika fordon vid krig skulle åtminstone i viss utsträckning bli möjlig. Särskilda cykeltransportförband föresloges skola uppsättas för att öka de i operativa enheter ingående infanteriförbandens rörlighet. Några särskilda cykelinfanteriregementen avsåges därefter icke vidare förekomma.

Beträffande omfattningen av arméns krigsorganisation ville kommittén anföra följande.

Kommitténs förslag innebure, såsom förut nämnts, att den nuvarande krigsorganisationens numerär successivt minskades med totalt 14,1 %. Minskningen avsåges emellertid skola påbörjas först när bristande tillgång på krigsplaceringsbar personal nödvändiggjorde en reducering. Detta beräknades, med den av kommittén föreslagna fredsorganisationen och utbildningen av värnpliktiga, inträffa först vid mitten av den närmast aktuella tioårsperioden. Dock komme föreslagen reducering av luftvärnets krigsorganisation att erfordras redan i början av nämnda period.

Beträffande organisationens minskning i övrigt hänvisas till vad som anförts redan i det föregående under avsnittet Huvuddragen av försvarskommitténs förslag samt till betänkandets hemliga del.

För att i viss mån kompensera den planerade reduktionen av arméns krigsorganisation har kommittén föreslagit en utökning av hemvärnets krigsorganisation med ianspråktagande av vapenutbildad personal, för vilken gällde uppskov eller civilplaceringskort och vilken därför icke avsåges skola ingå i arméns krigsorganisation, och med utnyttjande av främst handvapen, som skulle frigöras vid arméorganisationens minskning.

Beträffande innehållet i de särskilda yttrandena beträffande arméorganisationen i allmänhet torde få hänvisas till nyssnämnda avsnitt i det föregående.

Remissyttranden.

Överbefälhavaren har — utöver vad som framgår av redogörelsen under avsnittet Huvuddragen av försvarskommitténs förslag — anfört, att någon ingående granskning av de förslag, som framlagts med försvarsgrenschefernas samtidigt avgivna yttranden, icke kunnat verkställas. Då det därför icke vore möjligt att nu taga ställning till organisatoriska enskildheter, behandlade överbefälhavaren nu endast frågor av större principiell betydelse. Överbefälhavaren förutsatte emellertid, att han skulle erhålla tillfälle att

framdeles yttra sig, innan väsentliga ändringar vidtoges i försvarsgrenarnas organisation.

Beträffande arméns krigsorganisation föresloge arméchefen främst åtgärder till genomförande nu eller framdeles, vilka syftade till att höja förbandens eldkraft, rörlighet och framkomlighet. Dessa reformer vore önskvärda bland annat för att lantstridskrafternas sårbarhet vid luftangrepp skulle minskas. Överbefälhavaren anslöte sig därför i princip till dessa förslag. Förslagen till omorganisation av pansarbrigaderna, införande av särskilda cykeltransportförband samt ombyggnad av lätta stridsvagnar till stormartillerivagnar borde utan dröjsmål realiseras. Det vore vidare av vikt, att armén snarast erhöle effektiva minor i tillräcklig omfattning.

Sammanfattningsvis har överbefälhavaren uttalat, att arméns organisation borde i huvudsak bibehållas.

Chefen för armén har framhållit, att kommittén tagit upp vissa från militärt håll väckta förslag, vilka innebure förbättringar och kunde åstadkommas i stort sett inom ramen av nuvarande organisation och materielltillgångar. Flera av dessa förändringar vore av den art, att de kunde och borde vidtagas snarast möjligt, under det att andra fordrade ytterligare utredningar för ett slutgiltigt ställningstagande. Tidpunkten för ett genomförande av mera kostnadskrävande förändringar, syftande till en modernisering av arméstridskrafterna, kunde göras beroende av det statsfinansiella läget, varjämte utvecklingen på det militärtekniska området i vissa fall borde avvaktas.

I fråga om luftvärnet hade dock utvecklingslinjerna redan klarnat i vad avsåge möjligheter till verkan mot även hypersnabba flygplan. Genom materiella förbättringar, för vilka redogjordes i annat sammanhang, kunde luftvärnet i tekniskt hänseende föras upp till en nivå, som svarade mot det aktuella behovet. Under avsevärd tid borde man nämligen räkna med, att flygstridskrafter av nuvarande typ med bemannade plan komme att vara det förhärskande luftstridsmedlet mot ett land av Sveriges utsträckning och befolkningstäthet. Vissa förslag till förbättring av luftvärnets materiel framlades därför. Ett förstahandsobjekt för den fortsatta forskningen borde därefter vara motmedel mot robotprojektiler med överljudhastighet, varvid ett medel kunde tänkas vara målsökande luftvärnsraketer.

Till närmare utveckling av sina synpunkter på förevarande spörsmål har arméchefen anfört bland annat följande.

Kommitténs förslag att öka antalet operativa enheter genom att uppdelas vissa av de nuvarande fördelningarna i infanteribrigader biträdades.

En förbättring av den personliga beväpningen vid alla truppslag och tilldelning av en kulsprutepestol till varje fordon vore nödvändiga liksom en snabb förstärkning av pansarvärnet genom granatgevär. Rörlighet och terrängframkomlighet i kombination krävde oavvisligen specialbyggda motorfordon. Det antal terrängspecialfordon, som under fredsutbildningen kunde utnyttjas inom armén, vore dock i jämförelse med krigsbehovet begränsat. Möjligheterna att införa ett ackordsystem för sådana fordon, motsvarande för ackordhästar nu gällande, borde snarast utredas och prövas. Av försvarskommittén antydd traktor av enhetstyp för armén och jordbruket vore i detta sam-

manhang av största intresse och pågående utredning borde med alla medel påskyndas. Sambandstjänsten måste effektiviseras och frågan angående sambands- och artilleriflyg upptagas till förnyad utredning. Minustrustningen måste väsentligen utökas framför allt därest den uppehållande striden skulle kunna föras med framgång.

Beträffande *infanteriet* hade försvarskommittén föreslagit ökning av rörligheten genom cykeltransportförband och av den tunga eldkraften genom tillförandet av ökat antal tunga granatkastare samt organisering av infanterikanonkompanier varjämte de nuvarande motor- och cykelbrigaderna skulle inorganiseras i pansarbrigaderna. Dessa förslag innebure samtliga en förbättring och stode i full överensstämmelse med föreliggande önskemål. Terrängframkomligheten vid trössförbanden hade kommittén dock icke ansett sig kunna tillgodose inom kostnadsramen. Detta vore en allvarlig brist. Den totala minskningen av infanteriförbanden kunde under inga förhållanden godtagas.

I fråga om *kavalleriet* kunde något yttrande för närvarande icke avgivas. då pågående utredning angående truppplagets framtida krigs- och fredsorganisation ännu ej vore slutförd.

Beträffande *pansartrupperna* vore det oundgängligen nödvändigt, att armén alltfört ägde tillgång till lättrorliga och snabba enheter med stark och pansarskyddad eldkraft, främst för bekämpande av luftlandsatta trupper samt som strategiska reserver. Det nuvarande stridsvagnsbeståndet vore den enda materiel inom organisationen, som representerade en sådan pansarskyddad eldkraft, och måste därför tills vidare utnyttjas. Bärande skäl syntes icke föreligga att — såsom försvarskommittén föreslagit — redan under den närmaste framtiden utrangera delar av detsamma, särskilt som renoveringar för betydande kostnader genomförts under de senaste åren. Den föreslagna omorganisationen av pansarbrigaderna tillstyrktes liksom utökningen av det tunga pansarvärnets. Reparationstjänsten måste bättre tillgodoses.

Kommitténs förslag angående ett fortsatt utbyggande av 18-pjärsorganisation inom divisionerna vid *artilleriet* måste anses som en följdriktig åtgärd med hänsyn till artilleriets starkt ökade betydelse liksom även ombyggnad av lätta stridsvagnar till stormartilleri. Då viss artillerimateriel av åldersskäl utginge ur organisationen, måste den — till skillnad mot vad försvarskommittén föreslagit — ersättas. Arméchefen föresloge en utökning av antalet pjäser med 12 % inom nuvarande divisionsantal genom ökat ianspråktagande av ersättningspjäser. Någon förbättring med avseende på pjäsmaterielens modernitet samt förbandens rörlighet och framkomlighet innebure emellertid icke denna omorganisation. En omsättning av äldre pjäser samt successivt ökad motorisering och övergång till traktordragning måste fortlöpande genomföras för att artilleriet icke skulle lämnas helt efter i utvecklingen.

En snabb effektivisering och modernisering av *luftvärnets* utgjorde ett oavvisligt krav, vilket komme att draga betydande kostnader, av arméchefen beräknade till omkring 300 miljoner kronor. Den till indragning föreslagna 20 mm-materielen hade alltjämt sin betydelse — främst vid försvar av punktmål — och borde tills vidare bibehållas.

Även om särskilda byggnadsbataljoner kunde tillföras organisationen, måste den nuvarande bristen på *ingenjörtrupp* kompenseras genom en utökad och förbättrad maskinell utrustning samt tillförande av terrängfordon vid ingenjörförbanden.

Nödvändigheten av en förbättring av signalmaterielen vid *signaltrupperna* framhölls.

Det av försvarskommittén framlagda förslaget att omorganisera nuvarande

fördelningsunderhållsbataljoner vid *underhållstrupperna* till mindre s. k. underhållsgrupper innebure en väsentlig förbättring och borde snarast utföras. I och med att infanteriets terrängframkomlighet genom tillförande av traktorförband skulle ökas, framstode som nödvändigt, att ammunitions- och sjukvårdstjänsten vid underhållstrupperna kunde genomföras med terränggående fordon.

De organisatoriska förändringar inom de olika truppslagen, som närmast borde komma i fråga, framgå av hemligt yttrande av chefen för armén.

I huvudsak samma synpunkter, som ovan relaterats, ha anförts av *militärbefälhavarna* och *truppslagsinspektörerna*, vilka samtliga motsatt sig den reducering av krigsorganisationen, som försvarskommittén föreslagit. Från flera håll har framhållits, att ingen utredning gjorts om hur mycket stridskrafter som verkligen behövs. Samtliga ha föreslagit efter hand vidtagna förbättringar i avvaktan på utvecklingen. Småningom kunde måhända en radikal omorganisation ske av armén. Särskilt har vådan av den föreslagna minskningen av artilleriet, absolut och i förhållande till infanteriet, framhållits. De föreslagna infanteribrigaderna vore inga operativa enheter, då de saknade artilleri. Traktorfrågan måste lösas. Krigsplaceringsbehovet av kvalificerat befäl hade ej blivit tillfredsställande tillgodosett, framför allt vid artilleriet. Icke ens det av försvarskommittén själv angivna minimibehovet hade fyllts.

Departementschefen.

Av försvarskommittén föreslagna förändringar i arméns krigsorganisation i avsikt att omedelbart effektivisera densamma synas icke behöva innebära ett föregripande av resultaten av i annat sammanhang anbefallda utredningar. I likhet med remissmyndigheterna biträder jag därför kommitténs förslag i dessa hänseenden.

För att öka antalet operativa enheter och göra desamma mera lättroliga och mindre sårbara för flyganfall förordar jag sålunda, dels att vissa av nu befintliga fördelningar uppdelas i infanteribrigader, dels att nuvarande pansar-, cykel- och motorbrigader omorganiseras till ett ökat antal pansarbrigader med mindre stridsvagnsstyrka men ökad infanteristyrka i varje brigad.

Kraven på ökad eldkraft har försvarskommittén delvis sökt tillmötesgå genom överflyttning av viss materiel — bland annat tunga granatkastare, artilleripjäser och stridsvagnar — från ersättningsreserven till truppförbanden. I vilken utsträckning denna utväg bör tillgripas är emellertid beroende av vilket förhållande mellan bredd och djup i krigsorganisationen som vid givet omfång för armén bedömes lämna den största effekten. På denna avvägningsfråga synas böra läggas följande synpunkter.

Om landet utsättes för angrepp, är det sannolikt, att motståndaren redan från början sätter in starka krafter i avsikt att snabbt framtinga ett avgörande. Under sådana förhållanden är det nödvändigt, att de svenska stridskrafterna redan i det inledande skedet av ett krig utveckla maximal kraft. Materiel, som — inordnad i de stridande förbanden — skulle kunna bidra till att förhindra, att arméstridskrafterna under detta kritiska skede utsätts för all-

varliga motgångar och förluster, bör då icke ligga outnyttjad i förråden som ersättningsmateriel. Med den utveckling bomb- och robotvapnen redan erhållit torde för övrigt ersättningsmaterielen icke med säkerhet vara mera skyddad för förstörelse i depåer och förråd än vid truppförbanden. Därtill kommer, att kommunikationerna kunna slås sönder med påföljd att ersättningsmaterialen aldrig kommer fram till förbanden. En omdisponering av ersättningsmaterielen innebär icke heller, att organisationen berövas djup och uthållighet, enär från början materielstarkare förband i och för sig besitta större motståndskraft mot nötning än materielsvagare. I materiellt hänseende bidraga också de strategiska reserverna till att skapa ett visst djup. Avsikten är för övrigt icke att helt taga ersättningsmaterielen i anspråk utan endast att något reducera den.

Av här anförda skäl har jag därför intet att erinra mot att infanteriets, pansartruppernas och artilleriets eldkraft förstärkes genom ökat ianspråktagande av ersättningspjäser, dock inom nuvarande personalram.

Anledning synes icke föreligga att nu utränga artilleripjäser och stridsvagnar, som — ehuru omoderna — enligt de militära myndigheternas utsago äro fullt användbara för krigsbruk.

Infanterikanonkompanierna böra organiseras så snart ske kan.

Jag biträder försvarskommitténs förslag att öka rörligheten hos samtliga infanteriregementen genom att inrätta cykeltransportförband med tillbehör. Speciella cykelregementen behövas därefter icke vidare i organisationen.

I avvaktan på att praktiska resultat skola kunna utvinnas av pågående utredning i syfte att konstruera ett terrängframkomligt drag- och lastfordon, utgörande såväl standardmotorfordon inom försvaret som hästersättande fordon inom jordbruket, torde det mest oundgängliga behovet av traktorer vid infanteriets trossförband kunna tillgodoses genom uttagning vid mobilisering, medan övriga transportanordningar måste anskaffas. Den av chefen för armén framkastade tanken på ett ackordsystem för terrängspecialfordon är det min avsikt att göra till föremål för närmare utredning.

Beträffande hemvärnets utökade krigsorganisation återkommer jag under avsnittet Hemvärdet.

Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om de effektiviseringar av arméns krigsorganisation, som sålunda och i övrigt kunna visa sig lämpliga och möjliga att vidtaga i huvudsak inom den nuvarande personal- och materiel-tillgångens ram.

II. Krigsmaterielen.

Försvarskommittén.

Kommittén har anført, att utmärkande för det nuvarande *materielläget* vore, att vissa till sin omfattning relativt betydande materielgrupper vore föråldrade och delvis förslitna — främst viss artillerimateriel — men att materielbeståndet i övrigt till avsevärd del tillkommit under beredskapsåren och sålunda vore tämligen nytt. Denna materielanskaffning hade höjt upp

armén till en kvalitativ ståndpunkt jämförlig med den de krigförande hade i början av kriget. Den hade dock icke kunnat följa utvecklingen under krigets senare del, kännetecknad bland annat av fullständig automatisering av infanteriets handvapen, organisation av närpansarvärn och grovt fjärrpansarvärn, övergång från lätta till tunga stridsvagnar, mångdubbling av artilleriet samt alltmer fullständig motorisering.

Beträffande tygmaterielen torde i övrigt få hänvisas till den redogörelse, som lämnats i det föregående under avsnittet Huvuddragen av försvarskommitténs förslag.

I krigsorganisation 1943 M funnes emellertid stora brister beträffande materiel m. m. Även om sådana beviljade medel, för vilka beställningar ej utlagts — per den 1 juli 1947 beräknade till omkring 84 miljoner kronor — omräknades i materieltillgångar, saknade den nuvarande organisationen erforderlig materiel m. m. till ett ungefärligt värde av 270 miljoner kronor.

Av den materiel, som inginge i den föreslagna krigsorganisationen, kunde endast de mindre dyrbara materielgrupperna omsättas inom arméns ekonomiska ram, när sedan fredskostnaderna m. m. avdragits blott 18,5 miljoner kronor i medeltal återstode per år för omsättning och nyanskaffning (täckande av brister). För övriga materielgrupper, exempelvis luftvärns pjäser och stridsvagnar, måste särskilda anslag utgå, om dylik materiel även i framtiden skulle finnas i krigsorganisationen. Sålunda föresloges för luftvärnsmateriel ett tilläggsanslag om 128 miljoner kronor.

Jämväl i den föreslagna, reducerade krigsorganisationen komme det i utgångsläget 1948 att finnas brister på materiel m. m. till ett belopp av 208 miljoner kronor även sedan nyssnämnda vid ingången av nu löpande budgetår ännu ej disponerade reservationsanslag m. m. om sammanlagt 84 miljoner kronor omräknats i materieltillgångar. Dessa brister kunde endast till en del (96 miljoner kronor) täckas under tioårsperioden. Ej heller önskvärda förbättringar av infanteriets, artilleriets och ingenjörtruppernas rörlighet och eldkraft, för vilka beräknades erfordras ett belopp av sammanlagt 80 miljoner kronor, hade kunnat inrymmas inom den föreslagna kostnadsramen. I vad mån förenämnda belopp om 96 miljoner kronor i sin helhet borde avses för täckande av oförmålda brister eller delvis användas för arméns utrustande med modernare materiel vore en fråga, som kommittén ansett böra hållas öppen. Om beloppet användes för sistnämnda ändamål, skulle givetvis den återstående bristsumman (112,5 miljoner kronor) komma att i motsvarande mån ökas.

Arméns materielfråga har berörts i särskilda yttranden av huvuddelen av kommitténs ledamöter och sakkunniga. Härvid har särskilt framhållits, att de medel, som enligt kommitténs beräkningar skulle stå till förfogande för att förse den med kommittéförslaget avsedda krigsorganisationen med materiel, icke kunna anses tillräckliga för att i olika hänscenden täcka behovet.

Kommitténs *ordförande* har anfört, att det enligt hans mening hade varit

önskvärt, att man genom sammanpressning av fredsorganisationen kunnat i större utsträckning bereda möjlighet till materielanskaffning. Emellertid hade detta i nuvarande läge icke befunnits möjligt. I likhet med flertalet av kommitténs övriga ledamöter förutsatte ordföranden emellertid, såsom redan i det föregående omnämnts, att därest icke en önskvärd stabilisering av det internationella läget komme till stånd, frågan om materielanslagen ägnades förnyad prövning, när det ekonomiska trycket lättat.

Kommittéledamöterna *Elon Andersson* och *Sven Andersson* ha ansett skäl föreligga att vid ett förbättrat ekonomiskt och materiellt läge och sedan ökad erfarenhet vunnits om de moderna vapnens utveckling ägna frågan om materielanslagen förnyad prövning, därest det internationella läget även då präglades av den ovisshet, som nu rådde.

Ledamöterna *Bjelle* och *Wallenberg* ha anförts, att kommittén endast upp-tagit 96 miljoner kronor för täckande av brister på materiel motsvarande ett belopp av 208 miljoner kronor och för modernisering av materiel för en kostnad av omkring 80 miljoner kronor. Då denna materiel vore av stor vikt för arméns funktionsduglighet, eldkraft och rörlighet, ansågo dessa ledamöter i rådande läge nödvändigt, att armén under tioårsperioden successivt tillfördes densamma. De föresloge sålunda, att arméns kostnadsram höjdes med i genomsnitt omkring 20 miljoner kronor per år.

Ledamoten *Ewerlöf* har uttalat att om icke kostnadsramen höjdes så kunde förnyelsen av materielen medföra svårigheter. För att de mot tioårsperiodens slut ackumulerade anslagsbehoven icke skulle bli alltför stora och för att organisationen, om också i begränsad omfattning, skulle kunna förses med effektiv och modern utrustning borde enligt hans mening armén tilldelas ökade medel för omsättning och förnyelse av materiel, i medeltal 25 miljoner kronor per år.

Ledamoten *Hagberg* har anförts, att stora kostnadsminskningar i försvarsorganisationen icke vore möjliga inom överskådlig tid utan att man begränsade dess materielanslag. I fråga om armén hade detta kunnat ske. Det hade skett i en utsträckning, som efter ett årtionde urholkat arméorganisationen och där förutsättningen för dess fortbestånd vore beslut innan tioårsperiodens utgång om väldiga engångsanslag. Den allvarligaste begränsningen på materielanslaget gällde luftvärnsmaterielen. Å andra sidan kunde det vara befogat att avvakta de nya revolutionerande förbättringar av luftvärnet, som befunde sig under utformning, innan större materielanskaffningar beslutades på detta område. Hagbergs förut berörda förslag om en längre gående kategoriklyvning inom armén skulle möjliggöra, att fältarmén utan väldiga engångsanslag skulle få en bättre utrustning.

Ledamoten *von Heland* har anförts, att enligt kommittéförslaget arméns materiella standard närmast bleve jämförlig med den de krigförande hade i början av andra världskriget. I en kritisk situation kunde det vara svårare att fylla det materiella behovet än att med efterutbildning utbilda folket. Genom att låta lokalförsvarsförbanden öka i antal och fältförbanden minska borde

inom arméns kostnadsram bli möjligt att bättre än vad kommitténs förslag avsåge hålla den förminskade fältförbandsorganisationen med tillräcklig och fullt modern vapen- och materielutrustning. Att fältförbanden vore utrustade med tillräcklig och modern materiel, borde nämligen vara en förutsättning för att de skulle kunna lösa operativa uppgifter.

Med hänsyn till försvarets effektivitet och modernitet måste enligt kommitténs förslag arméns materielanslag inom ej alltför många år tagas under förnyad prövning. Kommitténs förslag vore sålunda olyckligt ur den synpunkten, att försvarets effektivitet bleve beroende av engångsanslag. Enligt von Helands uppfattning borde även alla för organisationen nödvändiga materielanslag uppdelas på årskvoter och anskaffningar ske efter hand. Av nu befintlig materiel borde i erforderlig grad sådan som representerar eldkraft och rörlighet sammanföras till en liten elitarmé i stället för att som nu vara tämligen jämnt fördelad över huvuddelen av fältförbanden. Materielomsättningen skulle sedan ske endast beträffande elitarmén. Med en ökning av arméns materielanslag med 9 miljoner kronor beräknade von Heland, att bland annat skulle erhållas en förstklassig elitarmé, till kvantiteten $\frac{1}{4}$ mindre än den relativt dåligt utrustade fältarmé kommitténs förslag innebure.

Generalmajor *Backlund* har anfört, att för täckande av krigsmaterielkostnaderna för den av kommittén föreslagna krigsorganisationen totalt erfordrades 611 miljoner kronor, av vilka kommittén ställde 193 på framtiden. Detta syntes så mycket mer anmärkningsvärt som chefen för försvarsdepartementet vid framläggande av 1947 års statsverksproposition, vilken av kommittén tagits till utgångspunkt vid fastställandet av kostnadsramen, särskilt hade framhållit, att materielanskaffningen icke utan våda för försvarets effektivitet kunde inskränkas under en följd av år samt att en avsevärd ökning av kostnaderna för anskaffning av materiel vore att emotse under de närmaste åren, därest riksförsvaret skulle motsvara de krav, som kunde ställas på detsamma. Bristande modernitet samt otillräcklig tillgång till viss materiel — svagheter som kommittén själv konstaterat — skulle allvarligt äventyra armétridskrafternas användbarhet. Erforderliga materielanslag för dessa bristers täckande kunde icke få, på sätt kommittén utgått från, i stor utsträckning ställas på en oviss framtid och sammankopplas med en skärpning i det utrikespolitiska läget. Erfarenheterna från det sista kriget och åren närmast före dettas utbrott visade klart de svårigheter, som föreläge, när man med utgångspunkt från skiftningarna i det utrikespolitiska läget skulle planlägga krigsindustriens verksamhet. Vår krigsindustri hade kommit i gång först under år 1940, sedan dock åtskilliga händelser — markerade av årtalen 1933, 1935, 1938 och 1939 — varslat om en annalkande kris. På grund av denna försenade materielanskaffning vore arméns upprustning, som pågått under hela beredskapstiden, ännu icke avslutad. Nu rådande konjunkturförhållanden hade i alltför hög grad fått påverka kommitténs ställningstagande. *Backlund* påfordrade därför särskilda materielanslag på 243 miljoner kronor, fördelade på ett med hänsyn till möjligheterna att anskaffa materielen lämpligt antal år.

Överste *Bonde* har framhållit, att kommittén tillämpat helt olika principer beträffande anskaffningen av materiel till de olika försvarsgrenarna. Vid flygvapnet hade den sunda principen följts, att all flygmateriel skulle förnyas successivt. Arméns kostnadsram medgäve ej vare sig täckande av kvarstående brister i den föreslagna organisationen eller förnyelse av all materiel eller modernisering. Självfallet bleve det då icke heller möjligt att behålla arméns krigsorganisation efter tioårsperiodens utgång. Skulle organisationen behållas och förbättras, erfordrades mycket stora tilläggsanslag. Kommittén erkände också nödvändigheten av sådana kostnadsökningar. Storleksordningen framginge av att materieförnyelsen för den organisation, som enligt kommitténs förslag skulle finnas 1958, på lång sikt skulle kosta ungefär 115 miljoner kronor per år mot upptagna 29.

Vissa brister i den av kommittén föreslagna organisationen föresloges skola täckas, främst i fråga om ammunition, samt de oundgängligaste kraven på modernisering tillgodoses. Kostnaderna härför uppginge i medeltal till 24,7 miljoner kronor per år, varvid de fältinfanteriregementen med erforderliga artilleri- och ingenjörförband m. m. samt de lokalförsvarsförband, som av kommittén föreslagits utgå ur organisationen, inräknats.

Överste *Silfverberg* har anfört, att det i huvudsak bleve det otillräckliga jaktflygets uppgift att skydda kommunikationerna. De krav, som härvid ställdes på flygvapnet, komme att variera med de operativa lantstridskrafternas beroende av kommunikationerna. Kraven bleve mindre, om motoriseringen vore tillräcklig för att erbjuda goda möjligheter till förflyttning landsvägsledes i stället för med järnväg, vilket sammanhängde med de senares sårbarhet. Samma vore förhållandet, om utrustningen med terränggående fordon gäve goda möjligheter för förbanden att lämna landsvägarna vid flyganfall och att kringgå sådana vägar, som förstörts eller spärrats av flyg. Trots att terrängframkomlighetens och snabbhetens betydelse framhållits i betänkandet tillgodosåge den föreslagna arméorganisationen endast i ringa utsträckning kraven på de operativa lantstridskrafternas rörlighet, vilket i motsvarande grad ökade behovet av jaktskydd.

Den för flygvapnet tillämpade metoden att inrymma samtliga kostnader i årskostnadsramarna vore riktig. Det syntes nämligen vanskligt att såsom vid armén och marinen göra den för krigsmaktens användbarhet i krig nödvändiga materieförnyelsen beroende av framtida, mycket ovissa engångsanslag. Även om sådana anslag helt eller delvis skulle komma att beviljas, hade man anledning befara, att dessa komme först i ett skärpt läge och då sannolikt för sent för att möjliggöra såväl anskaffning av materielen som utbildning av personal för densamma.

Remissyttranden.

Beträffande remissmyndigheternas allmänna synpunkter på materielfrågan hänvisas till avsnittet Försvarsorganisationens utformande, där särskilt vådorna av att uppskjuta materielanskaffningen tills »ett skärpt läge» inträtt berörts.

Därutöver har *överbefälhavaren* för arméns vidkommande anfört, att arméchefens förslag att stärka luftvärnet stode i överensstämmelse med hans egen och försvarsgrenshefernas uppfattning om betydelsen av ett starkt luftvärn. Beträffande formerna för en önskvärd förbättring och den omfattning, i vilken det kunde vara lämpligt att under de närmaste åren modernisera vår nuvarande luftvärnsmateriel, ansåge han sig kunna avge yttrande först efter ett fortsatt studium av dessa problem.

Chefen för armén har understrukt, att den föreslagna begränsningen av materielanslagen medförde en successiv sänkning av krigsorganisationens materiella standard. De risker, som härigenom uppstode för att arméstridskrafterna icke skulle kunna lösa dem i krig åvilande uppgifter, måste starkt framhållas. Även om ekonomiska och andra svårigheter liksom även osäkerheten om den tekniska utvecklingen nödvändiggjorde, att materielanskaffningen under de närmaste åren begränsades, måste emellertid även under denna tid materiel anskaffas i betydligt större utsträckning än vad försvarskommittén förutsatt. Sålunda måste medel *dels* avses för att i materiellt hänseende vidmakthålla den nuvarande organisationen med vissa moderniseringar samt för att täcka de mest överhängande bristerna, *dels* för att snarast förbättra luftvärnsmaterielen.

Till närmare utveckling av sina synpunkter på förevarande spörsmål har arméchefen anfört bland annat följande.

Beträffande luftvärnsmaterielen hade den materiella standarden hos svenskt luftvärn vid krigets början i stort sett varit mycket god. Under kriget hade läget på grund av flygmaterielens utveckling snabbt förändrats till det sämre, så att vid dess slut luftvärnet i stort sett stode verkningslöst mot mål med moderna färter och flyghöjder. Utvecklingen av luftvärnsmaterielen i utlandet hade emellertid under och efter kriget kännetecknats av ett synnerligen forcerat tempo. Genom teknikens framsteg förelåge redan nu möjligheter att genom utnyttjande av radar, moderna centralinstrument, maskinriktning och fjärrstyrning av pjäser samt vissa betydelsefulla förändringar av ammunition efter helt nya principer åstadkomma mångdubbelt större verkan av luftvärnets eld. Lösningen av frågan om ett praktiskt utnyttjande av robotprojektiler eller dylikt för luftvärnsbekämpning syntes däremot alltjämt vara avlägsen.

Luftvärnets stora betydelse icke blott för stridskrafternas operationsfrihet utan jämväl och icke minst för hemorten vore allmänt och även av försvarskommittén omvitnad. För att lösa sina viktiga uppgifter måste luftvärnet omedelbart kunna komma till verkan även vid ett överraskande krigsöppnande. Förutsättningen för att så skulle kunna ske med utsikt till framgång vore att materielen ständigt stode på toppen av modernitet. Den tid det under nuvarande förhållanden toge att genomföra en sådan modernisering gjorde att anskaffningen snarast måste igångsättas. Kostnaderna för luftvärnets modernisering hade beräknats till omkring 300 miljoner kronor, varav för radarmateriel 80, för centralinstrument 60, för modernisering av luftvärns- och luftvärnsautomatkanoner 80 samt för modernisering av luftvärnsammunition 80 miljoner kronor. Kommittén hade icke avsett några medel för modernisering utan endast för omsättning av luftvärnsmateriel och hade beräknat, att härför skulle erfordras ett tilläggsanslag om 128 miljoner kronor. Då, som tidigare framhållits, det vore av största betydelse att föreslagen modernisering skedde så snart som möjligt, borde anslag utgå redan nästa budgetår. Det syntes böra

ankomma på Kungl. Maj:t att av tillverknings- och anskaffningsskäl fördela anslaget på lämpligt antal år.

En materielanskaffning enligt anförda grundprinciper syntes, med undantag för angivet tilläggsanslag för luftvärnet, icke medföra några utökade anslagskrav utöver dem, som angivits i generalmajor Backlunds och överste Bondes reservationer.

Särskild uppmärksamhet syntes dock slutligen böra ägnas stridsmedlen av ny typ. Vid den tidpunkt då dessa övervunnit försöksstadiet och nått en sådan användbarhet, att de kunde inrymmas i arméns organisation, borde de tillföras densamma antingen såsom komplement eller såsom ersättning för nu befintliga vapen. Arméchefen syftade härvid närmast på raketvapen och robotprojektiler. Det vore av synnerlig betydelse, att i fredsorganisationen utrymme skapades för såväl militär som civil teknisk personal, som kunde omhändertaga och utveckla materielen, då den lämnat försöksstadiet. En anskaffning av dylik materiel komme att draga ytterligare kostnader, vilkas storlek för närvarande icke kunde beräknas.

Arméförvaltningen ansåge sig kunna med tillfredsställelse konstatera, att försvarskommitténs principiella behandling av de frågor, som rörde arméns krigsmateriel, präglades av verklighetssinne och förståelse för materielens utomordentliga betydelse för organisationens effektivitet och slagkraft. Beklagligtvis hade emellertid icke konsekvensen av kommitténs principiella inställning kunnat komma till uttryck i form av tillräckliga materielanslag inom den begränsade kostnadsramen. Nackdelarna härav framhölles dock av kommittén och komme även till uttryck i de flesta av de avgivna särskilda yttrandena.

Man måste räkna med, att redan vid ett krigsutbrott inom den närmaste tiden nya vapen av olika slag kunde komma att tagas i bruk. Vissa av dessa torde komma att utgöras av förbättrade typer av äldre stridsmedel med redan kända användningsprinciper, men man kunde även förutsätta, att principiellt nya vapen kunde insättas på ett tidigt stadium.

Begränsningen i våra ekonomiska möjligheter och forskningsresurser samt i vår industriella kapacitet måste i vårt land på vissa områden leda till en annan målsättning för den krigstekniska utvecklingen än i en stormakt. Dennas konsekvenser vore vidare icke på alla områden desamma för små och stora stater. De nya stridsmedlen komme att hos stormakterna erhålla en utformning främst i offensivt syfte. För den stat, vars försvarsmakt vore avsedd för strategisk defensiv, kunde arbetet på att skapa skydd mot nya anfällsvapen i form av aktiva motmedel och passiva åtgärder komma att träda i förgrunden. Principiellt nya stridsmedel, som toges i bruk av stormakterna, torde därför icke alltid a priori förutsättas skola ingå även i ett litet lands krigsmakt och därmed möjligen mer eller mindre radikalt förändra dess struktur. Försvarskommitténs uppfattning i detta avseende finge därför anses riktig. Därtill komme, att viss beväpning och annan utrustning, t. ex. artilleripjäser och det bensin- eller oljedrivna fordonet, tekniskt sett nått ett stadium, utöver vilket sannolikt inga principiella större förändringar vore att förvänta.

Kommitténs omdöme, att den nuvarande såväl som den föreslagna organisationen, kvalitativt sett, stode på samma nivå som stormakternas vid världs-

krigets utbrott, torde tyvärr få anses vara riktig. Arméförvaltningen kunde helt instämma i kommitténs uttalande, att effekten av den inom kostnadsramen möjliga moderniseringen i samband med omsättning av försliten materiel måste för de stridande förbanden bli ganska ringa. Även andra starkt framträdande krav på moderniseringsåtgärder föreläge utöver de av kommittén angivna, icke minst för höjande av luftvärnets effektivitet. I sist berörda fråga kunde arméförvaltningen icke dela kommitténs uppfattning, att önskemålet skulle kunna tillgodoses genom relativt lätt genomförbara förbättringar — varmed väl torde få underförstås även relativt obetydliga kostnader — av den nuvarande materielen. Kommittén ansåge, att fyllande av materielbrister till ett värde av 112,5 miljoner kronor borde ställas på framtiden. Det torde i detta sammanhang kunna erinras om, att någon nytillverkning av betydelse av krigsmateriel under ett relativt kort krig för vårt lands vidkommande måste anses utesluten. Det måste även mot bakgrunden av erfarenheterna från vår upprustning under världskriget framstå som verklighetsfrämmande att lita till väsentliga materielkompletteringar genom tillverkning under ett beredskapsläge. Kommitténs egna verklighetsbetonade uttalanden om de avsevärda tider, som måste beräknas för materielanskaffning, stode helt i överensstämmelse härmed. Den materiel, med vilken den svenska armén skulle gå i fält, måste finnas redan i fred.

Stommen av relativt modern materiel borde tills vidare bibehållas och för täckande av de väsentligaste såväl kvantitativa som kvalitativa materielbristerna borde erforderliga anslag utgå. Storleken av dessa syntes böra beräknas med ledning av de av Backlund och Bonde gjorda särskilda uttalandena. För en tekniskt och ekonomiskt rationell och planmässig materielanskaffning syntes det därvid erforderligt, att till storleken i huvudsak fixerade årskvoter vore påräkneliga under en viss tidsperiod, t. ex. 3—5 år.

Militärbefälhavaren för II. militärområdet har framhållit, att en uppskjuten omorganisation endast innebure, att fyllande av nuvarande materielbrister, tillförsel av ny materiel samt ersättning av försliten materiel ställdes på framtiden men icke att behovet av en omorganisation upphörde. En upprepning av de gångna krigsårens både ur ekonomiska och andra synpunkter ofta olyckliga materielanskaffning måste undvikas. Kommitténs tankegång för att ställa materielanskaffningen på framtiden vore med hänsyn till världsläget skev. De partiella reformernas väg torde tills vidare vara den enda framkomliga.

Militärbefälhavaren för IV. militärområdet har påpekat, att försvarskommitténs deklaration om det nuvarande materielläget med önskvärd tydlighet gjorde klart, att det icke vore så lätt för en liten nation att hålla takten med en stormaktsarmé, när man valt linjen att skaffa allt, oavsett vad det kostade och vad landets industri förmådde prestera. Enär vår ekonomiska och industriella kapacitet vore starkt begränsad, borde vi göra allt för att förenkla och förbilliga vapen och utrustning. I detta hänseende framlade militärbefälhavaren vissa förslag.

Militärbefälhavaren för V. militärområdet har anfört, att vid beräkningen rörande materielen kommittén medvetet avstått från såväl att avhjälpa de brister, som redan nu funnes och som tydligt redovisats av kommittén, som att söka följa med i den modernisering av armén, som bleve oundgänglig under 10-årsperioden. Den armé, som skulle stå till förfogande under senare delen av denna period skulle — om kommitténs förslag genomfördes — bli så kvantitativt och kvalitativt försvagad, att den sannolikt icke skulle kunna fylla sin uppgift. Efter 10-årsperiodens slut skulle den bli helt värdelös, såvida icke stora engångsanslag beviljades. Det vore anmärkningsvärt, att dessa engångsanslag, som av kommittén själv uppgivits erforderliga, icke medtagits i kostnadsberäkningarna utan skjutits på framtiden. Detta vore ologiskt och förhållandet bidroge till den oklarhet, som präglade betänkandet. I fråga om materielkostnaderna anslöte sig militärbefälhavaren i övrigt till generalmajor Backlunds särskilda yttrande.

Militärbefälhavaren för VI. militärområdet ansåge, att parallellt med forskning och den fortlöpande nödvändigaste moderniseringen en långt mer ingående granskning av materielbeståndet måste göras för att i kostnadsbesparande syfte åstadkomma en kraftsamling till förmån för den oundgängligen nödvändiga materielen, främst vapen och ammunition, varvid i nödfall för stridsverksamheten mindre nödvändig materiel och särskilt dyrbar sådan, måste eftersättas. Även behovet av befästningar, särskilt i form av artillerifort, anmälde.

Inspektören för artilleriet m. fl. ha framhållit, att de artilleripjäser, som av åldersskäl föreslagits utgå ur organisationen, alltjämt vore fullt användbara — ett relativt ringa antal skott vore skjutna med nuvarande eldrör — och genom sin ringa vikt synnerligen framkomliga i norrländsk terräng särskilt under vinterförhållanden. Dessa pjäser borde därför tills vidare bibehållas i fältartilleriet. Enär komplett ammunitionsutrustning funnes, skulle den årliga kostnaden för omsättning av huvuddelen av pjäserna efter hand under en 10-årsperiod icke överstiga $\frac{3}{4}$ miljon kronor. Det vore oekonomiskt att icke i krig utnyttja den stora och dyrbara ammunitionsutrustningen genom att utränga och därefter icke ersätta de pjäser, som kunde skjuta ut den.

Enligt *statens organisationsnämnd* vore det icke riktigt, att när det gällde att inom 810 miljoner få ett effektivt försvar utgå från en krigsorganisation, som kostade 1 100 miljoner kronor, och söka vinna besparingar genom att föreslå beskrningar än här och än där eller medvetet räkna med betydande brister eller hänvisa dessas täckande till framtida åtgärder. Resultatet bleve ett försvagande av krigsorganisationen på vitala punkter (t. ex. infanteriet) samt vid de mer kostnadskrävande truppslagen, att dessa av brist på medel måste föra en tynande tillvaro och i verkligheten bleve relativt kraftlösa. Det ginge icke att med försvarskommitténs materiel skapa ett effektivt försvar. Om ramen vore begränsad, måste en avvägning göras mellan truppslag och vapengrenar ur försvars- och kostnadssynpunkt. Enda utgångspunkten vore härvid, att det gällde att sätta in folkets hela värnkraft och tillgodose det grundläggande elementet i ett litet folks försvarsorganisation, d. v. s. infanteriet.

Departementschefen.

Beträffande arméns materielfråga är jag i likhet med försvarskommittén medveten om att — jämte det brister i materieltillgången föreligga — materiel- len är behäftad med svagheter med avseende på moderniteten. Jag framhöll också vid anmälan av 1947 års statsverksproposition, att en avsevärd begränsning av materielanskaffningen, med beaktande av den omfattande materielan- skaffningen under de senaste åren, ansetts kunna vidtagas utan att försvarets beredskap därigenom äventyrades men att materielanskaffningen icke utan våda för försvarets effektivitet kunde inskränkas under en följd av år samt att en avsevärd ökning av kostnaderna för anskaffning av materiel vore att emotse under de närmaste åren, därest riksförsvaret skulle motsvara de krav, som kunde ställas på detsamma. Även i 1948 års statsverksproposition har jag understrukit detta förhållande.

Materielanskaffningen under och efter andra världskriget avsåg i stor ut- sträckning att förse den vid krigsutbrottet befintliga armén med erforderlig vapen- och ammunitionsutrustning samt att möjliggöra såväl den högst be- tydande kvantitativa utökning som den kvalitativa förbättring av arméstrids- krafterna, som påbörjades år 1940 och som i huvudsak ägde rum inom ramen för 1942 års försvarsplan. Under nämnda tid utbyggdes den nuvarande pansarorganisationen, tillfördes armén ett ökat antal artilleripjäser och terräng- gående fordon, utbyggdes luftvärnet samt tilldelades infanteriet ett väsent- ligt ökat antal lätta och tunga vapen. Vidare förbättrades beklädnads- och förlägningsutrustningen. Av skäl, som väsentligen sammanhånga med industriens kapacitet och den tid, som erfordras för industriens omställning till krigsmaterielproduktion, kom huvuddelen av materielanskaffningen att äga rum under de sista krigsåren, och den är i väsentliga stycken ännu icke avslutad. För att snarast möjligt tillgodose de nödvändigaste materielbehoven måste tillverkningen huvudsakligen inriktas på produktion av redan befintliga och fullt utexperimenterade vapen- och materieltyper. Den inhemska tillverk- ningen kompletterades med inköp från utlandet av sådan materiel som där kunde avstås.

Den här angivna materielanskaffningen medgav i huvudsak icke att samti- digt och successivt anpassa produktionen efter krigsårens tekniska utveckling. Avsevärd tid åtgår nämligen, innan nya vapentyper m. m. föreligga så ut- arbetade, att de kunna läggas till grund för industriell tillverkning. I viss ut- sträckning kunde dock den kvalitativa standarden förbättras. Jag har redan vid angivandet av mina allmänna synpunkter på försvarsfrågan exemplifierat detta förhållande. Materielanskaffningen efter det senaste kriget har i viss ut- sträckning kunnat förenas med en modernisering i fråga om eldkraft, terräng- framkomlighet, sambandsmedel och rörlighet, ehuru anskaffningen med hän- syn till konjunkturläget måst ske i begränsad omfattning. Viss anskaffning av radar för luftvärnet har påbörjats, men ytterligare åtgärder erfordras för att höja verkan av luftvärnets eld. Även i övrigt framstår en successiv förstärk- ning och modernisering av arméns materielutrustning såsom önskvärd. Till frågan om vissa åtgärder i sådan riktning torde jag få återkomma i annat sam- manhang.

III. Fredsorganisationen.

A. Arméns ledande organ.

Enligt 1942 års försvarsbeslut organiserades arméledningen på arméstab och arméinspektion. Till arméledningen hänfördes även centrala värnpliktsbyrån, vilken försvarskommittén behandlat i samband med vissa för försvaret gemensamma ändamål. Försvarskommittén har å s. 147—148 i betänkandet lämnat en redogörelse för arméstabens och arméinspektionens organisation och personalbehovet för nämnda stabsorgan enligt 1942 års försvarsbeslut, till vilken här torde få hänvisas.

Försvarskommittén har framlagt förslag till viss omorganisation av arméledningen. För att innebörden av förslaget skall kunna bedömas torde det vara erforderligt att något ingå på motiven för den nuvarande organisationens utformning samt de praktiska erfarenheterna av denna organisation.

1941 års försvarsutredning framhöll, att av de ärenden chefen för armén hade att handlägga utbildningsärendena bildade en grupp och organisations- och utrustningsärendena en annan grupp samt att denna naturliga uppdelning borde beaktas vid stabsorganisationens utformning. Att koncentrera handläggningen av samtliga på chefen för armén ankommande ärenden till ett enda gemensamt stabsorgan låte sig ur praktiska synpunkter icke lämpligen göra. Detta organ bleve i så fall alltför omfattande. Dess verksamhet skulle icke kunna kontrolleras och ledas av en chef. Med hänsyn härtill förordades en uppdelning på två sidoordnade, direkt under chefen för armén lydande organ, nämligen arméstaben och arméinspektionen. Försvarsutredningen framhöll vidare, att det visat sig olämpligt, att chefen för armén vid handläggningen av utbildningsärendena biträdades av ett flertal sidoordnade stabsorgan, nämligen arméstaben och inspektionsmyndigheterna. Alla utbildningsfrågor borde därför handläggas inom ett organ, lydande direkt under chefen för armén, en arméinspektion. I fråga om personalärenden kunde skäl föreligga för att handläggningen skulle ske vid en särskild, direkt under chefen för armén stående avdelning. Av olika skäl hade försvarsutredningen funnit, att personalavdelningen alltjämt borde ingå i arméstaben. Arméinspektionen borde indelas i truppslagsavdelningar. Dessa föreslogos bli infanteri- och kavalleriavdelning samt pansar-, artilleri-, luftvärns-, ingenjör-, signal-, träng-, tyg-, intendentur-, sjukvårds- och veterinäravdelningar. Vidare föreslogs en avdelning för det frivilliga försvaret under en särskild inspektör för det frivilliga försvaret. Då antalet direkt underlydande inom arméinspektionen härigenom bleve betydande, föreslog försvarsutredningen två souschefsbeftningar inom arméinspektionen. Den ene souschefen borde samordna verksamheten vid arméinspektionens centralavdelning och avdelningarna för de stridande truppslagen. Han skulle leda den högre befälsutbildningen och vara inspektör för vissa utbildningsanstalter. Den andre souschefen borde fungera som inspektör för underhållstrupperna.

1942 års försvarsbeslut, varigenom nu gällande organisation fastställdes, överensstämde i stort med försvarsutredningens förslag. De väsentligaste avvikelserna voro att de två souschefsbefattningarna samt befattningen såsom inspektör för det frivilliga försvaret icke tillskapades. I stället för den ena souschefsbefattningen organiserades en underhållssektion omfattande träng-, tyg-, intendentur-, sjukvårds- och veterinäravdelningarna och underställd inspektören för underhållstrupperna. I denna sektion har sedermera tillkommit en arméingenjöravdelning.

Den av överbefälhavaren tillsatta s. k. *högkvartererskommittén*, med framlidne generalmajoren friherre A. Rappe såsom ordförande, har anfört, att den nuvarande organisationen visat sig i stort sett tillfredsställande men att vissa olägenheter emellertid gjort sig märkbara under den tid densamma tillämpats. Bland annat funnes utom chefen för armén personligen icke någon sammanhållande kraft, som hade överblick över hela arméledningens verksamhet och som främst hade till uppgift att samordna verksamheten vid arméstaben och arméinspektionen. Vidare vore arméinspektionens centralavdelning för omfattande och hade ett för mångskiftande arbetsfält för att lämpligen sammanhållas som en avdelning. Avsikten hade från början varit, att arméinspektionen skulle syssla uteslutande med utbildningsärenden samt arméstaben med organisations-, utrustnings- och personalärenden. Så hade i praktiken icke blivit fallet. Truppslagsinspektionerna hade i betydande utsträckning kommit att syssla med organisations- och utrustningsärenden, vilket vore lämpligt, då just i samband med inspektioner av utbildningen behov av ändringar i fråga om organisation och utrustning komme till synes. Truppslagsinspektörerna borde därför instruktionsmässigt tillförsäkras det inflytande i organisations- och utrustningsfrågor, som de i praktiken redan hade. Å andra sidan kunde verksamheten vid arméstaben icke bedrivas fristående från arméinspektionens verksamhet. Arméstabschefen såsom målsman för organisations- och utrustningsärendena samt såsom chef för generalstabskåren måste utöva visst inflytande på den taktiska utvecklingen och utbildningen — främst befälsutbildningen — inom armén. Taktik, utbildning, organisation och utrustning hörde så intimt ihop, att de borde samordnas under enhetlig ledning. Med hänsyn härtill förordade högkvartererskommittén en sammanslagning av arméstaben och arméinspektionen till ett stabsorgan — arméstaben. Arméstabschefens främsta uppgift bleve att leda och samordna arbetet inom staben. Detta arbete vore så omfattande, att arméstabschefen icke kunde hinna syssla med alla ärenden. En avlastning måste ordnas genom att beslutanderätten i vissa ärenden delegerades till andra befattningshavare inom staben. Med hänsyn härtill föreslog en indelning i två sektioner.

I fråga om truppslagsinspektörerna föreslog högkvartererskommittén, att de, utom att det ökade inflytandet i organisations- och utrustningsärenden skulle instruktionsmässigt föreskrivas, skulle få ökat inflytande i fråga om truppslagets tekniska utveckling och deltaga i beredningen av ärenden, som rörde vederbörligt truppslags utrustning. Deras uppgift borde vidare vara att enligt

chefens för armén bestämmande inspektera utbildningen inom eget truppslag, särskilt i vad avsåge truppslagets tekniska specialtjänst, samt utbildning i vederbörlig specialtjänst jämväl inom andra truppslag.

Vad beträffar arméinspektionen har högkvarterkommittén undersökt möjligheterna att minska antalet direkt underlydande genom att sammanslå vissa truppslagsavdelningar (inspektioner) men funnit, att en dylik sammanslagning icke kunde förordas, enär den icke skulle komma att reellt leda till åsyftat resultat.

Försvarskommittén.

Försvarskommittén har biträtt de av högkvarterkommittén anförda synpunkterna och i anslutning därtill föreslagit, att arméstaben och arméinspektionen skulle sammanslås till ett stabsorgan, benämnt arméstaben och med en arméstabschef såsom chef. Arméstaben borde indelas i två sektioner samt ett antal truppslagsinspektioner med något självständigare ställning än de nuvarande truppslagsavdelningarna i arméinspektionen. Sektion I skulle i stort sett motsvara den nuvarande arméstaben och sektion II jämte truppslagsinspektionerna den nuvarande arméinspektionen. Truppslagsinspektionerna ha föreslagits skola, i huvudsaklig anslutning till den nuvarande arméinspektionens indelning i avdelningar (sektion), bestå av infanteri- och kavalleriinspektion samt pansar-, artilleri-, luftvärns-, ingenjör-, signal- och underhållsinspektioner. Förslaget om en underhållsinspektion betingades av att, såsom kommittén i annat sammanhang föreslagit, träng-, tyg- och intendenturtrupperna skulle bilda ett gemensamt truppslag — underhållstrupperna. Chef för inspektionen borde vara inspektören för underhållstrupperna, som även borde vara chef för underhållstruppernas personalkårer. I samband därmed skulle behovet av de särskilda träng-, tyg- och intendenturavdelningar, som nu inginge i underhållssektionen, bortfalla. Som särskilda avdelningar i inspektionen borde bibehållas de nuvarande sjukvårds-, veterinär- och arméingenjöravdelningarna.

Sitt förslag till organisation av arméstaben har försvarskommittén närmare åskådliggjort i ett diagram å s. 153 i betänkandet samt i en sammanställning av personalbehovet å s. 154—160. Enligt förslaget skulle sektion I indelas i organisations-, utrustnings- och personalavdelningar och sektion II omfatta taktik- och utbildningsavdelningar samt bibliotek. Utom sektioner och truppslagsinspektioner skulle finnas de för staben gemensamma organen förvaltningsdetalj, administrativ detalj och expedition.

Det av kommittén beräknade personalbehovet för arméstaben framgår av nyss nämnda redogörelse samt tablåer å s. 161 och 164 i betänkandet. De mera väsentliga personella förändringar, som förslaget innebär, äro följande.

Arméinspektören i lönegrad Mo 17, arméstabschefen i lönegrad Mo 14 och souschefen vid arméstaben i lönegrad Ma 12 utgå ur organisationen. I stället tillkomma en arméstabschef i lönegrad Mo 17 eller Mo 14, en chef för sektion I i lönegrad Mo 12 eller Ma 12 samt en chef för sektion II i lönegrad

Mo 14. Den sistnämnde avses tillika vara inspektör för vissa utbildningsanstalter samt för frivilligt försvar. 1 regementsofficer — regementsofficer till förfogande — samt 2 kaptener, samtliga vid generalstabskåren, utgå ur organisationen.

Av personal på arméstabens stat — motsvarande den på arméstabens och arméinspektionens stater nu uppförda personalen — har antalet regementsofficerare minskats med 4, huvudsakligen genom en ändrad redovisning, i det att för infanteriets kadettskola samt artilleriskjutskolan avsedda officerare avsetts skola överföras till staten för vederbörlig skola. Antalet majorer eller kaptener har ökats med 2, nämligen cheferna för taktikavdelningens film- och frivilligdetaljer. Antalet kaptensbeställningar har minskats delvis genom utbyte mot beställningar endera för major eller kapten eller för kapten eller löjtnant. Jämväl i fråga om personal ur andra personalkårer, pensionerad personal i arvodesbefattning samt civil personal innebär förslaget vissa smärre förändringar i förhållande till nuvarande personalorganisation.

Försvarskommittén har framhållit, att en omfattande försöksverksamhet för att åstadkomma förenklad och mera rationell utbildning för närvarande påginge under arméinspektionens ledning samt att den förkortade utbildningen och denna försöksverksamhet under de närmaste åren syntes komma att medföra ett omfattande arbete för utarbetande av utbildningsföreskrifter och reglementen. Då detta arbete måste samordnas de olika truppslagen emellan och bedrivas så skyndsamt som möjligt, syntes det icke lämpligt att rubba den nuvarande organisationen, förrän detta arbete slutförts. Kommittén har därför ansett, att arméledningens omorganisation borde anstå ett eller ett par år och äga rum tidigast under budgetåret 1949/50. Indragning av beställning avsedd för arméinspektören kunde beräknas ske först nämnda budgetår. Detta hindrade icke, att beställningen såsom chef för arméstaben redan dessförinnan uppfördes i alternativt lönegraderna Mo 17 eller Mo 14 i enlighet med förslaget. Vissa organisationsändringar såsom t. ex. uppdelning av arméinspektionens centralavdelning på en taktik- och en utbildningsavdelning samt indragning av regementsofficeren till förfogande syntes kunna vidtagas redan budgetåret 1948/49.

Remissyttranden.

Av de myndigheter, som yttrat sig över betänkandet i denna del, har *chefen för armén* avstyrkt sammanslagningen av arméstaben med arméinspektionen och därmed sammanhängande personella förändringar. Däremot har *chefen för armén* tillstyrkt bland annat centralavdelningens uppdelning.

Militärbefälhavaren för III. militärområdet har icke haft något att erinra mot föreslagen organisation. *Militärbefälhavaren för IV. militärområdet* har tillstyrkt förslaget.

Statens organisationsnämnd har ansett, att frågan om arméledningens organisation bör lösas samtidigt med att utredning sker rörande försvarsledningens organisation i dess helhet.

Departementschefen.

Det förslag till omorganisation av arméledningen, som försvarskommittén framlagt, innebär i personellt avseende relativt obetydliga förändringar av den personalorganisation, som nu finnes. Förslaget innebär dock den väsentliga principiella förändringen, att arméstaben och arméinspektionen sammanslås till ett stabsorgan samt vidare en viss förändring av truppslagsinspektörernas ställning.

Jag finner de i det föregående återgivna motiven för föreslagna organisatoriska förändringar inom arméledningen övertygande i vad gäller sammanslagning av arméstaben och arméinspektionen till ett stabsorgan, arméstaben, och dennas indelning på två sektioner samt beträffande centralavdelningens uppdelning på en taktikavdelning och en utbildningsavdelning. Jag kan vidare biträda förslaget, att chefen för sektion II tillika bör vara inspektör för vissa utbildningsanstalter och därmed närmast ansvarig för den högre befälsutbildningen inom armén. Genom att frågor rörande det frivilliga försvaret avses skola handläggas inom sektionen kommer han enligt förslaget samtidigt att vara ledare för det frivilliga försvaret och har av försvarskommittén föreslagits vara inspektör för frivilligt försvar. Det vill synas, som om uppgiften att vara sektionschef och tillika inspektör för såväl vissa utbildningsanstalter som för frivilligt försvar kan bli alltför omfattande. Jag anser, att slutligt ställningstagande till frågan om det frivilliga försvarets ledning nu bör anstå men räknar tills vidare försöksvis med den föreslagna kombinationen av tjänster.

Jag föreslår sålunda, att arméledningen omorganiseras i huvudsak enligt försvarskommitténs förslag, men anser, att de ytterligare rationaliseringar och förenklingar, som befinnas lämpliga, sedermera böra genomföras.

Tidpunkten för omorganisationens genomförande torde böra bestämmas av Kungl. Maj:t efter förslag från chefen för armén. Den principiella omläggningen av arméledningens verksamhet innebär, som i det föregående angivits, endast obetydliga personella förändringar, nämligen att beställningarna för arméinspektör i lönegrad Mo 17, arméstabschef i lönegrad Mo 14 samt souschefen vid arméstaben i lönegrad Ma 12 utbytas mot beställningar för arméstabschef i lönegrad Mo 17 eller Mo 14, chef för sektion I i lönegrad Mo 12 eller Ma 12 samt chef för sektion II i lönegrad Mo 14.

För att möjliggöra en övergång till den avsedda organisationen under det närmaste budgetåret bör i personalförteckningen upptagas en beställning i lönegrad Mo 17 eller Mo 14 avsedd för arméstabschef och en beställning i lönegrad Mo 14 avsedd för chef för sektion II, vilka beställningar dock må besättas endast vid under budgetåret inträffande avgång från beställningarna för arméinspektör och arméstabschef i den nuvarande organisationen. Därest omorganisation anses böra påbörjas, innan dylik avgång inträffar, bör Kungl. Maj:t äga möjlighet att med utnyttjande av nu befintliga beställningar för arméinspektör och arméstabschef uppdraga åt vederbörande befattningshavare att fullgöra arbetsuppgifter inom den ändrade organisationen.

Vidkommande den föreslagna beställningen för chef för sektion I samt de personella förändringar i övrigt som föreslagits synas dessa icke erforderliga under budgetåret 1948/49 utan förslag därom torde få upptagas till prövning i samband med behandlingen av de ordinarie anslagsäskandena.

B. Militärområden och högre truppförband.

1. Territoriell indelning m. m.

Såsom framgår av vad jag anfört i det föregående vid behandlingen av frågan om den militärterritoriella indelningen, anser jag, att något förslag om ändringar däri icke nu bör framläggas såvitt angår den lantmilitära territoriella indelningen. Detta innebär, att militärområdena tills vidare förbli oförändrade, att Örebro försvarsområde i fred bibehålles som ett självständigt försvarsområde samt att de marina försvarsområdena Göteborgs skärgårds och Hemsö försvarsområden icke såsom föreslagits sammanslås med Göteborgs respektive Härnösands försvarsområden.

2. Militärbefälsstaber.

Försvarskommittén.

Vad försvarskommittén föreslagit beträffande organisationen av I.—VI. militärbefälsstaberna innebär i personalhänseende, att befattningarna såsom ställföreträdande militärbefälhavare för II. militärområdet och såsom kommandant i Bodens fästning (tillika ställföreträdande militärbefälhavare för VI. militärområdet) indragas, att antalet kaptener ur generalstabskåren utökas till två vid varje militärbefälsstab utom i II. militärområdet, att vid var och en av staberna tillkomma en ingenjööfficer, kapten, en personalofficer, pensionerad officer med arvode i löneklass 1:29, samt en överfurir såsom bilförare, att var och en av staberna minskas med en adjutant, kapten eller löjtnant, och en expeditionsunderofficer samt att antalet expeditionsintendenter minskas till en vid varje militärbefälsstab.

Redan beslutad indragning vid inträffande avgång av befattningarna såsom inspektör för lokalförsvaret bör enligt kommitténs mening fullföljas.

Beträffande VII. militärbefälsstaben innebär förslaget, att minskning sker med en kapten ur generalstabskåren, en fältläkare, en motoringenjör, en expeditionsunderofficer samt en skogvaktare av 2. klass och att en personalofficer, tillika expeditionsofficer, pensionerad officer med arvode i löneklass 1:29, tillkommer.

Av de av försvarskommittén föreslagna personella förändringarna i militärbefälsstabernas organisation sammanhånga de som avse ställföreträdande militärbefälhavare och fältläkaren vid VII. militärbefälsstaben direkt med den föreslagna ändrade militärterritoriella indelningen på fastlandet och den reducerade krigs- och fredsorganisationen på Gotland, under det att övriga föreslagna personalförändringar icke äro beroende av dessa organisationsförslag.

Remissyttranden.

Av remissyttranden, som behandla sådana militärbefälsstaberna berörande frågor, som icke direkt sammanhånga med förslagen om ändrad militärterritoriell indelning och reducerad krigs- och fredsorganisation på Gotland, må här återgivas följande.

Chefen för armén har framhållit behovet av två generalstabskaptenener vid var och en av militärbefälsstaberna på fastlandet samt har ansett, att en generalstabskapten alltjämt erfordras vid VII. militärbefälsstaben.

Militärbefälhavaren för III. militärområdet samt *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* ha förordat, att III. militärbefälsstaben förflyttas till Göteborg.

Statens organisationsnämnd har, med hänvisning till pågående organisationsundersökningar vid de högre territoriella staberna, avstyrkt att förslag till ändringar nu avgåves i fråga om militärbefälsstaberna.

Försvarets civilförvaltning, som förutsatt, att personalbehovet vid militärbefälsstaberna i sinom tid skulle prövas i samband med organisationsundersökningar, har gjort vissa erinringar mot personalförslagen.

Departementschefen.

Med hänsyn till den ståndpunkt jag i det föregående intagit beträffande förslaget om ändring av den militärterritoriella indelningen samt beträffande krigs- och fredsorganisationen inom VII. militärområdet saknar jag anledning att nu ingå på därmed sammanhängande personella förändringar inom militärbefälsstaberna.

Det av militärbefälhavaren för III. militärområdet och länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län väckta förslaget att förflytta III. militärbefälsstaben till Göteborg måste göras till föremål för närmare utredningar och överväganden, innan ståndpunkt kan tagas till denna fråga.

Antalet vid militärbefälsstaberna placerade generalstabskaptenener har under de senaste åren på förslag av chefen för armén reducerats för att åstadkomma personal- och kostnadsbesparingar. Försvarskommittén och vissa militära remissmyndigheter ha anfört, att erfarenheterna från den tid, under vilken systemet med en generalstabskapten per militärbefälsstab tillämpats, givit vid handen, att tillgången på personal med högre stabsutbildning blivit för hårt beskuren. Då spørsmålet om de centrala stabernas organisation ännu icke är slutgiltigt löst, torde emellertid behovet av generalstabskaptenener vid dessa staber icke nu böra definitivt fastställas. Jag är därför icke beredd att föreslå den utökning av antalet generalstabskaptenener, som skulle erfordras för att vid för närvarande tillämpad fördelning av dem fylla ett ökat behov vid militärbefälsstaberna. Jag har emellertid intet att erinra mot att de framkomna önskemålen tillgodoses i den mån detta kan ske inom ramen för den nuvarande personalkadern.

Jag är icke heller beredd att nu föreslå den utökning av ingenjörtruppernas officersstater, som tillkomsten av särskilda ingenjöröfficerare vid militärbe-

fälsstaberna skulle medföra, utan anser, att detta behov alltjämt tills vidare får tillgodoses kommenderingsvägen.

De personella förändringar i övrigt vid militärbefälsstaberna, som försvarskommitténs förslag innebär, äro icke av den omfattningen, att några nämnvärda ekonomiska besparingar därmed stå att vinna och synas ej heller vara av den betydelse, att förslag därom omedelbart behöver framläggas. Vad statens organisationsnämnd uttalat angående pågående organisationsundersökningar styrker mig i denna min uppfattning. Frågan om ett genomförande av sådana förändringar torde därför lämpligen böra upptagas till prövning i vanlig ordning i samband med de årliga anslagsäskandena.

3. Försvarsområdesstab.

De förslag försvarskommittén framlagt rörande försvarsområdesstabernas personalorganisation sammanhänka till en del med kommitténs förslag till ändringar i den militärterritoriella indelningen samt beträffande de marina försvarsområdenas ställning. Dessa förändringar äro indragning av Örebro försvarsområdesstab, indragning av infanteribefälhavarstaberna i Karlskrona och Vaxholms försvarsområden och dessas ersättande med viss armépersonal ingående i vederbörlig kustartilleriförsvarsstab (tillika försvarsområdesstab), försvarsområdesbefälhavarens och försvarsområdesstabens i Bodens försvarsområde övertagande av de uppgifter, som nu åvila kommandanten och kommandantsstaben i Bodens fästning, samt inrättande av en beställning för överste på aktiv stat såsom försvarsområdesbefälhavare för Bodens försvarsområde. Då, som i det föregående anförts, anledning icke nu finnes att framlägga förslag om de territoriella ändringar, vilka motiverat här angivna personella förändringar, synes skäl icke föreligga att närmare ingå på dessa förslag och vad remissmyndigheterna därom anført. I det följande upptagas därför till behandling endast de av försvarskommitténs förslag, som icke äga samband med ändringarna i den territoriella organisationen.

Försvarskommittén.

Kommittén har föreslagit, att försvarsområdesbefälhavaren i Göteborgs—Halmstads försvarsområden skulle med hänsyn till områdets betydelse vara överste på aktiv stat i lönegrad Mo 12. Med hänsyn till svårigheterna att rekrytera befattningen som försvarsområdesbefälhavare i Kalix försvarsområde med pensionsavgången befattningshavare har föreslagits, att för denna befattning skulle avses en överstelöjtnant på aktiv stat.

Ett av chefen för armén väckt och av överbefälhavaren tillstyrkt förslag, att löneställningen för försvarsområdesbefälhavarna inom vissa andra försvarsområden borde ändras, så att till sådana befattningar kunde utses även officerare i regementschefs löneställning, har försvarskommittén — även om vissa skäl ansåges tala för önskvärdheten att på denna väg bereda möjlighet till omplacering av äldre regementschefer till försvarsområdesbefälhavare — funnit böra ställas på framtiden.

Vad personalbehovet i övrigt för försvarsområdesstaberna beträffar torde få hänvisas till betänkandet s. 183—190.

I fråga om vad försvarskommittén anfört beträffande personalbehovsberäkningarna torde följande särskilt böra omnämnas.

För ledning av mobiliseringsförberedelsearbetet inom försvarsområdena måste personalen enligt kommitténs mening förstärkas, varför en aktiv officer, kapten eller löjtnant, i regel ur infanteriet, borde tillkomma vid varje försvarsområdesstab.

I fråga om antalet hemvärnsofficerare och hemvärnsunderofficerare har försvarskommittén i princip godtagit hemvärnskommitténs beräkningsgrunder men har dock beträffande vissa försvarsområden, med hänsyn till antalet hemvärnsområden och förband, ansett det av hemvärnskommittén beräknade antalet hemvärnsofficerare och -underofficerare kunna något reduceras.

För lottaärenden hade hittills räknats med arvode för en fomoblotta vid varje försvarsområdesstab. I praktiken hade emellertid försvarsområdesbefälhavarna biträtts av en representant för varje i försvarsområdet ingående lottaförbund. Med hänsyn till den kontakt med lottakårerna och den personalkännedom, som krävdes för lottarbetet vid försvarsområdesstaberna, syntes det i princip riktigare att beräkna en representant — »fomoblotta» — för varje lottaförbund och att i de fall, då enligt denna princip mera än en fomoblotta komme att samarbeta med viss försvarsområdesstab, reglera arvodets storlek med hänsyn till arbetsuppgifternas omfattning.

I fråga om försvarsområdesstabernas personalbehov för förvaltningstjänsten har kommittén redogjort för av försvarets centrala organisationskommitté verkställda undersökningar och framlagda förslag (jfr proposition 1947: 130, s. 33 o. ff.). Försvarskommittén har konstaterat, att organisationsnämndens förslag vore genomfört i vad avsåge förrådsvaktmästare, förrådsmän, tyghantverkare samt kontors- och skrivbiträdespersonal. Däremot funnes i avvaktan på ytterligare utredning alltjämt särskilda tygofficerare och intendent, pensionerade officerare i arvodesbefattning. Förrådsunderofficerarna liksom ammunitionsförvaltarna funnes kvar. Detsamma vore förhållandet med expeditionsofficerarna. Därjämte beräknades alltjämt särskild uppbördsman för byggnader och befästningar. Personalberäkningarna för försvarsområdesstaberna vore sålunda beroende av resultatet av pågående utredningar samt av det förhållandet, att försvarsområdenas förrådsfrågor ännu icke vore slutgiltigt lösta. Med hänsyn härtill hade försvarskommittén ansett sig kunna följa de beräkningsgrunder, som kommit till uttryck i gällande personalförteckning.

Remissyttranden.

Chefen för armén har ansett, att en utökning borde ske av antalet instruktörer för frivillig befälsutbildning. I fråga om antalet hemvärnsofficerare och hemvärnsunderofficerare har arméchefen tillstyrkt en utökning enligt hemvärnschefens i det följande återgivna förslag. På grund av hittillsvarande

erfarenheter har arméchefen funnit, att försvarskommitténs förslag i fråga om personalen för förråds- och förvaltningstjänsten icke vore tillfredsställande.

Militärbefälhavaren för I. militärområdet har påtalat föreslagen minskning i fråga om antalet instruktörer för frivillig befälsutbildning och har vidare föreslagit, att försvarsområdesbefälhavaren för Malmö försvarsområde — såsom ansvarig för organisation, utrustning och gruppering av lokalförsvarsförband med en sammanlagd personalstyrka motsvarande en fördelning — skulle vara överste på aktiv stat.

Militärbefälhavaren för II. militärområdet har understrukit betydelsen av att särskild mobiliseringsofficer tillkommer. Befälhavaren för Härnösands—Sundsvalls försvarsområden borde vara överste på aktiv stat.

Militärbefälhavaren för III. militärområdet har föreslagit, att Boråsdelens av Göteborgs försvarsområde skall sammanföras med Halmstads försvarsområde, medan Göteborgs försvarsområde avsevärt reduceras.

Militärbefälhavaren för IV. militärområdet har med tillfredsställelse konstaterat, att försvarets centrala organisationskommittés beräkningsgrunder ersatts med sådana, som äro rimliga och grundade på praktisk erfarenhet. Vissa jämkningar vore dock nödvändiga. Sålunda borde vid Stockholms försvarsområde tillkomma en ingenjörofficer.

Militärbefälhavaren för VI. militärområdet har ifrågasatt en höjning av löneställningen för försvarsområdesbefälhavaren för Kiruna—Jokkmokks försvarsområden på grund av bland annat dennes dubbla uppgift såsom försvarsområdesbefälhavare och chef för arméns jägarskola. Behovet av särskild mobiliseringsofficer vitsordades. Med hänsyn till min- och sprängtjänstens betydelse i krigsförberedelsearbetet borde inom Kalix och Kiruna—Jokkmokks försvarsområden mobiliseringsofficeren utgå ur ingenjörtrupperna. En dubbelning av antalet hemvärnsofficerare och hemvärnsunderofficerare erfordrades inom Umeå—Storumans och Kiruna—Jokkmokks försvarsområden. Särskild ammunitionsförvaltare erfordrades vid Kiruna—Jokkmokks försvarsområden liksom allttjämt vid övriga försvarsområden. Vissa ökningar erfordrades i fråga om förråds- och expeditionspersonal. Två fomoblottor borde allttjämt finnas inom Kiruna—Jokkmokks försvarsområden.

Hemvärnschefen har ansett, att försvarskommittén beträffande de nordligaste, geografiskt sett största försvarsområdena utgått från felaktig beräkningsgrund i fråga om behovet av hemvärnsofficerare och hemvärnsunderofficerare samt har vidhållit hemvärnskommitténs förslag om 2 hemvärns-officerare och 2 underofficerare i Falu—Mora, Umeå—Storumans och Kiruna—Jokkmokks försvarsområden. Samma krav föreläge beträffande Norrköpings—Linköpings försvarsområden på grund av det stora antalet hemvärnsområden och hemvärnsmän.

Benämningen biträdande hemvärns-officer borde utgå och ersättas med benämningen hemvärns-officer. Försvarskommitténs förslag att inordna jämväl hemvärnsverksamheten vid försvarsområdesstaberna i en särskild »avdelning för frivilligt försvar» avstyrktes.

Hemvärnsrådet har framfört samma förslag som hemvärnschefen och därutöver yrkat, att ytterligare en hemvärnsunderofficer skulle tillkomma vid Kalmar—Växjö och Göteborgs—Halmstads försvarsområden. Hemvärnsrådet har därjämte föreslagit, att hemvärnsofficerarna successivt skulle ersättas med kaptenen på aktiv stat, kommenderade under förslagsvis 3 år.

Försvarets civilförvaltning har framhållit, att personalberäkningarna för försvarsområdesstaberna vore beroende av resultatet av pågående utredningar. Ämbetsverket har erinrat, att det i skrivelse den 10 oktober 1947 föreslagit inrättande vid kommandantsstaben i Boden av fyra befattningar såsom driftingenjörer, därav två i lönegrad Ce 27 och två i lönegrad Ce 24.

Försvarets sjukvårdsförvaltning har med hänsyn till krigssjukhusorganisationen förordat viss utjämning av antalet förrådsmän de olika försvarsområdena emellan.

Arméns fortifikationsförvaltning har anmält, att chefen för armén uppdragit åt en särskild delegation att utreda personalbehovet för uppbörd av byggnader och rustningsmateriel vid försvarsområden. Innan resultatet av denna utredning föreläge, vore det icke möjligt att ange personalbehovet för nämnda ändamål.

Statens organisationsnämnd har med hänsyn till kustartilleriförsvarets betydelse inom Göteborgs—Halmstads försvarsområden föreslagit, att befälet över försvarsområdet skulle föras av en officer ur kustartilleriet — i detta fall chefen för Göteborgs kustartilleriförsvaret. — Nämnden vore icke övertygad om behovet av särskild mobiliseringsofficer vid försvarsområdesstaberna och erinrade, att delar av krigsförberedelsearbetet överförts till andra myndigheter. — Nämnden har ingående behandlat frågan om förvaltningstjänstens ledning vid försvarsområdesstab och har vidhållit tidigare framlagt förslag om att ersätta tygofficer och intendent med en förvaltningsofficer samt har vidare ansett, att kurser för förvaltningsofficerare borde anordnas så snart ske kunde. Ammunitionsförvaltarna borde indragas och arbetsuppgifterna övertagas av förvaltarna för tygmateriel. Förrådsunderofficerarna borde jämväl kunna övertaga de uppgifter, som åvilade uppbördsmännen för byggnader.

Svenska underofficersförbundet har yrkat på att förrådsunderofficeren i intendenturtjänst, f. n. pensionerad underofficer i arvodesbefattning i 21. löneklassen, borde upptagas såsom förvaltare på aktiv stat vid intendenturkåren i lönegrad Ma 6, vilket motiverades av uppbördens storlek samt behovet att för ändamålet beordra särskilt skolad personal.

Centralförbundet för befälsutbildning har påpekat, att erforderlig tillgång på heltidstjänstgörande instruktörer vore en väsentlig förutsättning för den frivilliga befälsutbildningens stadga och utveckling. Det av försvarskommittén beräknade antalet instruktörer vore lägre än det antal, som nu funnes. En ökning med 7 officerare och 5 underofficerare i förhållande till kommitténs förslag förordades.

Departementschefen.

Försvarsområdesstabernas behov av personal för förvaltnings-, expedition- och förrådstjänst har, såsom försvarskommittén erinrat, varit föremål för prövning vid 1947 års riksdag i anledning av förslag i propositionen 1947:130. De frågor, som därvid lämnades olösta i avvaktan på vidare utredning, voro frågorna om antalet befattningshavare för förvaltningstjänstens ledning samt antalet uppbördsmän. I mitt anförande till statsrådsprotokollet vid ärendets behandling framhöll jag, att starka skäl talade för organisationsnämndens förslag att till en befattning sammanslå befattningarna för tygofficer och intendent. Utredning borde dock företagas rörande dels arten och omfattningen av den utbildning, som borde krävas av en förvaltningsofficer, avsedd för både tyg- och intendenturtjänst, dels möjligheterna att rekrytera dylika befattningar. Likaså ansåg jag, att antalet uppbördsmän skulle kunna begränsas i anslutning till organisationsnämndens förslag. Även denna fråga borde närmare prövas vid den fortsatta utredningen. Till vad sålunda anförts anslöt sig riksdagen (skrivelse 1947:327).

Efter uppdrag har arméchefen verkställt fortsatt utredning av nämnda frågor. Arméchefen har därvid angivit, att underlag saknades för bedömande av här ifrågavarande personalfrågor, innan avvecklingsarbetena slutförts, mobiliseringsplanläggningen vunnit erforderlig stadga och reviderad militärterritoriell indelning genomförts. Intill dess borde icke heller några minskningar i gällande organisation vidtagas. Sedan normala fredsförhållanden inträtt och om mobiliseringsofficer tillkomme vid staberna, vore det emellertid enligt arméchefens mening icke uteslutet, att nuvarande tygofficer och intendent kunde ersättas med förvaltningsofficer vid vissa försvarsområdestaber. En sådan anordning borde dock försöksvis prövas och förutsatte erforderlig utbildning. En sammanslagen befattning borde också förenas med bättre ekonomiska villkor än som nu tillkomme arvodesofficerarna. Arméchefen har också närmare angivit behovet av utbildning för en förvaltningsofficer. Möjligheterna att rekrytera de nuvarande arvodesbefattningarna hade undersökts och befunnits vara sådana att ur rekryteringssynpunkt såväl tygofficer som intendent kunde bibehållas. Arméchefen har vidhållit, att nuvarande antal uppbördsmän borde bibehållas. Fortsatt utredning avsåges dock skola företagas beträffande behovet av särskild uppbördsman för byggnader och rustningsmateriel m. m. Därest utredningen skulle visa, att dylikt behov i några fall icke föreläge, syntes ifrågavarande arbetsuppgifter kunna övertagas av ammunitionsförrådsförvaltaren.

Organisationsnämnden har ansett de skäl arméchefen anført för att nuvarande personalorganisation skall bibehållas eller frågan om en omorganisation uppskjutas icke bärande och — såsom framgår av det föregående — vidhållit sitt tidigare avgivna förslag.

För egen del anser jag mig, med hänsyn till vad i förevarande fråga förekommit, i likhet med försvarskommittén böra räkna med, att den nuvarande personalorganisationen vid försvarsområdesstaberna för här ifrågavarande

förvaltningsområden bibehålles tills vidare. Det bör dock ankomma på arméchefen att ägna hithörande spörsmål fortsatt uppmärksamhet och verka för att de åtgärder för personalbesparingar på detta område vidtagas, som kunna genomföras.

De förslag i övrigt till personella förändringar inom försvarsområdesstaberna, som försvarskommittén framlagt, äro i regel icke av den art, att de kräva omedelbara åtgärder och förslag. Flertalet förändringar synas lämpligen kunna upptagas till prövning i samband med behandlingen av de årliga anslagsäskandena. Vissa av förslagen torde emellertid redan i förevarande sammanhang böra upptagas till bedömande.

För Göteborgs—Halmstads försvarsområden har försvarskommittén föreslagit en överste på aktiv stat i lönegrad Mo 12 såsom försvarsområdesbefälhavare. Detta har motiverats med områdets omfattning och betydelse. Härvid har kommittén räknat med att även Göteborgs skärgårds försvarsområde skulle ingå i förstnämnda område. Även om en sådan sammanslagning — med hänsyn till det läge, i vilket frågan om den militärterritoriella indelningen över huvud taget för närvarande befinner sig — icke nu kommer till stånd, är Göteborgs—Halmstads försvarsområden mycket omfattande, vilket i förening med Göteborgsområdets betydelse ur försvarssynpunkt ställer stora krav på försvarsområdesbefälhavarens kvalifikationer. Med hänsyn härtill förordar jag kommitténs förslag. Vid bifall härtill vinnes möjlighet att i befattningen ytterligare några år behålla den nuvarande innehavaren, vilket synes önskvärt. Därest en framtida omreglering av försvarsområdesindelningen eller andra skäl skulle föranleda en förändring av ifrågavarande befattning, erbjuder sig tillfälle därtill vid nuvarande försvarsområdesbefälhavarens avgång, som beräknas ske senast år 1952.

Befattningen såsom försvarsområdesbefälhavare för Kalix försvarsområde är enligt gällande personalförteckning beräknad för en pensionerad officer med arvode enligt löneklass 1: 34. Då det i praktiken icke visat sig möjligt att besätta befattningen med lämplig pensionerad officer, måste densamma för närvarande bestridas av en aktiv officer. Även om goda skäl sålunda tala för att för nämnda befattning framdeles avses en regementsofficer på aktiv stat, kan jag dock i nuvarande läge — innan frågan om behovet av såsom stabschefer vid arméns truppförband tjänstgörande regementsofficerare slutligt prövats — icke tillstyrka en kaderökning för nyssnämnda ändamål.

I remissyttranden ha förslag framlagts, att såsom försvarsområdesbefälhavare i vart och ett av Malmö, Härnösands—Sundsvalls och Kiruna—Jokmokks försvarsområden skulle upptagas en överste på aktiv stat. Dessa förslag kan jag icke biträda. Däremot anser jag i likhet med försvarskommittén, att vissa skäl tala för att regementschefs löneställning skall kunna ifrågakomma för försvarsområdesbefälhavarna inom vissa viktigare försvarsområden, varigenom möjlighet skulle finnas att för befattningar såsom försvarsområdesbefälhavare avse även äldre regementschefer. Det synes naturligt, att

effekten i den militära organisationen vinner på om för trupptjänsten kan avses relativt unga och fysiskt spänstiga regementschefer och att det måste vara till fördel, att äldre regementschefer, vilka förvärvat stor lokal- och personalkännedom inom sitt område, senare kunna utnyttjas för ansvarsfulla men fysiskt mindre krävande befattningar såsom försvarsområdesbefälhavare. Så länge inspektörer för lokalförsvaret funnits inom de sex militärområdena på fastlandet har denna möjlighet till en ur effektivitetssynpunkt lämplig omplacering av äldre regementschefer varit tillgodosedd. Såsom tidigare anförts äro befattningarna såsom inspektörer för lokalförsvaret under avveckling, varför denna möjlighet icke längre kommer att föreligga. I arméchefens av överbefälhavaren tillstyrkta förslag har regementschefs löneställning förordats i fråga om tio försvarsområden. För egen del anser jag behov föreligga av en sådan anordning inom Malmö, Kristianstads, Kalmar—Växjö, Norrköpings—Linköpings, Uppsala—Västerås och Härnösands—Sundsvalls försvarsområden. Jag föreslår sålunda, att för angivna sex fredsförsvarsområden skola upptagas befattningar för pensionerade officerare med arvode enligt löneklass 2: 12 för försvarsområdesbefälhavare. Ändringen bör genomföras successivt vid inträffande avgångar och icke genom att nuvarande försvarsområdesbefälhavare uppflyttas. Det bör emellertid stå Kungl. Maj:t fritt att, då så av särskilda skäl finnes påkallat, med beaktande av vederbörandes särskilda kvalifikationer för bestridande av befattning inom visst försvarsområde utbytesvis disponera sådant högre arvode för detta område i stället för något av de angivna.

Försvarskommittén har föreslagit, att vid varje försvarsområdesstab skall tillkomma en aktiv officer, kapten eller löjtnant, såsom mobiliseringsofficer. Ett flertal remissmyndigheter ha vidare påyrkat en utökning av antalet aktiva officerare och underofficerare, avsedda såsom instruktörer för frivillig befälsutbildning. Jag är icke beredd att föreslå den utökning av de aktiva kadrenna, som skulle erfordras för att tillgodose dessa behov, utan anser, att de få fyllas kommanderingsvägen inom ramen för nuvarande personalstater.

Försvarsområde (motsv.)	Nuläge		Försvarskommittén		Hemvärnsmynd.	
	Hv.-off.	Hv.-uoff.	Hv.-off.	Hv.-uoff.	Hv.-off.	Hv.-uoff.
VII. militärbefälsstaben	1	—	1	—	1	1
Kristianstads fo	2	2	1	1	1	1
Karlskrona fo	1	—	1	1	1	1
Kalmar-Växjö fo:n	3	2	3	2	3	3
Härnösands Sundsvalls fo:n	1	1	2	2	2	2
Göteborgs-Halmstads fo:n	3	2	3	2	3	3
Norrköpings-Linköpings fo:n	1	1	1	1	2	2
Falu-Mora fo:n	1	1	1	1	2	2
Uppsala-Västerås fo:n	1	1	2	2	2	2
Umeå-Storumans fo:n	1	1	1	1	2	2
Kiruna-Jokkmokks fo:n	1	1	1	1	2	2
Summa	16	12	17	14	21	21

En sammanfattande jämförelse mellan nuläget, försvarskommitténs förslag och hemvärnsmyndigheternas önskemål beträffande hemvärnsbefälet i de nu aktuella hemvärnsområdena har gjorts i föregående tablå, i vilken, för vinande av samlad överblick över önskemålen, jämväl upptagits VII. militärbefälsstaben.

I förhållande till nuläget innebär sålunda försvarskommitténs förslag ökning med en hemvärnsofficer och två hemvärnsunderofficerare, medan hemvärnsmyndigheternas önskemål motsvarar en ökning med fem hemvärns-officerare och nio hemvärnsunderofficerare.

För egen del vill jag i fråga om hemvärnsbefälet vid försvarsområdena anföra följande.

Fastheten i hemvärnsorganisationen, effektiviteten i hemvärnsförbandens utbildning samt kontrollen av hemvärnets materielutrustning äro i väsentlig grad beroende av hemvärnets ledningsorganisation inom försvarsområdena. Det är därför av vikt, att denna ledningsorganisations personalbehov blir i erforderlig grad tillgodosett och att kontinuiteten i den regionala ledningsorganisationen säkerställes. Av sistnämnda anledning anser jag, att för dessa uppgifter alltjämt bör avses pensionerad personal i arvodesbefattning och kan sålunda icke biträda hemvärnsrådets förslag, att hemvärns-officerarna successivt skola utbytas mot kaptener på aktiv stat. Följden av en sådan förändring torde bli icke önskvärda ofta återkommande personalbyten.

I fråga om hemvärnsofficerare biträder jag försvarskommitténs förslag om en minskning till en hemvärnsofficer vid Kristianstads försvarsområde och en utökning till två hemvärnsofficerare vid Härnösands—Sundsvalls och Uppsala—Västerås försvarsområden. Därutöver ha hemvärnsmyndigheterna förordat en utökning av antalet hemvärnsofficerare vid fyra försvarsområdesstaber, samtliga vid staber, som i fred äro gemensamma för två försvarsområden. Jämväl antalet hemvärnsunderofficerare vid dessa ha på motsvarande sätt föreslagits utökats. För egen del finner jag icke självfallet, att samma princip bör följas i fråga om hemvärnsofficerarna och hemvärnsunderofficerarna. De förra erfordras framför allt för hemvärnets utbildning och för att leda övningar samt för den personliga kontakten med hemvärnsområden och hemvärnsförband. De senare ha främst att svara för hemvärnets materielutrustning. Även om behov kan föreligga att med hänsyn till hemvärnets effektiva utbildning dubblera antalet hemvärnsofficerare, är det icke givet, att materielens företrädare samtidigt måste dubbleras. Så finnas nu inom exempelvis Stockholms försvarsområde två hemvärnsofficerare men endast en hemvärnsunderofficer.

Vidkommande den utökning av antalet hemvärnsofficerare för ytterligare fyra försvarsområdesstaber, som i det föregående nämnts, ha olika skäl åberopats härför. Inom Norrköpings—Linköpings försvarsområden är motivet för en utökning det stora antalet hemvärnsområden och hemvärnsmän. De två hemvärnsofficerarna skulle svara vardera för ett av de försvarsområden, som organiseras i krig, och vara stationerade i Norrköping respektive Linköping.

I fråga om Falu—Mora, Umeå—Storumans och Kiruna—Jokkmokks försvarsområden är motivet för en utökning framför allt de stora avstånden mellan hemvärnsområdena samt svårigheterna att leda utbildningen inom så vidsträckta områden och på så vitt skilda platser som det här är fråga om. Hemvärnsövningarna måste av naturliga skäl koncentreras till söndagar och helger. Med endast en hemvärnsofficer inom dessa stora områden blir ledningen av utbildningsarbetet icke tillräckligt effektiv.

Jag finner de skäl, som anförts för en förstärkning av antalet hemvärns-officerare vid berörda fyra försvarsområden, övertygande och föreslår sålunda utökning till två hemvärnsofficerare även vid Norrköpings—Linköpings, Falu—Mora, Umeå—Storumans och Kiruna—Jokkmokks försvarsområden.

Det synes mig befogat att minska antalet hemvärnsunderofficerare vid Kristianstads försvarsområde till en och jag biträder förslaget, att hemvärnsunderofficer skall tillkomma vid Karlskrona försvarsområde. Behovet av hemvärnsunderofficerare i övrigt synes i väsentlig grad beroende av hur hemvärns-officerarna äro stationerade och hur försvarsområdena ur hemvärnssynpunkt äro indelade. Då en hemvärns-officer är stationerad på annan ort än försvarsområdesstaben och relativt självständigt svarar för hemvärdet inom viss del av försvarsområdet, synes det motiverat, att han såsom biträde kan förfoga över en hemvärnsunderofficer. Av denna anledning finner jag befogat med tre hemvärnsunderofficerare inom Kalmar—Växjö och Göteborgs—Halmstads försvarsområden samt med två hemvärnsunderofficerare inom Härnösands—Sundsvalls, Norrköpings—Linköpings samt Uppsala—Västerås försvarsområden. I övrigt föreslages utökning av antalet hemvärnsunderofficerare kan jag icke för närvarande förorda.

Jag föreslår sålunda i fråga om hemvärns-officerare minskning med en och ökning med sex samt beträffande hemvärnsunderofficerare minskning med en och ökning med sex.

Jag kan ansluta mig till ett i vissa remissyttranden framfört förslag, att benämningen biträdande hemvärns-officer skall ersättas med benämningen hemvärns-officer.

Vad beträffar fomoblottor kan jag biträda den av försvarskommittén förordade principen, att i regel en fomoblotta bör beräknas för varje i försvarsområde ingående lottaförbund och att arvodets storlek får regleras med hänsyn till arbetsuppgifternas omfattning. Jag har icke funnit skäl nu föreligga att beräkna särskilt arvode av statsmedel jämväl för de rödakorsassistenter, vilka biträda försvarsområdesstaberna.

C. Truppslag och truppförband m. m.

1. Allmänna grunder.

Försvarskommittén.

Kommittén har framhållit, att nu gällande truppslagsindelning i huvudsak borde bibehållas. I rationaliseringssyfte har dock föreslagits, att trängtrup-

perna, tygtrupperna och intendenturtrupperna skola sammanföras till ett truppslag, benämnt underhållstrupperna.

Kommittén har vidare anfört, att vid bestämmande av antalet fredstruppförband inom varje truppslag hänsyn tagits till värnpliktskontingenternas storlek och påräkneliga förläggingsutrymmen. Med beaktande av nu rådande byggnadsläge hade eftersträfvats att i största möjliga utsträckning begränsa omfattningen av byggnadsarbeten. Av denna anledning ansåges också frågan om anordnande av särskilda större utbildningscentraler böra ställas på framtiden.

De förändringar, som försvarskommittén föreslagit i fråga om antalet fredstruppförband och motiven för dessa förändringar, voro i korthet följande.

Antalet värnpliktiga, som årligen utbildades, borde av kostnadsskäl icke vara större än som erfordrades för den reducerade krigsorganisation, som försvarskommittén räknat med. En minskning av arméns årliga värnpliktskontingent skapade förutsättningar för reduceringar i fredsorganisationen.

Antalet *infanteriregementen* borde av mobiliseringsskäl m. m. icke minskas. Fyra regementen kunde dock reduceras med vardera omkring en bataljon. Härigenom ledigblivna förläggingsutrymmen kunde delvis utnyttjas för andra ändamål; delvis medförde reduktionen också, att eljest erforderliga nybyggnadsarbeten kunde undvikas. Enligt kommittéförslaget skulle I 7, nu förlagt till Ystad och Revinge, reduceras så att dess samförläggning till Revinge — efter verkställd utredning föreslagen även av statens organisationsnämnd — möjliggjordes utan alltför omfattande nybyggnadsarbeten, varigenom Ystadförläggningen kunde utgå ur organisationen. I 8, Uppsala, borde reduceras så att plats där bereddes för infanteriets och kavalleriets kadettskolor. I 18, Visby, skulle reduceras på grund av minskad värnpliktskontingent och I 21, Sollefteå, skulle minskas så att erforderligt förläggingsutrymme kunde ställas till U 3:s (nuvarande T 3:s) förfogande.

I fråga om *kavalleriet* innebar förslaget indragning av K 1, Stockholm, och K 2, Hälsingborg, vilka skulle ersättas med mobiliseringscentraler. K 1:s kasern föreslogs skola utnyttjas för tygförvaltningsskolan och arméledningens stamhästgrupp m. m.

Vid *pansartrupperna* skulle enligt förslaget ingen annan förändring ske än att P 1 G ersattes med en mobiliseringscentral på Gotland.

Det minskade utbildningsbehovet av värnpliktiga vid *artilleriet* skulle enligt förslaget föranleda indragning av A 2, Göteborg, sammanslagning av A 5 och A 8, Boden, och viss reduktion av A 7, Visby. A 2 föreslages ersättas med en mobiliseringscentral.

Vid *luftvärnet* beräknades indragning av en luftvärnskår kunna ske mot slutet av tioårsperioden. Som arbetshypotes har kommittén räknat med Lv 7, Luleå.

Antalet *ingenjörförband* skulle bibehållas oförändrat. Ing 1 skulle dock reduceras så att utrymme där erhöles för arméns signalskola, vilken nu är provisoriskt förlagd till fälttelegrafkårens f. d. kasern vid Marieberg, Stock-

holm. Vidare skulle reduceringen av Ing 1 kompenseras genom utbyggnad av Ing 2 till regemente.

Vid *signaltrupperna* skulle utbildningen koncentreras till två förband, S 1, Stockholm, och S 2, Boden. Signalregementets kompanier i Skövde och Kristianstad — det senares uppsättande endast påbörjat — skulle indragas. De indragna kompanierna skulle ersättas med mobiliseringscentraler. Därjämte borde det militära brevdueväsendet avskaffas.

Träng-, tyg- och intendenturtrupperna skulle som förut anförts sammanföras till ett nytt truppslag — *underhållstrupperna* — bestående av fyra underhållsregementen och en underhållskår. De fyra underhållsregementena skulle bildas genom att med var och en av de nuvarande trängkårerna sammanföra ett tygkompani. Till underhållskåren skulle all intendenturutbildning centraliseras. Underhållskåren föresloges bildas genom utbyggnad av Int 1, Solna. I samband härmed skulle Int 2, Karlsborg, och Int 3, Boden, indragas och ersättas med vardera en mobiliseringscentral. Jämväl T 2 N skulle indragas och ersättas med en mobiliseringscentral.

Av försvarskommittén sålunda föreslagna förändringar ha sammanställts i efterföljande tablå.

Truppslag	Före 1942		Nu		Försvarskommittén	
	Reg el. kår	Komp (motsv)	Reg el. kår	Komp (motsv)	Reg el. kår	Komp (motsv)
Infanteriet	21	—	19	—	¹ 19	—
Kavalleriet	4	—	4	—	2	—
Pansartrupperna	—	—	4	1	4	—
Artilleriet	8	—	9	—	² 7	—
Luftvärnet	³ 3	^{3, 4} 4	7	1	6	—
Ingenjörtrupperna	3	—	3	—	3	—
Signaltrupperna	1	1	1	² 3	2	—
Trängtrupperna	4	—	4	⁵ 1	—	—
Tygtrupperna	—	—	—	⁶ 3	—	—
Intendenturtrupperna	—	3	—	3	—	—
Underhållstrupperna	—	—	—	—	5	—
	44	8	51	12	48	—
	52		63		48	

¹ Härav 4 förband med reducerad organisation (I 7, I 8, I 18 och I 21). — ² Därav en (ett) med reducerad organisation. — ³ Hänfördes till artilleriet. — ⁴ Beredskapsdivisioner. — ⁵ Ett sjukvårdskompani i Nora. — ⁶ Förlades under 1947 provisoriskt i anslutning till T 1, T 2 och T 4.

För att möjliggöra en mera decentraliserad organisation av krigsförbanden har försvarskommittén förordat ett bibehållande av det nuvarande systemet med särskilda mobiliseringscentraler, belägna på andra orter än fredstruppförbanden.

Departementschefen.

Storleken av den värnpliktskontingent, som skall utbildas i fred, och den fördelning på försvarsgrenar och truppförband äro av grundläggande betydelse för fredsorganisationens utformning — antalet truppförband m. m.

— samt på längre sikt jämväl för krigsorganisationens numerär. De delar av försvarskommitténs betänkande som behandla värnpliktsutbildningens organisation och värnpliktskontingentens omfattning och fördelning ha ännu icke blivit föremål för slutligt yttrande från de militära myndigheterna. Redan av denna anledning är det icke möjligt att nu framlägga definitivt förslag till de av försvarskommittén förordade fredsorganisatoriska förändringar, vilka skulle bli en direkt följd av en minskning av värnpliktskontingenten.

En ytterligare anledning att icke nu vidtaga några mera betydande förbandsindragningar är den i det föregående berörda utredningen om mobiliserings- och utbildningsorganisationens närmare anpassning efter befolkningstätheten, vars resultat därigenom kunde föregripas i icke önskvärd riktning.

I fråga om kavalleriet och underhållstrupperna kommer jag av skäl, som äro oberoende av det nyss sagda, att föreslå åtgärder av större räckvidd, varför dessa truppslag behandlas senare i särskilda avsnitt.

Ehuru förutsättningar för de förändringar, som försvarskommittén föreslagit inom övriga truppslag, med hänsyn till värnpliktsfrågornas läge icke nu äro för handen, vill jag dock i några hänseenden ytterligare belysa kommitténs förslag.

Vad infanteriet angår har den föreslagna reduktionen av I 7 till två bataljoner motiverats främst med strävan att kunna samförlägga regementet till Revingehed utan alltför omfattande byggnadsarbeten. Det bör härvid beaktas, att detta infanteriregemente är beläget inom ett av landets folkrikaste inskrivningsområden. Såväl krigsberedskapssynpunkten som önskemålet, att de värnpliktiga i största möjliga utsträckning skola kunna fullgöra sin värnpliktstjänstgöring i hemortens närhet tala därför avgjort mot en reduktion av I 7. En minskning av regementet komme även att medföra ökade kostnader för de värnpliktigas in- och utryckning samt för ledighetsresor. Av dessa skäl finner jag icke lämpligt att reducera detta regemente.

I fråga om regementets förläggningsort ha samtliga de militära myndigheter och personalorganisationer, som yttrat sig i denna del, uttalat sig mot Revingeförslaget och åberopat åtskilliga olägenheter, som i olika avseenden uppkomma vid ett stort truppförbands förläggning på landsbygden. Jag anser mig icke ha anledning att här närmare ingå på vad remissmyndigheterna i detta avseende anfört utan vill endast peka på sådana spörsmål som rekryteringssvårigheter samt bostads-, fritids- och skolproblem. Såsom en brist i försvarskommitténs förslag har påtalats, att ingen undersökning skett rörande den lösning av samförläggningsfrågan, som syntes ligga närmast till hands, nämligen samförläggning till Ystad, där regementets huvuddel nu är förlagd. Försvarskommittén har avvisat denna lösning med att framhålla den nuvarande bristande tillgången på för infanteriutbildning lämplig övningsterräng vid Ystad samt de av lokala förhållanden orsakade hindren mot en förbättring av övningsförhållandena genom förvärf av ytterligare mark. Dessa kommitténs uttalanden synas emellertid efter vad som nu framkommit ha varit

alltför negativa. Med anledning av försvarskommitténs förslag har nämligen Ystads stad i samråd med de militära myndigheterna nu utarbetat förslag till vissa utvidgningar av regementets övningsmark och i skrivelse den 31 januari 1948 erbjudit sig att ställa erforderlig mark till förfogande, därest regementet i sin helhet förlades till Ystad. Med hänsyn till behovet av att utnyttja de ifrågasatta markområdena för andra ändamål, därest detta erbjudande icke skulle antagas, har staden hemställt, att frågan skulle föreläggas innevarande års riksdag för avgörande. Chefen för armén har personligen och med experter på olika grenar av utbildningsverksamheten närmare undersökt det föreslagna utökade markområdets användbarhet ur övningssynpunkt för avsett ändamål och har funnit det tillfredsställande.

Regementets samförläggning till Ystad förutsätter tillbyggnad av förläggningsutrymmen för en styrka motsvarande den, som nu förlägges till Revingehed. Chefen för armén har låtit närmare undersöka kostnaderna för det reducerade regementets förläggande till Revingehed jämförda med kostnaderna för tillbyggnad i Ystad för det icke reducerade regementet ävensom vissa andra på frågan inverkan faktorer och har för sin del föreslagit regementets samförläggning till Ystad. För den därvid ledigblivna Revingeförläggningens utnyttjande har arméchefen skisserat vissa tänkbara, icke närmare undersökta lösningar, exempelvis att provisoriskt dit förlägga infanteriets kadettskola.

Vad förlägningsfrågan beträffar vill jag för egen del framhålla, att jag anser regementets nuvarande dubbelförläggning till Ystad och Revinge medföra så stora olägenheter ur utbildnings- och effektivitetssynpunkt och dessutom draga så betydande extra kostnader för resor, transporter och traktementen m. m. att densamma icke bör bibehållas. Nu föreliggande utredningar och kostnadsberäkningar synas mig avgjort tala för regementets samlande till Ystad. På grund av att så kort tid stått till förfogande kunna rimligtvis de nu föreliggande utredningarna och förslagen icke vara genomarbetade. Bland annat anser jag, att såväl frågan om kostnaderna för erforderlig tillbyggnad i Ystad som frågan om Revingeförläggningens lämpliga användning böra närmare undersökas, innan slutligt förslag framlägges i denna fråga. Jag anser mig sålunda icke kunna tillmötesgå Ystads stads önskan att få frågan avgjord redan innevarande år. Då jag emellertid finner de skäl, som staden anfört för en snabb behandling av frågan, beaktansvärda torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att, därest den fortsatta utredningen skulle bestyrka riktigheten av den hittills gjorda undersökningens resultat, vidtaga de förberedande åtgärder, som kunna erfordras i fråga om markavtal m. m., innan förslag i ärendet förelägges 1949 års riksdag.

Den föreslagna begränsningen av I 8 torde närmast vara föranledd av önskemålet att snabbt åstadkomma en lösning av infanteriets och kavalleriets kadettskolors förläggning, då den redan beslutade förläggningen av dessa skolor till Rådan på Järvafältet i rådande byggnadsläge icke kunnat förverkligas och då det ur utbildningssynpunkt vore önskvärt, att den nuvarande samförläggningen på Karlberg av krigsskolekursen och infanteriets

kadettskola upphörde. Båda dessa skäl finner jag beaktansvärda. Även I 8 är emellertid liksom I 7 beläget inom ett mycket folkrikt inskrivningsområde. Oberoende härav ha remissyttrandena givit vid handen, att tillgången på övningsmark är otillräcklig och att kostnaderna för att iordningställa kadett-skolornas förläggning torde bli avsevärt högre än kommittén räknat med.

Behovet och lämpligheten av att i enlighet med försvarskommitténs förslag reducera I 21 synas bli beroende på — förutom ståndpunkttagandet i värnpliktsfrågorna — resultaten dels av den i det föregående omnämnda utredningen om organisationens anpassning efter befolkningstätheten, dels en utredning rörande den centraliserade sjukvårdsutbildningen och underhållsregementenas lokalbehov, vilken sistnämnda utredning närmare beröres under avsnittet Underhållstrupperna.

På grund av föreslagen omorganisation av krigsorganisationens pansarbrigader förordar jag, att I 1 och I 7 organiseras såsom pansarinfanteriregementen och att vissa regementens karaktär av cykelregementen upphör i samband med att cykeltransportförband tillföras armén.

Det vid I 1 provisoriskt förlagda garnisonskompaniet bör i fortsättningen inordnas i detta regemente, även om arten av viss utbildning nödvändiggör förläggning till annan ort under minst tre månader om året.

Försvarskommitténs förslag om ändring av namnet på I 12, Jönköpings-Kalmar regemente, till Norra Smålands regemente kan jag biträda.

Vad angår pansartrupperna torde visserligen en överflyttning av utbildningsverksamheten från P 1 G till P 1, Enköping, vara ägnad att effektivisera fredsutbildningen. De av överbefälhavaren och övriga militära myndigheter samt länsstyrelsen i Gotlands län anförda krigsberedskapsskäl ha dock synt mig mera vägande. På grund härav samt med hänsyn till att av försvarskommittén förutsatt utrangering av stridsvagnsmateriel enligt vad därom anförts under avsnittet Arméns krigsorganisation icke nu bör äga rum, kan jag ej förorda en indragning av P 1 G.

I fråga om de av försvarskommittén föreslagna truppförbandsindragningarna vid artilleriet må framhållas, att en indragning av A 2 skulle medföra vissa konsekvenser, som försvarskommittén icke närmare berört men som jag finner betydelsefulla vid bedömandet av denna ifrågasatta truppförbandsindragning. Utvecklingen inom artilleriet går förklarligt nog mot ökad motorisering. Den begränsade tillgången på bilar och svårigheterna att anskaffa erforderliga specialbilar medföra, att genomförandet av artilleriets motorisering måste ske med viss försiktighet. Motorisering avses successivt skola genomföras vid de av de tidigare hästanspända A 1 och A 3 uppsatta förbanden. Att samtidigt genomföra ytterligare motorisering vid artilleriet synes icke praktiskt genomförbart. Vid sådant förhållande måste A 2 eller den mobiliseringscentral som enligt förslaget skulle ersätta A 2 alltjämt organisera ansända förband och de värnpliktiga utbildas i ansänd artilleritjänst. De värnpliktiga, som skola ingå i av A 2 organiserade förband, måste med hänsyn

till mobiliseringsberedskapen vara från Göteborgstrakten. En indragning av A 2 skulle medföra, att dessa värnpliktiga måste utbildas vid artilleriförband, där möjligheter föreligga för utbildning i anspänd tjänst. Därvid kunna endast A 4, Östersund, och A 5, Boden, ifrågakomma. Dessa förband kunna icke utan tillbyggnad mottaga större värnpliktsstyrka. Det vore vidare olämpligt och dyrbart, att värnpliktiga från Göteborgstrakten skulle behöva resa till Östersund eller Boden för utbildning. Härtill kommer, att A 2:s kaserner och övningsmöjligheter äro fullt godtagbara. Sålunda ha tre batterikaserner färdigställts så sent som 1945. Jag är därför icke beredd att förorda indragning av A 2.

Jag har redan tidigare låtit undersöka möjligheterna för den sammanslagning av A 5 och A 8, Boden, vilken försvarskommittén nu förordat. I och för sig synes det naturligt att söka minska antalet artilleriförband i Boden till ett. Den utredning som skett i detta ärende visar, att — på grund av den omfattning som den hästanspända artilleritjänsten allttjämt måste ha — A 5:s etablissemang fortfarande måste utnyttjas, vilket även försvarskommittén räknat med. På grund härav bli besparingarna icke så stora, att ifrågavarande sammanslagning, vilken komme att medföra en hel del genom utredningen konstaterade olägenheter ur utbildnings- och förvaltningssynpunkt, nu bör föreslås. Det synes icke osannolikt, att den avsedda utredningen rörande organisationens anpassning efter befolkningstätheten kommer att peka på lämpligheten av en ytterligare minskning av artilleriförband i Boden än den som åstadkommes genom sammanslagning av A 5 och A 8. Även ur denna synpunkt finner jag det icke lämpligt att föreslå en åtgärd, som kunde föregripa resultatet av den avsedda utredningen.

Beträffande ingenjörtrupperna kan jag icke förorda försvarskommitténs förslag om utbyggnad av Ing 2 till ingenjörregemente samtidigt som Ing 1 reduceras. Förslaget förverkligande skulle nämligen medföra behov av avsevärda nybyggnader vid Ing 2, vars förläggningstrymmen redan med nuvarande värnpliktskontingent icke äro tillräckliga, varjämte kostnaderna för transporter till övningar i strömmande vatten komme att stiga. Det skäl försvarskommittén anført för reduktionen av Ing 1, nämligen att bereda förläggningstrymme för arméns signalskola inom Ing 1:s etablissemang, har ej synts mig bärande, bl. a. när ytterligare nybyggnader erfordras utöver vad kommittén beräknat. Till frågan om arméns signalskolas förläggning återkommer jag i det följande.

Frågan om signaltruppernas fredsorganisation sammanhänger intimt med frågan om signalskolans förläggning. Vid behandlingen av underhållstrupperna kommer jag att närmare beröra denna fråga, då viss av mig ifrågasatt omorganisation inom nämnda trupper synes kunna ge möjligheter till en snabbare lösning av signalskolans förläggningsfråga. Då jag emellertid icke — i avvaktan på resultatet av en närmare utredning — är beredd att taga ståndpunkt till dessa förläggningsfrågor, vill jag icke nu föreslå någon annan förändring av signaltruppernas nuvarande fredsorganisation än att det militära brevdueväsendet avvecklas.

2. Vissa frågor rörande truppförbandens inre organisation.

Försvarskommittén.

I fråga om truppförbandens stabs- och förvaltningstjänst har kommittén förklarat sig icke ha funnit anledning att förutsätta annan organisationsform än den av Kungl. Maj:t för infanteritruppförbanden nyligen fastställda, vilken bedömts i huvudsak kunna tillämpas jämväl vid arméns övriga truppförband. Beträffande den för stabs- och förvaltningstjänsten erforderliga personalen hade — med nedan berörda undantag i fråga om stabschef- och kompani-(skvadrons-, batteri-)adjutantsbefattningarna — kommittén i huvudsak räknat med det antal och den fördelning, som funnes återgiven i propositionen 1947:130, bilaga 2. Härvidlag syntes det emellertid sannolikt, att fortsatta organisationsundersökningar av den art, som hittills endast vissa av infanteriets truppförband undergått, komme att påkalla smärre ändringar beroende på truppslagstekniska och lokala förhållanden, vilka kommittén icke kunnat överblicka.

Vad angår behovet av en stabschef vid fredstruppförbanden har försvarskommittén funnit skälen för dennes bibehållande så vägande, att den — utan att förbise, att försök vid vissa truppförband påginge rörande en annan organisation i förevarande hänseende — räknat med dylik befattningshavare vid flertalet fredstruppförband. Kommittén hade därvid icke blott tagit hänsyn till frågans organisatoriska sida utan jämväl beaktat nödvändigheten av att regementsofficersgraden erhöles sådan omfattning, att den krigsorganiserade arméns funktionsduglighet icke äventyrades genom bristande tillgång på väl kvalificerade regementsstabschefer och bataljonschefer (motsvarande). Stabschefen vid fredstruppförbandet borde jämväl i regel utöva chefskapet över personalavdelningen. Härigenom kunde minskning ske med en kompaniofficer per förband i stabs- och förvaltningstjänst, närmast regementsadjutanten, varför antalet befattningshavare numerärt komme att överensstämma med vad som föregående år faststälts för infanteriets truppförband.

Beträffande kompaniexpeditionernas (motsvarande) organisation hade från militärt håll hävdats, att såväl en underofficer som en överfurir vore erforderliga. Försvarskommittén hade emellertid funnit sig böra biträda den meningen, att allenast en befattningshavare i befälsställning borde svara för arbetet på expeditionen. Underofficerare borde avses för sådana kompanienheter, som med hänsyn till sin särart fordrade mera kvalificerad personal eller vid vilka psykologiska skäl syntes motivera en adjutant med underofficerens auktoritet. Vid övriga kompanienheter — till antalet representerande ungefär hälften — syntes en överfurir vara tillfyllest.

För tygofficersbefattningar avsedd personal borde enligt kommitténs mening överföras från vederbörliga truppförbands (personalkårens) stater till fälttygkåren. Hittillsvarande beställningsmän på mekanikerlinjerna borde

likaledes i fortsättningen hänföras till tygstaten och där beredas framtidsplatser enligt 1944 års manskapsutrednings förslag. Totalt skulle den föreslagna organisationen för stabs- och förvaltningstjänsten medföra besparingar i fråga om officers- och underofficerspersonal, medan antalet överfurirer skulle ökas.

Principen för truppförbandens nuvarande indelning på underavdelningar har försvarskommittén icke funnit anledning frångå. Grundläggande för ifrågavarande indelning borde vara dels storleken av den för truppförbandet avsedda utbildningskontingenten av värnpliktiga och stamanställd personal, dels antalet utbildningslinjer och dessas truppslagstekniska karaktär. Beträffande utbildningsenheternas storlek hade 30—45 man bedömts bära sammanföras till plutonsförband (motsvarande) samt två å tre plutoner till kompani-(skvadrons-, batteri-)förband. Vid truppförband med allenast 4—5 kompanier (motsvarande) bedömdes dessa kunna ställas direkt under truppförbandschefen, under det att vid truppförband med större antal kompanier dessa borde sammanföras till bataljoner (divisioner), var och en bestående av högst 5 kompanienheter. Med utgångspunkt enbart från utbildningskontingentens storlek innebure detta i förhållande till nuvarande organisation, att en reducering av bataljons-(divisions-)antalet med åtföljande personalbesparing bleve möjlig att genomföra vid vissa av de mera tekniskt betonade truppslagen. Sålunda förordade kommittén en minskning av antalet bataljoner (divisioner) från tre till två vid de större pansarregementena och vid samtliga artilleri- och luftvärnsregementen, medan å andra sidan en indelning på två bataljoner bleve nödvändig vid vissa andra förband, bland annat vid de till underhållsregementen ombildade trängkårerna.

Behovet av befälspersonal för utbildningsverksamheten vid truppförbanden hade kommittén sökt tillgodose i huvudsak enligt de beräkningar rörande befälsbehovet, som framlagts av lantförsvarets utbildningskommission. Emellertid hade kommittén av ekonomiska skäl ansett sig bära begränsa antalet äldre instruktörer vid varje utbildningsenhet om 30—45 man från önskvärda 6 till i genomsnitt 4—5. Av dessa utgjordes i regel 3 av överfurirer och furirer och de övriga 2 av 1 subalternofficer och 1 underofficer. Kommittén ville dock framhålla, att de försök med effektivisering av utbildningen, som med hänsyn främst till förkortad utbildningstid för närvarande påginge inom de olika truppslagen, kunde komma att medföra andra beräkningsgrunder för behovet av utbildningsbefäl.

Vid beräklandet av truppförbandens sammanlagda personalbehov hade hänsyn tagits, förutom till stabs- och förvaltningstjänstens krav och utbildningsarbetets omfattning, även till det konstanta behovet av tämligen omfattande kommenderingar av befälspersonal till olika skolor och utbildningskurser m. m. utom truppförbanden samt viss reserv upptagits för sjukdom, semester och oförutsedda kommenderingar och uppdrag. Vid beräklandet av denna reserv hade kommittén ansett sig bära följa de utgångspunkter, som angivits redan av 1919 års försvarsrevision och därefter oförändrat tilläm-

pats. Sålunda upptoges som reserv 5 % beträffande kompaniofficers- och underofficerspersonal samt omkring 2,5 % beträffande överfurirer och furirer.

Kommittén ville slutligen framhålla, att befälsstillgången vid truppförbanden reellt hade minskats mer än vad som framginge av en direkt jämförelse mellan föreslagna och nu gällande stater. Den personal i truppförbandens reserver, som man i nuvarande försvarsorganisation räknade med såsom ständigt tjänstgörande vid varje truppförband, hade nämligen kommittén icke ansett sig annat än övergångsvis böra räkna med i fortsättningen.

Sammanställningar över arméns personal samt uppgifter om de olika befälskategoriernas befordringsförhållanden m. m. återfinnas i betänkandet under F. Gemensamma personalfrågor för truppslag och personalkärer (s. 295 ff.).

Remissyttranden.

Chefen för armén har i fråga om förbandens organisation för stabs- och förvaltningstjänsten med tillfredsställelse konstaterat, att försvarskommittén kommit till den uppfattningen, att stabscheferna borde bibehållas. I fråga om kompaniexpeditionernas (motsvarande) organisation har arméchefen anfört en i förhållande till försvarskommittén avvikande mening. Verkställd utredning hade nämligen givit vid handen, att för närvarande inga möjligheter förelåge att placera överfurirer som kompaniadjutanter, varför frågan för de närmaste åren icke vore aktuell. Vid ett infanteriregemente kunde inrättas 9 befattningar för överfurirer såsom äldre instruktörer. Härigenom kunde det av försvarskommittén beräknade sammanlagda antalet överfurirer vid detta truppslags förband beredas sysselsättning efter inträdet i 43-årsåldern utan att överfurirer användes såsom kompaniadjutanter. Det syntes sannolikt, att motsvarande utnyttjande av äldre överfurirer bleve möjligt även vid övriga truppslag.

Beträffande förbandens organisation för stabs- och förvaltningstjänsten i övrigt förutsattes, att den komme att genomföras på samma sätt som hittills skett vid infanteriet. Vissa ändringar i organisationen borde vidare kunna vidtagas på grund av erfarenheter från de försök, vilka utfördes vid vissa infanteriregementen enligt därom givna föreskrifter och beträffande vilka utlåtande senare komme att avgivas.

För att hos befälet skapa full förståelse för de olika truppslagens möjligheter och för att förbandens utbildning skulle kunna ske i överensstämmelse med de taktiska kraven borde det nuvarande systemet med mobiliseringscentraler — eventuellt utökat — bibehållas och utnyttjas i fred vid krigsmässig organisering av repetitionsövningsförband. Genom att behövlig utrustning funnes på platsen, och de värnpliktiga kunde rycka in direkt till och utrustas vid dessa centraler, syntes kostnaderna bli relativt obetydliga, i vissa fall kanske mindre än vid annat förfaringssätt, eftersom inställelseresorna ofta bleve kortare.

Militärbefälhavaren för I. militärområdet har stött kommitténs uppfattning i fråga om stabscheferna, vilkas bibehållande han ansåge nödvändigt. För-

slaget att överfurirer — med vissa undantag — skulle placeras såsom kompaniadjutanter i stället för underofficerare, kunde däremot icke biträdas, enär de militära skälen för bibehållandet av underofficerare i dessa befattningar icke blivit vederlagda. Likaledes syntes försvarskommitténs motiv för att skapa inretjänstbefattningar för överfurirer icke övertygande.

Beträffande truppförbandens sammanlagda personalbehov framhöll militärbefälhavaren det principiellt oriktiga i att härvid utgå från ett uppskattat fredsbehov. Krigsbehovet vore det primära och i konsekvens härmed borde krigsorganisationens behov av aktivt befäl — såsom riktigt nog skett vid flottan och flygvapnet — utgöra grunden för dessa beräkningar.

Militärbefälhavaren för II. militärområdet har — sedan försvarskommittén funnit bibehållandet av regementsstabschef nödvändigt — ansett, att pågående försök i denna fråga borde avbrytas. Enär kompanicheferna, därest överfurirer placerades som kompaniadjutanter, i än högre grad än nu är fallet skulle bindas vid expeditionstjänsten till förfång för utbildningen, syntes detta system icke vara lämpligt. — För att möjliggöra en mera rationell användning av instruktörerna syntes ett smidigare system beträffande indelningen i utbildningsenheter önskvärd. Den relativa tillgången på befäl skiftade i så hög grad, att en regementschef borde beredas frihet att placera t. ex. en regementsofficer som kompanichef vid ett befälskompani, en kapten som biträdande kompanichef eller plutonchef vid särskilt viktig utbildning.

Militärbefälhavaren för III. militärområdet har beträffande stabschefer och kompaniadjutanter anfört i stort sett samma synpunkter som militärbefälhavaren för II. militärområdet. Därjämte har han ansett befälsbehovet för utbildningsverksamheten för snävt beräknat, i all synnerhet som kommitténs förslag om förkortad utbildningstid förutsatte en effektivisering av utbildningsverksamheten. Detta accentuerades ytterligare därav, att utom truppförbanden kommanderad personal vore för lågt tilltagen.

Militärbefälhavaren för IV. militärområdet har liksom militärbefälhavaren för III. militärområdet framhållit, att kompaniadjutantsbefattningarna borde upprätthållas av underofficerare samt att 6 äldre instruktörer borde avses per utbildningsenhet. Befälsvakanser under de närmaste åren finge icke hindra en positiv lösning i detta sistnämnda avseende.

Militärbefälhavaren för V. militärområdet har anfört, att underofficerare alljämt borde avses för kompaniadjutantsbefattningar samt att befälsbehovet för utbildningsverksamheten vore alltför knäppt tillmätt.

Svenska underofficersförbundet har i likhet med chefen för armén ansett, att underofficerare borde avses för kompaniadjutantsbefattningarna. I fråga om utbildningsbefälet har förbundet vänt sig mot att kommittén i regel föreslagit officerare såsom plutonchefer. Enär detta innebure, att ett betydande antal underofficerare tilldelades lägre och osjälvständigare tjänsteuppgifter än de tidigare innehåft, syntes antalet officers- och underofficersbefattningar i utbildningsarbetet alljämt böra beräknas enligt nu gällande grunder, d. v. s. att en tredjedel av antalet plutonchefsbefattningar borde utgöras av underofficerare, medan resten upprätthölls av subalternofficerare.

Försvarsväsendets underbefälsförbund har funnit sig icke kunna biträda försvarskommitténs förslag, att adjutantsbefattningarna vid vissa kompanier skulle upprätthållas av fanjunkare och vid andra av överfurirer. Olikheterna i arbetets omfattning och art vid de olika kompanienheterna kunde under inga förhållanden motivera den skillnad på fem löneklasser, som för närvarande föreläge mellan fanjunkares och överfurirs slutlön. Förbundet ville i stället — i likhet med chefen för armén — föreslå, att fanjunkare genomgående avsåges som kompaniadjutant samt att 10 instruktörsbefattningar inrättades, avsedda för 1 fanjunkare och 9 äldre överfurirer. I fråga om utbildningsbefälet ifrågasatte underbefälsförbundet, huruvida icke ett ökat utnyttjande av underofficerare på kvalificerade befattningar i trupptjänst med en däremot svarande minskning av antalet subalternofficerare vore att föredraga. Vidare förutsattes en utredning beträffande befälskårernas ställning och utnyttjande överhuvudtaget.

Statens organisationsnämnd har icke kunnat dela försvarskommitténs uppfattning om att regementsstabschef borde finnas vid fredstruppförbanden. Ur de synpunkter organisationsnämnden hade att företräda måste den motsätta sig varje utökning för att tillgodose kaderintressen. Vore det emellertid ur krigsorganisatorisk synpunkt nödvändigt att bibehålla denne regementsofficer, funnes häremot intet att erinra, om denne bereddes sysselsättning inom utbildningsorganisationen.

Organisationsnämnden har biträtt kommitténs förslag rörande kompaniadjutantsbefattningarnas upprätthållande men ifrågasatt, huruvida en överfurir med fördel kunde användas såsom gruppchef intill fyllda 43 år. Under alla förhållanden borde befälsfrågan snarast tagas under grundlig omprövning.

Vad beträffar fredsorganisationens detaljer har organisationsnämnden framhållit, att de av kommittén föreslagna fredsstaterna för icke organisationsundersökta truppförband vore av ringa värde och därför icke kunde läggas till grund för en proposition. I fråga om bataljonsindelningen har organisationsnämnden funnit det driftsekonomiskt ofördelaktigt att minska de tre stora pansarregementenas organisation med en bataljon vardera.

Försvarets civilförvaltning har understrukt, att personalbehovet för stabs- och förvaltningstjänsten vid truppförbanden syntes kunna fastställas först sedan resultatet av fortsatta organisationsundersökningar föreläge.

Departementschefen.

Frågan om fredstruppförbandens organisation för stabs- och förvaltningstjänst är i huvudsak löst för infanteriet. Den för normalinfanteriregemente fastställda organisationen genomföres nu successivt vid samtliga infanteriets truppförband. För närvarande föreligger ett förslag från organisationsnämnden om rationalisering av Göta trängkår. Vissa verksamhetsgrenar ha redan rationaliserats för försvaret i dess helhet, såsom kassatjänsten och matinrättningarna. Slutlig ställning till frågan om stabs- och förvaltningstjänsten

i övrigt vid återstående truppförband inom armén kan, såsom också försvarskommittén förutsatt, tagas först sedan vederbörliga organisationsundersökningar verkställts.

Vad beträffar behovet av en stabschef i fredstruppförbanden får jag erinra, att dylik befattningshavare icke ingår i den av Kungl. Maj:t fastställda normalorganisationen. I denna organisation är en regementsofficer chef för utbildningsavdelningen, en kapten chef för personalavdelningen och en kompaniofficer heltidstjänstgörande regementsadjutant. Försöksvis prövas för närvarande en organisation med minskat antal självständiga avdelningar inom regementsstabens militära ledningssida; utbildnings- och personalavdelningarna ha sammanslagits till en truppvadavdelning med en regementsofficer som chef. I denna försöksorganisation prövas behovet av en särskild stabschef. Arméchefen har i uppdrag att inkomma med utlåtande angående lämpligheten av denna organisation och, därest särskild stabschef finnes böra ingå i organisationen, ange vilka självständiga arbetsuppgifter som böra ankomma på denne befattningshavare. I avvaktan härpå finner jag ingen anledning att nu taga ställning till stabschefsfrågan.

Med utgångspunkt från ställningstagandet att för arbetet på en kompaniexpedition borde svara allenast en befattningshavare i befälsställning har frågan, om denne befattningshavare borde vara fanjunkare eller överfurir fått lämnas olöst i avvaktan på närmare överväganden av problemet om sysselsättning för underofficerare och överfurirer, som ansetts icke längre kunna användas i trupptjänst. I detta avseende torde jag få hänvisa till vad jag anfört i ämnet till propositionen 1947: 130 (s. 28 o. f.). Försvarskommittén har ansett frågan kunna lösas så att ytterligare sex inretjänstbefattningar tillskapas för överfurirer genom att detta antal överfurirer avses såsom kompaniadjutanter. Genom att räkna med en icke oväsentlig höjning av den åldersgräns, över vilken överfurir icke anses böra tagas i anspråk för trupptjänst, från 40 till 43 år, har kommittén ansett sig kunna räkna med ett sammanlagt antal av 36 överfurirer i inre tjänst och trupptjänst vid ett normalinfanteriregemente. Kommittén har även räknat med oförändrat antal fanjunkare, vilket förutsätter, att även fanjunkare en del av sin anställningstid helt utnyttjas i trupptjänst.

Arméchefen har av given anledning närmare utrett frågan om den äldre instruktörspersonalens sysselsättning. Utredningen har givit till resultat, att vid varje förband inom infanteriet sammanlagt 10 befattningshavare skulle kunna beredas full sysselsättning i instruktörsuppgifter, som lämpligen kunna handhas av fanjunkare eller äldre överfurirer. Arméchefen har räknat med att av dessa skulle 9 vara överfurirer och 1 fanjunkare samt på så sätt kommit till samma antal beställningar för fanjunkare och överfurirer som försvarskommittén. Arméchefen har framhållit, att placeringen av överfurirer i kompaniadjutantsbefattning icke vore aktuell för de närmaste åren, samt tillika anfört, att i vad mån äldre överfurir kunde placeras som kompani-

adjutant och fanjunkare i stället tjänstgöra såsom äldre instruktör borde få bero på vem som i varje särskilt fall finnes vara den för respektive befattningar lämpligaste. Organisationsnämnden har gentemot arméchefens beräkningssätt anfört, att fanjunkare vore lämpligare som instruktör än överfurir, samt framhållit behovet av att särskilda kurser anordnades för överfurirer i kompaniadjutantstjänst.

För egen del får jag anföra, att här återgivna förslag och utredningar synas giva vid handen, att frågan om den äldre underofficers- och överfurirpersonalens sysselsättning kan lösas på ett sätt, som medger såväl att den nuvarande underofficerskadern bibehålles som att överfurirskadern utbygges i önskvärd omfattning. Vilket beräkningssätt man än använder finnas tydligen möjligheter att i inretjänstbefattningar eller i instruktörstjänst utnyttja den för regelbunden placering i trupptjänst överåriga personalen. Hur kompaniadjutantsbefattningarna skola fördelas mellan de olika kategorierna får, såsom även arméchefen framhållit, bli en lämplighetsfråga. I likhet med organisationsnämnden anser jag, att överfurirerna böra i erforderlig omfattning utbildas i kompaniadjutantstjänst.

Av olika skäl vill jag dock förorda, att utbyggnaden av överfurirskadern sker med en viss försiktighet. Endast erfarenhetsmässigt torde kunna avgöras, om en så hög åldersgräns för överfurirernas övergång till inre tjänst eller instruktörstjänst som 43 år kan tillämpas. Tidigare ha allvarliga erinringar gjorts mot en höjning av den då beräknade gränsen, 40 år. Dessutom bör den utredning rörande försvarsmaktens befälsfråga, som jag berört i i det föregående, föranleda återhållsamhet med inrättande av nya beställningar.

Av skäl, som framgå av avsnittet Fälttygkåren, anser jag mig icke nu kunna biträda försvarskommitténs förslag, att truppförbandens tygofficerare skola överföras till fälttygkåren.

Såsom närmare beröres under avsnittet Tygstaten anser jag mig i princip böra tillstyrka den av försvarskommittén föreslagna utbyggnaden av tygstaten.

Principen för truppförbandens indelning på underavdelningar och behovet av befälspersonal för utbildningsverksamheten äro beroende av de vidare överväganden rörande utbildningens framtida anordnande, vilka kunna ske först sedan remissyttranden från de militära myndigheterna i sistnämnda hänseende inkommit.

3. Kavalleriet.

Kavalleriet består för närvarande av följande truppförband:

K 1	Livregementet till häst	Stockholm.
K 2	Skånska kavalleriregementet	Hälsingborg.
K 3	Livregementets husarer	Skövde.
K 4	Norrlands dragonregemente	Umeå.

Kavalleriets fredsorganisation enligt 1942 års försvarsbeslut innefattade endast 3 kavalleriregementen (K 2 ombildades till pansarregemente). Senare har riksdagen beslutat att åter sätta upp K 2. Detta är nu genomfört, ehuru del av P 2 — på grund av försening i byggnadsprogrammets genomförande i Hässleholm — alltjämt är förlagd till K 2:s etablissemang i Hälsingborg.

Kavalleriregementena äro i fred normalt organiserade på regementsstab och i regel fem skvadroner, vid vilka utbildning i rytter- och cykeltjänst bedrivs.

Försvarskommittén.

Beträffande kavalleriets krigsorganisation har försvarskommittén föreslagit en begränsning. Kommittén har härom vidare anfört i huvudsak följande.

För utbildning av den värnpliktskontingent, som erfordras för den beräknade krigsorganisationen, kräves ett förlägningsutrymme, motsvarande omfattningen av två fredstruppförband. Kommittén har härvidlag övervägt möjligheten att begränsa fredsorganisationen till allenast *ett* kavalleritruppförband samt att skifta ut den del av värnpliktskontingenten, som med hänsyn till disponibla förläggingsmöjligheter icke kan inrymmas inom ifrågavarande truppförband, till ett visst antal andra fredstruppförband, närmast till sådana infanteriregementen, som vid genomförandet av kommitténs förslag komma att förfoga över stall- och ridhusutrymmen utöver det egna behovet. En dylik lösning skulle emellertid medföra, att kavalleriförbanden icke kunde bibringas enhetlig utbildning. Därjämte synes denna föga rationella organisation knappast innebära någon ekonomisk besparing, emedan det vid flera förband ökade behovet av bland annat veterinärer och stallpersonal skulle draga med sig oproportionerligt höga administrativa kostnader. Försvarskommittén föreslår därför, att kavalleriet i fred organiseras på *två* truppförband, under det att två av de nuvarande kavalleriregementena indragas. När det därvid gällt att fatta ståndpunkt till frågan, vilka truppförband, som alltjämt skola kvarstå i organisationen, har kommittén främst tagit hänsyn till mobiliseringsförhållanden, utbildningsmöjligheter och byggnadsfrågor. Fördelningen inom landet av för ridbruk lämpade hästar talar närmast för ett utnyttjande av K 1, K 2 och K 4. Goda hästuttagningsmöjligheter föreligga nämligen inom Mälardalen och i Skåne samt, beträffande hästar av nordsvensk ras, i Norrland. Ur utbildningssynpunkt äro emellertid ovedersägligen möjligheterna vid K 1 och K 2 betydligt sämre än vid de bägge övriga regementena, vilka äga tillgång till mycket god övningsterräng. Sälunda har för K 1:s vidkommande exploateringen av norra Djurgårdsområdet väsentligt minskat övningsmöjligheterna, varjämte utbildningsavdelningarnas förflyttningar till och från det egentliga övningsområdet på Järvafältet — vilket samtidigt skall utnyttjas av bland annat Krigsskolan, I 1, A 1, Ing 1, S 1, U 5 och F 8 — välla förlust av utbildningstid. Vad K 2 beträffar ha övningsmöjligheterna i kasern-etablissemangets närhet på grund av Hälsingborgs stadsbebyggelse sedan länge varit starkt begränsade. Den ökade byggnadsverksamheten i stadens

norra och östra delar har nu gjort detta förhållande än mer märkbart. Regimentet har dock tillgång till förhållandevis god övningsterräng i Ljungbyhedstrakten. Förflyttningarna till och från Ljungbyhed inkräkta emellertid på den effektiva utbildningstiden, även om vissa övningar kunna ske under vägen. För K 1 och K 2 medför vidare varje förläggning till Järvafältet respektive Ljungbyhed extra kostnader till följd av tjänstgöringstraktamenten m. m. Härtill kommer, att K 2:s kasernetablisement i Hälsingborg för närvarande befinner sig i sådant skick, att stora kostnader krävas för att bringa detsamma i godtagbart tillstånd. Motsvarande moderniserings- och underhållsarbeten erfordras icke för kavalleriets övriga kasernetablisement. I samband härmed synes böra beaktas önskvärdheten av att i Stockholm eller dess närhet erhålla förläggningmöjligheter för tygförvaltningsskolan, vilken för närvarande är provisoriskt inrymd i förhyrda lokaler, vilket dels ställer sig dyrbart, dels icke medger en rationell utbildningsorganisation. Därest K 1 indroges, skulle tillfredsställande lokaler komma att stå till tygförvaltningsskolans förfogande. De mindre ändringsarbeten, som härvid bleve erforderliga, skulle draga avsevärt lägre kostnader än en eljest för skolan erforderlig nybyggnad.

Vid valet av de kavalleriförband, som böra bibehållas, synas de i det föregående angivna utbildningsförhållandena böra tillmätas avgörande betydelse. Kommittén vill sålunda föreslå, att kavalleriet i fortsättningen kommer att bestå av K 3 och K 4, vilka bägge böra göras lika till sin organisation och i huvudsak bibehållas vid nuvarande storlek. Ehuru antalet truppförband således endast kommer att utgöra två, synas praktiska skäl tala för att de bägge förbanden alltjämt betecknas med hittillsvarande regementsnummer. Med hänsyn till vad förut anförts beträffande hästfördelningen inom landet samt för att vid krigsutbrott säkerställa en tillräckligt snabb och decentraliserad organisering av kavalleriförband, böra 2 mobiliseringscentraler ingå i kavalleriet och anordnas i östra och södra Sverige.

Beträffande kavalleriets nuvarande utbildning i såväl ryttar- som cykel-tjänst föreslår kommittén icke någon ändring. Den utbildning i hästsjukvårdstjänst, som för närvarande är avsedd att äga rum i samband med fullgörande av efterutbildningsövning — i regel under 17:e året efter inskrivningen — måste med hänsyn till den av försvarskommittén i annat sammanhang föreslagna ändrade ordningen för värnpliktens fullgörande flyttas till annan tidpunkt. Till frågan, huruvida hästsjukvårdsutbildningen, som av krigsorganisatoriska skäl måste omfatta all kavalleriets personal, framdeles skall bibringas vederbörande redan under första tjänstgöringen eller först i samband med repetitionsövning, har kommittén icke fattat ståndpunkt utan förutsatt, att det må ankomma på chefen för armén att därom utfärda bestämmelser.

I enlighet med de grunder, som angivits av 1944 års manskapsutredning och som redan godtagits av riksdagen, förutsätter försvarskommittén, att all den beställningsmannapersonal, som erfordras för hovslagartjänsten inom armén, rekryteras inom respektive truppslag samt därefter — från och med

furirsbefordran — hänföres till kavalleriet. Kavalleriets personalstater komma sålunda att inrymma furirer, överfurirer och underofficerare, vilka äro placerade till tjänstgöring, förutom vid kavalleriet, även vid de av arméns övriga truppförband m. m., som erfordra dylik personal.

Remissyttranden.

Överbefälhavaren har tillstyrkt kommitténs förslag rörande kavalleriets fredsorganisation.

Chefen för armén har ansett sig kunna taga ståndpunkt till kommitténs förslag först sedan en inom arméstaben pågående utredning rörande kavalleriets framtida organisation slutförts.

Militärbefälhavaren för I. militärområdet har intet haft att erinra mot indragningen av K 2, enär beridet kavalleri ej vore användbart inom militärområdet annat än i dess norra delar och utbildningsförhållandena vid Hälsingborg vore ogynnsamma.

Militärbefälhavaren för VI. militärområdet har ansett sig icke kunna biträda den av kommittén föreslagna krigsorganisationen för kavalleriförbanden utan föreslagit viss utökning, vilken komme att påverka jämväl fredsorganisationen.

Sekundchefen för Livregementet till häst har förklarat sig icke kunna dela kommitténs uppfattning rörande de dåliga utbildningsmöjligheterna vid K 1 och K 2. Stort avstånd till lämplig övningsterräng innebure visserligen viss tidsförlust men medförde samtidigt en för truppslaget utomordentligt värdefull marschvana och marschträning.

Chefen för Skånska kavalleriregementet har framhållit Öresunds strategiska betydelse, från vilken utgångspunkt han funnit kommitténs förslag om indragning av det enda armétruppförbandet i nordvästra Skåne inkonsekvent. Med hänsyn till att Skåne syntes vara vår i nuläget mest utsatta landsända vore kupperedskapen vid Öresunds smalaste del av största betydelse. För att undvika olägenheterna med en nedläggning av K 2 — långa resor för de vänpfiktiga och uppbyggandet av en mobiliseringscentral vid Ljungbyhed — syntes K 2 böra utökas med för avvärjande av kufföretag lämpligt sammanstatta förband, motor-, cykel- och pansarvärnsförband m. m.

I fråga om utbildningsförhållandena för K 2 har regementschefen funnit utbildningsresultaten visa, att förhållandena äro godtagbara. Likaså vore kasernerna enligt 1942 års försvarsberednings utlåtande i mycket gott skick, vilket alltjämt vore förhållandet.

Statens organisationsnämnd har funnit kostnaderna för stabs- och förvaltningstjänsten vid ett kavalleriregemente oproportionerligt stora. Ur rationaliseringsynpunkt syntes det därför principiellt riktigt att låta eventuella indragningar av fredstruppförband i första hand drabba kavalleriet.

Departementschefen.

Som förut erinrats innefattade kavalleriets fredsorganisation enligt 1942 års försvarsbeslut endast tre regementen. Efter beslut av riksdagen — som

därutinnan tog ståndpunkt första gången 1943 — har emellertid K 2 åter uppsatts. Detta har dock icke föranlett någon utökning av krigsorganisationen. Därav följer sålunda, att en återgång till de tre fredstruppförband, med vilka 1942 års försvarsbeslut räknade, synes möjlig att genomföra. Försvarskommittén har för sin del föreslagit, att såväl K 1 som K 2 nu skola indragas. Häremot har bland annat av chefen för armén inväntats, att frågan om kavalleriets ställning icke borde avgöras, innan en utredning — som nu av chefen för armén påbörjats — klarlagt de slutsatser, som beträffande kavalleriets användbarhet kunna dragas av erfarenheterna under andra världskriget.

Ehuru jag icke förbiser betydelsen av denna utredning, som bör på lämpligt sätt infogas i den utredning rörande arméns organisation och problem, som sammanhånga med dess rörlighet m. m., vilken jag i det föregående förordat, delar jag försvarskommitténs mening att kavalleriets omfattning i fred utan olägenhet bör kunna beskäras. Den reduktion, som av mig i det följande föreslås, torde kunna ske utan att en särskild övergångsstat inrättas.

Efter granskning av de krigs- och fredsorganisatoriska faktorer, som påverka kavalleriorganisationen, finner jag de skäl, som av försvarskommittén anförts för att bibehålla i första hand K 3, Skövde, och K 4, Umeå, såsom kavalleriförband, vara bärande. På grunder, som främst sammanhånga med de båda övriga förbandens placering, kasern- och övningsförhållanden, anser jag, att K 1, Stockholm, närmast bör ifrågakomma till indragning. Jag förordar därför, att K 1 indrages och ersättes med en mobiliseringscentral samt att i anslutning till översynen av arméns organisation en utredning verkställas om i vilken mån — på sätt även chefen för K 2 föreslagit — sistnämnda förband bör på lämpligt sätt helt eller delvis omorganiseras. För en sådan lösning talar det påfallande behovet av en viss kuppberedskap vid den smalaste delen av Öresund samt folktätheten i Skåne, som gör det önskvärt, att ett förband är förlagt i nordvästra delen av landskapet.

Vad K 1 beträffar ha övningsmöjligheterna i kasernens närhet alltmer försämrats genom exploatering av Norra Djurgården. En ytterligare beskärning av regementets övningsmark torde i längden icke kunna förhindras. Det torde i detta sammanhang få erinras, att 1945 års markkommission ansett nödvändigt att för olika statliga och kommunala byggnadsändamål få disponera ytterligare delar av Ladugårdsgården och K 1:s nuvarande kasernområde. En utflyttning av K 1 till Järvafältet har för övrigt tidigare varit planerad, då övningsmöjligheterna vid kasernen i staden ansetts otillfredsställande.

Av skäl som närmare angivas under avsnittet Arméns hästar anser jag, att K 1:s indragning bör genomföras under de närmaste två budgetåren. Försvarskommittén har föreslagit, att den mobiliseringscentral, som borde ersätta regementet, skulle anslutas till ridskolan på Strömsholm. Förslag har även framkommit om att endera bibehålla en skvadron vid K 1 eller utöka ridskolans övningstrupp till en reducerad skvadron. Dessa frågor böra närmare utredas i samband med planläggningen av K 1:s avveckling.

Försvarskommittén har föreslagit, att K 1:s ledigblivna etablissemang skall

utnyttjas av tygförvaltningsskolan. Därutöver ha — på grund av lokalbrist — försvarets forskningsanstalt och de frivilliga försvarsorganisationerna framhållit önskvärdheten av att i viss utsträckning komma i åtanke vid ett nedläggande av K 1. För egen del anser jag dessutom, att vissa besparingar kunna ernås genom att arméstabens stamhästgrupp förläggas dit. Såsom närmare beröres vid behandlingen av arméns utbildningsanstalter synes därjämte böra övervägas, huruvida icke även intendenturförvaltningsskolan kan förläggas till detta etablissement. Härigenom skulle ernås ett intimare samband mellan tyg- och intendenturförvaltningsskolorna, vilket är helt i överensstämmelse med den sammanslagning av tyg-, intendentur- och trängtrupperna till ett gemensamt truppslag, varom jag i nästföljande avsnitt framlägger förslag. Dessutom frigöras lokaler i intendenturförvaltningsskolans nuvarande etablissement, Fredrikshov, vilka i avvaktan på den militära högskolebyggnadens färdigställande böra kunna utnyttjas av exempelvis IV. militärbefälsstaben och kommandantsstaben i Stockholm eller endera av dessa staber, vilka för närvarande äro inrymda i förhyrda lägenheter. Jag förordar, att frågan om utnyttjandet i detalj av K 1:s kasern och i samband därmed erforderliga ändringsarbeten göres till föremål för särskild utredning.

I enlighet med de grunder, som angivits av 1944 års manskapsutredning och som sedan godtagits av riksdagen, anser jag, att all den beställningsmannapersonal, som erfordras för hovslagartjänsten inom armén, bör rekryteras inom respektive truppslag samt därefter — från och med furirsbefordran — hänföras till kavalleriet.

4. Underhållstrupperna.

Huvuddelen av de underhållsförband, som ingå i krigsorganisationen, uppställas och utbildas för närvarande av tre från varandra fristående truppslag, trängtrupperna, tygtrupperna och intendenturtrupperna. Dessa bestå för närvarande av:

Trängtrupperna.

T 1	Svea trängkår.....	Linköping.
T 2	Göta trängkår	Skövde.
T 3	Norrlands trängkår.....	Sollefteå.
T 4	Skånska trängkåren	Hässleholm.

Av T 2 är ett kompani, T 2 N, förlagt i Nora; därjämte har ett kompani ur T 4 från och med innevarande år provisoriskt förlagts till Kristianstad. Sju mobiliseringscentraler finnas.

Tygtrupperna.

Tyg 1	Första tygkompaniet.....	Linköping (T 1).
Tyg 2	Andra tygkompaniet	Skövde (T 2). ¹
Tyg 3	Tredje tygkompaniet	Hässleholm (T 4).

¹ Därjämte utnyttjas viss del av P 4:s etablissement (verkstäder m. m.).

Jämlikt 1942 års försvarsbeslut avsågos tygkompanierna skola förläggas till respektive Stockholm, Skövde och Boden. Intill 1947 ha emellertid endast Tyg 1 och Tyg 2 uppsatts, bägge provisoriskt förlagda till Stockholm. Den för Tyg 3 avsedda värnpliktskontingenten har utbildats vid Tyg 1. Tygkompanierna ha jämlikt Kungl. Maj:ts beslut 1947 provisoriskt förlagts i anslutning till T 1, T 2 och T 4.

Intendenturtrupperna.

Int 1	Första intendenturkompaniet	Solna.
Int 2	Andra intendenturkompaniet	Karlsborg.
Int 3	Tredje intendenturkompaniet	Boden.

I utbildningshänseende äro de tre underhållstruppslagen underställda inspektören för underhållstrupperna, vilken jämväl utövar chefskapet över trängens personalkårer. Utbildningen bedrivs vid trängtrupperna i anspans-, bil-, sjukvårds- och trafiktjänst (den senare innefattande viss reparationstjänst), vid tygtrupperna i ammunitions-, reparations-, materiel- och förrådstjänst samt vid intendenturtrupperna i magasins-, förråds-, drivmedels-, bageri- och slakteritjänst.

Försvarskommittén.

Försvarskommittén har funnit den nuvarande fredsorganisationen på tre skilda underhållstruppslag icke vara i alla avseenden lämplig. I krigsorganisationen finnes icke någon uppdelning av underhållsformationer uppsatta av det ena eller det andra av dessa truppslag. Denna omständighet jämte det förhållandet, att de ifrågavarande truppslagen redan nu i utbildningsavseende vore samordnade under underhållsinspektören, syntes tala för att ett intimare fredsorganisatoriskt samband mellan dessa truppslag borde åvägbringas. En enhetlig ledning av utbildningsverksamheten redan i regementschefsinstansen borde bidra till att den samverkan, som i krig erfordrades mellan träng-, tyg- och intendenturförband, bleve på bästa sätt förberedd under utbildningen i fred. Försvarskommittén hade på grund härav närmare undersökt ändamålsenligheten av och förutsättningarna för att sammanslå de nuvarande träng-, tyg- och intendenturtrupperna till ett enda truppslag, *underhållstrupperna*.

Undersökningen hade givit vid handen, att truppslagets fredsomfattning kunde göras endast obetydligt mindre än den, som de tre underhållstruppslagen nu tillsammans representerade. Detta sammanhängde med att enligt kommitténs förslag omskolning av från andra truppslag (försvarsgrenar) överförda värnpliktiga icke skulle äga rum i för närvarande avsedd omfattning, varför underhållstruppernas krigsbehov av värnpliktiga till en del måste täckas genom en större årlig tilldelning av värnpliktiga för första tjänstgöring än den som eljest skulle erfordrats. Ett sammanförande av träng- och tygtjänsten hade redan förberetts genom att tygkompanierna provisoriskt överflyttats till respektive T 1, T 2 och T 4. Något hinder att uppdelna den för tygtjänsten erforderliga

värnpliktskontingenten på fyra enheter och därmed möjliggöra, att ett tygkompani anslötes även till T 3, syntes icke föreligga. Erforderligt förläggingsutrymme kunde disponeras härför genom den reducering av I 21 med omkring en bataljon, som kommittén föreslagit. De nuvarande trängkårerna med till varje kår anslutet tygkompani föresloges därför utgöra stommen i underhållstruppernas fredsorganisation.

För att fullfölja den av kommittén i det föregående framförda tanken att i fred sammanföra all utbildning av för underhållstrupperna avsedda värnpliktiga borde även intendenturutbildningen anknytas till dessa trängkårer. En sådan sammanslagning skulle medföra vissa fördelar. Underhållsförbandens utbildning för samverkan i krig kunde bedrivas mera effektivt och det befäl, som i krig skulle föra befälet över sammansatta underhållsförband, kunde redan i fred få mesta möjliga praktiska övning i att leda dylika förband. Sammanslagningen skulle emellertid även komma att medföra vissa olägenheter. Redan genom sammanslagning av trängkårerna och tygkompanierna hade antalet olika utbildningslinjer vid dessa förband blivit mycket stort. Att ytterligare öka detta antal genom att dessutom inordna intendenturtjänstens olika utbildningsgrenar under trängkärcheferna syntes ur utbildningssynpunkt icke lämpligt. En uppdelning av intendenturtruppernas värnpliktskontingent på de fyra trängkårerna skulle dessutom stöta på praktiska svårigheter och medföra vissa andra olägenheter. Intendenturtruppernas värnpliktskontingent vore så liten, att redan den nuvarande uppdelningen på tre enheter visat sig olämplig, då det gällt att under fredsutbildningen organisera och öva intendenturförband med krigssammansättning. En uppdelning av den enligt kommitténs förslag något reducerade fredskontingenten på ytterligare en enhet skulle öka svårigheterna i detta avseende. Trots att intendenturenheterna bleve små, medgäve likväl icke nu disponibelt förläggingsutrymme — med de värnpliktskontingenter, som kommittén räknat med — att även dessa enheter förlades vid trängkårerna. Relativt omfattande tillbyggnader bleve härför erforderliga. En annan möjlighet att åstadkomma det ifrågasatta intima samordnandet vore, att intendenturförbanden med bibehållen förläggning underställdes cheferna för trängkårerna efter samma princip som nu tillämpades beträffande T 2:s kompani i Nora, vilket vore underställt chefen för T 2. Kommittén hade emellertid funnit, att en dylik åtgärd icke komme att medföra de fördelar, som avsetts. Kommittén hade sålunda kommit till den uppfattningen, att intendenturutbildningen icke borde sammanslås med utbildningen vid trängkårerna med underställt tygkompani.

För att undvika den nuvarande splittringen av intendenturtruppernas värnpliktiga, vilken medfört svårigheter för en effektivt ordnad förbandsutbildning, hade kommittén undersökt möjligheterna att koncentrera utbildningen av dessa värnpliktiga. Intendenturförbandens nuvarande förläggningsorter hade fastställts bl. a. med tanke på att åstadkomma ett ur utbildningssynpunkt önskvärt samband mellan kompanierna och arméns centrala intendenturförråd. Då denna synpunkt, ehuru numera icke lika betydelsefull som tidigare, borde beaktas

vid avgörandet av intendenturtruppernas förläggningsfråga, erbjöde sig ingen annan möjlighet att åvägbringa den önskvärda koncentreringsen än att utvidga ett av de nuvarande intendenturtruppförbanden. Härför torde såväl av utbildningsskäl som med hänsyn till de nuvarande förläggningarnas storlek och beskaffenhet endast Int 1 vid Ulriksdal lämpa sig. För ett samlande av intendenturtruppernas värnpliktiga till Int 1 erfordrades dock tillbyggnad av förläggningsutrymmen m. m. De erforderliga byggnadsarbetena bleve emellertid av tämligen ringa omfattning. Vissa besparingar kunde dessutom ernås på längre sikt, dels genom totalt minskade administrationskostnader, dels genom att eljest om några år erforderliga nybyggnadsarbeten för intendenturkompanierna i Boden och Karlsborg kunde undvikas. Dessa kompaniers förläggningar vore icke på längre sikt godtagbara såsom ordinarie freds-förläggning.

Kommittén ville på grund av det anförda föreslå, att intendenturtrupperna sammanfördes och bildade ett förband, förlagt till Int 1. De indragna intendenturkompanierna borde fortsättningsvis i erforderlig utsträckning utnyttjas såsom mobiliseringscentraler.

Även om sålunda sammanslagning i förläggningshänseende befunnits lämplig endast beträffande trängkårerna och tygkompanierna, syntes det vara förenat med vissa fördelar att med dem sammanföra intendenturtrupperna till ett gemensamt truppslag — underhållstrupperna. En dylik åtgärd skulle bidra till att öka samhörigheten mellan de förband, som i krig skola samverka, och syntes lämplig även av det skälet, att dessa tre truppslag i utbildningsavseende redan vore underställda inspektören för underhållstrupperna. Kommittén har därför föreslagit, att ett nytt truppslag — underhållstrupperna — skall organiseras av de nuvarande träng-, tyg- och intendenturtrupperna, vilka därvid skulle utgå ur arméns organisation. Underhållstruppernas fredsorganisation föresloges omfatta fyra underhållsregementen och en underhållskår.

För att öka samhörigheten mellan underhållstruppernas förband och på längre sikt ernå besparingar föresloges värnpliktskontingenten vid T 2:s i Nora förlagda kompani, T 2 N, överföras till T 2, varigenom T 2 N kunde indragas. Erforderlig del av detta etablissement borde dock i fortsättningen utnyttjas som mobiliseringscentral. En koncentrerings i förläggningshänseende till Skövde av den för T 2 enligt kommitténs förslag beräknade värnpliktskontingenten förutsatte emellertid — när disponibla kasernförläggningsutrymmen för närvarande icke vore tillräckliga — att viss tillbyggnad skedde vid nuvarande T 2. Till dess denna bleve färdigställd förutsattes förläggningen vid T 2 N vid behov alltjämt skola tagas i anspråk.

Vid underhållsregementena avsågs utbildning skola bedrivas i träng- och tygtjänst. Underhållskåren borde avses uteslutande för utbildning i intendenturtjänst.

Underhållstrupperna föresloges sålunda omfatta följande fredstruppförband:

U 1	Svea underhållsregemente		Linköping.
U 2	Göta underhållsregemente		Skövde.

U 3	Norrlands underhållsregemente ...	Sollefteå.
U 4	Skånska underhållsregementet	Hässleholm.
U 5	Stockholms underhållskår	Solna.

Härtill skulle komma 10 mobiliseringscentraler.

Befälet vid trängtrupperna redovisas för närvarande i personalförteckning för trängen (trängkårerna). Befälet vid tygtrupperna är upptaget på fälttygkårens stat och befälet vid intendenturtrupperna på intendenturkårens.

Vid bildandet av ett gemensamt truppslag, underhållstrupperna, syntes befälspersonalen i största möjliga utsträckning böra upptagas på för nämnda truppslag gemensam stat, även om densamma företrädde olika utbildningslinjer inom underhållstjänsten. Från överförande till underhållstruppernas stat syntes böra undantagas för tyg- och intendenturutbildningen erforderliga officerare, vilka alltjämt borde tillhöra fälttygkåren respektive intendenturkåren. På fälttygkåren och intendenturkåren nu redovisade underofficerare — utom förvaltare — samt underbefäl, vilka vore avsedda såsom truppbefäl vid tygtrupperna och intendenturtrupperna, borde däremot överföras till underhållstruppernas stat.

I enlighet med de grunder, som angivits av 1944 års manskapsutredning, förutsatte försvarskommittén, att all den stampersonal, som erfordrades för *sjukvårdstjänsten* inom armén, borde rekryteras inom respektive truppslag samt därefter — från och med furirsbefordran — hänföras till underhållstrupperna.

Remissyttranden.

Chefen för armén har ansett, att den av försvarskommittén upptagna och provisoriskt redan genomförda sammanslagningen av träng- och tygtrupper till underhållsregementen slutgiltigt borde äga rum.

För att åstadkomma godtagbara förläggningsförhållanden vid underhållsregementena i samband med tygtruppernas överförande dit och centraliseringen av arméns sjukvårdsutbildning syntes det i en nära framtid vara nödvändigt att uppföra de återstående, uppskjutna kasernbyggnaderna.

I fråga om sammanslagningen av nuvarande intendenturkompanier till en underhållskår har arméchefen ställt sig tveksam. De skäl mot en centralisering, som hade anförts av vissa militärbefälhavare, hade i många avseenden befunnits bärande. Icke minst inom det avskilda VI. militärområdet fyllde ett intendenturkompani i fred stora uppgifter. Enär organiserandet av en underhållskår skulle fordra nybyggnader, vilka ur angelägenhetssynpunkt måste vägas mot andra byggnadsbehov, kunde ett sammanförande sannolikt icke ske inom de närmaste åren.

En preliminär undersökning hade visat, att försvarskommitténs förslag delvis skulle kunna genomföras såtillvida, att två kompanier inrymdes i Int 1:s nuvarande kaserner. Utan en mera ingående prövning vore arméchefen emellertid icke beredd att taga ställning i frågan.

Arméchefen hade icke något att erinra mot att — om så befunnes lämpligare

— »underhållsregementena» benämndes »trängregementen». Därest U 5 organiserades, borde detta förband benämnas »Stockholms intendenturbataljon».

Det av kommittén förordade sättet att rekrytera stampersonalen för sjukvårdstjänsten inom armén vore, enligt chefens för armén åsikt, lämpligt och borde tillämpas redan från och med innevarande år.

Ett av generalfälttygmästaren väckt förslag om att av tygkompaniernas utbildningsbefäl även kaptener och löjtnanter, på sätt kommittén föreslagit beträffande underofficerare och underbefäl, borde upptagas på underhållstruppernas stat tillstyrktes av arméchefen.

Militärbefälhavaren för I. militärområdet har ansett, att även intendenturkompanierna borde inordnas i underhållsregementena. De härigenom erhållna möjligheterna till samövningar vore, enligt militärbefälhavarens mening, av betydligt större betydelse än de av kommittén åberopade övningarna med intendenturtrupp i större förband, vilka skulle kunna åstadkommas genom den på svaga grunder föreslagna underhållskåren i Solna.

Militärbefälhavaren för II. militärområdet har ställt sig tveksam i fråga om lämpligheten av att sammanföra värnpliktiga i sjukvårdstjänst till centraliserad utbildning vid underhållsregementena. Erforderlig nybyggnad borde uppföras vid T 3, enär förläggning med del av U 3 till I 21 icke kunde tillstyrkas annat än som ett rent provisorium.

Militärbefälhavaren för III. militärområdet har framhållit, att en indragning av T 2 N icke kunde tillstyrkas, främst av ekonomiska skäl. Ett genomförande av denna indragning skulle vid T 2 medföra behov av såväl markförvärv som nybyggnader. Förläggningen vid nuvarande T 2 bleve därjämte så trång, att frågan om en helt ändrad förläggning av U 2 i så fall utan tidsutdräkt borde upptagas till prövning.

Militärbefälhavaren för V. militärområdet har anfört, att frågan om underhållsförbandens förläggningsorter främst borde göras beroende av övningsmöjligheterna och krigsförberedelsearbetet. Av dessa skäl motsatte sig militärbefälhavaren ett nedläggande av T 2 N. T 2:s i många avseenden dåliga förläggningsförhållanden i Skövde talade i stället för att U 2 borde koncentreras till Nora. En indragning av T 2 N borde i alla händelser icke ske.

Enär något samband praktiskt taget icke funnes mellan tjänsten vid ett underhållsförband och en central intendenturanstalt, syntes en anslutning av U 5 till arméns intendenturförråd i Stockholm inkonsekvent. Enligt militärbefälhavarens åsikt borde, därest intendenturkompanierna ansåges bära sammanföras, en mindre utsatt och helst i landet centralt belägen plats väljas. Om en förläggning av U 2 till Nora icke komme till stånd, förefölle i Nora befintliga lokaler kunna utnyttjas av U 5. De härför erforderliga nybyggnaderna syntes icke bli av nämnvärt större omfattning än de, som skulle erfordras vid Int 1:s etablissement i Solna. Dessutom syntes ledigblivna utrymmen lättare kunna utnyttjas effektivt i Stockholmstrakten än i Nora.

Militärbefälhavaren för VI. militärområdet har icke funnit de av kommittén anförda skälen — främst övningar i större intendenturförband — för sam-

manförandet av intendenturkompanierna till en underhållskår bärande. Betydelsen av övningar i anslutning till krigsuppgifterna och med förband ur andra truppslag talade i stället för att Int 3 borde vara kvar i Boden. Med hänsyn till militärområdets avskilda läge föreläge ett önskemål om tillförande av tyg- och sjukvårdsförband, vilka tillsammans med Int 3 och intendenturförrådet skulle kunna sammanföras till en underhållskår.

Generalintendenten har med tillfredsställelse hälsat kommitténs förslag om sammanförandet av intendenturkompanierna till en underhållskår, U 5, samt ansett det ur många synpunkter önskvärt, att sammanslagningen åtminstone delvis kunde ske omedelbart. Särskilt ville generalintendenten framhålla sammanslagningens gynnsamma inflytande på intendenturkårens rekrytering och den underlättade cirkulationen mellan trupp- och förvaltningstjänst.

Inspektören för underhållstrupperna har anslutit sig till kommitténs förslag att organisera ett fjärde tygkompani och inordna detta i U 3. Detta syntes dock icke kunna ske, förrän den blivande bergverkstaden vid T 3 färdigbyggt. — T 2 N borde enligt inspektörens mening icke indragas, enär tillbyggnads- och övningsmöjligheterna vid T 2 i Skövde vore mycket begränsade. De anförda olägenheterna av bristande samhörighet uppvägs mer än väl av god trivsel och gynnsamma övningsbetingelser vid T 2 N. — Sammanslagningen av intendenturkompanierna till en underhållskår hälsades med största tillfredsställelse.

Chefen för Svea trängkår har framhållit, att all utbildning i underhållstjänst borde koncentreras till underhållsregementena. Endast härigenom bleve sammanförandet av de nuvarande tre underhållstruppslagen en reform icke blott till namnet utan även till gagnet. Om intendenturtruppernas värnpliktskontingent ansåges för liten för att delas upp på samtliga underhållsregementen, syntes den i stället böra förläggas till två eller tre av dessa. Om de för U 5:s färdigställande beräknade medlen fördelades på två trängkårer, syntes kostnaderna för anordnande av godtagbara förläggningar av intendenturkompanier vid dessa sannolikt bli täckta.

Statens organisationsnämnd har anfört, att det ur såväl utbildningssynpunkt som med hänsyn till de ekonomiska konsekvenserna innebure allvarliga olägenheter att fredsorganisatoriskt isolera intendenturförbanden, vilka dock i krigsorganisationen måste intimt samarbeta med övriga underhållsförband. Lämpligt vore enligt nämndens mening att ansluta intendenturkompanierna till två eller tre underhållsregementen, en åtgärd som mycket väl syntes låta sig infoga i det av kommittén avgivna förslaget.

Genom angivna åtgärder bleve Int 1:s nuvarande etablissement i Solna frigjort. Härvid syntes böra tagas under övervägande, huruvida icke detta skulle väl lämpa sig för infanteriets och kavalleriets kadettskola samt för krigsskolans övningskompani.

Arméns fortifikationsförvaltning har beträffande trängkårernas förläggningsförhållanden anfört, att etablissementen vore jämförelsevis bristfälliga och i behov av omfattande moderniseringsåtgärder. Detta gällde framför allt

T 2, som dessutom hade synnerligen otillfredsställande övningsmöjligheter. Ett överförande av T 2 N:s värnpliktskontingent till Skövde vore därför icke lämpligt. Då det dessutom bleve svårt att inom T 2:s nuvarande kasernområde finna någon tomtplats för den härför erforderliga nybyggnaden, ville förvaltningen föreslå, att frågan ytterligare utreddes.

Departementschefen.

Som jag redan i det föregående antytt anser jag en sammanslagning av träng-, tyg- och intendenturtrupperna till ett nytt truppslag, underhållstrupperna, vara att förorda. De nuvarande trängkårerna böra ombildas till underhållsregementen. I första hand böra därvid trängkårerna utökas med vardera ett tygkompani. Detta synes, som försvarskommittén föreslagit, böra ske genom att de till T 1, T 2 och T 4 provisoriskt förlagda tygkompanierna införlivas med vederbörlig trängkår. T 3 bör tillföras ett tygkompani. Detta torde dock icke lämpligen kunna ske, förrän den avsedda bergverkstaden färdigställts.

I dessa avseenden kan jag sålunda biträda försvarskommitténs förslag. Där emot har jag icke blivit övertygad om lämpligheten av att, som försvarskommittén även föreslagit, sammanföra all intendenturutbildning till ett förband och att ombilda första intendenturkompaniet till en underhållskår. Försvarskommittén har varit inne på tanken, att även intendenturutbildningen borde anknytas till underhållsregementena och har framhållit, att underhållsförbandens utbildning för samverkan i krig därigenom skulle kunna bedrivas mera effektivt och att det befäl, som i krig skall föra befälet över samman-satta underhållsförband, redan i fred skulle få mesta möjliga praktiska övning i att leda dylika förband. Försvarskommittén har emellertid funnit en sådan sammanslagning medföra ett alltför stort antal olika utbildningslinjer vid underhållsregementena samt bland annat ur förläggningssynpunkt stöta på praktiska svårigheter. Genom ett flertal remissmyndigheters yttranden har jag styrkts i min uppfattning, att fördelarna med det nya truppslaget underhållstrupperna icke bli fullt utnyttjade, om intendenturutbildningen isoleras från övrig utbildning i underhållstjänst. Jag är emellertid icke beredd att utan ytterligare undersökning föreslå, att intendenturutbildningen förlägges till underhållsregementena, utan vill här endast i korthet angiva grunderna för en dylik undersökning.

Möjligheterna att till underhållsregementena förlägga intendenturutbildningen äro i väsentlig grad beroende av förläggningssutrymmet. Behovet av förläggningssutrymme vid underhållsregementena är beroende dels av underhållstruppernas egen årskontingent av värnpliktiga, dels av den till dessa regementen centraliserade utbildningen i sjukvårdstjänst av andra truppslags värnpliktiga. Årskontingentens storlek är i sin tur beroende av om omskolning av äldre värnpliktiga kan äga rum i samband med efterutbildningsövning. Årskontingenten och därmed behovet av förläggningssutrymme ökas, därest efterutbildningsövning icke äger rum. Den centraliserade sjuk-

vårdsutbildningen innebär ett ineffektivt utnyttjande av disponibla kasernutrymmen. Under den tid denna utbildning pågår bli vissa utrymmen vid andra truppslags kaserner outnyttjade, medan temporärt ett mycket stort förläggningsbehov uppstår vid underhållsregementena. Undersökningen måste därför i första hand taga sikte på möjligheterna att på ett ur förläggningssynpunkt lämpligare sätt ordna sjukvårdsutbildningen utan att effektiviteten i denna utbildning nedgår. I detta sammanhang förtjänar påpekas, att vissa av militärbefälhavarna icke ansett den centraliserade sjukvårdsutbildningen i alla avseenden lämplig.

Om andra möjligheter för denna sjukvårdsutbildning visa sig föreligga, torde intendenturutbildningen kunna inordnas i underhållsregementena. En följd härav skulle bli bl. a., att första intendenturkompaniets kasern vid Ulriksdal kunde utnyttjas för annat ändamål. Statens organisationsnämnd, som förordat en lösning enligt vad här angivits, har för sin del ifrågasatt Int 1:s kaserns utnyttjande för infanteriets kadettskola och krigsskolans övningskompani. En annan möjlighet, som närmare bör undersökas, är att dit förlägga arméns signalskola. Denna skolas förläggningsfråga är brännande. Jag har i annat sammanhang förklarat mig icke kunna biträda försvarskommitténs förslag om reducering av Ing 1 för att där bereda utrymme för skolan. Jag avser därför att låta närmare undersöka de förhållanden, som här i korthet angivits.

I likhet med försvarskommittén och för att ej föregripa resultatet av såväl nyss angiven utredning som utredningen om organisationens anpassning över huvud efter befolkningstätheten förutsätter jag, att lokalutrymmena vid T 2 N i Nora alltjämt tagas i anspråk.

I fråga om redovisningen av utbildningsbefälet vid tyg- och intendenturtrupperna har jag intet att erinra mot att på fälttygkåren och intendenturkåren nu redovisade underofficerare — utom förvaltare — samt underbefäl, vilka tjänstgöra som truppbefäl vid tyg- och intendenturtrupperna, överföras till underhållstruppernas stat.

I enlighet med de grunder, som angivits av 1944 års manskapsutredning, förordar jag, att all den stampersonal, som erfordras för sjukvårdstjänsten inom armén, rekryteras inom respektive truppslag samt därefter — från och med furirsbefordran — hänföres till underhållstrupperna.

D. Vissa personalkårer.

Då frågan om inrättandet av en arméingenjörkår är ett ärende av större räckvidd och principiell innebörd upptages kåren till behandling separat i ett efterföljande avsnitt. Frågan om armémusiken har belysts under Avd. III. Särskilda frågor. Jag saknar därför anledning att här ånyo ingå på denna fråga. I övrigt följes här den av försvarskommittén tillämpade dispositionen.

1. *Generalitetet.*

Försvarskommittén.

Kommittén har icke föreslagit några andra förändringar i fråga om generalitetet än att — i enlighet med kommitténs förslag beträffande arméstaben — beställningen för arméinspektör i Mo 17 skulle utgå samt att den nye arméstabschefen, om han hänfördes till den högre av de för denne befattningshavare föreslagna alternativa lönegraderna, Mo 17, skulle tillhöra generalitetet.

Remissyttrande.

Chefen för armén har anfört, att då han icke kunde godtaga kommitténs förslag om sammanslagning av arméstaben och arméinspektionen borde beställningen för arméinspektör i lönegrad Mo 17 bibehållas.

2. *Generalstabskåren.*

I avsikt att begränsa antalet högt kvalificerade officerare i stabstjänst har antalet generalstabskaptener minskats från 47 år 1945 till 41 för närvarande.

Försvarskommittén.

Enligt försvarskommitténs uppfattning borde generalstabskåren kunna minskas ytterligare med 1 regementsofficer och 2 kaptener. Enär såväl den redan genomförda som den föreslagna minskningen av antalet generalstabskaptener tedde sig som en olägenhet med hänsyn till krigsorganisationens behov av personal med högre stabsutbildning, borde antalet generalstabsaspiranter bibehållas i huvudsak oförändrat. Härigenom vunnes också den fördelen, att urvalsmöjligheterna för intransport bleve större än för närvarande, vilket vore till båtnad för kårens kvalitativa standard.

Remissyttrande.

Chefen för armén har framhållit att det, enär förslaget till militärområdesindelning liksom beträffande minskning av freds- och krigsorganisationen inom VII. militärområdet ej kunnat biträdas, icke vore möjligt att reducera antalet generalstabskaptener. Likaledes borde den av kommittén till indragning föreslagna regementsofficersbeställningen bibehållas.

I fråga om antalet generalstabskaptener vid militärbefälsstaberna hänvisas till vad som anförts under B: 2. Militärbefälsstaberna.

3. *Fälttygkåren.*

Fälttygkåren omfattar för närvarande officerare och underofficerare avsedda för tygförvaltningstjänst vid arméförvaltningens tygavdelning med underlydande anstalter samt vid vissa staber och truppförband. Kåren inrymmer vidare befälspersonal för tygtrupperna. Slutligen är på fälttygkårens stat viss civilmilitär personal — tygingenjörer — upptagen.

Av 1941 års försvarsutredning föreslagen utvidgning av fälttygkåren togs icke upp till slutligt avgörande av 1942 års riksdag med hänsyn till den då pågående förvaltningsutredningen. Icke heller senare har fälttygkårens personalorganisation slutligt reglerats.

Försvarskommittén.

Ehuru det synts försvarskommittén önskvärt att nu kunna ge fälttygkåren en mera definitiv utformning hade, anför kommittén, detta icke varit möjligt på grund av den 1946 påbörjade förnyade förvaltningsutredningen. I avvaktan på resultatet av denna utredning hade kommittén ansett sig böra för kårens vidkommande räkna med oförändrat personalbehov för den centrala tygförvaltningen, medan beräkningar kunnat utföras beträffande övrig för tygtjänsten avsedd personal.

Kommittén har föreslagit, att den vid truppförbanden för tygförvaltningstjänsten beräknade personalen, 1 kapten och 1 förvaltare, skulle överföras från truppförbandens (personalkårens) stater till beställningar vid fälttygkåren i den mån så icke redan skett, vilket vore fallet med de rationaliserade infanteriregementenas tygförvaltare. I samband härmed har förutsatts, att nuvarande civilmilitära beställningar för ingenjör- och signalförrådsförvaltare skulle utbytas mot förvaltarbeställningar vid fälttygkåren. Tygofficerarna vid militärbefälsstaberna syntes likaledes böra uppföras på personalförteckning för fälttygkåren.

Den utökning av fälttygkårens kaptenskader, som kommitténs förslag medförde, innebure att befordringsmöjligheterna till regementsofficersgraderna försämrades i förhållande till nuläget. Detta syntes emellertid uppvägas därav, att fälttygkårens kaptener i viss utsträckning förutsattes kunna vinna regementsofficersbefordran vid underhållstrupperna.

I samband med tygtruppernas inordnande i underhållstrupperna borde fälttygkårens nuvarande fanjunkare, sergeanter, överfurirer och furirer överföras till underhållstruppernas (underhållsregementenas) stater.

Med hänsyn till att kommittén hade föreslagit, att en särskild arméingenjörkår borde inrättas, hade kommittén icke räknat med några beställningar för tygingenjörer på fälttygkårens stat.

Remissyttranden.

Militärbefälhavaren för II. militärområdet har ifrågasatt lämpligheten av att till fälttygkåren överföra truppförbandens tygofficerare. För truppförbanden vore det till fördel att ha tillgång till flera tygutbildade officerare. Förutom med hänsyn till krigsplaceringsbehovet vore det önskvärt att tid efter annan kunna omsätta tygofficerarna, varigenom tillgången på tygutbildat befäl i trupptjänst ökades.

Militärbefälhavaren för IV. militärområdet har ansett sig böra tillstyrka överförandet av truppförbandens (personalkårens) tygofficerare till fälttyg-

kårens stat trots avstyrkande från cheferna för Lv 2 och T 1. Likaledes tillstyrktes underofficerspersonalens överförande.

Generalfälttygmästaren har anfört allvarliga betänkligheter mot den tid efter annan uppskjutna frågan om tillskapandet av erforderligt antal beställningar vid fälttygkåren. Överförandet av truppförbandens tygofficerare till fälttygkåren vore, enligt generalfälttygmästarens mening, lämpligt. Enär tygkompanierna avsetts sammanföras med trängtrupperna till ett gemensamt truppslag, borde emellertid de för tygkompanierna avsedda officerarna upptagas på underhållstruppernas stat.

Enligt *försvarets civilförvaltnings* mening borde även den officerspersonal, som tjänstgjorde som utbildningsbefäl vid tyg- och intendenturtrupperna, överföras till underhållstruppernas stat.

Svenska officersförbundet har framhållit betydelsen av att befodringsmöjligheterna vid fälttygkåren förbättrades.

Förvaltningsutredningen har tillstyrkt kommitténs förslag.

4. *Tygstaten.*

Enligt beslut av 1947 års riksdag (propositionen nr 130, riksdagens skrivelse nr 327) har efter förslag av 1944 års manskapsutredning påbörjats en utbyggnad av tygstaten i syfte att skapa framtidsplatser åt beställningsmän på mekanikerlinjerna. Från och med budgetåret 1947/48 ha sålunda vid tygstaten tillkommit 178 beställningar för armétekniker, utgörande omkring hälften av det av 1944 års manskapsutredning föreslagna antalet. Vid ärendets behandling ha statsmakterna anslutit sig till ett principuttalande från manskapsutredningen, innebärande att möjligheter borde skapas för därtill kvalificerad personal på beställningsmannalinjerna att vinna befordran till högre beställningar inom tygstaten. För detta ändamål borde en viss utökning ske av antalet beställningar för tyghantverkare och tygverkmästare.

Försvarskommittén.

Kommittén har förklarat sig vilja ansluta sig till det system för den tekniska personalens utnyttjande och anställning, som förordats av manskapsutredningen. Delvis har detta system redan börjat tillämpas. I fråga om personalens rekrytering räknade kommittén sålunda med att volontärrekryteringen skulle äga rum vid respektive truppförband, varefter beställningsmännen i furirsgraden under bibehållande av militär anställningsform skulle sammanföras till en gemensam personalkår. Denna borde enligt försvarskommitténs mening inordnas i tygstaten. I avsikt att skapa flera framtidsplatser inom tygstaten föresloge kommittén en utökning av antalet beställningar för armétekniker och i viss utsträckning även av antalet beställningar för tyghantverkare och tygverkmästare. Sistnämnda högre beställningar förutsattes härvid böra, under de betingelser, varom det borde ankomma på arméchefen att avgiva närmare förslag, stå öppna även för arméteknikerna.

Remissyttranden.

Chefen för armén har intet haft att erinra mot kommitténs förslag. Fördelningen på yrkesgrenar syntes dock böra ske efter förslag från arméchefen.

Militärbefälhavaren för II. militärområdet har med hänsyn till önskvärdheten av att ha tygutbildat befäl i trupptjänst ifrågasatt lämpligheten av att överföra mekanikerfurirerna till tygstaten.

Militärbefälhavaren för IV. militärområdet har avstyrkt kommitténs förslag om överförandet av beställningsmannapersonal på mekanikerlinjen till tygstaten. Denna åtgärd skulle ytterligare kringskära truppförbandschefens redan nu genom alltför långt driven centralisering begränsade bestämmanderätt.

Militärbefälhavaren för V. militärområdet har tillstyrkt kommitténs förslag men samtidigt påpekat befordringsförhållandenas stora betydelse.

Fältygmästaren har gjort vissa erinringar mot kommitténs behovsberäkningar samt därutöver ifrågasatt, om icke tygstaten borde lyda direkt under chefen för armén.

Försvarsväsendets underbefälsförbund har i princip tillstyrkt kommitténs förslag rörande tygstaten.

Civilmilitära tjänstemannaförbundet har gjort vissa erinringar mot kommitténs behovsberäkningar.

Försvarets civila personals förbund har ansett, att tygstaten i största möjliga utsträckning borde rekryteras med yrkesskickliga tygarbetare.

5. *Intendenturkåren.*

Intendenturkåren omfattar för närvarande officerare och underofficerare avsedda för intendenturförvaltningstjänst och kassatjänst vid arméförvaltningens intendenturavdelning med underlydande förråd och anstalter samt vissa staber och truppförband. Kåren inrymmer vidare befälspersonal för intendenturtrupperna. Slutligen är på intendenturkårens stat upptagen viss civilmilitär personal, departementsskrivare.

Försvarskommittén.

Med hänsyn till den pågående förvaltningsutredningen har försvarskommittén vid beräkandet av personalbehovet utgått från ett tills vidare oförändrat behov för den centrala intendenturförvaltningen och därmed sammanhängande förråd och anstalter, under det att närmare beräkningar utförts i fråga om de övriga verksamhetsfält, för vilka personal ur intendenturkåren erfordrades.

I samband med intendenturtruppernas inordnande i underhållstrupperna borde, enligt kommitténs mening, intendenturkårens nuvarande fanjunkare, sergeanter, överfurirer och furirer överföras till underhållstruppernas (underhållskårens) stat.

Remissyttranden.

Militärbefälhavaren för VI. militärområdet har med hänsyn till svårigheten att erhålla kompetenta intendent i arvodesbefattning ifrågasatt, huruvida icke samtliga försvarsområdesintendenter borde vara på aktiv stat.

Generalintendenten har gjort en del detaljerinringar mot försvarskommitténs behovsberäkningar.

Svenska underofficersförbundet har ansett, att förrådsunderofficerarna vid försvarsområdesstaberna borde vara förvaltare på aktiv stat vid intendenturkåren.

Försvarets civilförvaltning har ifrågasatt, huruvida icke för intendenturutbildningen avsedda officerare borde uppföras på underhållstruppernas stat.

6. Fältläkarkåren.

1944 års militärsjukvårdskommitté har bland annat föreslagit, att försvarets sjukvårdsförvaltning och försvarsgrenarnas sjukvårdsinspektioner skulle sammanföras till ett för försvaret gemensamt organ samt att fältläkarkårens, marinläkarkårens och flygvapnets läkare skulle sammanföras till en för försvaret gemensam kår — försvarsläkarkåren.

Försvarskommittén.

I avvaktan på ställningstagande till militärsjukvårdskommitténs betänkande har försvarskommittén förutsatt, att sjukvårdsavdelningen i arméstabens underhållsinspektion alltjämt skulle kvarstå samt att frågan om försvarsläkarkåren tills vidare borde hållas öppen. Vid uppgörandet av personalstat för fältläkarkåren hade kommittén emellertid följt de grunder för beräkningar rörande det ständiga behovet av läkare vid förbanden och skolorna, som angivits av militärsjukvårdskommittén.

Den vid kommandantsstaben i Boden placerade läkaren, avsedd för garnisonssjukhuset, borde enligt kommitténs mening överföras till personalförteckningen för garnisonssjukhusen.

Remissyttranden.

Militärbefälhavarna för IV., VI. och VII. militärområdena ha gjort vissa erinringar mot försvarskommitténs behovsberäkningar.

Arméöverläkaren har ansett av kommittén föreslagen minskning av arméinspektionens sjukvårdsavdelning icke vara möjlig. Därutöver har arméöverläkaren gjort vissa erinringar mot försvarskommitténs behovsberäkningar.

Försvarets sjukvårdsförvaltning har framhållit, att kommittén vid utformandet av sitt förslag icke i erforderlig grad tagit hänsyn till den moderna krigsteknikens inverkan på militärsjukvårdens organisation. Förvaltningen hade därutöver åtskilliga erinringar mot kommitténs behovsberäkningar rörande läkarpersonalen.

Svenska militärläkarföreningen har gjort erinringar mot kommitténs behovsberäkningar.

7. Fältveterinärkåren.

Försvarskommittén.

På grund av ökad motorisering, föreslagna truppförbandsindragningar m. m. har försvarskommittén föreslagit en avsevärd reducering av antalet hästar inom armén. Härav skulle följa en väsentlig minskning av behovet av militära veterinärer. Veterinärvården vid truppförband med ett mindre antal hästar borde, enligt kommitténs mening, kunna ombesörjas genom anlåtande av civil veterinär. I vissa fall torde frågan om indragning av bataljonsveterinärer emellertid böra upptagas till omprövning, sedan hästantalet reducerats och praktisk erfarenhet vunnits rörande veterinärtjänstens framtida omfattning.

Remissyttranden.

Chefen för armén har anfört, att antalet veterinärer kunde behöva omprövas med hänsyn till den av honom förordade i stort sett oförändrade krigs- och fredsorganisationen. Härjämte bleve antalet beroende av kavalleriets framtida organisation, vilken fråga för närvarande vore under utredning.

Överfältveterinären har framhållit, att veterinärtjänsten vid truppförbanden blivit lidande på att de civila veterinärer, vilka stått att erhålla, icke alltid varit fullt lämpliga härför. En framkomlig väg att lösa denna fråga vore att vid dessa truppförband placera en bataljonsveterinär vid fältveterinärkåren med fyllnadsarvode till motsvarande lön för bataljonsveterinär. Därutöver hade överfältveterinären vissa erinringar mot kommitténs behovsberäkningar.

Svenska militärveterinärsällskapet har påpekat, att den aktiva veterinärpersonalen med hänsyn till krigsorganisationens krav icke utan tvingande skäl kunde reduceras. På grund av hästens alltmer minskade användning för civilt bruk och inom fredsorganisationen komme såväl de värnpliktiga som övrig personal att i krig besitta ringa eller ingen hästvana. Härav följde ökade krav på veterinärerna, varför det vore nödvändigt, att tillgången på väl utbildad veterinärpersonal inom krigsorganisationen bleve väl tillgodosedd. Därutöver har militärveterinärsällskapet riktat vissa anmärkningar mot kommitténs behovsberäkningar.

8. Arméns sjukvårdspersonal.

Efter genomförandet av 1942 års försvarsbeslut har antalet sjuksköterskor och sjukvårdsbiträden successivt ökats till att enligt personalförteckningar för budgetåret 1947/48 uppgå till 96 översköterskor i Ce 12 och 173 sjukvårdsbiträden i Ce 3. Av översköterskorna ha enligt medgivande av Kungl. Maj:t den 12 september 1947 fem utbytt mot instruktionssköterskor i Ce 15.

Försvarskommittén har i princip funnit sig böra tillämpa de beräkningsgrunder, som använts av 1944 års militärsjukvårdskommitté.

Remissyttranden.

Militärbefälhavarna för IV. och VI. militärområdena liksom *arméöverläkaren* ha anfört vissa erinringar mot kommitténs behovsberäkningar.

Försvarets sjukvårdsförvaltning har ifrågasatt upprättandet av en reservsjuksköterskekår samt därutöver anfört vissa erinringar mot kommitténs behovsberäkningar.

Försvarets civilförvaltning har velat erinra om sitt i anslagsäskandena för nästa budgetår framlagda förslag om införande av desinfektionspersonal.

Departementschefen.

Vid behandlingen av arméns ledande organ har jag föreslagit organisatoriska förändringar i huvudsak enligt försvarskommitténs förslag. För det närmaste budgetåret har jag därvid i personellt avseende endast räknat med möjligheten att utbyta nuvarande beställningar för arméinspektör i lönegrad Mo 17 och arméstabschef i lönegrad Mo 14 mot beställningar för arméstabschef i lönegrad Mo 17 eller Mo 14 och chef för sektion II i lönegrad Mo 14. Övriga av försvarskommittén föreslagna ändringar i personalorganisationen inom arméledningen har jag ansett böra upptagas till prövning i vanlig ordning i samband med anslagsäskanden. Vad jag sålunda föreslagit medför, att vid omorganisationen de av försvarskommittén föreslagna förändringarna i generalitetets sammansättning även bli genomförda. Frågan om en minskning av generalstabskåren med en regementsofficersbeställning i enlighet med försvarskommitténs förslag bör upptagas till prövning i samband med fullföljandet av omorganisationen. Vid behandlingen av militärbefälsstaberna har jag i princip tillstyrkt, att två generalstabskaptener skola beräknas för varje militärbefälsstab på fastlandet. Jag har dock ansett, att detta personalbehov finge tillgodoses genom lämplig placering av nu befintligt antal generalstabskaptener. Ehuru jag sålunda anser, att någon utökning av antalet generalstabskaptener icke av denna anledning nu bör ifrågakomma, kan jag å andra sidan icke nu föreslå den minskning av antalet, varmed försvarskommittén räknat.

Jag biträder försvarskommitténs förslag, att militärbefälsstabernas stabs-tygofficerare överföras till fälttygkårens stat, att fälttygkårens fanjunkare, sergenter, överfurirer och furirer överföras till underhållstrupperna (underhållsregementena) i samband med att tygtrupperna inordnas i det nya truppslaget underhållstrupperna, att tygingenjörerna övergångsvis inordnas i arméingenjörkåren samt att förvaltarbeställningar för truppförbandens tygunderofficerare tillkomma på fälttygkårens stat efterhand som den rationaliserade organisationen kan genomföras. Sistnämnda ändring har redan beslutats i vad avser infanteriregemente, varom i gällande personalförteckning (s. 11, not 3) anvisningar lämnats för genomförandet. Jag anser, att i detta hänseende den fortsatta utbyggnaden bör ske enligt samma grunder som där angivits.

Övriga av försvarskommittén eller i remissyttranden avgivna förslag beträffande fälttygkåren är jag icke beredd att biträda. Ehuru vissa skäl kunna an-

föras för att samma princip borde följas vid intendenturkåren och fälttygkåren i fråga om de vid truppförbanden tjänstgörande officerarnas inordnande i personalkår, finner även jag de betänkligheter, som vissa remissmyndigheter anfört mot överförandet av truppförbandens tygofficerare till fälttygkårens stat, befogade. Det främsta skälet för att överföra truppförbandens tygofficerare synes vara, att de officerare, som erhållit tygofficersutbildning med säkerhet bleve utnyttjade på ett sådant sätt, att deras särskilda kvalifikationer komme tygtjänsten till godo. Detta önskemål synes kunna lösas genom reglerande bestämmelser för personalens utnyttjande efter genomgången tygofficersutbildning. För de personalkårer som syssla med stabs- och förvaltningstjänst torde otvivelaktigt en växling mellan stabstjänst och praktisk trupptjänst vara betydelsefull. Det är givet, att möjligheterna till praktisk trupptjänst bleve väsentligt försämrade för de av truppförbandens tygutbildade officerare, som enligt förslaget komme att överföras till fälttygkåren. För intendenturofficerarna föreligga med deras nuvarande anslutning till intendenturkåren större möjligheter till trupptjänst än om de överfördes till underhållstrupperna. Av i huvudsak samma skäl kan jag därför ej heller biträda arméförvaltningens av chefen för armén tillstyrkta förslag, att de för tygtjänsten vid underhållsregementena avsedda officerarna skola överföras till underhållstruppernas stat.

Försvarskommitténs förslag beträffande tygstatens organisation ansluter sig i princip till vad 1947 års riksdag härutinnan beslutat. Försvarskommittén har dock föreslagit, att beställningsmannafurirerna skola upptagas på tygstatens stat. Enligt vad som anförts under fälttygkåren biträder jag förslaget att bland annat fälttygkårens furirer i trupptjänst överföras till underhållstrupperna. Av till fälttygkåren nu hänförd personal utom officerare och förvaltare skulle därvid kvarstå endast furirer i beställningsmannatjänst, som efter befordran avses övergå till ordinarie anställning inom tygstaten. Praktiska skäl synas tala för att dessa överföras till tygstaten. Därigenom vinnes, att beställningsmannafurirerna och tygstatens personal komma att ha samma personalkårchef, fälttygmästaren. På grund härav tillstyrker jag nu förslaget, att furirerna i beställningsmannatjänst med oförändrad anställningsform sammanföras till en gemensam personalkår under tygstaten.

Jag tillstyrker förslaget om överförande i samband med intendenturtruppernas inordnande i underhållstrupperna av intendenturkårens nuvarande fanjunkare, sergeanter, överfurirer och furirer till underhållstruppernas (truppförbandens) stater. Med hänsyn till önskvärdheten att underlätta växlingarna mellan trupp- och förvaltningstjänst anser jag i likhet med försvarskommittén, att intendenturkompaniernas officerspersonal alltjämt bör tillhöra intendenturkåren.

Enär jag ännu icke är beredd att taga ståndpunkt till de organisationsförslag, som framlagts av 1944 års militärsjukvårdskommitté, förutsätter jag i princip inga förändringar i fråga om fältläkarkårens sammansättning.

Fältveterinärkårens sammansättning är beroende av ett flertal faktorer — ökad motorisering, ifrågasatta truppförbandsindragningar m. m. — vilka för

närvarande icke kunna överblickas. Jag anser därför, att denna kår tills vidare i princip bör kvarstå oförändrad.

Beträffande arméns sjukvårdspersonal förutsätter jag i princip ingen förändring.

E. Arméingenjörkåren.

1941 års försvarsutredning föreslog i sitt betänkande, att en civilmilitär arméingenjörkår skulle inrättas. I 1942 års försvarsproposition anslöt sig föredragande departementschefen obetingat till uppfattningen, att utökningen av försvarsmaktens tekniska materiel följdriktigt borde leda till att teknikens män bereddes ökat utrymme och inflytande inom försvarsorganisationen. Förslag härom framlades emellertid icke då, enär frågorna rörande utnyttjandet av ingenjörpersonalen inom försvarsväsendet ansågos böra göras till föremål för ytterligare utredning. Särskilda sakkunniga tillsattes också — försvarsväsendets ingenjörutredning — som den 6 oktober 1944 framlade betänkande med förslag i ämnet (SOU 1944: 44). Med anledning av utredningens förslag och däröver avgivna utlåtanden och på grundval av en inom försvarsdepartementet utarbetad promemoria med förslag till provisoriska åtgärder för en fastare organisation för den materieltekniskt inriktade personalen inom armén och arméförvaltningen förelades riksdagen proposition (1946: 80) angående arméns ingenjörpersonal. Propositionen bifölls av riksdagen (skrivelse nr 258). Ingenjörutredningens betänkande överlämnades i samband därmed till försvarskommittén för att tagas under övervägande vid fullgörandet av kommitténs uppdrag.

De provisoriska bestämmelser rörande arméns ingenjörpersonal, som nu gälla, innebära i huvudsak följande.

Personalen delas på två kategorier, nämligen arméingenjörer med civilmilitär ställning och civila ingenjörer. De förra tjänstgöra vid arméns staber och förband samt i mindre antal vid arméförvaltningens tygavdelning, de senare vid tygavdelningen och tygverkstäderna. Arméingenjörerna äro i personelhänseende underställda en arméöveringenjör, vilken är förordnad å befattningen tills vidare och uppbär från sakanslag arvode motsvarande lön i Co 14.

Arméingenjörerna, vilka indelas i kategorierna vapen- (luftvärns-), signal- och motoringenjörer samt övriga ingenjörer, inneha extra ordinarie anställning. Befattningar för arméingenjörer finnas för närvarande uppförda för

4	förste arméingenjörer (majors tjänsteklass)	Ce 31
29	arméingenjörer av 1. graden (kaptens tjänsteklass)	Ce 29
18	» » 2. » (löjtnants »)	Ce 27
5	» » 3. » (» »)	Ce 25
6	» » 3. » (» »)	Ce 23.

Sedan vissa övergångsanordningar genomförts, avses en befattning för förste arméingenjör och en för arméingenjör av 1. graden skola indragas.

På fälttygkårens stat äro för närvarande bland ordinarie tjänstemän upptagna sju tygingenjörer av 1. klassen i lönegrad Ca 30 och en tygingenjör av 2. klassen i lönegrad Ca 27. I proposition 1946: 80 (s. 59) har vid beräklandet av behovet av arméingenjörer hänsyn tagits till att fyra tygingenjörer av 1. klassen och en tygingenjör av 2. klassen skulle tjänstgöra i befattningar för arméingenjörer. För närvarande tjänstgör en tygingenjör av 1. klassen i dylik befattning. Därjämte disponeras två för tygingenjörer avsedda löner, en Ca 30 och en Ca 27, för avlönande av arméingenjörer. I samband med avgångar bland fem återstående tygingenjörer av 1. klassen i lönegrad Ca 30 avsågos ytterligare 2 löner skola utnyttjas i befattningar för arméingenjörer. Övriga 3 tygingenjörbeställningar äro avsedda för krigsmaterielverket och försvarets fabriksstyrelse. I fråga om tygingenjörbeställningarna är föreskrivet att vid inträffande ledighet frågan om återbesättande skall underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Härutöver finnas 6 extra motoringenjörer anställda vid vissa truppförband och tygförvaltningsskolan.

I sitt den 31 december 1946 avgivna betänkande (SOU 1946: 94) ha försvarets tjänsteförteckningssakkunniga föreslagit tjänstebenenämningar samt mot dessa svarande lönegrader för de tre försvarsgrenarnas civilmilitära ingenjörpersonal enligt följande uppställning (i vilken lönegraderna upptagits med nuvarande beteckningar).

	Lönegrad
Förste armédirektör; förste marindirektör; förste flygdirektör	33
Armédirektör; marindirektör; flygdirektör	31
Förste arméingenjör; förste mariningenjör; förste flygingenjör	29
Arméingenjör; mariningenjör; flygingenjör	27
Motoringenjör	24
Motoringenjör	22.

I propositionen 1947: 246 angående viss tjänsteförteckningsrevision för försvarsväsendet m. m. har chefen för finansdepartementet förklarat sig anse den sålunda föreslagna lönegradsserien kunna i huvudsak godtagas såsom provisorisk reglering. Slutligt ställningstagande i ämnet gjordes därvid beroende av en allmän översyn av frågan om löneställningen för ingenjörpersonalen inom statsförvaltningen i dess helhet samt av resultatet av försvarskommitténs och 1946 års militära förvaltningsutrednings undersökningar rörande försvarets organisation. Den föreslagna lönegradsserien borde emellertid enligt departementschefen även omfatta 30 lönegraden. Viss tvekan kunde råda, huruvida särskilda befattningar borde upptagas för motoringenjörer, liksom det kunde ifrågasättas om tillräckliga skäl funnes att under provisorietiden ändra löneställningarna för denna personal. Det förutsattes, att de berörda frågorna borde närmare övervägas och därefter föreläggas 1948 års riksdag. Tjänstebenenämningarna för ifrågavarande personal lämnades av departementschefen öppna.

Till vad sålunda i denna fråga anförts anslöt sig riksdagen (skrivelse nr 411).

Försvarskommittén.

Kommittén har ansett, att behovet av ingenjörpersonal för olika tekniska uppgifter inom armén numera vore i erforderlig grad prövat och bestyrkt samt att den arméingenjörorganisation, som skapats genom det nuvarande provisoriet, kunde i huvudsak läggas till grund för en permanent organisation. Kommittén har därför föreslagit, att arméingenjörpersonalen skulle sammanföras i en civilmilitär personalkår, benämnd arméingenjörkåren. Med beaktande av krigsorganisationens behov av kvalificerad ingenjörpersonal har kommittén därjämte förordat, att denna kår skulle kompletteras med en reservorganisation.

I likhet med försvarets tjänsteförteckningsakkunniga har kommittén ansett genomgång av teknisk högskola i princip böra uppställas såsom kompetenskrav för alla befattningar för vapen- och signalingenjörer samt vissa motoringenjörer i ledande befattningar, under det att lägre kompetenskrav kunde uppställas för vissa motoringenjörer. Sistnämnda motoringenjörer ha föreslagits skola bibehållas i anställning såsom icke-ordinarie tjänstemän (arméingenjörer) i lönegraderna Ce 25 och Ce 23, med möjlighet att på grund av visad praktisk duglighet vinna ordinarie anställning inom arméingenjörkåren.

I avvaktan på ett slutligt ståndpunkttagande till frågan om löneställningen för ingenjörpersonal inom statsförvaltningen över huvud taget har kommittén för att ernå största möjliga likhet med ingenjörpersonalorganisationen inom marinen och flygvapnet föreslagit, att arméingenjörer skola finnas med tjänstebenämningar och lönegradsplacering enligt följande uppställning.

Arméöverdirektör	Co 14
Armédirektör av 1. graden	Ca 33
Armédirektör av 2. graden	Ca 31
Arméingenjör av 1. graden	Ca 30
Arméingenjör av 2. graden	Ca 29
Arméingenjör av 3. graden	Ca 27
Extra ordinarie arméingenjör	Ce 25
Extra ordinarie arméingenjör	Ce 23.

Beträffande frågan om arméingenjörkårens sammansättning i vad rör aktiv personal har kommittén — i avvaktan på resultatet av den pågående förvaltningsutredningen — icke funnit sig böra föreslå någon ändring beträffande annan personal än den, som avses för staber, truppförband och skolor.

För arméstabens truppslagsinspektioner har kommittén räknat med oförändrat antal arméingenjörer eller 6 armédirektörer och arméingenjörer av

1. graden. Vapeningenjören vid luftvärnsinspektionen borde jämväl vara tjänstgöringsskyldig vid luftvärnsskjutskolan.

Vad beträffar militärbefälsstaber och truppförband har kommittén räknat med att genom utnyttjande i större utsträckning av mindre kvalificerad personal vid besiktningsarbete antalet arméingenjörer borde kunna begränsas till i stort sett nuvarande antal, 44. Vissa förändringar hade dock befunnits erforderliga med hänsyn till de förändringar i fredsorganisationen som kommittén föreslagit och till hittills vunna erfarenheter. Motingenjören vid VII. militärbefälsstaben hade i annat sammanhang föreslagits skola placeras vid I 18. De extra motoringenjörerna vid I 1, I 7, A 1 och S 1 erfordrades alltså och borde ersättas med extra ordinarie arméingenjörer. Vid A 8 borde tillkomma en extra ordinarie arméingenjör, under det att motoringenjören vid Ing 1, som enligt förslaget skulle reduceras, kunde utgå.

I fråga om utbildningsanstalterna har kommittén i anslutning till förslag av försvarets civilförvaltning i medelsäskandena för budgetåret 1948/49 föreslagit utökning av organisationen med 1 vapeningenjör och 1 motoringenjör vid tygförvaltningsskolan och 1 signalingenjör vid signalskolan.

Med reservation för förvaltningsutredningens resultat skulle arméingenjörkåren sålunda enligt försvarskommitténs förslag erhålla följande sammansättning.

Beställning	Lönegrad	Antal
Arméöverdirektör	Co 14	1
Armédirektörer av 1. graden.....	Ca 33	4
Armédirektörer av 2. graden.....	Ca 31	12
Arméingenjörer av 1. graden.....	Ca 30	16
Arméingenjörer av 2. graden.....	Ca 29	15
Arméingenjörer av 3. graden.....	Ca 27	9
Extra ordinarie arméingenjörer.....	Ce 25	6
Extra ordinarie arméingenjörer.....	Ce 23	9

Arméingenjörkårens personal beräknades fördelad på befattningar vid staber och truppförband och skolor i huvudsak enligt tablå å s. 280 i betänkandet. Därjämte har försvarskommittén i samband med behandlingen av mariningenjörkåren (s. 547 i betänkandet) anmält, att enligt en av marinchefen verkställd utredning 4 beställningar ansetts böra upptagas på arméingenjörkårens stat för kustartilleritjänst (en i lönegrad Ca 27 och tre i lönegrad Ca 25) med tjänstgöring 1 i marinförvaltningens vapenavdelning och 3 vid kustartilleriförsvaren.

Beträffande övergången till ordinarie anställningsform syntes denna böra ske successivt och antalet ordinarie beställningar inom kåren ökas i den utsträckning, som tillgången på kvalificerad personal medgäve. I vad rörde reservpersonal, för vilken kommittén förutsatte motsvarande kompetenskrav, hade behovet uppskattats till 100 arméingenjörer i reserven.

I fråga om ingenjörpersonalens rekrytering och utbildning hade försvars-

väsendets ingenjörutredning föreslagit en total utbildningstid av omkring 10 år för de antagna ingenjörofficersaspiranterna. Försvarskommittén hade i princip intet att erinra mot denna rekryteringsprincip, men då det vore en fråga på mycket lång sikt, syntes det under alla förhållanden nödvändigt att tills vidare räkna med anställning av färdigutbildade ingenjörer.

Remissyttranden.

Chefen för armén har anfört, att behovet av arméingenjörer vid arméinspektionen icke nu kunde preciseras, då organisationen ännu vore ny. Frågan borde därför tills vidare lämnas öppen. Intet vore att erinra mot förslaget att på arméingenjörkårens stat uppföra fyra motoringenjörer avsedda för kustartilleriet.

Inspektören för underhållstrupperna har förordat en utökning med tre arméingenjörer — en vapen-, en signal- och en motoringenjör — vilka skulle göra halvtidstjänst dels vid respektive pansar-, luftvärns- och signalinspektionerna, dels ock vid arméingenjöravdelningen. En inventering av arbetsuppgifternas omfattning hade visat behovet av denna arbetskraftsförstärkning. Genom denna anordning skulle samtidigt vinnas, att intim kontakt kunde upprätthållas mellan underhållsinspektionen och de mest materielbetonade truppslagen i fråga om den tekniska fältreparationstjänsten. För inspektion av motortjänsten borde därjämte tillkomma en armédirektör vid arméingenjöravdelningen.

Arméöveringenjören har anfört i huvudsak samma synpunkter som inspektören för underhållstrupperna men har därjämte ansett, att en reserv om 5 % måste beräknas för tjänstledighet, särskilda uppdrag m. m. Arméöveringenjörens förslag innebär i förhållande till försvarskommitténs att

antalet armédirektörer av 2. graden skulle ökas från 12 till 14,				
» arméingenjörer av 1. » » » »	16 till 19,			
» » av 2. » » » »	15 till 17,			
» » av 3. » » » »	9 till 10.			

Den föreslagna ökningen inklusive reserv omfattade sålunda 8 beställningar. Därutöver vore en arméingenjör av 2. graden, avsedd för Lv 7, och en extra ordinarie arméingenjör i lönegrad Ce 23, avsedd för Ing 1, övergångsvis erforderliga.

Arméöveringenjören har vidare föreslagit, att nu befintliga 6 tygingenjörer, av vilka en redan inräknades i arméingenjörkåren, skulle överföras till denna. Härför erfordrades en utökning med 5 beställningar, vilka successivt borde indragas vid inträffande avgång. Ifrågavarande tygingenjörer hade nu fullmakt i 30 lönegraden. Med hänsyn till bland annat de tjänsteklasse, som tilldelats vederbörande, syntes det rimligt att nu upptaga två i 31 och tre i 30 lönegraden.

Arméöveringenjören har slutligen ansett, att de av nu befintliga extra ordinarie arméingenjörer, som befinnas lämpliga för överförande till ordinarie

anställning, böra erhålla sådan anställning i samband med arméingenjörkårens inrättande.

Försvarets civilförvaltning har intet haft att erinra mot att — i avvaktan på ett slutligt ståndpunkttagande till frågan om löneställningen för ingenjörpersonal i allmänhet inom statsförvaltningen — vid arméingenjörkåren må finnas inrättade beställningar med tjänstebenämningar och placering i lönegrader i enlighet med kommitténs förslag.

Statsverkens ingenjörsförbund har föreslagit utökning av arméingenjörkåren med en signalingenjör samt en armédirektör av 2. graden, avsedd för planläggning och ledning av teknisk utbildning, båda avsedda att placeras vid arméingenjöravdelningen. Dessutom ifrågasattes utökning med en signalingenjör placerad vid S 2, Boden. De nuvarande tygingenjörerna med lång erfarenhet borde beredas en emot deras tjänsteålder svarande löneställning på ordinarie stat.

Försvarsväsendets civilmilitära ingenjörers förbund har understrukit lämpligheten och önskvärldheten av likartade civilmilitära ingenjörorganisationer inom alla försvarsgrenarna.

Arméns civilmilitära ingenjörers förening har ansett, att den föreslagna arméingenjörorganisationen med vissa öknings kunde anses i huvudsak motsvara det aktuella behovet. Föreningen har vidare förutsatt, att alla nuvarande extra ordinarie arméingenjörer, som vore lämpliga härför, redan från början skulle överföras till ordinarie anställning. Samtliga nuvarande tygingenjörer borde överföras till arméingenjörkåren, vilken intill tiden för dessa tygingenjörers avgång borde utökas med motsvarande antal ordinarie beställningar. En reserv om 5 % borde beräknas.

Statens organisationsnämnd har anfört, att enligt erfarenheterna från försök vid Stockholms kustartilleriförsvar föreläge vid en rationellt uppbyggd förvaltningsorganisation icke något behov av bland annat motoringenjör vid ett kustartilleriförsvar. Behov av biträde härutinnan kunde och borde även inom nuvarande organisation utan olägenhet tillgodoses genom den centrala förvaltningsmyndighetens försorg.

Svenska teknologföreningen har funnit det vara av största betydelse, att armén så snart som möjligt erhöle en fast kår av ordinarie ingenjörer samt att det vore angeläget, att endast ingenjörer med erforderliga kvalifikationer finge inträde i kåren. Den nuvarande extra ordinarie arméingenjörpersonalen borde från 1 juli 1948 antagas till ordinarie arméingenjörer i den mån kvalifikationer härför föreläge. Kårens slutliga organisation syntes icke kunna fastläsas för längre tid.

I skrivelse den 24 februari 1948 till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet har *försvarets tjänsteförteckningsutredning* framlagt vissa synpunkter och förslag med anledning av vad försvarskommittén föreslagit beträffande försvarsgrenarnas ingenjörorganisationer. I denna skrivelse har med särskild motivering avstyrkts, att nya beställningar skulle inrättas i 30 lönegraden. Utredningen har vidare funnit skäl icke föreligga för ett bibe-

hållande för motoringenjörernas del av 23 och 25 lönegraderna och därför föreslagit, att de föreslagna extra ordinarie arméingenjörerna skulle hänföras till 22 och 24 lönegraderna, varvid dock förutsatts, att någon lönegradsnedflyttning av nuvarande innehavare av beställning för arméingenjör av 3. graden icke skulle ifrågakomma.

I fråga om försvarskommitténs förslag att möjlighet borde föreligga för motoringenjörer med icke-ordinarie anställning och lägre kompetens att på grund av visad praktisk duglighet vinna ordinarie anställning inom arméingenjörkåren, har utredningen framhållit att — då för motoringenjörer i högre lönegrad än 25 i princip ansetts böra uppställas krav på genomgång av teknisk högskola — visad praktisk duglighet i en lägre ingenjörbefattning icke enbart syntes kunna medföra kompetens att bestrida en befattning, på vilken ställdes krav på angivna högre teoretiska kunskapsmått. Sättet för den teoretiska kompetensens förvärvande vore givetvis av underordnad betydelse, men dispensen borde icke avse det uppställda kunskapsmålet såsom sådant.

I anslutning till vad utredningen sålunda anfört har framlagts förslag till löneställningar och tjänstebestämmingar för civilmilitär ingenjörpersonal inom försvaret i högst lönegrad Ca 33. Vad arméingenjörpersonalen beträffar framgår förslaget av efterföljande tablå.

Lönegrad	Tjänstebestämming
Ca 33	Förste armédirektör
Ca 31	Armédirektör
Ca 29	Förste arméingenjör
Ca 27	Arméingenjör
Ce 24	Motoringenjör
Ce 22	Motoringenjör

Departementschefen.

I likhet med försvarskommittén finner jag behovet av ingenjörpersonal för olika tekniska uppgifter inom armén numera vara i erforderlig mån klarlagt och anser, att det nuvarande provisoriet i huvudsak kan läggas till grund för en permanent organisation — arméingenjörkåren. Krigsorganisationens behov av ingenjörpersonal i befälsställning motiverar jämväl, att en reservorganisation skapas inom arméingenjörkåren. I fråga om kompetenskraven för arméingenjörkårens personal kan jag biträda den uppfattning, som försvarskommittén och ett flertal remissmyndigheter givit uttryck åt, nämligen att i princip examen från teknisk högskola bör fordras för alla befattningar såsom vapen- och signalingenjörer samt för motoringenjörer i ledande befattningar, under det att lägre kompetenskrav kunna uppställas för vissa motoringenjörer. Sistnämnda ingenjörer böra erhålla icke-ordinarie anställning och benämnas extra ordinarie arméingenjörer men böra på grund av avsedd tjänst-

göring tillhöra arméingenjörkåren. Ifrågavarande ingenjörer synas i enlighet med tjänsteförteckningsutredningens förslag böra hänföras till 24 och 22 lönegraderna. Någon nedflyttning i lönegrad av nuvarande innehavare av beställning för arméingenjör av 3. graden bör dock icke ifrågakomma. I likhet med försvarskommittén och vissa remissmyndigheter anser jag, att för ifrågavarande ingenjörer med lägre kompetens möjlighet bör föreligga att på grund av visad praktisk duglighet vinna ordinarie anställning inom arméingenjörkåren.

Hur arméingenjörkårens rekrytering på längre sikt bör ordnas — genom antagning av färdigutbildade ingenjörer eller genom utbildning av ingenjörspiranter — synes vara en fråga, som icke nu behöver avgöras. Det aktuella är, i vilken takt en ordinarie arméingenjörkår kan uppsättas och hur det nuvarande provisoriet i samband därmed bör avvecklas. I detta avseende kan jag biträda försvarskommitténs uppfattning, att de nu befintliga extra ordinarie arméingenjörer, som besitta för avsedd verksamhet erforderliga kvalifikationer, böra överföras till ordinarie anställning.

Jag biträder försvarets tjänsteförteckningsutredningens förslag, att 30 lönegraden icke införes i lönegradsserien för arméingenjörpersonalen.

I avvaktan på en blivande översyn av frågan om löneställningen för ingenjörpersonalen inom statsförvaltningen i dess helhet synas mig av försvarskommittén föreslagna tjänstebenämningar för arméingenjörpersonalen kunna godtagas.

Med beaktande av att arméöverdirektören — liksom fallet är med marin- och flygöverdirektörerna — bör förordnas för viss tid och således tillhöra lönegrad Cp 14 föreslår jag därför lönegradsplaceringar och tjänstebenämningar vid arméingenjörkåren enligt efterföljande tablå.

Lönegrad	Tjänstebenämning
Cp 14	Arméöverdirektör
Ca 33	Armedirektör av 1. graden
Ca 31	Armedirektör av 2. graden
Ca 29	Arméingenjör av 1. graden
Ca 27	Arméingenjör av 2. graden
Ce 24	E. o. arméingenjör
Ce 22	E. o. arméingenjör

Arméingenjörkårens omfattning är beroende bland annat av resultatet av pågående förvaltningsutredning. Förändringar i krigsmaktens tekniska utrustning — t. ex. tillkomsten av radar — kunna även föranleda ändringar i behovet av ingenjörpersonal. På grund härav är det icke möjligt att nu framlägga något slutgiltigt förslag beträffande arméingenjörkårens omfattning. Då i förevarande sammanhang förslag icke framlagts till indragning av truppförband och reducering av fredsorganisationen i den utsträckning, varmed försvarskommittén räknat, påverkar detta jämväl personalbehovsberäkningarna för arméingenjörkåren.

För Svea ingenjörkår, Ing 1, bör liksom för övriga ingenjörkårer beräknas en extra ordinarie arméingenjör — motoringenjör. För Luleå luftvärnskår, Lv 7, bör beräknas en vapeningenjör, arméingenjör av 2. graden.

Försvarskommittén hade räknat med att en vid VII. militärbefälsstaben placerad motoringenjör skulle överföras till I 18, när fredsorganisationen på Gotland reducerades. Vid såväl I 18 med P 1 G som A 7 med Lv 3 G föreligger behov av ingenjörpersonal både i fråga om vapen- (luftvärns-) och motormateriel. Behovet synes bäst kunna tillgodoses genom att för militärbefälsstaben beräkna en vapeningenjör och en motoringenjör, båda arméingenjörer av 1. graden i lönegrad Ca 29. Dessa skulle svara för den tekniska tjänsten såväl vid militärbefälsstaben som vid militärområdets truppförband.

Till frågan om att på arméingenjörkårens stat upptaga fyra motoringenjörer, avsedda för kustartilleritjänst, en avsedd för tjänstgöring i marinförvaltningens vapenavdelning och tre avsedda för kustartilleriförsvaren, är jag icke beredd att nu taga ställning.

Såsom i det föregående anförts är det icke möjligt att nu binda sig för ett slutläge i fråga om arméingenjörkårens omfattning. Då erfarenheterna visa, att personaltillgången för närvarande är otillräcklig och att vissa ingenjörer blivit engagerade i pågående tekniska utredningar m. m. till förfång för vederbörandes normala arbetsuppgifter, finner jag befogat att preliminärt räkna med någon utökning av kommitténs förslag men anser, att denna nu bör begränsas till fyra beställningar — en för armédirektör av 2. graden och tre för arméingenjörer av 2. graden — avsedda för arméledningen och såsom reserv för olika ändamål.

De skäl, som anförts för nu förefintliga tygingenjörbeställningars överförande till arméingenjörkåren, finner jag beaktansvärda. Jag räknar därför med att de 5 beställningar, vilka icke nu utnyttjas för arméingenjörer, skola överföras till arméingenjörkåren med bibehållen löneställning och oförändrade anställningsvillkor. Med hänsyn till den tjänsteklass ifrågavarande beställningshavare nu inneha böra de benämnas armédirektörer. En avveckling av dessa beställningar avses successivt skola äga rum genom befordran till högre beställning inom kåren eller genom avgång i annan ordning. Beställningarna böra således icke få utnyttjas för befordran inom arméingenjörkåren.

Med hänsyn till vad sålunda anförts räknar jag tills vidare med en slutlig sammansättning av arméingenjörkåren och en fördelning på tjänstegrener och befattningar, som framgår av efterföljande tablå. Detta är endast att anse såsom ett preliminärt slutläge. Den angivna fördelningen på befattningar är vidare endast att anse såsom en beräkningsgrund och kan tjäna endast till huvudsaklig efter rättelse, när det gäller befattningarnas tillsättande.

	Vapen- ingenjörer				Signal- ingenjörer				Motor- ingenjörer				Tygingenjörer, Armédir.			S u m m a		
	Arméöverdirektör	Armédirektörer av 1 gr.	Armédirektörer av 2 gr.	Arméingenjörer av 2 gr.	Arméingenjörer av 1 gr.	Armédirektörer av 2 gr.	Armédirektörer av 1 gr.	Arméingenjörer av 2 gr.	Arméingenjörer av 1 gr.	Armédirektörer av 2 gr.	Armédirektörer av 1 gr.	Eo arméingenjörer	Eo arméingenjörer	Ca	Ca	Ca	Ce	
																		Cp
	14	33	31	29	27	33	31	29	27	33	31	29	27	24	22	30		
F. d. tygingenjörer (KAFT, KKV, FFV) ..																5	5	
Arméförvaltningens tygavdelning		1	1	2		1	1			1	1	3	1				12	
Arméstaben																		
Underhållsinspektionens arméingenjör- avdelning	1	1	1								1	1					5	
Pansariinspektionen			1	1							1		1				2	
Luftvärnsinspektionen						1			1								2	
Signalinspektionen																	2	
Militärbefälsstaber.																		
I.—VI. milo			3	3			2	4			4	2					18	
VII. milo				1							1						2	
Truppförband.																		
I 1, I 7												1	1				2	
P 1—P 4																	4	
A 6, A 9											2	2					2	
A 1, A 3, A 8													1	2			3	
Lv 1—Lv 3				3								2	1				3	
Lv 4—Lv 7					4												4	
Ing 1—Ing 3												1	2				3	
S 1							1						1				1	
U 1—U 4												2	2				4	
Utbildningsanstalter.																		
Arméns motorskola							1	1			1						1	
Arméns signalskola																	2	
Tygförvaltningsskolan				2							1						3	
Summa	1	2	6	11	5	1	4	6	2	1	7	11	6	7	9	5	68	
			24			13				25			16			84		

Arméingenjörkåren skulle sålunda få följande sammansättning.

Beställning	Lönegrad	Antal
Arméöverdirektör	Cp 14	1
Armédirektörer av 1. graden	Ca 33	4
Armédirektörer av 2. graden	Ca 31	17
Armédirektörer	Ca 30	5 ¹
Arméingenjörer av 1. graden	Ca 29	28
Arméingenjörer av 2. graden	Ca 27	13
Extra ordinarie arméingenjörer	Ce 24	7
Extra ordinarie arméingenjörer	Ce 22	9

¹ F. d. tygingenjörer. Beställningarna må icke återbesättas vid inträffande avgång.

Till frågan vilka beställningar för arméingenjörer som för budgetåret 1948/49 böra upptagas återkommer jag vid behandlingen av avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för nämnda budgetår.

F. Utbildningsanstalter.

Allmänna grunder.

Beträffande arméns utbildningsanstalter enligt nuvarande organisation torde få hänvisas till den redogörelse härför som försvarskommittén lämnat på s. 325 och 326 i betänkandet.

Frågan om utbildningen av officerare på aktiv stat inom armén har varit föremål för särskild utredning av *arméns officersutbildningskommitté*. I ett den 13 juni 1946 avgivet betänkande (SOU 1946:38) har denna kommitté framlagt förslag till effektivisering av ifrågavarande utbildning.

Efter att ha angivit vissa allmänna synpunkter på officersutbildningens mål och medel har officersutbildningskommittén kommit fram till förslag rörande skolutbildningens ordnande. Kommittén har därvid särskilt framhållit den stora betydelsen av att tillräckligt långa trupptjänstgöringsperioder vore inskjutna mellan den teoretiska utbildningens olika stadier, enär endast på så sätt trupptjänstens krav kunde tillgodoses samtidigt som officerens på erfarenheter grundade utveckling främjades. Efter utbildningen till officer och officersutnämningen borde sålunda enligt officersutbildningskommitténs förslag den ordinarie utbildningen som officer ske under fjärde officersåret vid *arméns truppplagsofficersskolor (ATOS)* — de nu befintliga sju truppplagsofficersskolorna jämte den erforderliga signalofficersskolan sammanförda till en utbildningsanstalt — under nionde, sextonde och tjugotredje officersåren vid skjutskolor (motsvarande skolor) och arméns stridsskola samt för regementschefer och blivande regementschefer under tjugotredje och eventuellt tjuogåttonde officersåret vid en högre stridsskola för regementschefer.

Beträffande den högre utbildningen borde stabsutbildningen ske vid en för armén gemensam högskola, benämnd *arméhögskolan*, vilken skulle ersätta de båda nuvarande (krigshögskolan samt artilleri- och ingenjörhögskolan). Det vore önskvärt att fackutbildningen till tyg- och intendenturofficerare förlades till en gemensam skola — arméns förvaltningsskola. Lokalsvårigheter omöjliggjorde dock detta.

Kommittén har icke ansett sig kunna framlägga förslag om en fullständig sammanslagning av de olika försvarsgrenarnas högskolor. Den har dock föreslagit gemensam förläggning för och ett ökat samarbete mellan dessa skolor. Åtgärder borde enligt kommitténs mening vidtagas för att skapa ett särskilt forum för studium och utredning av aktuella frågor rörande det totala försvaret, förslagsvis kallat »institutet för högre försvarsstudier».

Även beträffande övriga utbildningsanstalter har kommittén framlagt preciserade förslag, syftande till en mera rationell utbildning.

Kommittén har särskilt beaktat behovet av undervisning i psykologi och pedagogik samt stats- och samhällslära.

Samtliga *remissmyndigheter* ha uttalat sig för de av kommittén föreslagna riktlinjerna för officersutbildning. Vissa detaljerinringar mot förslagen ha dock gjorts.

Försvarskommittén.

Försvarskommittén har räknat med i princip oförändrat behov av särskilda utbildningsanstalter vid armén. Väsentliga rationaliseringar borde dock enligt kommitténs uppfattning kunna genomföras på grundval av vunna erfarenheter och särskilda utredningar. De av officersutbildningskommittén framlagda förslagen har försvarskommittén funnit i huvudsak ändamålsenliga.

De av försvarskommittén föreslagna utbildningsanstalterna vid armén framgå av en sammanställning på s. 327 i betänkandet.

Vad beträffar kadettskolorna har försvarskommittén ansett, att de borde givas en något fastare organisation genom att skolchefer och heltidstjänstgörande lärare ävensom kompanicheferna och adjutanten vid infanterikadettskolan kommenderades till tjänstgöring för längre tid än vad nu vore fallet. Kommittén har föreslagit, att infanteriets och kavalleriets kadettskola förläggas vid Upplands regemente (I 8) i Uppsala.

Remissyttranden.

Chefen för armén har anfört att, om arméns fredsorganisation bibehölles i stort sett oförändrad, verksamheten vid utbildningsanstalterna borde bedrivas i huvudsak i nuvarande omfattning med de kompletteringar som betingades av arméns officersutbildningskommittés förslag. Verksamheten vid utbildningsanstalterna hade också i ett flertal fall omlagts i överensstämmelse med nämnda förslag. I brist på nybyggnader hade emellertid vissa av officersutbildningskommittén föreslagna åtgärder ännu icke kunnat genomföras.

Arméchefen har påpekat att, sedan officersutbildningskommitténs betänkande avgivits i början av år 1946, ytterligare utbildning blivit aktuell, bland annat av armétekniker och beställningsmän till tyghantverkare och tygverkmästare samt av radarpersonal.

Över vissa i yttranden från chefer för utbildningsanstalter framförda krav på ändringar av staterna har arméchefen i detta sammanhang icke kunnat uttala sig. Arméchefen avsåg att inkomma med yttrande över kommitténs förslag i fråga om utbildningsanstalternas organisation och kursverksamhet samtidigt med sitt yttrande över värnpliktsutbildningen.

Arméchefen har intet haft att erinra mot att vissa chefer och lärare vid kadettskolorna kommenderades på förslagsvis två år med möjlighet till ytterligare ett års förlängning, dock endast under förutsättning att de av dessa officerare, som för närvarande icke uppburde arvoden, tillförsäkrades dylika.

Endast härigenom kunde nämligen dessa befattningar beräknas bli så begärliga, att tillräckligt högt kvalificerad personal sökte dem.

Arméchefen har anfört, att det beslut, som redan fattats att förlägga infanteriets och kavalleriets kadettskolor till Rådan, borde bringas i verkställighet med hänsyn till förlägningsförhållandena vid Karlberg och önskvärdheten av att dit kunna förlägga krigsskolans övningskompani. Om, efter särskild utredning, Södra skånska infanteriregementet (I 7) helt sammandroges till Ystad kunde Revingehed, i avvaktan på förläggning av berörda kadettskolor till Rådan, provisoriskt utnyttjas för infanteriets kadettskola, medan kavalleriets kadettskola under provisorietiden kunde kvarligga vid Livregementets husarer (K 3) i Skövde.

Militärbefälhavaren för IV. militärområdet har avstyrkt, att infanteriets och kavalleriets kadettskolor förläggas till I 8 på grund av behovet av omfattande reparationer och nybyggnader och bristen på övningsterräng därstädes. I stället har föreslagits, att Svea flygflottilj (F 8) flyttas till Skå-Edeby och dess nuvarande etablissement övertages av kadettskolan.

Militärbefälhavaren för VI. militärområdet har ansett, att även avdelningscheferna vid kadettskolorna böra kommenderas för två år.

Chefen för infanteriets kadettskola har ansett, att en förläggning av kadettskolan till I 8 skulle medföra en bestämd försämring av utbildningsresultatet. Skolan borde därför flyttas till en plats, där såväl övnings- som förlägningsförhållandena motsvarade den betydelse försvarskommittén ville tillmäta den. Följande etablissement syntes därvid tänkbara, nämligen Göta artilleriregemente (A 2) i Göteborg, Göta trängkårs kompani (T 2 N) i Nora, I 7 på Revingehed eller Livregementet till häst (K 1) i Stockholm.

Skolchefen har vidare föreslagit viss kvalitativ och kvantitativ förbättring av personalstaterna. Kompanichefers och lärares kommendering för längre tid än en kurs i sänder har avstyrkts av skolchefen.

Chefen för arméns underofficersskola har bestämt avstyrkt, att infanteriets och kavalleriets kadettskola förläggas till Uppsala med hänsyn till redan nu rådande trängsel i övningsterrängen därstädes.

Statens organisationsnämnd har framhållit, att stor återhållsamhet borde iakttagas vid inrättande av nya fristående centrala skolor. I stället borde dessa skolor för att undvika alltför stora administrationskostnader anslutas till redan befintliga förband och dessas stabs- och förvaltningsorganisation.

I annat sammanhang har organisationsnämnden i samband med sitt förslag att ansluta intendenturkompanierna till underhållsregementena ansett det böra övervägas att förlägga såväl infanteriets och kavalleriets kadettskolor som krigsskolans övningskompani till Första intendenturkompaniets nuvarande förläggning i Solna.

Departementschefen.

Mot de av försvarskommittén angivna, på officersutbildningskommitténs förslag vilande grunderna för utbildningsanstalternas organisation finner jag icke skäl till erinran.

Kursomfång samt lärar- och elevantal m. m. vid de olika skolorna bli beroende av, hur försvarsorganisationen kommer att på längre sikt utformas. Jag är därför icke beredd att nu taga ställning till dessa spörsmål i detalj.

Till frågan om kommendering av viss chefs- och lärarpersonal vid kadett-skolorna på längre tid bör det ankomma på Kungl. Maj:t att taga ställning. För närvarande är jag icke beredd att föreslå några ändringar i de grunder, efter vilka utbildningsarvoden utgå.

Frågan om förläggningen av infanteriets och kavalleriets kadettskola är, såsom framgår av det föregående, i viss mån beroende av andra förläggningsfrågor. Jag ifrågasätter därför icke nu någon ändring i det redan fattade beslutet, att denna skola skall förläggas till Rådan.

Grundläggande befälsskolor.

Försvarskommittén.

I fråga om arméns underofficersskola har försvarskommittén föreslagit vissa mindre organisationsförändringar med hänsyn till beräknad nedgång av elevantalet. De föreslagna förändringarna framgå av tabeller å s. 329 och 330 i betänkandet. Å s. 331 och 332 har angivits det beräknade personalbehovet för skolan. I förhållande till nu gällande personalstater innebär detta främst en minskning med 2 kaptener eller löjtnanter och 2 fanjunkare eller sergeanter samt ändrad redovisning av viss personal.

Kommittén har föreslagit, att till krigsskolan på Karlberg skola förläggas officerskurserna för blivande statofficerare, gymnastik- och idrottskolan samt krigsskolans övningskompani.

Officerskursens längd borde i enlighet med officersutbildningskommitténs förslag ökas från 11 till 11½ månader. Antalet kadetter beräknades komma att begränsas från hittills beräknade 140—150 till omkring 130.

Elevantalet vid gymnastik- och idrottskolan borde på grund av den minskade fredsorganisationen begränsas.

Krigsskolans övningskompani borde, när förhållandena så medgäve, omförläggas till Karlberg och kompanichefen och en löjtnant, plutonchef, uppföras på krigsskolans stat.

Kommittén har å s. 334—337 i betänkandet angivit det beräknade personalbehovet för skolan. I förhållande till gällande personalstater innebära dessa beräkningar, bland annat, att en kadettofficer och lärare ur infanteriet utgått.

Kommittén har biträtt officersutbildningskommitténs förslag om en samordning av truppslagsofficersskolorna under gemensam ledning med i möjligaste mån gemensamma lärare och gemensam undervisning ävensom dess förslag beträffande organisationen av och verksamheten vid de sålunda samordnade skolorna, arméns truppslagsofficersskolor (ATOS). Förslagen utgjorde enligt försvarskommitténs mening den såväl i utbildningshänseende som ur ekonomisk synpunkt mest rationella lösningen. Med hän-

syn till den minskade fredsorganisation inom armén, som försvarskommittén föreslagit, kunde dock relevantalet och därmed personalorganisationen beräknas bli något mindre än officersutbildningskommittén förutsatt.

Kommittén har å s. 340 i betänkandet framlagt tidsplan för skolorna. Det beräknade personalbehovet vid skolorna, av kommittén närmare angivet på s. 341—343 i betänkandet, har ansetts kunna i sin helhet fyllas genom överflyttning av personal från nuvarande högskolor och trupperlagsskolor.

Lokaler ha förutsatts skola inrymmas i den redan av 1939 års och sedermera även av 1946 års riksdag beslutade byggnaden för de militära högskolorna på Svea livgardes förutvarande kasernområde i Stockholm.

Remissyttranden.

Chefen för arméns underofficersskola har ansett, att de anförda skälen för indragning av befälspersonal vid skolan icke vore bärande. Avgörande för beräkningen av befälsbehovet vid en skola med så heterogen sammansättning som underofficersskolan vore antalet utbildningsenheter, icke antalet elever.

Chefen för krigsskolan har av angivna, delvis även av officersutbildningskommittén anförda skäl föreslagit bland annat, att utbildningen till aktiv officer efter plutonchefsskolan skildes från utbildningen till reservofficer och värnpliktig officer. Vidare borde viss personalökning i förhållande till försvarskommitténs förslag ske.

Vad beträffar trupperlagsofficersskolorna har *chefen för armén* anført, att sammanslagningen av skolorna till en gemensam trupperlagsofficersskola borde komma till stånd så snart ske kunde. Med hänsyn härtill vore det angeläget, att föreslagna nybyggnader uppfördes inom en nära framtid. *Inspektören för pansartrupperna* har anført, att behovet vid pansarofficersskolan av lärare ur pansartrupperna borde bättre tillgodoses. *Inspektören för underhållstrupperna* och *chefen för arméns underhållsskola* ha anført, att trängofficersskolans inordnande i arméns trupperlagsofficersskolor medförde en försämring av officersutbildningen vid trängen. Därest ändock av likformighets-skäl försvarskommitténs förslag skulle genomföras, erfordrades emellertid, att personalbehovet för arméns trupperlagsofficersskolor tillgodosåges utan ianspråktagande av personal vid arméns underhållsskola.

Departementschefen.

Jag förordar i princip förslaget om en samordning av de olika trupperlagens officersskolor till arméns trupperlagsofficersskolor (ATOS). Intill dess erforderliga lokaler för en samförläggning av skolorna kunnat ordnas, måste det nuvarande systemet för trupperlagsofficersskolornas verksamhet bibehållas.

Utöver vad jag i det föregående anført under Allmänna grunder föranleder vad kommittén föreslagit beträffande grundläggande befälskolor intet särskilt uttalande från min sida.

Skjutskolor och motsvarande skolor.*Försvarskommittén.*

Försvarskommittén har, i huvudsaklig överensstämmelse med officersutbildningskommitténs förslag, föreslagit, att under chefen för infanteriskjutskolan på Rosersberg skulle lyda

infanteri- och kavalleriofficersskolorna under dessa skolors övervägande praktiska period,

pansar- och trängofficersskolorna under första delen av dessa skolors övervägande praktiska period,

stridsskola för (blivande) kompanichefer (subalternofficerare under i regel 9:e officersåret) ur infanteriet, kavalleriet och pansartrupperna,

stridsskola I för (blivande) bataljonschefer (kaptener och ryttmästare under i regel 16:e officersåret) ur infanteriet, kavalleriet och pansartrupperna,

stridsskola II för bataljons-(divisions-)chefer (regementsofficerare under i regel 23:e officersåret) ur infanteriet, kavalleriet, pansartrupperna och artilleriet,

stridsskola för regementschefer (motsvarande) och blivande regementschefer under denna skolas praktiska del; sistnämnda tre stridsskolor gemensamt benämnda arméns stridsskola,

kompaniechefskurser för reservofficerare och värnpliktiga officerare ur infanteriet och kavalleriet,

underofficerskurs för underofficerare (överfurirer) ur infanteriet, kavalleriet och pansartrupperna,

vissa specialkurser, såsom i tung granatkastartjänst, pansarvärnstjänst, infanterikanontjänst och mintjänst,

kurser i skyddstjänst (gasskydds-, rök-, maskerings-, brandsläcknings- och röjningstjänst),

infanteriskjutskolans övningstrupp samt

viss försöksverksamhet av såväl taktisk som infanteriteknisk natur.

Detta förslag innebär en utvidgning av verksamheten vid skolan, som närmare framgår av jämförelse mellan två på s. 344 och 349 i betänkandet intagna tidsplaner för skolans nuvarande och föreslagna kursverksamhet.

Kommittén har å s. 348—353 i betänkandet angivit det beräknade personalbehovet vid skolan. Dessa beräkningar innebära i förhållande till nu gällande personalstater en ökning med, förutom viss civil personal, 1 kapten, 1 pensionerad officer, 1 tyghantverkare och 1 armétekniker samt en minskning med 1 överstelöjtnant eller major, 2 kaptener, ryttmästare eller löjtnanter och 1 pensionerad underofficer.

Försvarskommittén har föreslagit endast mindre, även av officersutbildningskommittén förordade, ändringar beträffande de olika kurserna vid ridskolan på Strömsholm. Tidsplan för samt personalbehovet vid skolan framgå av betänkandet s. 354—356. Den beräknade personalorganisationen

avviker från den nuvarande endast såtillvida, att vissa befattningar för militär personal — tidigare upptagna på skolans stat — avses i fortsättningen skola besättas med kommanderad personal ur kavalleriet.

Beträffande personalberäkningarna har kommittén velat framhålla, att en stor del av personalen vid ridskolan är avsedd jämväl för kavallerimobiliseringscentral samt Utnäslöts remontdepå. Även med beaktande härav borde enligt kommitténs mening skolans ringa elevantal föranleda, att personalorganisationen gjordes till föremål för organisationsundersökningar.

I avsikt att samordna den till Skaraborgs pansarregemente i Skövde anslutna pansartruppskolans verksamhet såväl med övrig utbildning av pansartruppernas befälskadrer som med befälsutbildningen inom armén i övrigt har försvarskommittén föreslagit vissa förändringar och utökningar i kursverksamheten — i huvudsaklig överensstämmelse med vad officersutbildningskommittén förordat. Till skolan borde sålunda förläggas den verksamhet, som framgår av den ungefärliga tidsplanen å s. 358 i betänkandet. Beträffande den närmare innebörden av förslaget torde få hänvisas till betänkandet.

Försvarskommittén har å s. 357—359 i betänkandet angivit det beräknade personalbehovet vid skolan. Den fasta personalen vid skolan har ansetts böra förstärkas. Från den nuvarande personalorganisationen avviker den föreslagna i så måtto, att för chefsbefattningen, nu major, avsetts en överstelöjtnant eller major, samt att 1 kapten och 1 fanjunkare eller sergeant tillkommit. Ökningen motväges av att behov av tillfälligt kommanderad personal i motsvarande grad minskas.

Försvarskommittén har — i huvudsaklig överensstämmelse med vad officersutbildningskommittén förordat — föreslagit att kursverksamheten vid artilleriskjutskolan gives viss ändrad omfattning, innebärande bland annat att skjutkurser för artilleriavdelningen vid arméns underofficersskola och för värnpliktiga som genomgå frivillig befälsutbildning förläggas till artilleriskjutskolan. Den föreslagna kursverksamheten framgår av den ungefärliga tidsplanen å s. 360 i betänkandet, där även å s. 361 och 362 det av kommittén beräknade personalbehovet angivits. Personalorganisationen avviker från den nuvarande bland annat genom att 1 lärare, kapten eller löjtnant, med undervisningsskyldighet jämväl vid truppslagsofficersskolorna, tillkommit, 1 adjutant, kapten, ersatts med 1 adjutant och lärare, kapten eller löjtnant, samt viss civil personal tillkommit. Förste lärarna, en överstelöjtnant eller major och en major, föreslås överflyttade från staten för arméinspektionen.

Beträffande luftvärnsskjutskolan har försvarskommittén föreslagit, att kursverksamheten därstädes skulle bedrivas i huvudsak enligt nuvarande grunder. Vissa mindre förändringar borde dock vidtagas — i huvudsaklig överensstämmelse med vad officersutbildningskommittén förordat. Särskild övningstrupp borde tilldelas skolan. Verksamheten skulle sålunda bedrivas

enligt den ungefärliga tidsplan, som framgår av s. 364 i betänkandet, där även å s. 365 och 366 den för skolan erforderliga personalorganisationen angivits. I fråga om kursverksamheten innebär förslaget att — utöver den verksamhet som redan nu bedrivs vid skolan — jämväl skjutkurser för sommarlinjen av luftvärnets kadettskola, för luftvärnsavdelningarna vid arméns underofficersskola och krigsskolan samt för värnpliktiga som genomgå frivillig befälsutbildning tillkomma. Den föreslagna personalorganisationen avviker från den nuvarande bland annat därutinnan att, i stället för hittills tillfälligt kommanderad lärare, 1 överstelöjtnant eller major, placerad vid luftvärnsskjutskolan, tillkommit på luftvärnets stat. På Stockholms luftvärnsregementes stat ha uppförts 3 furirer och 3 armétekniker, främst avsedda för skjutskolan.

Kommittén har föreslagit, att ingenjörtruppskolan, som enligt 1942 års försvarsbeslut skulle vara förlagd till Svea ingenjörkår (Ing 1) i Solna, definitivt förlägges till Göta ingenjörkår (Ing 2) i Eksjö, dit den provisoriskt varit omförlagd.

Vid skolan borde enligt försvarskommitténs mening och i enlighet med officersutbildningskommitténs förslag — förutom ingenjööfficerarnas vidareutbildning — även bedrivs specialutbildning i pionjärtjänst av officerare och underofficerare ur övriga truppslag ävensom viss vidareutbildning av väg- och vattenbyggnadskårens officerare. Övningstrupp borde finnas vid skolan.

Den ungefärliga tidsplanen för skolan enligt försvarskommitténs förslag framgår av s. 368 i betänkandet, där även å s. 368 och 369 det av kommittén beräknade personalbehovet angivits. Förslaget innebär i fråga om personalorganisationen utökning, då enligt 1942 års försvarsbeslut utöver chefen, major på ingenjörtruppernas stat, ingen särskild personal beräknades för skolan. Sålunda tillkomma enligt försvarskommitténs förslag 1 adjutant, kapten eller löjtnant, 2 lärare, kaptener, 1 materielöverfurir, 1 expeditionsunderofficer samt viss civil personal. Dessutom föreslås chefen vara överstelöjtnant eller major.

Försvarskommittén har funnit att kursverksamheten vid arméns signalskola i stort sett borde fortsätta efter nu gällande grunder. I huvudsaklig överensstämmelse med av officersutbildningskommittén framlagt förslag har kommittén dock räknat med vissa förändringar innebärande bland annat en av signalteknikens snabba utveckling nödvändiggjord utökning av antalet kurser samt förlängning av vissa kurser. Erforderliga lokaler för skolan borde åstadkommas vid Ing 1 (Solna) genom en reducering av ingenjörkåren.

Verksamheten vid signalskolan framgår av en ungefärlig tidsplan, intagen på s. 374 i betänkandet, där även å s. 373—376 den för signalskolan erforderliga personalorganisationen angivits. Dennas omfattning överensstämmer i huvudsak med den personalorganisation som redan finnes och i praktiken visat sig erforderlig, ehuru viss nu kommanderad eller extra anställd personal ersatts med personal med lön på skolans stat.

Arméns underhållsskola, som tillkom genom 1942 års försvarsbeslut, har hittills endast varit försöksvis anordnad.

Försvarskommittén har — i överensstämmelse med vad officersutbildningskommittén förordat — föreslagit att till underhållsskolan, som förutsättes fortfarande skola vara förlagd till Göta trängkår (underhållsregemente) i Skövde, skulle förläggas de kurser, som framgå av en på s. 378 i betänkandet angiven ungefärlig tidsplan. Den föreslagna kursverksamheten innebär i huvudsak ett fastställande av den ordning, som redan försöksvis tillämpats. Trängofficersskolan, som tidigare förutsatts skola ingå i underhållsskolan, har, såsom framgår av det föregående, föreslagits skola ingå i arméns trupp- och officerarskolor. Kommitténs förslag till personal vid skolan, angivet på s. 378 i betänkande, avviker från den nuvarande personalorganisationen främst därutinnan att 1 chef, major, och en lärare, kapten, överförs på arméns trupp- och officerarskolors stat.

Enligt Kungl. Maj:ts beslut är arméns motorskola sedan den 1 april 1948 förlagd till Södermanlands pansarregemente i Strängnäs, där erforderliga lokaler disponeras och där gynnsamma möjligheter för samövningar mot motoriserade trupper finnas.

Försvarskommittén har föreslagit, att kursverksamheten vid skolan något reduceras i förhållande till vad som förutsatts i skolans nuvarande organisation. Bland annat ha regementsofficerkurs och motorkurs för reservofficerare ansetts kunna utgå. Kommitténs förslag framgår av en ungefärlig tidsplan å s. 380 i betänkandet, där också den föreslagna personalorganisationen är angiven. Personalorganisationen avviker från vad nu gäller huvudsakligen därutinnan, att skolchefen, nu major, föreslagits skola vara överstelöjtnant eller major, samt att nämnda beställning ävensom två lärare, kaptener eller löjtnanter, uppförts på en för skolan nyinrättad stat.

Tygförvaltningsskolan och första tygkompaniet skulle enligt 1942 års försvarsbeslut samförläggas i anslutning till Svea artilleriregementes (A 1) kasernetablissemang i Spånga på Järvafältet. De erforderliga byggnadsarbetena ha dock tills vidare fått anstå. Skolan är därför för närvarande provisoriskt förlagd till förhyrda lokaler. 1942 års försvarsbeslut innefattade principbeslut, att skolan skulle inrättas. I avvaktan på utredning rörande den ingenjörtekniska organisationen inom försvaret lämnades emellertid frågan om skolans lärarpersonal och organisation i övrigt öppen.

Försvarskommittén har föreslagit, att skolan skulle förläggas till de vid Livregementets till häst (K 1) indragning ledigblivna kasernerna i Stockholm. Skolan borde nämligen med hänsyn till behovet av ett stort antal speciallärare med särskilda kvalifikationer och av ett centralt läge för att underlätta materielsändningar till och från skolans verkstäder alltjämt vara förlagd till Stockholm. Vissa ändrings- och ombyggnadsarbeten av K 1:s kasernetablissemang bleve erforderliga.

Med hänsyn till vikten och omfattningen av den utbildning, som bedrivs vid skolan, har försvarskommittén funnit det angeläget, att skolan nu gäves den fasta organisation, som 1941 års försvarsutredning avsåg. Verksamheten

vid skolan borde — med beaktande av hittills vunna erfarenheter — även i fortsättningen bedrivs enligt i 1942 års försvarsbeslut fastställda grunder. Ungefärlig tidsplan för verksamheten har angivits på s. 384 i betänkandet. På s. 383—385 har angivits den av kommittén föreslagna personalorganisationen för skolan. Denna avviker från den av 1941 års försvarsutredning avsedda sätillvida, att 1 chef, Ma 10, och en adjutant, Md 9, utgått ävensom att 1 chef, Ma 11 eller Ma 10, 1 adjutant och lärare, Ma 9 eller Ma 7, samt en lärare, Ma 9 eller Ma 7, samtliga ur fälttygkåren, tillkommit. I övrigt innebär personalförslaget, att huvuddelen av den personal, som tidigare beordrats tjänstgöra vid skolan, uppförts antingen på skolans stat eller som kommanderade ur vederbörlig personalkår samt att vissa avlöningskostnader överförts från sakanslag till avlöningsanslag.

Vad beträffar intendenturförvaltningsskolan har försvarskommittén i enlighet med officersutbildningskommitténs förslag förordat en viss begränsning av kursverksamheten innebärande bland annat, att elevantalet vid intendentskursen minskas och att denna anordnas endast vartannat år samt att kurserna i förvaltningstjänst för blivande kompanichefer utgå. Den föreslagna kursverksamheten framgår av den ungefärliga tidsplanen på s. 388 i betänkandet, där även den oförändrade personalorganisationen angivits.

I fråga om arméhundskolans organisation och verksamhet har kommittén icke föreslagit några principiella ändringar.

Remissyttranden.

Försvarskommitténs förslag beträffande skjutskolor och motsvarande skolor ha i stort sett icke föranlett några erinringar från remissmyndigheterna.

Vad beträffar kursverksamheten vid de olika skolorna och de av kommittén angivna ungefärliga tidsplanerna ha i en del fall ändringsförslag framlagts av vederbörande tjänstegrenschefer och skolchefer. I detta hänseende kan nämnas, att *inspektören för underhållstrupperna* och *chefen för armens underhållsskola* yrkat, att — utöver av försvarskommittén föreslagna kurser — bland annat även kaptenskurs för reservofficerare ur trängen, adjutantskurs för 2. bataljonsadjutanter ur infanteriet och artilleriet, kurs för militärläkare och -veterinärer samt försöksverksamhet borde förläggas till underhållsskolan. En dylik utökning krävde vissa personalförändringar. *Generalintendenten* och *chefen för intendenturförvaltningsskolan* ha anfört, att de väntade besparingarna av att anordna intendentskurs endast vartannat år vore illusoriska samt att på grund av stora avgångar antalet intendentsaspiranter icke kunde minskas. Kurserna för blivande kompanichefer borde bibehållas vid intendenturförvaltningsskolan.

Chefen för armén har anmärkt på att någon personal icke beräknats för ledningen av den av försvarskommittén föreslagna försöksverksamheten vid artilleriskjutskolan. För nämnda verksamhet borde till skolan anslutas en särskild försöks- och studieavdelning med en regementsofficer, Ma 11 eller Ma 10, och två kaptener, alla på skolans stat.

Chefen för infanteriskjutskolan har föreslagit en omorganisation av utbildning och förvaltning vid skolan, syftande till modernisering och rationalisering av arbetet, vilket krävde personalökning utöver försvarskommitténs förslag.

Vederbörande skolchefer ha i regel anmärkt mot personalberäkningarna, vilka ansetts vara för snävt begränsade. Såvitt rör ordinarie personal må här anmärkas följande. *Chefen för artilleriskjutskolan*, liksom även *inspektören för artilleriet*, har föreslagit, att för båda förste lärarna vid skolan skulle upptagas beställningar för alternativt överstelöjtnant eller major, samt avstyrkt förslaget, att en ordinarie lärare vid skolan skulle tjänstgöra jämväl som lärare vid truppslagsofficersskolorna. *Chefen för luftvärnsskjutskolan* har, med instämmande av *inspektören för luftvärnet*, ansett ytterligare en regementsofficer som heltidstjänstgörande lärare nödvändig. *Chefen för ridskolan* har anmärkt, att lärarbefattningarna vid skolan borde kunna besättas av personal även ur andra truppslag än kavalleriet.

Även vissa förläggningsfrågor ha behandlats i yttrandena.

Chefen för armén har efter en omprövning av ärendet funnit, att en förläggning av ingenjörtruppskolan till Ing 1 skulle medföra betydande fördelar, bland annat därför att lärare lättare och mindre kostsamt kunde erhållas i Stockholm samt att den av skolan i samarbete med forskningsanstalten och arméförvaltningen bedrivna försöksverksamheten avsevärt skulle underlättas vid en dylik förläggning. Arméns signalskola borde förläggas till Signalregementet (S 1), där erforderliga nybyggnader borde uppföras. Vissa lokaler vid S 1 kunde även utnyttjas för skolan. Den teoretiska undervisningen vid skolan kunde härigenom anknytas till den praktiska utbildningen vid S 1. Arméchefen har vidare förklarat sig, med hänsyn till pågående utredning rörande kavalleriets organisation, icke nu beredd att taga ställning till förslaget om tygförvaltningsskolans överflyttning till K 1. Under alla förhållanden vore det nödvändigt att lokalfrågan för skolan löstes.

Statens organisationsnämnd har ifrågasatt, om icke vid en förläggning av tygförvaltningsskolan till K 1:s etablissement även intendenturförvaltningsskolan borde överflyttas dit. Härigenom vunnes en ur många synpunkter önskvärd koncentrerings av den högre förvaltningsutbildningen inom armén. Bland annat skapades möjligheter icke blott till viss gemensam administration utan jämväl i många fall sannolikt goda möjligheter till samundervisning. Frågan syntes nämnden under alla förhållanden vara av den vikt, att den snarast borde utredas.

Departementschefen.

Jag tillstyrker i princip det system för den ordinarie vidareutbildningen vid armén, som innefattas i försvarskommitténs förslag. Skolornas verksamhet blir, som jag i det föregående framhållit, beroende av försvarsorganisationens utformning på längre sikt, varför ställning nu icke kan tagas till försvarskommitténs förslag i detalj vare sig beträffande kursverksamhet eller personal-

behov. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att närmare reglera de förändringar i skolverksamheten, som redan nu kunna genomföras på grundval av försvarskommitténs förslag eller ytterligare överväganden. Jag förutsätter därvid, att verksamheten vid de särskilda skolorna skall kunna bedrivas inom ramen för arméns nuvarande personalorganisation. Här väckta eller eljest uppkommande personalfrågor torde i övrigt få i vanlig ordning bedömas i samband med de årliga anslagsäskandena.

Förslagen att i större omfattning överföra personal från allmänna personalstater till redan befintliga eller nya stater för de särskilda skolorna vill jag icke i vidare mån biträda än att jag tillstyrker, att beställningar för två förste lärare överflyttas från arméinspektionen till artilleriskjutskolans stat.

I övrigt finner jag icke anledning att i annan mån än som framgår av det följande närmare behandla här ifrågakvarande skolors organisation och därmed sammanhängande frågor.

Tygofficers- och intendentsutbildningen ha i stort sett samma mål, nämligen främst att tillgodose behovet av målsmän — ehuru i olika tjänstegrenar — för förvaltningen vid förbanden. Det ligger därför nära till hands att söka åstadkomma ett samordnande av de båda utbildningsgrenarna. Den av mig förordade sammanslagningen av träng-, tyg- och intendenturtrupperna till ett truppslag, underhållstrupperna, talar även härför.

Officersutbildningskommittén framhöll i sitt betänkande de stora fördelar, som skulle vinnas genom en samorganisation av tyg- och intendenturutbildningen till en »arméns förvaltningsskola». Härigenom skulle enligt kommitténs uppfattning intim kontakt och ändamålsenligt samarbete skapas mellan representanter för tyg- och intendenturförvaltningen. Viss samundervisning i stabs-tjänst, förvaltningsorganisation och expeditionstjänst skulle kunna äga rum för de skilda kurserna i tyg- och intendenturtjänst. Omöjligheten att vid dåvarande tidpunkt utan nybyggnader skapa lokaler för en gemensam skola föranledde dock kommittén att förorda bibehållandet av skilda skolor. Överbefälhavaren anförde i yttrande över officersutbildningskommitténs betänkande, att de av kommittén förebragta skälen talade starkast för en sammanslagning. Frågan borde enligt överbefälhavaren upptagas till förnyad prövning.

Om den av mig förordade indragningen av K 1 kommer till stånd, synes en möjlighet yppas att förlägga såväl tyg- som intendenturförvaltningsskolan till det ledigblivna etablissementet. Detta har även förordats av statens organisationsnämnd. Sedan den av mig vid behandlingen av kavalleriets organisation i det föregående förordade utredningen angående utnyttjandet av K 1:s etablissement fullgjorts, kan detta uppslag till samförläggning av skolorna närmare bedömas. Under alla förhållanden böra undersökningar göras om de lokala förutsättningarna för att anordna en gemensam arméns förvaltningsskola.

Försvarskommittén har vid behandlingen av signalskolan berört frågan i vad mån garantier böra skapas för att den dyrbara utbildning, som kommer försvarets personal till del, även kommer försvaret självt till nytta. Erfarenheterna hade visat, att personal, som genomgått radiocertifikatkurser vid sig-

nalskolan, i stor utsträckning mycket snart lämnar den militära tjänsten. För närvarande ha eleverna fått förbinda sig att kvarstå i aktiv tjänst minst två år efter avslutad kurs. För att i statsnyttans intresse begränsa elevantalet i radio-certifikatkurserna till det för arméns behov oundgängligen erforderliga har det synts kommittén nödvändigt att överväga, huruvida icke en sådan förbindelse för längre tid än två år borde uppställas såsom villkor för kommendering till dylik kurs. Jag anser denna fråga väl värd att övervägas och förordar kommitténs i samma syfte framförda förslag, att i regel främst yngre underofficerare och överfurirer beordras som elever. En motsvarande anordning med förbindelse om kvarstannande i tjänst gäller för elever vid försvarets läroverk och underofficersskolor samt flygvapnets tekniska skola. Det torde böra övervägas, om icke bestämmelser i ifrågavarande syfte böra meddelas också för andra utbildningsområden inom försvaret, där skäl kunna åberopas för anordning av ifrågavarande art. För arméns del synes frågan vara av betydelse med avseende på den utbildning, som erhålles vid förvaltningsskolorna.

Vad de här uppkomna förlägningsfrågorna beträffar har jag redan i annat sammanhang avstyrkt, att arméns signalskola förläggas till Ing 1, samt ansett det böra undersökas, om skolan under vissa betingelser kan förläggas till Int 1:s nuvarande etablissement vid Ulriksdal. I det beslut, som redan fattats, att ingenjörtruppskolan skall vara förlagd till Ing 1, avser jag nu ingen ändring.

Arméhögskolan (AHS).

Försvarskommittén.

Försvarskommittén har biträtt officersutbildningskommitténs av alla remissmyndigheter tillstyrkta förslag om en sammanslagning av krigshögskolan och artilleri- och ingenjörhögskolan till en för armén gemensam högskola, benämnd arméhögskolan (AHS).

I fråga om utbildningstiden vid skolan hade officersutbildningskommitténs majoritet och ett flertal militära myndigheter funnit en tid av 2 år godtagbar medan två reservanter inom officersutbildningskommittén samt vissa militära myndigheter förordat 2 1/2 år. Försvarskommittén har icke funnit sig nu böra förorda längre utbildningstid än 2 år men har ansett, att frågan om utbildningstidens längd i fall av behov borde upptagas till omprövning, då tillräckliga erfarenheter föreläge från den 2-åriga arméhögskolans verksamhet. Officersutbildningskommittén hade föreslagit, att första årets kurs utformades som ett avslutat helt och att till andra årskursen beordrades endast två tredjedelar av det ursprungliga elevantalet. Genomgången av första årskursen skulle därvid öppna vägen till vissa angivna befattningar. Försvarskommittén har av angivna skäl icke kunnat biträda en sådan uppläggning av skolans verksamhet utan förordat, att elever, som påbörja utbildningen, i princip borde kunna påräkna att få genomgå den i dess helhet. Med hänsyn till den begränsning av arméorganisationen, som kommitténs förslag innebure, borde elevantalet i varje årskurs kunna begränsas till 40.

I fråga om principerna för urvalet av elever till högskoleutbildning har försvarskommittén i princip kunnat ansluta sig till officersutbildningskommitténs förslag härutinnan, som innebure, att urvalet grundades på de betyg, som förvärvats vid de obligatoriska truppslagsofficersskolorna. Möjlighet borde dock i större utsträckning än officersutbildningskommittén avsett hållas öppen för dem, vilkas betyg från truppslagsofficersskolan icke berättigade till inträde vid arméhögskolan, att genom särskilda prov kvalificera sig därtill.

För verksamheten vid högskolan har försvarskommittén angivit en ungefärlig tidsplan, vilken intagits på s. 393 i betänkandet. Som chef för skolan har försvarskommittén föreslagit överste i Mo 12 eller Ma 12. Personalbehovet för skolan och för till densamma anslutna truppslagsofficersskolor har beräknats till antal i stort sett motsvarande det som avses för de nuvarande högskolorna.

Försvarskommittén har även berört frågan om ett sammanförande av högskoleutbildningen inom samtliga tre försvarsgrenar till en gemensam högskola för försvaret och därvid återgivit vad officersutbildningskommittén anfört i denna fråga. Officersutbildningskommittén hade funnit, att en fullständig sammanslagning av högskoleutbildningen vore synnerligen önskvärd men ansett frågan härom böra särskilt utredas i samband med bebadade utredningar angående marinens och flygvapnets officersutbildning. Vissa åtgärder för samverkan såväl i fråga om utbildning som administration kunde dock vidtagas under förutsättning att planerad gemensam förläggning av högskolorna komme till stånd. I avgivna utlåtanden hade cheferna för marinens och flygvapnet ställt sig avvisande mot tanken på en gemensam försvarshögskola, chefen för flygvapnet jämväl mot åtgärder för samordning av skolornas verksamhet. Överbefälhavaren hade ansett frågan om en gemensam skola vara av den betydelse för krigsmaktens effektivitet, att den borde upptagas på nytt. En samordning av verksamheten hade överbefälhavaren ansett synnerligen önskvärd. Försvarskommittén har anslutit sig till överbefälhavarens uttalande om betydelsen av att frågan om en gemensam högskola snarast upptoges på nytt. I avvaktan härpå vore det angeläget, att alla möjligheter till samverkan mellan de olika försvarsgrenarnas högskolor tillvaratoges.

Remissyttrandet.

Överbefälhavaren har i anslutning till yttrande över försvarets högsta ledning framhållit nödvändigheten av att ökad hänsyn toges till behovet av personal för gemensamma uppgifter vid utbildningen av stabsofficerare inom samtliga försvarsgrenar för att den i och för sig önskvärda rekryteringen inom den gemensamma försvarsledningen skulle kunna genomföras i större utsträckning utan bundenhet till den ena eller andra försvarsgrenen. Av särskild betydelse bleve härvid den gemensamma högre stabsubildning, som måste komma till stånd och till vilken den under vintern 1947—1948 under försvarsstabschefens ledning genomförda strategiska kursen utgjorde ett första steg. I avvaktan på erforderliga förändringar i högskoleorganisationen syntes dock redan nu den reformen böra genomföras att stabsaspiranter ur samtliga för-

svarsgrenar bereddes tillfälle till tjänstgöring för sin utbildning vid försvarsstaben och att sådana stabsaspiranter även bereddes tillfälle till växeltjänst i andra försvarsgrensledningar än den egna.

Chefen för armén har anfört, att sammanslagningen av krigshögskolan och artilleri- och ingenjörhögskolans högre kurser till en arméhögskola borde komma till stånd så snart ske kunde. Med hänsyn härtill vore det angeläget att föreslagna nybyggnader uppfördes inom en nära framtid. Arméchefen har anslutit sig till försvarskommitténs förslag, att kurserna vid arméhögskolan tills vidare borde vara tvååriga och att frågan om utbildningstidens längd vid högskolan upptoges till omprövning, när tillräcklig erfarenhet vunnits. Ehuru vissa stora fördelar vore förenade med att en tredjedel av eleverna avslutade utbildningen efter genomgången av första årets kurs, ville arméchefen icke motsätta sig, att samtliga elever i enlighet med kommitténs förslag bereddes möjlighet att genomgå båda årens kurser. Arméchefen kunde även biträda kommittén förslag i fråga om ökade möjligheter för tillträde till arméhögskolan genom inträdesprov.

Chefen för krigshögskolan har i fråga om utbildningstiden bestämt förordat 2¹/₂-årsalternativet. Vissa erinringar ha framförts mot personalstatsberäkningarna.

Chefen för artilleri- och ingenjörhögskolan har ansett, att elevantalet vid arméhögskolan borde utökas till 45. Utbildningstidens längd borde utsträckas till 2¹/₂ år för de tekniska linjerna. Vissa erinringar mot personalorganisationen ha framförts.

Statens organisationsnämnd har i likhet med försvarskommittén ansett, att en gemensam försvarshögskola snarast borde skapas. En försvarshögskolas betydelse för försvarsmaktens effektivitet vore uppenbar. Därjämte bidroge ett inrättande av densamma till att skapa förståelse för de olika försvarsgrenarnas betydelse i riksförsvaret.

Departementschefen.

Förslaget att sammanföra krigshögskolan samt artilleri- och ingenjörhögskolan till en gemensam arméhögskola tillstyrker jag. Vad försvarskommittén föreslagit beträffande utbildningstid och utbildningens utformning samt urval av elever kan jag i princip förorda. Kommittén har ansett, att skolan av praktiska skäl icke kan organiseras, innan för densamma avsedd nybyggnad vid Svea livgardes förutvarande kasern färdigställts. Tidpunkten för detta nybygge är med hänsyn till förhållandena å byggnadsmarknaden svår att nu ange. Man torde emellertid kunna förutse, att byggnadsföretaget icke kan igångsättas under de närmaste åren. Då det icke torde vara omöjligt att med utnyttjande av de av de nuvarande högskolorna disponerade lokalerna vidtaga åtgärder för sammanförande av skolverksamheten, vill jag förorda, att övergången till den nya organisationen såvitt möjligt förberedes utan avvaktan på den lösning av lokalfrågan som försvarskommittén förutsatt. Tills vidare

räknar jag dock icke med några av sammanslagningen föranledda ändringar i de nuvarande personalstaterna för högskolorna.

I anledning av ett av försvarskommittén återgivet uttalande av officersutbildningskommittén beträffande högskoleutbildningen av fortifikationskårens officerare, att denna utbildning, såsom fortifikations- och byggnadsförvaltningsutredningen föreslagit, skulle förläggas till teknisk högskola, får jag erinra, att enligt Kungl. Maj:ts beslut den 25 april 1947 en tvåårig högre fortifikationskurs må anordnas vid artilleri- och ingenjörhögskolan under åren 1947—1949.

Frågan om en sammanslagning av försvarsgrenarnas högskolor till en för försvaret gemensam högskola synes mig vara av den betydelse att den bör vidare undersökas. En förutsättning för att den samordning av högskolornas verksamhet som här ifrågasatts skall komma till stånd är givetvis, att lokalfrågan ordnas.

Såsom jag redan vid behandlingen av försvarets högsta ledning framhållit, anser jag den av överbefälhavaren föreslagna växeltjänstgöringen inom försvarsgrensledningarna av stabsaspiranter ur samtliga försvarsgrenar värd att pröva som ett led i utvecklingen till en eventuell gemensam högre stabsutbildning. Även det av officersutbildningskommittén väckta förslaget om ett institut för högre försvarsstudier synes böra närmare övervägas.

Arméns jägarskola (JS).

Beträffande arméns jägarskola i Kiruna har *försvarskommittén* endast föreslagit mindre ändringar, betingade av manskapsutredningens förslag. Det beräknade personalbehovet framgår av s. 399 i betänkandet.

Militärbefälhavaren för VI. militärområdet har ansett en utökning av utbildningsbefälet vid jägarskolan påkallad.

Departementschefen.

Vad beträffande denna skola förekommit föranleder intet uttalande från min sida.

G. De frivilliga försvarsorganisationerna (utom hemvärdet).

1. Allmänna synpunkter.

Frivillig försvarsverksamhet, som mera direkt helt eller delvis tjänar arméns intressen, bedrivs för närvarande — förutom inom hemvärdet och vissa sammanslutningar av reserv- och värnpliktig personal — främst inom följande organisationer:

Centralförbundet för befälsutbildning (Cfb) med därtill anslutna frivilliga automobilkåren (FAK), Sveriges kvinnliga bilkårens riksförbund (SKBR), frivilliga radioorganisationen (FRO), Svenska brukshundklubben (SBK; se

nedan avsnittet Frivilliga tjänstehundväsendet) och Svenska reservunderofficersförbundet (SRU) samt frivilliga motorcykelkåren (FMCK), riksförbundet Sveriges lottakårer (SLK), svenska röda korset (SRK), svenska blå stjärnan (SBS), frivilliga skyttväsendet och frivilliga tjänstehundväsendet.

Den verksamhet, som ifrågavarande organisationer utöva, syftar i främsta rummet till att på frivillighetens väg komplettera tillgången på befäl och viss specialutbildad personal inom försvarsväsendet. Den avser emellertid även att lämna en uppmuntran och ett stöd åt medlemmarna i deras strävan att förvärva, vidmakthålla och utveckla sina militära kunskaper och färdigheter.

Verksamheten finansieras dels med medel, som statsmakterna ställa till de olika organisationernas förfogande, dels — och i betydande omfattning — med av dessa organisationer själva insamlade eller på annat sätt anskaffade medel.

Försvarskommittén.

Försvarskommittén har den uppfattningen, att de uppgifter, som för närvarande påvila ovan angivna frivilliga försvarsrörelser, i princip böra kvarstå oförändrade. Med hänsyn till den minskade krigsorganisation för armén och den förkortade utbildningstid för dess värnpliktiga, som kommittén föresloge, syntes dock det frivilliga försvarsarbetet böra tillmätas ökad betydelse. Kommittén ville därför, icke minst ur synpunkten att vidmakthålla och stärka den allmänna försvarsviljan inom landet, föreslå vissa anslagshöjningar och andra åtgärder i syfte att förbättra arbetsbetingelserna för dessa försvarsrörelser och därigenom möjliggöra en effektivisering av deras verksamhet. Kommittén ville särskilt framhålla önskvärdheten av att de frivilliga försvarsorganisationernas behov av lokaler beaktades i den mån utrymme frigjordes i samband med genomförandet av ändringar i fredsorganisationen samt att sådana ytterligare bestämmelser vid behov utfärdades, som skulle underlätta de frivilliga försvarsorganisationernas lån av vapen och annan kronans materiel till befrämjande av en effektiv utbildning.

2. *Centralförbundet för befälsutbildning (Cfb) med därtill anslutna organisationer.*

Sveriges landstormsföreningars centralförbund ombildades under verksamhetsåret 1943/44 till centralförbundet för befälsutbildning (Cfb) samt dess underavdelningar till befälsutbildningsförbund och befälsutbildningsföreningar. Till centralförbundet äro dessutom anslutna frivilliga automobilkåren (FAK), Sveriges kvinnliga bilkärers riksförbund (SKBR) och frivilliga radioorganisationen (FRO).

Under försvarsberedskapen fullgjord tjänstgöring och erhållna förordnanden komma att öva inflytande på det värnpliktiga befälets förordnandeförhållanden ända fram till år 1952. Vid framtida full omfattning av den frivilliga befälsutbildningsrörelsen har av försvarskommittén räknats med ungefär

7 000 deltagare i repetitionsutbildning och ungefär 3 000 deltagare i befodringsutbildning per år. Såsom framgår av tabell å s. 402 i betänkandet är rörelsen för närvarande stadd i stark utveckling.

Den utbildningsverksamhet, som Cfb bedriver i enlighet med av Kungl. Maj:t och chefen för armén utfärdade bestämmelser, är i stort uppdelad i repetitionskurser (utbildning för att vidmakthålla värnpliktigs befälsförmåga i befattning, som svarar mot innehavd befälsgrad), befodringskurser och specialkurser. Utbildningen sker i form av fritidsutbildning, lägerutbildning (lägerkurs), frivillig utbildning vid förband och korrespondensundervisning.

Ungdomsverksamheten har på grund av beslut av 1947 års riksdag (skrivelse nr 4) i huvudsak överförts till hemvärdet. Inom centralförbundet avses dock alltjämt äga rum utbildning i luftvärnstjänst, luftbevakningstjänst, signaltjänst m. m., befälsutbildning av hemvärnsmän i åldern 18—20 år samt — inom FAK — utbildning i militär bilförartjänst, motorteknik och motorreparationstjänst.

Försvarskommittén.

Med hänsyn till att intresset för repetitionskurserna knappast varit det avsedda, har kommittén undersökt, om det icke vore lämpligare att låta ett under värnpliktstjänstgöringen erhållet förordnande bibehållas intill dess innehavaren under obligatorisk tjänstgöring vid trupp (motsvarande) ådagalade inkompetens eller olämplighet. I denna fråga ville emellertid kommittén erinra, att den sista obligatoriska tjänstgöringen enligt dess förslag vore avsedd att fullgöras under senast tionde året efter inskrivningsåret, varför anledning för närvarande icke funnes föreligga för avsteg från principen om att repetitionsutbildning borde krävas för bibehållande av innehavt befälsförordnande. Enligt kommitténs mening borde denna utbildning alltjämt vara den frivilliga utbildningsverksamhetens huvuduppgift. Med hänsyn till den snabba utvecklingen på såväl det taktiska som det militärtekniska området syntes fortsatt befälsutbildning vara nödvändig. Möjligheterna att i ökad utsträckning stimulera till repetitionsutbildning syntes därför snarast böra undersökas. Härvid vore upplysningsverksamhet och propaganda liksom de ekonomiska förmånerna under den frivilliga utbildningen av betydelse.

Förordnande till värnpliktig officer är för närvarande förbehållet den, som under sin värnpliktstjänstgöring genomgått kadettskola. I avsikt att stimulera till deltagande i frivillig befälsutbildning borde enligt kommitténs mening efter särskilda överväganden bestämmelser utfärdas, som gjorde det möjligt för därtill särskilt lämpliga värnpliktiga att genom frivillig utbildning nå officersgrad. Fordringarna i utbildningshänseende måste dock sättas höga.

Frågan om den frivilliga befälsutbildningens eventuella tillgodoräknande i merithänseende borde närmare utredas.

Om den frivilliga befälsutbildningen skulle kunna bli tillgänglig för värnpliktigt befäl oberoende av socialgrupp, måste enligt kommitténs mening er-

sättning utgå under frivillig tjänstgöring och frivillig utbildning. Det syntes kunna övervägas, om icke värnpliktigs löneförhöjningar borde utgå åtminstone vid frivillig tjänstgöring av sammanhängande natur om minst 12 dagar. Huruvida för sammanhängande utbildning (tjänstgöring) av kortare varaktighet (3—12 dagar) daglön alltjämt borde bibehållas eller om värnpliktigs löneförhöjningar även då borde utgå eller om dessa båda ersättningsystem härvidlag borde kombineras syntes likaledes böra göras till föremål för särskilda överväganden.

Behovet av ifrågasatta premier för deltagande i befodringskurser kunde enligt kommitténs mening ifrågasättas, men även frågan härom borde närmare prövas i sammanhang med övriga avlöningsspörsmål.

Instruktörer vid kurser av längre varaktighet och vid utbildning, som tillvar särskilt kvalificerat befäl, syntes alltjämt böra uppföras å ordinarie stat och i huvudsak utgå ur infanteriet. Ett begränsat antal instruktörer ur luftvärnet, förslagsvis 4 kompaniofficerare, syntes dessutom erfordras.

Försvarskommittén har funnit det betydelsefullt, att i händelse av förstärkt försvarsberedskap eller krig tillgång funnes till utbildade kvinnliga bilförare och ledare av biltransportförband, vilka kunde ersätta manlig personal, samt hade icke någon erinran mot att utbildningen för detta ändamål uppdroges åt SKBR. Beträffande det totala behovet av kvinnliga bilförare, utbildningens omfattning m. m., syntes dock en närmare utredning, under hänsynstagande till inom FAK, FMCK, Cfb:s bilkompanier och lottorganisationen bedriven verksamhet, böra komma till stånd. I avvaktan på denna utredning syntes en årlig utbildningskvot om 200 bilförare vara tillfyllest, vilkas grundläggande utbildning borde kunna begränsas till ungefär 50 timmar, kompletterat med repetitionskurser om 15—18 timmar. Dessa senare borde i möjligaste mån bedrivas som praktisk transporttjänst i samband med militära övningar. Utbildningsverksamheten borde handhavas av förbundets egna instruktörer, för vilka en central instruktörskurs om en månads längd årligen erfordrades.

Den frivilliga utbildningen av värnpliktigt befäl vore enligt kommitténs mening ovedersägligt en uppgift av sådan vikt och storleksordning, att avsevärt mera statsmedel än hittills borde avses för densamma. Den starka utvecklingen av den frivilliga befälsutbildningsrörelsen hade starkt hämmats av brist på medel och Cfb:s egen medelsanskaffning mötte numera allt större svårigheter beroende på den ekonomiska utvecklingen inom landet och den allmänna uppfattningen, att staten helt borde bära kostnaderna för den frivilliga befälsutbildningen. Enär de förutsättningar för medelsanskaffning, varmed 1941 års försvarsutredning kalkylerade, icke längre föreligga, hade kommittén beräknat anslaget sålunda.

Administration	kronor	100 000
Utbildning	»	750 000
Ersättning under utbildning och tjänstgöring (i avvaktan på närmare utredning)	»	450 000
Förnödenheter och materiel	»	1 034 000
Ungdomsutbildning	»	25 000
FAK:s verksamhet	»	67 000
SKBR:s verksamhet ($\frac{2}{3}$ av anslagsbehovet har ansetts böra tillgodoses från andra av verksamheten berörda huvudtitlar)	»	27 000
FRO:s verksamhet	»	10 000

Summa totalt kronor 2 463 000

Avgår av Cfb anskaffade medel kronor 150 000

Återstår kronor 2 313 000

Enär en utbildningsverksamhet av full omfattning beräknades komma till stånd först från och med budgetåret 1951/52, syntes dessförinnan ett lägre statsanslag vara till fyllest. Med anledning härav förordade försvarskommittén ett årligt bidrag av statsmedel till och med budgetåret 1950/51 med i medeltal 1 760 000 kronor och därefter 2 313 000 kronor. Till jämförelse må nämnas, att i innevarande års statsverksproposition för motsvarande ändamål äskats sammanlagt 1 175 000 kronor, innebärande en höjning av medelsanvisningen i förhållande till nu löpande budgetår med 250 000 kronor.

3. Frivilliga motorcykelkåren (FMCK).

Frivilliga motorcykelkåren har till uppgift att utbilda och öva för militär tjänstgöring dugliga motorcykelförare samt att vid förefallande behov, i den mån kårens medlemmar förklarar sig därtill villiga, ställa dessa till Kungl. Maj:ts förfogande i försvarets tjänst.

Försvarskommittén.

Försvarskommittén har ansett, att de principiella synpunkter, som lågo till grund för 1942 års försvarsbeslut beträffande FMCK, alltjämt ägde giltighet. Med hänsyn till beräknad motorisering inom arméorganisationen, borde därför FMCK:s utbildningsverksamhet fortsätta enligt nuvarande grunder. Det syntes önskvärt, att 300—350 elever årligen genomginge av kåren anordnad grundläggande utbildning.

Erfarenheten hade visat, att nuvarande kurslängd borde ökas till omkring 125 timmar. Det vore vidare önskvärt, att instruktörsarvodena kunde utgå enligt samma grunder, som av Kungl. Maj:t vore fastställda för hemvärnet och Cfb. På grund härav krävdes en mindre höjning av medelsanvisningen.

Då medlemmar ur FMCK frivilligt deltog i fälttjänstövningar eller liknande övningar under minst 3 dagar, borde enligt kommitténs mening dag-

lön enligt samma grunder som nu tillämpas för medlemmar av Cfb och SLK utgå ur anslag till militära myndigheters förfogande.

Kommittén har föreslagit ett årligt bidrag av statsmedel om 88 000 kronor, innebärande en höjning av medelsanvisningen för nu löpande budgetår med 3 000 kronor.

4. Svenska röda korset (SRK) och svenska blå stjärnan (SBS).

Försvarskommittén har räknat med oförändrad medelstildelning, årligen 48 000 respektive 11 000 kronor.

5. Frivilliga skytteväsendet.

Genom 1942 års försvarsbeslut uppdrogos såtillvida nya riktlinjer för verksamheten som det fastslogs, att det frivilliga skytteväsendet på sitt program borde upptaga — förutom vanligt gevärsskytte — jämväl pistol-, kulsprute- och automatgevärsskytte.

Antalet statsunderstödda riksorganisationer är tre. De föreningar, som bedriva gevärs- och automatvapenskytte, äro sammanförda under ledning av skytteförbundens överstyrelse, och de, som bedriva pistolskytte, äro samlade inom svenska pistolskytteförbundet. De mera speciella sportskytteorganisationerna äro sammanslutna inom svenska sportskytteförbundet.

Försvarskommittén.

Försvarskommittén har ansett, att de uppgifter, som för närvarande åvila det frivilliga skytteväsendet, borde kvarstå oförändrade. De riktlinjer för verksamheten, som uppdrogos genom 1942 års försvarsbeslut, borde likaledes alltså gälla. För att till gagn för rikets försvar vidmakthålla skytterörelsen i nuvarande omfattning och möjliggöra önskvärd ytterligare utveckling av densamma syntes det ofrånkomligt, att statsmedel i större utsträckning än hittills ställdes till förfogande.

Med hänsyn till de av den allmänna prisstegringen föranledda ökningarna av kostnaderna har kommittén föreslagit en höjning av understödet till skytteföreningarna per anslagsberättigande skytt från 4 till 5 kronor i de civila och från 3 till 4 kronor i de militära föreningarna.

Behovet av instruktörer hade särskilt aktualiserats i och med att det frivilliga skytteväsendet anbefallts att på sitt program taga upp skjutning med automatvapen. Enär det syntes skäligt, att arvode till instruktörerna bekostades av statsmedel, ville kommittén förorda ett dagarvode till dessa om i medeltal 5 kronor per dag. Därjämte borde tillkomma vissa belopp för en central instruktörskurs vid infanteriskjutskolan och kurser inom skytteförbunden.

Med hänsyn till frivilliga skytteväsendets omfattning har kommittén funnit det motiverat med en biträdande sekreterare vid överstyrelsen. Vidare